ТАРАС ШЕВЧЕНКО
ВИБРАНІ ТВОРИ

TARASS CHEVTCHENKO
OEUVRES CHOISIES

ТАРАС
ШЕВЧЕНКО

ВИБРАНІ
ТВОРИ

ПЕРЕКЛАДЕНО
З УКРАЇНСЬКОЇ

ПІСЛЯМОВА
ЄВГЕНА
КИРИЛЮКА

КИЇВ
ВИДАВНИЦТВО
«ДНІПРО»
1978

TARASS
CHEVTCHENKO

OEUVRES
CHOISIES

TRADUIT
DE L'UKRAINIEN

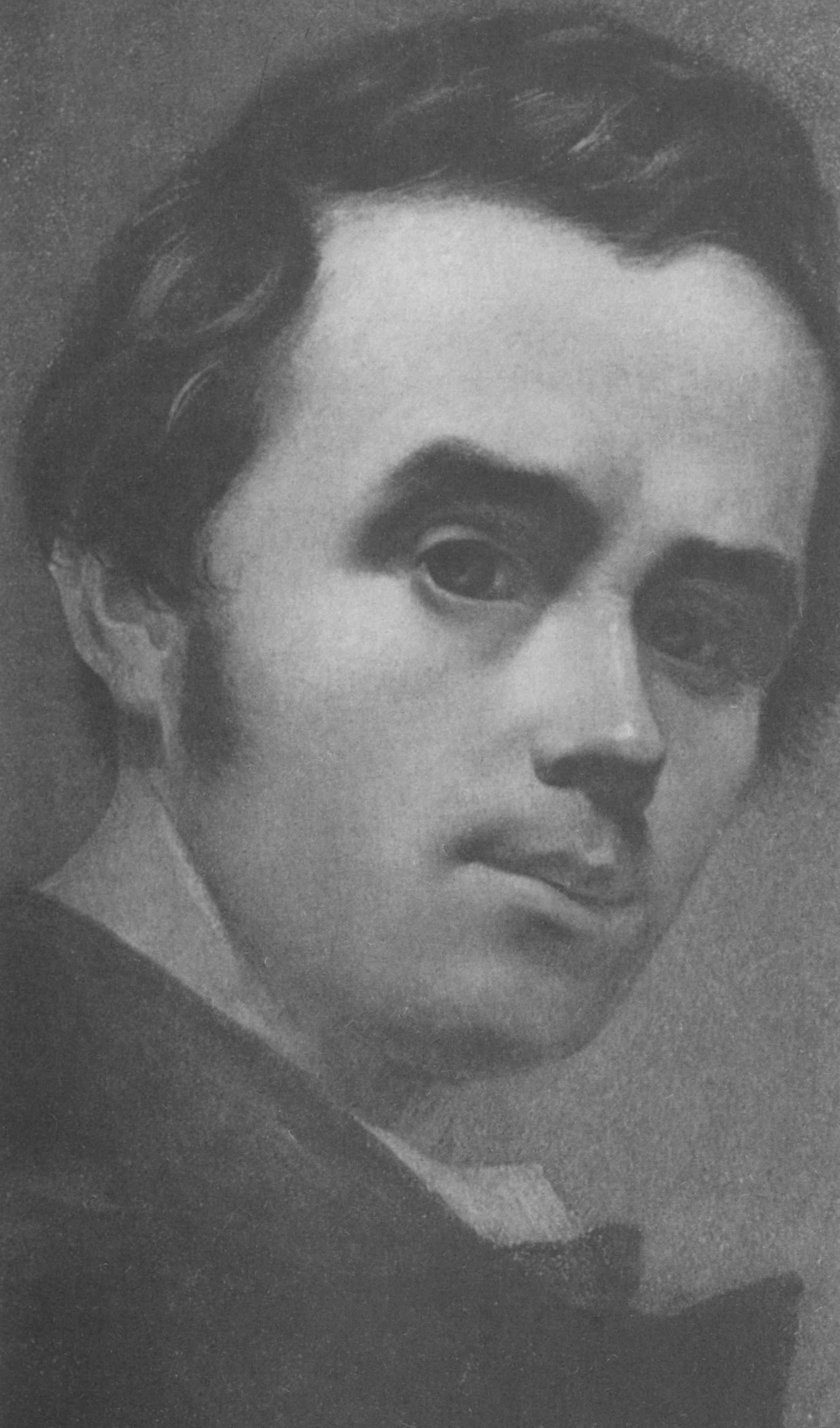
POSTFACÉ
PAR EVGUÈNE
KYRYLIOUK

KIEV
EDITIONS
«DNIPRO»
1978

ТАРАС ШЕВЧЕНКО
ВИБРАНІ ТВОРИ

ВІРШІ
СУПРОВОДЖУЮТЬСЯ
РЕПРОДУКЦІЯМИ
З МАЛЮНКІВ, НАЧЕРКІВ,
ЕСКІЗІВ КОМПОЗИЦІЙ,
ОФОРТІВ,
ТВОРІВ МАЛЯРСТВА
ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА

КИЇВ
ВИДАВНИЦТВО
«ДНІПРО»
1978

TARASS CHEVTCHENKO

OEUVRES CHOISIES

LE LIVRE EST ILLUSTRÉ
DE REPRODUCTIONS
DE DESSINS, DE CROQUIS,
D'ÉBAUCHES
DE COMPOSITIONS,
D'EAUX-FORTES ET
DE TABLEAUX
DE TARASS CHEVTCHENKO

KIEV
EDITIONS «DNIPRO»
1978

У1
Ш37

Післямова
Євгена
Кирилюка
З української
переклали:
Анрі Абріль
Олександр
Карвовськии
Ніна Насакіна
Казимир
Шиманський
Postfacé par
Evguène
Kyryliouk
Traduit
de l'ukrainien par
Henri
Abril
Alexandre
Karvovski
Nina Nassakina
Cazimir
Szymanski

Ш 70403—000
М205(04)—78 Бз—29—77

© EDITIONS «DNIPRO», 1978

ЗМІСТ

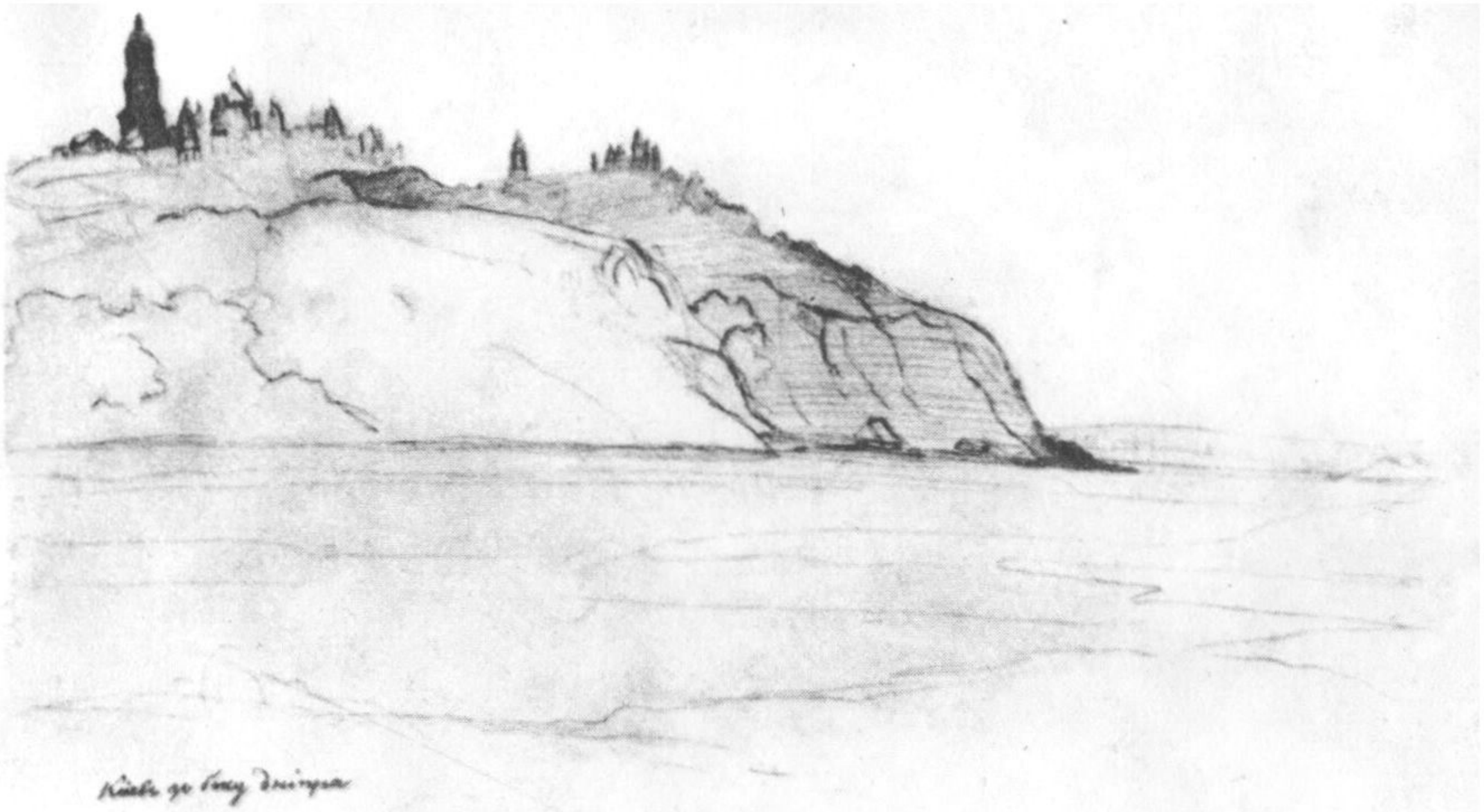
11 Причинна (Уривок)
13 Думка («Нащо мені чорні брови...»)
15 Катерина
53 «Думи мої, думи мої...»
61 Перебендя
69 «Вітер з гаєм розмовляє...»
71 Гамалія
81 Сон (Комедія)
110 «Не завидуй багатому...»
111 Єретик
125 Наймичка
161 Кавказ
173 Заповіт
175 В казематі IV. «Не кидай матері!» — казали...»
VIII. «Садок вишневий коло хати...»
179 X. «В неволі тяжко, хоча и волі...»
181 «Думи мої, думи мої...»
185 N. N. («Мені тринадцятий минало...»)
189 N. N. («О думи мої, о славо злая!»)
191 Варнак
205 Пророк
207 «І небо невмите, і заспані хвилі...»
209 «У тієї Катерини...»
213 «На великдень, на соломі...»
215 «Лічу в неволі дні і ночі...»
217 «Не молилася за мене...»
220 «Якби ви знали, паничі...»
225 Неофіти (Поема)
261 Доля
263 Муза
267 Слава
269 Сон («На панщині пшеницю жала...»)
270 «Я не нездужаю, нівроку...»
275 Ісаія. Глава 35 (Подражаніє)
279 «Дівча любе, чорнобриве...»
281 «Ой діброво — темний гаю!»
283 Молитва («Царям, всесвітнім шинкарям...»)
285 Гімн черничий
289 «І Архімед, і Галілей...»
299 Примітки
309 Список ілюстрацій

TABLE DES MATIERES

11 La Folle (Fragment)
13 Chanson (« A quoi bon mes sourcils noirs... »)
15 Catherine
53 « Pensées ô mes pensées... »
61 Le Vadrouilleux
69 « Le vent parle avec les arbres... »
71 Gamalia
81 Le Songe (Comédie)
110 « Ne jalouse pas le riche... »
111 L'Hérétique
125 Fille de ferme
161 Caucase
173 Testament
175 Dans la casemate IV. « Tu ne dois pas quitter ta mère!... »
177 VIII. « Dans un verger – une chaumière... »
179 X. « Dure est la prison... »
181 « Mes pensées, ô mes pensées... »
185 N. N. (« J'avais treize ans... »)
189 N. N. (« O mes pensées. ô gloire méchante!... »)
191 Le Forçat
205 Le Prophète
207 « Et le ciel n'est pas lavé et endormis sont les flots... »
209 « Le belle Catherine habite... »
213 « A Pâques, couchés sur la paille... »
215 « Captif, je compte jours et nuits... »
217 « Non, ma mère, tu n'as pas prié pour ton fils... »
220 « Si vous saviez, jeunes seigneurs... »
225 Les Néophytes (Poème)
261 Le Destin
263 La Muse
267 La Gloire
269 Le Rêve (« En moissonnant pour son seigneur... »)
270 « Je ne vais pas trop mal, ma foi... »
275 Esaïe. Chapitre 35 (Imitation)
279 « Une fille jolie, aux noirs sourcils... »
281 « O sombre et profonde forêt!... »
283 Prière (« Aux tsars, cabaretiers de l'univers... »
285 Hymne des nonnes
289 « Ni Archimède, ni Galilée... »
291 Evguène Kyryliouk. Tarass Chevtchenko, grand fils du peuple ukrainien
299 Notes
309 Liste des illustrations

ВИБРАНІ
ТВОРИ

OEUVRES
CHOISIES

Київ до бою дніпра

ПРИЧИННА

(Уривок)

Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолу верби гне високі,
Горами хвилю підійма.
І блідий місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав,
Неначе човен в синім морі,
То виринав, то потопав.
Ще треті півні не співали,
Ніхто нігде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз у раз скрипів.

[1837,
С.-Петербург]

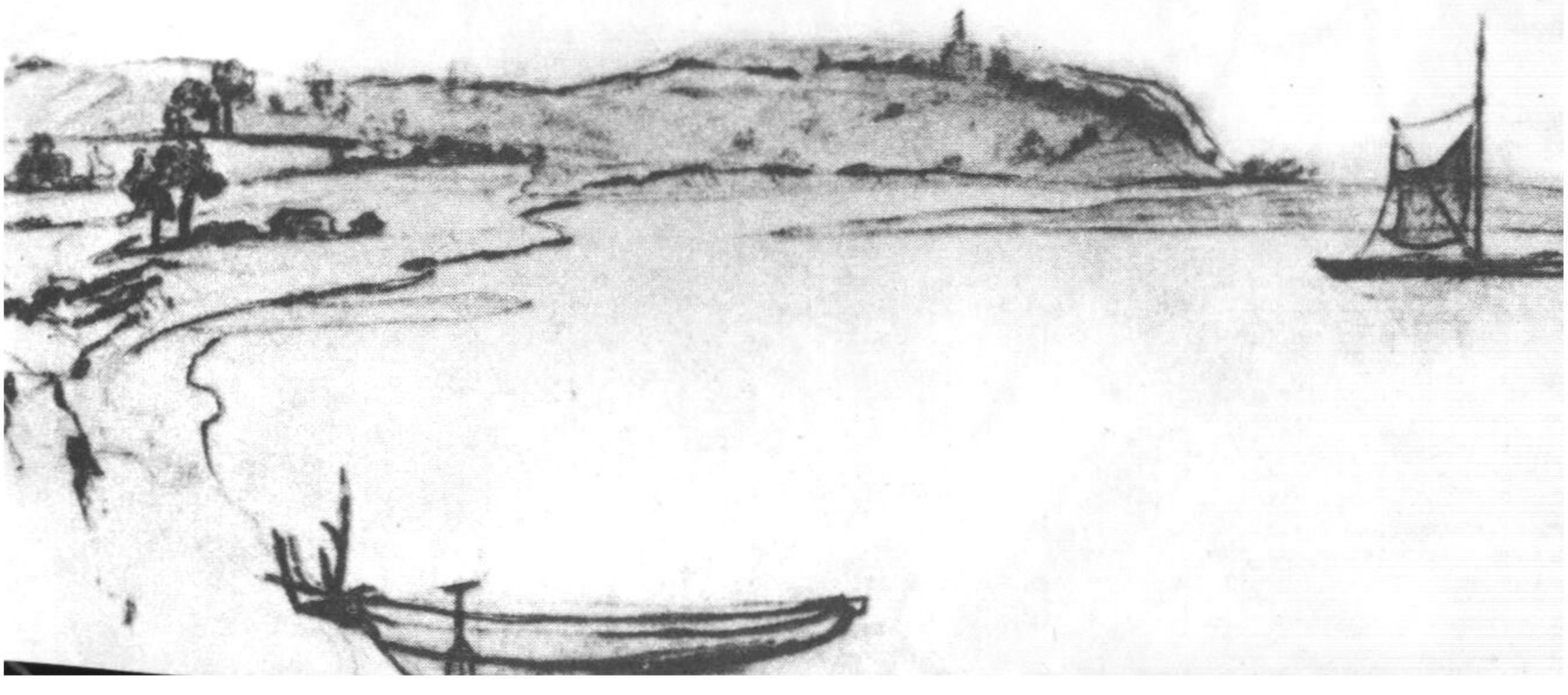
LA FOLLE

(Fragment)

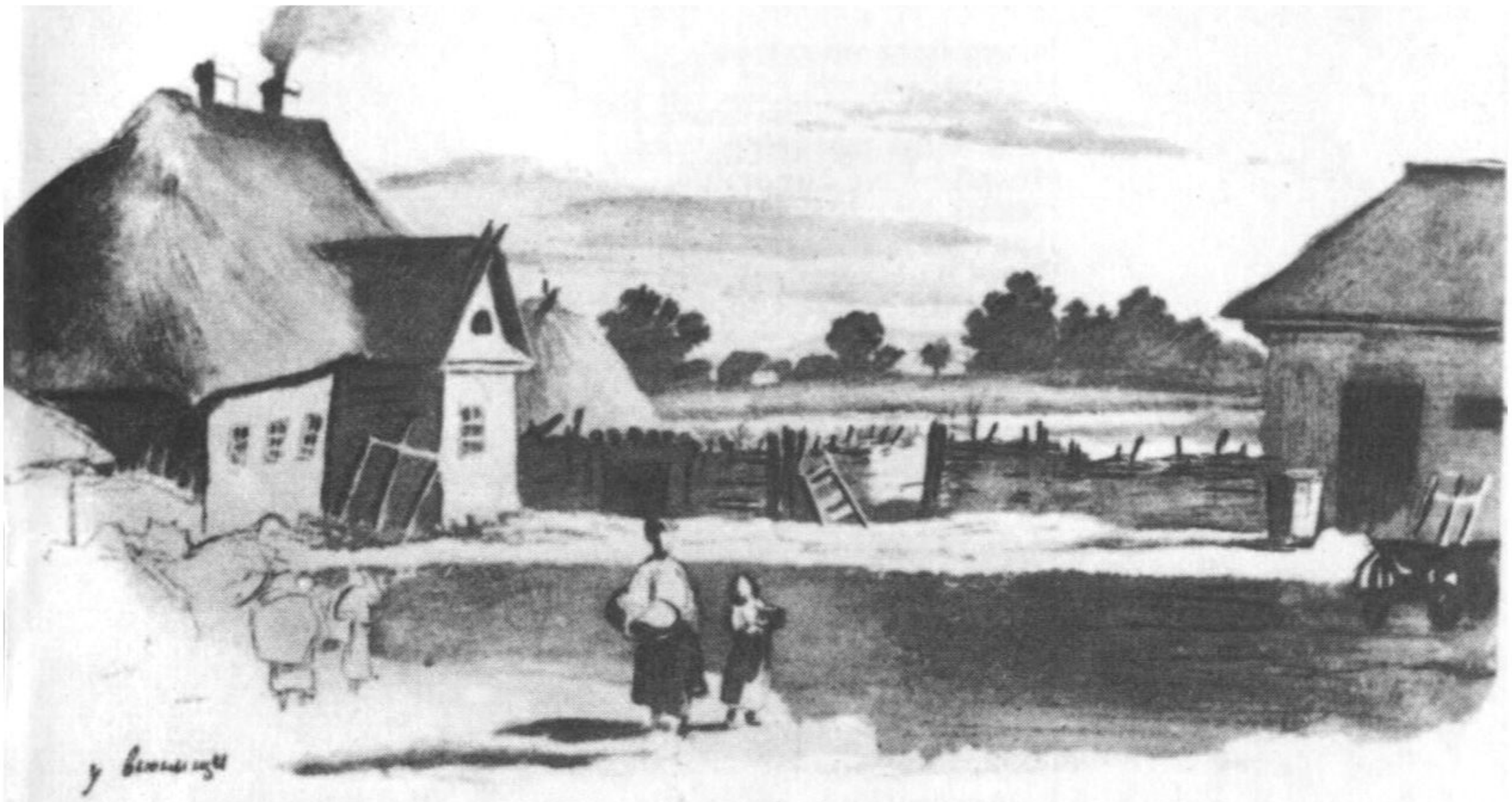
Le Dniepr mugit, le Dniepr sanglote,
Sous l'âpre vent, les saules plient...
Telles des monts, les vagues hautes
S'élèvent vers le ciel pâli.
La lune, apparaissant derrière
Les sombres nues qui s'entrouvraient,
Comme un canot en pleine mer,
Plongeait pour reparaître après.
Les coqs ne chantaient pas encore;
Dans le silence des forêts,
Craquait parfois un arbre mort
Et des chouettes hululaient.

[1837,
St-Pétersbourg]

Traduit
par
Nina
Nassakina

ДУМКА

Нащо мені чорні брови,
Нащо карі очі,
Нащо літа молодії,
Веселі, дівочі?
Літа мої молодії
Марно пропадають,
Очі плачуть, чорні брови
Од вітру линяють.
Серце в'яне, нудить світом,
Як пташка без волі.
Нащо ж мені краса моя,
Коли нема долі?
Тяжко мені сиротою
На сім світі жити;
Свої люде — як чужії,
Ні з ким говорити;
Нема кому розпитати,
Чого плачуть очі;
Нема кому розказати,
Чого серце хоче,
Чого серце, як голубка,
День і ніч воркує;

CHANSON

A quoi bon mes sourcils noirs
Et mes beaux yeux bruns?
Mes années de jeune fille
S'écoulent en vain.
Mes années de jeune fille
Déjà défleurissent,
Mes yeux bruns, mes sourcils noirs
De chagrin ternissent.
Telle une alouette en cage
D'ennui je me meurs,
Ma beauté, à quoi sert-elle
Sevrée de bonheur?
Sur la froide et vaste terre
Je vis esseulée,
Ma famille m'est étrangère,
Nul à qui confier
Mes chagrins et mes alarmes,
Dire ma douleur
Ce qui fait couler mes larmes,
Ce que veut mon coeur.
Comme une colombe pure
Il tremble et gémit,

Ніхто його не питає,
Не знає, не чує.
Чужі люде не спитають —
Та й нащо питати?
Нехай плаче сиротина,
Нехай літа тратить!
Плач же, серце, плачте, очі,
Поки не заснули,
Голосніше, жалібніше,
Щоб вітри почули,
Щоб понесли буйнесенькі
За синєє море
Чорнявому зрадливому
На лютеє горе!

[1838, С.-Петербург]

Mais personne n'en a cure,
Nul ne s'en soucie.
Personne ne me demande
D'où me vient mon mal,
Qu'une pauvre enfant s'étiole
A tous c'est égal.
Saigne donc, mon coeur, mes larmes
Coulez en torrent,
Remplissez autour les airs,
Imprégnez le vent!
Que le vent vers d'autres ciels
Emporte mes pleurs
Et inonde l'infidèle,
Lui porte malheur.

[1838, St-Pétersbourg]

Traduit par Nina Nassakina

КАТЕРИНА ВАСИЛИЮ АНДРЕЕВИЧУ ЖУКОВСКОМУ[1] НА ПАМЯТЬ 22 АПРЕЛЯ 1838 ГОДА

CATHERINE À VASSILI ANDRÉIÉVITCH JOUKOVSKI,[1] EN SOUVENIR DU 22 AVRIL 1838

1

Кохайтеся, чорнобриві,
Та не з москалями, [2] *
Бо москалі — чужі люде,
Роблять лихо з вами.
Москаль любить жартуючи,
Жартуючи кине;
Піде в свою Московщину,
А дівчина гине...
Якби сама, ще б нічого,
А то й стара мати,
Що привела на світ божий,
Мусить погибати.
Серце в'яне, співаючи,
Коли знає за що;
Люде серця не побачать,
А скажуть — ледащо!
Кохайтеся ж, чорнобриві,
Та не з москалями,
Бо москалі — чужі люде,
Знущаються вами.

* *Див. примітки в кінці книги*

1

Gardez-vous d'aimer les Moscals, [2] *
Filles aux sourcils noirs,
Car ils feront, ces étrangers,
Tout votre désespoir.
Le Moscal aime en badinant,
Badinant s'en ira,
Retournera en Moscovie,
La fille en périra...
Pour elle seule, passe encore,
Mais las! Sa vieille mère,
Sa mère qui l'a mise au monde,
Ne lui survivra guère.
Le coeur à chanter se flétrit,
S'il sait quelle est sa peine;
Mais qu'importe le coeur aux gens?
Ils diront: « la vaurienne! »
Aimez, filles aux sourcils noirs,
Mais jamais les Moscals,
Car les Moscals, ces étrangers,
Vous feront bien du mal.

* *Voir les notes en annexe*

Не слухала Катерина
Ні батька, ні неньки,
Полюбила москалика,
Як знало серденько.
Полюбила молодого,
В садочок ходила,
Поки себе, свою долю
Там занапастила.
Кличе мати вечеряти,
А донька не чує;
Де жартує з москаликом,
Там і заночує.
Не дві ночі карі очі
Любо цілувала,
Поки слава на все село
Недобрая стала.
Нехай собі тії люде,
Що хотять говорять:
Вона любить, то й не чує,
Що вкралося горе.
Прийшли вісті недобрії —
В похід затрубили.
Пішов москаль в Туреччину;
Катрусю накрили.
Незчулася, та й байдуже,
Що коса покрита:
За милого, як співати,
Любо й потужити.
Обіцявся чорнобривий,
Коли не загине,
Обіцявся вернутися.
Тойді Катерина
Буде собі московкою,
Забудеться горе;
А поки що, нехай люде
Що хотять говорять.
Не журиться Катерина —
Слізоньки втирає,

Mais Catherine refusait
D'écouter père et mère;
Car elle aimait un beau Moscal,
D'amour pur et sincère;
Dans le verger le rejoignait,
Tendre et passionnée...
Elle en perdit toute raison,
Joua sa destinée.
La mère à souper l'appelait,
Mais n'entendant sa voix,
Elle restait avec l'aimé
Toute la nuit parfois.
Plus d'une nuit elle baisa
Ses yeux avec passion,
Avant que les gens ne s'attaquent
A sa réputation.
« Que les gens causent, disait-elle,
Racontent ce qu'ils veulent » ;
Mais le chagrin et le malheur
S'approchaient d'elle seule.
Oh, triste nouvelle : en Turquie
L'aimé part à la guerre...
Et elle coiffa la fanchon
Sans honte de le faire. [3]
Car ce n'est point un déshonneur
Que de cacher ses tresses :
Pour son aimé elle chantait,
Maintenant de tristesse.
Mais ne lui a-t-il pas promis,
Sous la foi du serment,
De l'épouser après la guerre,
S'il revenait vivant?
Avec l'aimé tous ses malheurs
S'évanouiront bientôt,
Des médisants elle oubliera
Tous les méchants propos.
En son âme il n'est de tristesse,
Mais lui viennent des pleurs,

Бо дівчата на улиці
Без неї співають.
Не журиться Катерина —
Вмиється сльозою,
Возьме відра, опівночі
Піде за водою,
Щоб вороги не бачили;
Прийде до криниці,
Стане собі під калину,
Заспіває Г р и ц я.
Виспівує, вимовляє,
Аж калина плаче.
Вернулася — і раденька,
Що ніхто не бачив.
Не журиться Катерина
І гадки не має —
У новенькій хустиночці
В вікно виглядає.
Виглядає Катерина...
Минуло півроку;
Занудило коло серця,
Закололо в боку.
Нездужає Катерина,
Ледве-ледве дише...
Вичуняла та в запічку
Дитину колише.
А жіночки лихо дзвонять,
Матері глузують,
Що москалі вертаються
Та в неї ночують:
«В тебе дочка чорнобрива,
Та ще й не єдина,
А муштрує у запічку
Московського сина.
Чорнобривого придбала...
Мабуть, сама вчила...»
Бодай же вас, цокотухи,
Та злидні побили,

Car dans la rue les jeunes filles
Chantent sans elle en choeur.
En son âme il n'est de tristesse,
Mais ses larmes essuie,
Et quand le soir tombe, elle va
Chercher de l'eau au puits.
Solitaire, elle reste là,
Loin des regards hostiles,
Et sous l'obier chante pour lui
Le chant de son idylle.
Il est si triste que l'obier
Pleure à ce chant d'amour.
Puis elle s'en retourne, heureuse
Qu'on n'ait vu son retour.
En son âme il n'est de tristesse,
Et rien qu'elle regrette;
A la fenêtre elle regarde,
Sa fanchon sur la tête;
Elle regarde, attend, mais rien...
Et six mois ont passé.
Soudain, une douleur l'étreint,
Son souffle est oppressé.
La voici qui se trouve mal,
A peine respirant...
Rétablie, elle est près du poêle,
Et berce son enfant.
Mais les femmes déjà médisent
Et font courir le bruit
Que les Moscals viennent chez elle
Et y passent la nuit...
« Ta fille aux beaux et noirs sourcils,
Vient-on dire à sa mère,
Avec ce fils de Moscovie
N'est pas trop solitaire.
Il est le fruit de ses amours,
De tes conseils peut-être?... »
Ah! Puissiez-vous souffrir autant,
Vous toutes les commères,

Як ту матір, що вам на сміх
Сина породила.

Катерино, серце моє!
Лишенько з тобою!
Де ти в світі подінешся
З малим сиротою?
Хто спитає, привітає
Без милого в світі?
Батько, мати — чужі люде,
Тяжко з ними жити!

Вичуняла Катерина,
Одсуне кватирку,
Поглядає на улицю,
Колише дитинку;
Поглядає — нема, нема...
Чи то ж і не буде?
Пішла б в садок поплакати,
Так дивляться люде.
Зайде сонце — Катерина
По садочку ходить.
На рученьках носить сина,
Очиці поводить:
«Отут з муштри виглядала,
Отут розмовляла,
А там... а там... сину, сину!» —
Та й не доказала.

Зеленіють по садочку
Черешні та вишні;
Як і перше виходила,
Катерина вийшла.
Вийшла, та вже не співає,
Як перше співала,
Як москаля молодого
В вишник дожидала.

Que celle à qui vous reprochez
D'être devenue mère!

Catherine, mon pauvre coeur,
Quel sera ton destin ?
Où iras-tu sur cette terre
Avec ton orphelin?
Où trouverez-vous un abri,
Délaissés tous les deux ?
Tes parents te sont étrangers:
Comment vivre avec eux?

Catherine s'est rétablie;
Elle ouvre la fenêtre
Et, regardant au loin la route,
Berce le petit être.
Elle ne voit venir personne,
N'y a-t-il plus d'espoir?
Elle irait pleurer au verger,
Mais on pourrait la voir.
Quand le soir tombe, Catherine
S'en va dans le jardin,
Et, tenant l'enfant dans ses bras,
Regarde et se souvient:
« Ici, le soir, je l'attendais,
Nous parlions dans le clos,
Et là-bas... Oh, mon fils !»
Elle éclate en sanglots...

Dans le verger s'épanouissent
Les cerisiers en fleurs.
Comme autrefois Katia y vient,
Mais pour cacher ses pleurs.
Elle vient sous les cerisiers,
Mais plus elle ne chante,
Comme elle chantait pour l'amant
Les soirs de longue attente.

Не співає чорнобрива,
Кляне свою долю.
А тим часом вороженьки
Чинять свою волю —
Кують речі недобрії.
Що має робити?
Якби милий чорнобривий,
Умів би спинити...
Так далеко чорнобривий,
Не чує, не бачить,
Як вороги сміються їй,
Як Катруся плаче.
Може, вбитий чорнобривий
За тихим Дунаєм;
А може — вже в Московщині
Другую кохає!
Ні, чорнявий не убитий,
Він живий, здоровий...
А де ж найде такі очі,
Такі чорні брови?
На край світа, в Московщині,
По тім боці моря,
Нема нігде Катерини;
Та здалась на горе!..
Вміла мати брови дати,
Карі оченята,
Та не вміла на сім світі
Щастя-долі дати.
А без долі біле личко —
Як квітка на полі:
Пече сонце, гойда вітер,
Рве всякий по волі.
Умивай же біле личко
Дрібними сльозами,
Бо вернулись москалики
Іншими шляхами.

La belle aux cils noirs plus ne chante,
Mais maudit son destin.
En attendant, ses ennemies
Ont de mauvais desseins,
Tissant toujours leurs médisances.
Mais que peut-elle faire ?
Si le bien-aimé était là,
Vite, il les ferait taire.
Las! Il est bien loin maintenant,
Il ne voit, n'entend pas
Qu'ils sont tous là à la railler,
Que pleure sa Katia.
Peut-être au-delà du Danube
A-t-il perdu, la vie?
Peut-être en aime-t-il une autre
Là-bas en Moscovie?
Non ! Il n'a point trouvé la mort,
Il vit, je garde espoir...
Où pourra-t-il trouver encore
D'aussi beaux sourcils noirs?
Au bout du monde, en Moscovie,
En pays d'outre-mer,
Il n'est point d'autre Catherine;
C'est la seule sur terre...
Ces sourcils noirs et ces yeux bruns
Lui viennent de sa mère,
Mais lui donner bonheur, fortune,
Elle n'a pu le faire.
Qu'est une fille sans cela ?
Une fleur dans un champ:
Soleil la brûle et vent la plie;
La cueille tout passant.
Pauvre Katia, verse des larmes,
Baigne ton blanc visage:
Les Moscals sont rentrés chez eux,
Sans revoir ton village.

2

Сидить батько кінець стола,
На руки схилився;
Не дивиться на світ божий:
Тяжко зажурився.
Коло його стара мати
Сидить на ослоні,
За сльозами ледве-ледве
Вимовляє доні:
«Що, весілля, доню моя?
А де ж твоя пара?
Де світилки з друженьками,
Старости, бояре?

2

La tête penchée sur ses mains,
Le vieux père est à table.
Il ne voit rien, bouleversé
Par le sort qui l'accable.
Sa vieille épouse est près de lui,
Assise sur un banc,
Et, la voix pleine de sanglots,
S'adresse à son enfant:
« A quand, ma fille, ce mariage?
Où est l'élu du coeur,
Les garçons d'honneur, le cortège,
Les boyards, les marieurs?

В Московщині, доню моя!
Іди ж їх шукати,
Та не кажи добрим людям,
Що є в тебе мати.
Проклятий час-годинонька,
Що ти народилась!
Якби знала, до схід сонця
Була б утопила...
Здалась тоді б ти гадині,
Тепер — москалеві...
Доню моя, доню моя,
Цвіте мій рожевий!
Як ягодку, як пташечку,
Кохала, ростила
На лишенько... Доню моя,
Що ти наробила?..
Оддячила!.. Іди ж шукай
У Москві свекрухи.
Не слухала моїх речей,
То її послухай.
Іди, доню, найди її,
Найди, привітайся,
Будь щаслива в чужих людях,
До нас не вертайся!
Не вертайся, дитя моє,
З далекого краю...
А хто ж мою головоньку
Без тебе сховає?
Хто заплаче надо мною,
Як рідна дитина?
Хто посадить на могилі
Червону калину?
Хто без тебе грішну душу
Поминати буде?
Доню моя, доню моя,
Дитя моє любе!
Іди од нас...»

Va, ma fille, va les chercher,
Ils sont en Moscovie!
Mais ne dis pas aux braves gens
Que ta mère est en vie.
Que soient maudits le jour et l'heure
Où je t'ai enfantée!
Si j'avais su, au fond des eaux
Je t'aurais bien jetée;
Je t'aurais donnée aux vipères
Plutôt qu'à ce Moscal.
Ma fille, ô mon enfant chérie !
Ma rose, ma fleur pâle,
Comme un fruit, comme un oisillon,
Je t'ai longtemps choyée...
Mais était-ce pour ce malheur,
Pour te voir dévoyée?
Merci, Katrie! Va à Moscou
Trouver ta belle-mère!
Tu ne m'écoutais point, écoute
Au moins cette étrangère.
Va donc, ma fille, et trouve-la,
Tu vivras à Moscou,
Heureuse avec ces étrangers;
Mais ne viens plus chez nous,
Jamais plus ne reviens ici
De ce pays lointain...
Mais qui me fermera les yeux
Quand ils seront éteints?
Qui pleurera sur ma dépouille
Comme une enfant chérie,
Plantera l'obier sur ma tombe
Pour qu'elle soit fleurie ?
Qui gardera le souvenir
De mon âme égarée?
O mon enfant, ô mon enfant,
Toi, ma fille adorée,
Pars à jamais... »

Чигирин
с Субботовской Шляхи

Ледве-ледве
Поблагословила:
«Бог з тобою!» — та, як мертва,
На діл повалилась...

Обізвався старий батько:
«Чого ждеш, небого?»
Заридала Катерина
Та бух йому в ноги:

Pour la bénir,
Elle lui dit tout bas:
« Dieu veille sur toi! », et soudain,
La mère s'affaissa...

Le père crie: « Qu'attends-tu donc,
Malheureuse? Va-t-en! »
Et Catherine à ses pieds tombe
Et dit en sanglotant:

«Прости мені, мій батечку,
Що я наробила!
Прости мені, мій голубе,
Мій соколе милий!»
«Нехай тебе бог прощає
Та добрії люде;
Молись богу та йди собі —
Мені легше буде».

« Pardonne-moi! pardonne, ô père!
La faute que j'ai faite,
Pardonne-moi! pardonne, ô père!
D'avoir perdu la tête ».
« Que Dieu t'accorde son pardon,
Les braves gens aussi ;
Va prier Dieu, pars à jamais,
Ce sera mieux ainsi.»

Ледве встала, поклонилась,
Вийшла мовчки з хати;
Осталися сиротами
Старий батько й мати.
Пішла в садок у вишневий,
Богу помолилась,
Взяла землі під вишнею,
На хрест почепила;
Промовила: «Не вернуся!
В далекому краю,
В чужу землю, чужі люде
Мене заховають;
А своєї ся крихотка
Надо мною ляже
Та про долю, моє горе
Чужим людям скаже...
Не розказуй, голубонько!
Де б не заховали,
Щоб грішної на сім світі
Люди не займали.
Ти не скажеш... ось хто скаже,
Що я його мати!
Боже ти мій!.. лихо моє!
Де мені сховатись?
Заховаюсь, дитя моє,
Сама під водою,
А ти гріх мій спокутуєш
В людях сиротою,
Безбатченком!..»

Пішла селом,
Плаче Катерина;
На голові хустиночка,
На руках дитина.
Вийшла з села — серце мліє;
Назад подивилась,
Покивала головою
Та й заголосила.

Elle se leva, s'inclina,
Sortit de la chaumière ;
Et restèrent comme orphelins
Son vieux père et sa mère.
Catherine alla au verger,
Y pria avec foi,
Prit sous un arbre de la terre,
L'attacha à sa croix.
« Je ne reviendrai pas, dit-elle ;
En pays inconnu
Des étrangers m'enterreront,
Sitôt la mort venue.
Et cette poignée de terre
Restera sur mon corps,
Racontant aux gens mes malheurs
Et ce que fut mon sort.
Mais toi, mon fils, où qu'on t'enterre,
Ne leur dis jamais rien,
Pour que l'on ne médise pas
Du sort qui fut le mien.
Ce peu de terre ici dira
Que je fus bien ta mère...
O Dieu du ciel! où me cacher?
Où aller et que faire?
Je disparaîtrai toute seule,
En me jetant à l'eau ;
Toi, orphelin, tu expieras
Mes péchés en sanglots,
Bâtard errant!... »

Et Catherine
S'éloigna en pleurant,
Avec sa fanchon sur la tête,
Dans les bras son enfant.
Loin du village son coeur saigne ;
Se retournant alors,
Elle s'arrête, hoche la tête
Et sanglote très fort.

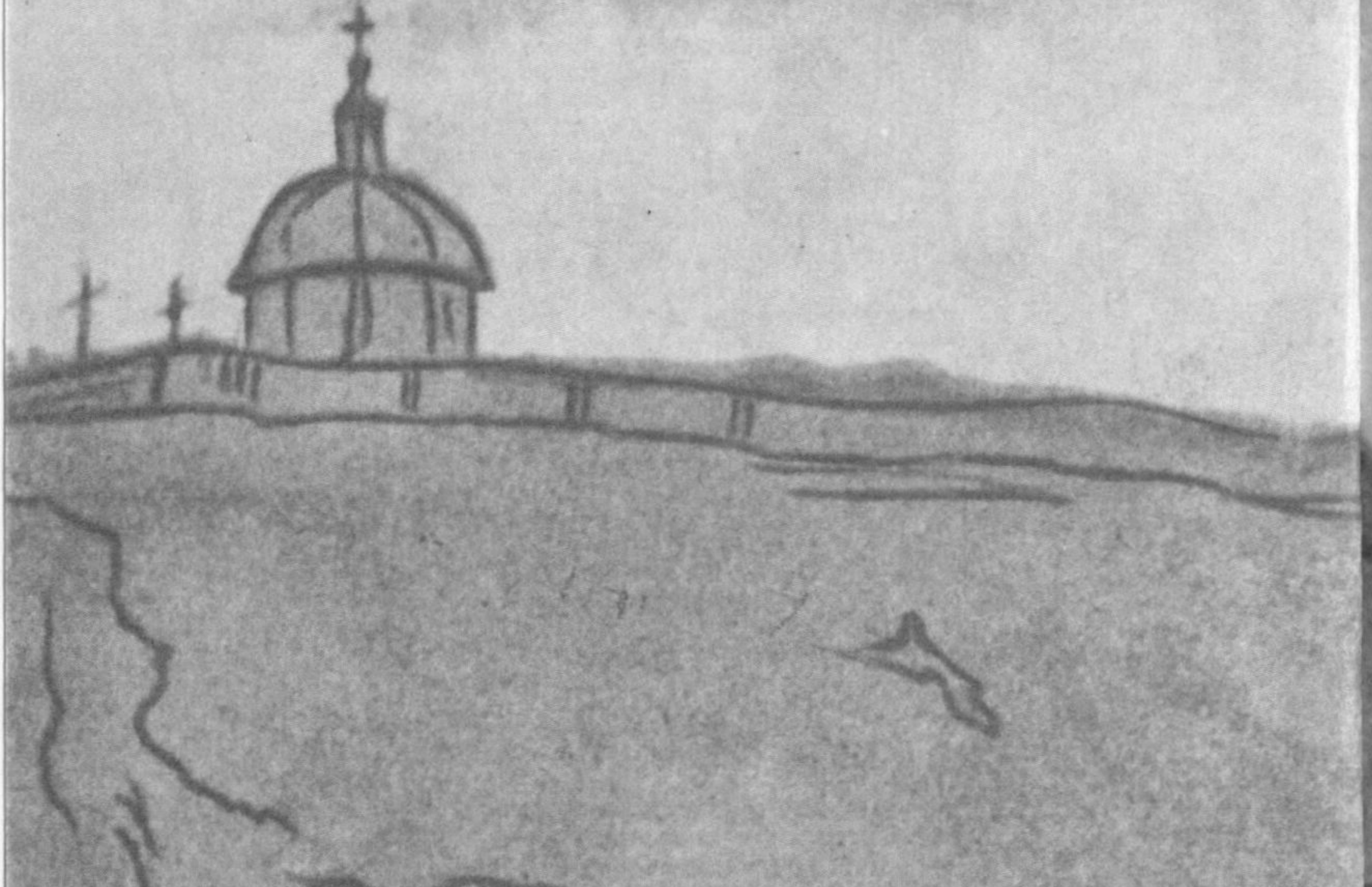
Як тополя, стала в полі
При битій дорозі;
Як роса та до схід сонця,
Покапали сльози.
За сльозами за гіркими
І світа не бачить,
Тілько сина пригортає,
Цілує та плаче.
А воно, як ангелятко,
Нічого не знає,
Маленькими ручицями
Пазухи шукає.
Сіло сонце, з-за діброви
Небо червоніє;
Утерлася, повернулась,
Пішла... тілько мріє.
В селі довго говорили
Дечого багато,
Та не чули вже тих річей
Ні батько, ні мати...

Comme un bouleau seul en plein champ,
Elle est près du chemin;
Et ses pleurs coulent, rappelant
La rosée du matin.
Ses yeux noyés par trop de larmes
Ne voient plus la lumière,
Mais elle embrasse fort son fils
Et contre soi le serre.
Quant à l'enfant, ange innocent,
Tourmenté par la faim,
De tous les doigts de ses menottes
Il cherche encor le sein.
Le soir descend, le ciel rougeoie
Sur le bois vaste et sombre ;
Elle se tourne, essuie ses larmes,
S'en va, n'est plus qu'une ombre...
A son village on parla d'elle
Encore bien souvent ;
Mais ni son père, ni sa mère
N'entendaient plus les gens...

Отаке-то на сім світі
Роблять людям люде!
Того в'яжуть, того ріжуть,
Той сам себе губить...

Ici-bas l'homme est loup pour l'homme,
Car l'homme n'est que haine ;
Partout on vole, on s'entretue,
On se ruine soi-même...

А за віщо? Святий знає.
Світ, бачся, широкий,
Та нема де прихилитись
В світі одиноким.
Тому доля запродала
Од краю до краю,
А другому оставила
Те, де заховають.

Mais pourquoi donc? Dieu seul le sait.
Oui, grande est notre terre,
Mais point n'y trouveront asile
Les pauvres solitaires.
La fortune à celui-ci donne
Terre et prospérité,
A celui-là tout juste assez
Pour pouvoir l'enterrer.

Де ж ті люде, де ж ті добрі,
Що серце збиралось
З ними жити, їх любити?
Пропали, пропали!

Єсть на світі доля,
А хто її знає?
Єсть на світі воля,
А хто її має?
Єсть люде на світі —
Сріблом-злотом сяють,
Здається, панують,
А долі не знають,—
Ні долі, ні волі!
З нудьгою та з горем
Жупан надівають,
А плакати — сором.
Возьміть срібло-злото
Та будьте багаті,
А я візьму сльози —
Лихо виливати;
Затоплю недолю
Дрібними сльозами.
Затопчу неволю
Босими ногами!
Тоді я веселий,
Тоді я багатий,
Як буде серденько
По волі гуляти!

Кричать сови, спить діброва,
Зіроньки сіяють,
Понад шляхом, щирицею,
Ховрашки гуляють.
Спочивають добрі люде,
Що кого втомило:

Où sont-ils donc, ces braves gens
Avec qui notre coeur
Aurait voulu vivre et aimer?
Disparus, par malheur.

La destinée est sur la terre,
Mais qui peut la prévoir?
La liberté est sur la terre,
Mais qui peut bien l'avoir?
Il est au monde de ces gens
Qui brillent par leur or,
De vrais seigneurs régnant sur nous,
Mais que maudit le sort.
Eux-mêmes n'ont jamais connu
Le bonheur d'être libre.
Ils couvrent d'un manteau l'ennui
Où, tous, ils doivent vivre.
Prenez l'or et l'argent,
Vivez dans l'opulence ;
Moi je prendrai les larmes
De mon malheur immense.
De pleurs j'étoufferai
Mon chagrin et ma rage,
Aux pieds je foulerai
Mes longs jours d'esclavage!
Désormais, je suis gai
Riche en réalité,
Car mon coeur maintenant
Connaît la liberté...

Chante un hibou, la forêt dort,
Au ciel les astres brillent,
Par les chemins, les vastes champs,
Des mulots s'éparpillent.
Les braves gens sont endormis,
Chacun est éreinté :

За Києвом, та за Дніпром,
Попід темним гаєм,
Ідуть шляхом чумаченьки,
П у г а ч а співають.
Іде шляхом молодиця,
Мусить бути, з прощі.
Чого ж смутна, невесела,
Заплакані очі?
У латаній свитиночці,
На плечах торбина,
В руці ціпок, а на другій
Заснула дитина.

Très loin du Dniepr et loin de Kiev,
Le long d'un sombre bois,
Cheminent des marchands de sel,
Chantant à haute voix.
Vient une femme à leur rencontre ;
Tout triste est son visage :
Elle a pleuré, rentrant peut-être
D'un long pèlerinage.
Tout son manteau est rapiécé,
Au dos un balluchon,
Contre son sein un enfant dort,
Sa main serre un bâton.

Зустрілася з чумаками,
Закрила дитину,
Питається: «Люде добрі,
Де шлях в Московщину?»
«В Московщину? оцей самий.
Далеко, небого?»
«В саму Москву. Христа ради,
Дайте на дорогу!»
Бере шага, аж труситься:
Тяжко його брати!..
Та й навіщо?.. А дитина?
Вона ж його мати!

Lorsqu'elle croise tous ces hommes,
Elle couvre l'enfant :
« O braves gens, en Moscovie
Comment aller ? Comment ?
– En Moscovie ? Suis cette route ;
Mais dis-nous, vas-tu loin ?
– Jusqu'à Moscou. Au nom du ciel,
De grâce... un sou au moins.
En tremblant, elle prend la pièce :
Il est dur de le faire !...
Mais que voulez-vous ? L'enfant souffre
Encor plus que la mère !

Заплакала, пішла шляхом,
В Броварах спочила
Та синові за гіркого
Медяник купила.
Довго, довго, сердешная,
Все йшла та питала;
Було й таке, що під тином
З сином ночувала...

Бач, на що здалися карі оченята:
Щоб під чужим тином сльози виливать!
Отож-то дивіться та кайтесь, дівчата,
Щоб не довелося москаля шукать,
Щоб не довелося, як Катря шукає...
Тоді не питайте, за що люде лають,
За що не пускають в хату ночувать.
Не питайте, чорнобриві,
Бо люде не знають;
Кого бог кара на світі,
То й вони карають...
Люде гнуться, як ті лози,
Куди вітер віє.
Сиротині сонце світить
(Світить, та не гріє) —
Люде б сонце заступили,
Якби мали силу,
Щоб сироті не світило,
Сльози не сушило.
А за віщо, боже милий!
За що світом нудить?
Що зробила вона людям,
Чого хотять люде?
Щоб плакала!.. Серце моє!
Не плач, Катерино,
Не показуй людям сльози,
Терпи до загину!
А щоб личко не марніло

Toujours pleurant, toujours marchant,
A Brovary s'arrête,
Et pour l'enfant une brioche
Avec son sou achète.
Longtemps elle a marché, longtemps,
Demandant son chemin ;
Parfois, sous un mur, tous les deux
Dormaient jusqu'au matin...

Voici pourquoi Dieu donna des yeux si doux !
Pour qu'ils aillent pleurer sous des murs étrangers.
Et vous, filles, regardez et souvenez-vous :
De ces Moscals jamais plus ne vous approchez,
Sinon, comme Katia, vous devrez les chercher...
Et vous étonner de l'homme et de ses injures,
Qui clôt sa porte, vous laissant sous ses clôtures.
Filles, ne vous étonnez pas,
Les gens mêmes l'ignorent ;
Car l'homme que Dieu a puni,
Ils le châtient encore...
Les gens, tels des roseaux, se courbent
A tout souffle du vent.
Pour l'orphelin le soleil brille,
Sans le chauffer pourtant...
Ils cacheraient bien le soleil,
Tous ces gens sans coeur,
Pour qu'il n'éclaire pas l'enfant,
Et ne sèche ses pleurs.
Mon Dieu ! quelle en est la raison ?
Pourquoi ce châtiment ?
Qu'a-t-elle donc pu faire aux hommes ?
Que lui veulent les gens ?
La voir pleurer !... Mon pauvre coeur !
Ne pleure pas, Katia,
Pour que les gens ne voient tes larmes,
Souffre jusqu'au trépas !
Pour que ton visage aux yeux noirs,

З чорними бровами,—
До схід сонця в темнім лісі
Умийся сльозами.
Умиєшся — не побачать,
То й не засміються;
А серденько одпочине,
Поки сльози ллються.
Отаке-то лихо, бачите, дівчата,
Жартуючи кинув Катрусю москаль.
Недоля не бачить, з ким їй жартувати,
А люде хоч бачать, та людям не жаль:
«Нехай, кажуть, гине ледача дитина,
Коли не зуміла себе шанувать».
Шануйтеся ж, любі, в недобру годину
Щоб не довелося москаля шукать.

Де ж Катруся блудить?
Попідтинню ночувала,
Раненько вставала,
Поспішала в Московщину;
Аж гульк — зима впала.
Свище полем заверюха,
Іде Катерина
У личаках — лихо тяжке! —
І в одній свитині.
Іде Катря, шкандибає;
Дивиться — щось мріє...
Либонь, ідуть москалики...
Лихо!.. серце мліє...
Полетіла, зустрілася,
Пита: «Чи немає
Мого Йвана чорнявого?»
А ті: «Мы не знаем».
І, звичайно, як москалі,
Сміються, жартують:
«Ай да баба! ай да наши!
Кого не надуют!»

Ne perde pas son charme,
Au petit jour, dans la forêt,
Baigne-le de tes larmes.
Alors nul ne pourra te voir,
De toi nul ne rira ;
Et se reposera ton coeur
Tant que tu pleureras.
Voici donc quel malheur... Filles, voyez vous-mêmes,
Ce Moscal en jouant a quitté Catherine.
La pauvre ne sait pas qui est celui qu'elle aime.
Nul n'aura pitié d'elle, et pourtant tous devinent.
« Laissons-la, diront-ils, qu'elle aille à tous les diables !
Puisqu'elle n'a pas su résister au péché ».
Méfiez-vous donc du mal et restez respectables,
Pour qu'un de ces Moscals, vous n'alliez le chercher...

Mais Catherine, où errait-elle ?
Sous les clôtures s'endormant,
Tôt matin se levant,
Elle se hâtait vers Moscou.
L'hiver soudain descend,
Et le vent souffle à travers champs.
Mais que fait Catherine ?
En manteau et souliers troués,
Toujours elle chemine.
Mon Dieu ! Voici qu'elle aperçoit
Des soldats à cheval ;
Elle sent que son coeur s'arrête...
Ce sont là des Moscals...
Aussitôt elle court vers eux :
« Ivan est-il des vôtres,
Mon Ivan aux beaux cheveux noirs ? »
Mais eux : « Non, pas des nôtres ! »
Et les Moscals rient et se moquent
De cette fille-là :
« Ah, femme ! Qui ne fut jamais
Trompée par nos soldats ? »

Подивилась Катерина:
«І ви, бачу, люде!
Не плач, сину, моє лихо!
Що буде, то й буде.
Піду дальше — більш ходила...
А може, й зустріну;
Оддам тебе, мій голубе,
А сама загину».

Реве, стогне хуртовина,
Котить, верне полем;
Стоїть Катря серед поля,
Дала сльозам волю.
Утомилась заверюха,
Де-де позіхає;
Ще б плакала Катерина,
Та сліз більш немає.
Подивилась на дитину:

Et la pauvre Katia s'étonne :
« Vous aussi, vous riez !
Ne pleure pas, fils, de chagrin,
A quoi bon sangloter ?
Nous pouvons bien marcher encore...
Un jour j'arriverai,
Et t'ayant remis, mon enfant,
Moi-même je mourrai ».

Rugit et gronde la tempête,
En balayant la plaine,
Où Catherine, solitaire,
Pleure toute sa peine.
Puis, fatigué, le vent lui-même
S'apaise tout-à-fait ;
Katia encore aurait des larmes,
Si ses yeux le pouvaient.
Sur l'enfant mouillé par ses pleurs

Умите сльозою,
Червоніє, як квіточка
Вранці під росою.
Усміхнулась Катерина,
Тяжко усміхнулась:
Коло серця — як гадина
Чорна повернулась.
Кругом мовчки подивилась;
Бачить — ліс чорніє,
А під лісом, край дороги,
Либонь, курінь мріє.

Son doux regard se pose :
Il est comme sous la rosée
Une fleur fraîche et rose.
Et Catherine a un sourire,
Un sourire contraint,
Car près du coeur, on pourrait croire
Qu'un serpent noir l'étreint.
Elle regarde tout autour :
Là-bas, à la lisière
D'un grand chemin, auprès d'un bois,
Se dresse une chaumière.
« Mon fils, il fait sombre, allons voir
Si l'on y trouve abri,
Sinon, nous dormirons dehors
Sous un coin de ciel gris ;
Nous dormirons dehors, mon fils,
Auprès de la chaumière.
Mais où passeras-tu tes nuits
Si disparaît ta mère ?
Tu coucheras avec les chiens,
Tu devras les aimer ;
Les chiens méchants pourront te mordre,

«Ходім, сину, смеркається,
Коли пустять в хату;
А не пустять, то й надворі
Будем ночувати.
Під хатою заночуєм,
Сину мій Іване!
Де ж ти будеш ночувати,
Як мене не стане?
З собаками, мій синочку,
Кохайся надворі!
Собаки злі, покусають,
Та не заговорять,
Не розкажуть сміючися...
З псами їсти й пити...
Бідна моя головонько!
Що мені робити?»

Сирота-собака має свою долю,
Має добре слово в світі сирота;
Його б'ють і лають, закують в неволю,
Та ніхто про матір на сміх не спита,
А Йвася спитають, зараннє спитають,
Не дадуть до мови дитині дожить.
На кого собаки на улиці лають?
Хто голий, голодний під тином сидить?
Хто лобуря водить? Чорняві байстрята...
Одна його доля — чорні бровенята,
Та й тих люде заздрі не дають носить.

4

Попід горою, яром, долом,
Мов ті діди високочолі,
Дуби з Гетьманщини [3] стоять.
У яру гребля, верби в ряд,
Ставок під кригою в неволі
І ополонка — воду брать...
Мов покотьоло червоніє,
Крізь хмару — сонце зайнялось.

Mais non point te blâmer ;
Ils ne jettent la pierre au pauvre...
Avec eux mange et bois...
Oh, ma tête est lourde... Que faire ?
Que faire, dis-le-moi ? »

Le chien abandonné a son destin aussi ;
L'orphelin en ce monde, on le prend en pitié,
On le tient sous le joug, on le bat, l'injurie,
Mais de sa mère aucun ne cherche à se moquer.
Ivan, on voudra savoir d'où il vient, nul doute,
Les gens le tourmenteront toujours, pauvre enfant.
Après qui aboient-ils donc, les chiens sur les routes ?
Qui va nu, affamé, sous les haies s'asseyant,
Qui suit tous les vauriens ? Le bâtard brun de teint,
Aux beaux et noirs sourcils, qui n'a qu'un seul destin :
Porter ces sourcils noirs qui indignent les gens...

4

Dans le ravin, sous la montagne,
Comme de grands et hauts vieillards,
Se dressent de très anciens chênes.
Plus bas, la digue, un rang de saules,
L'étang profond pris par les glaces,
Et un gros trou où puiser l'eau...
Le disque du soleil descend,
En rougeoyant dans les nuées ;
Le vent se lève et, dès qu'il souffle,
Tout disparaît, tout devient blanc,
Un hurlement court la forêt...
La tempête rugit et gronde,
Balaie bois et chemin...
Comme une mer, tout blanc de neige,
Le champ poudroie soudain.
Le garde forestier s'apprête
A accomplir sa ronde,
Mais avec ce rideau de neige,

Надувся вітер; як повіє —
Нема нічого: скрізь біліє...
Та тільки лісом загуло.
Реве, свище заверюха.
По лісу завило;
Як те море, біле поле
Снігом покотилось.
Вийшов з хати карбівничий,
Щоб ліс оглядіти,
Та де тобі! таке лихо,
Що не видно й світа.
«Еге, бачу, яка фуга!
Цур же йому з лісом!
Піти в хату... Що там таке?
От їх достобіса!
Недобра їх розносила,
Мов справді за ділом.
Ничипоре! дивись лишень,
Які побілілі!»
«Що, москалі?.. Де москалі?»
«Що ти? схаменися!»
«Де москалі, лебедики?»
«Та он, подивися».
Полетіла Катерина
І не одяглася.
«Мабуть, добре Московщина
В тямку їй далася!
Бо уночі тільки й знає,
Що москаля кличе».
Через пеньки, заметами,
Летить, ледве дише,
Боса стала серед шляху,
Втерлась рукавами,
А москалі їй назустріч,
Як один, верхами.
«Лихо моє! доле моя!»
До їх... коли гляне —
Попереду старший їде.

Il ne voit rien du monde.
« Quel sacré temps ! Quelle tourmente !
La peste soit du bois !
Mieux vaut rentrer... Mais qu'est-ce donc ?
D'où viennent tous ces gens ? Pourquoi ?
Sont-ils chassés, ont-ils à faire ?
Mais par cette tempête...
Nikiphor ! Mais regarde donc
Ces blanches silhouettes ! »
– Quoi, des Moscals ?... Où les vois-tu ?
– Mais là, retourne-toi !
– Où sont-ils, ces braves Moscals ?
– Regarde, près du bois !
Catherine courut dehors,
Sans manteau, déchaussée.
« On dirait que la Moscovie
Tourmente ses pensées ;
La nuit, elle appelle un Moscal,
Implorant qu'il l'emmène ».
Entre les souches, les congères,
Elle court hors d'haleine,
Puis elle s'arrête bientôt
Sur le bord du chemin.
Voici la troupe des Moscals
Qui à cheval s'en vient...
« O mon malheur ! O mon destin ! »
Elle approche et s'arrête :
« Ivan ! chéri ! » s'adresse-t-elle
Au chef venant en tête.
« Mon bien-aimé ! toi qui m'est cher !
Où t'es-tu attardé ? »
Soudain, elle saisit la bride...
Lui, sans la regarder,
Donne au cheval de l'éperon.
« Tu veux prendre la fuite ?
Catherine t'es inconnue ?
L'oublias-tu si vite ?

«Любий мій Іване!
Серце моє коханеє!
Де ти так барився?» —
Та до його... за стремена...
А він подивився,
Та шпорами коня в боки.
«Чого ж утікаєш?
Хіба забув Катерину?
Хіба не пізнаєш?
Подивися, мій голубе,
Подивись на мене:
Я Катруся твоя люба.
Нащо рвеш стремена?»
А він коня поганяє,
Нібито й не бачить.
«Постривай же, мій голубе!
Дивись — я не плачу.
Ти не пізнав мене, Іване?
Серце, подивися,
Їй же богу, я Катруся!»
«Дура, отвяжися!
Возьмите прочь безумную!»
«Боже мій! Іване!
І ти мене покидаєш?
А ти ж присягався!»
«Возьмите прочь! Что ж вы стали?»
«Кого? мене взяти?
За що ж, скажи, мій голубе?
Кому хоч оддати
Свою Катрю, що до тебе
В садочок ходила,—
Свою Катрю, що для тебе
Сина породила?
Мій батечку, мій братику!
Хоч ти не цурайся!
Наймичкою тобі стану...
З другою кохайся...
З цілим світом... Я забуду,

Regarde-moi, mon cher amour,
Regarde et souviens-toi :
Je suis Katia, ta bien-aimée.
Tu veux fuir, mais pourquoi ? »
Piquant son cheval sans la voir,
Il cherche à s'en défaire.
« Regarde, je ne pleure pas,
Chéri, mets pied à terre !
Quoi ! te suis-je inconnue, Ivan ?
Mon coeur, regarde-moi ;
C'est moi Katia, Dieu m'est témoin ! »
« Drôlesse, écarte-toi !
Chassez-moi donc cette insensée ! »
« Ivan ! mon Dieu ! tu cries !
As-tu oublié tes serments,
Puisque tu me renies ? »
« Emmenez-la ! qu'attendez-vous ? »
« Quoi ? tu veux me chasser ?
Quelle raison, dis, mon amour ?
A qui veux-tu donner
Ta Katia qui venait le soir
Te rejoindre au verger...
Katia qui pour toi, mon chéri,
D'un fils dut accoucher ?
Toi qui m'es un père et un frère,
Voudrais-tu me laisser ?
Je serai toujours ta servante...
Aime le monde entier,
D'autres filles... Moi, j'oublierai
Que je fus adorée,
Qu'un jour pour toi j'ai eu un fils,
Et fus déshonorée...
Je fus pour tous opprobre et honte,
Et je vais en mourir !
Si tu ne veux pas de moi-même,
Prends ton fils sans le fuir !
Dis, mon amour, le prendras-tu ?
Attends que je revienne,

Що колись кохалась,
Що од тебе сина мала,
Покриткою стала...
Покриткою... який сором!
І за що я гину!
Покинь мене, забудь мене,
Та не кидай сина.

Не покинеш?.. Серце моє,
Не втікай од мене...
Я винесу тобі сина».
Кинула стремена
Та в хатину. Вертається,
Несе йому сина.
Несповита, заплакана
Сердешна дитина.
«Осьде воно, подивися!
Де ж ти? заховався?
Утік!.. нема!.. Сина, сина
Батько одцурався!

J'irai pour toi chercher ton fils ».
Et, lâchant là les rennes,
Elle va au logis, revient,
Lui apporte l'enfant
Démailloté... Pauvre petit,
Malheureux et pleurant.
« Tiens, c'est ton fils, regarde-le !
Où es-tu ? tu te caches ?
Il s'est enfui !... Mon fils, ton père
S'est sauvé comme un lâche !
Seigneur ! Seigneur ! mon fils, dis-moi,
Dis-moi que ferons-nous ?
Vous, les soldats, ayez pitié !
Prenez-le avec vous.
Oh, braves gens, cet orphelin,
Prenez-le en pitié,
Ayez bon coeur et remettez
Son fils à l'officier.
Prenez-le... car je l'abandonne

Боже ти мій!.. Дитя моє!
Де дінусь з тобою?
Москалики! голубчики!
Возьміть за собою;
Не цурайтесь, лебедики:
Воно сиротина;
Возьміть його та оддайте
Старшому за сина.
Возьміть його... бо покину,
Як батько покинув,—
Бодай його не кидала
Лихая година!
Гріхом тебе на світ божий
Мати породила;
Виростай же на сміх людям!»
На шлях положила.
«Оставайся шукать батька,
А я вже шукала».
Та в ліс з шляху, як навісна!
А дитя осталось,
Плаче бідне... А москалям
Байдуже; минули.
Воно й добре; та на лихо
Лісничі почули.
Біга Катря боса лісом,
Біга та голосить;
То проклина свого Йвана,
То плаче, то просить.
Вибігає на возлісся;
Кругом подивилась,
Та в яр... біжить... серед ставу
Мовчки опинилась.
«Прийми, боже, мою душу,
А ти — моє тіло!»
Шубовсть в воду!.. Попід льодом
Геть загуркотіло.

Comme l'a fait son père.
Que les malheurs fondent sur lui,
Et toutes les misères !
C'est par le péché ici-bas
Que je devins ta mère ;
Grandis donc, raillé par les gens... »
Puis le posant par terre :
« Cherche ton père et reste ici,
Je l'ai cherché longtemps... »
Et dans le bois elle s'enfuit,
Laissant là son enfant.
Le petit pleure... Les Moscals
S'éloignent sans rien dire.
Ils ont bien fait ; hélas ! les gardes
L'ont entendu gémir.
Katia court pieds nus dans le bois,
Et crie à tous les vents,
Tantôt maudissant son Ivan,
Tantôt le suppliant.
Enfin, elle atteint la lisière,
Et regarde à la ronde,
Puis elle court jusqu'à l'étang;
S'arrête au bord de l'onde :
« Reçois, Seigneur, reçois mon âme ;
Quant à toi, prends mon corps ! »
Et se jetant dans l'eau glacée,
Elle y trouva la mort.

Ce qu'elle cherchait, Catherine
L'a trouvé sous la glace.
Un grand vent souffla sur l'étang,
Et balaya ses traces.

Ce n'est jamais par l'ouragan
Q'un chêne est abattu ;
Ce n'est point le pire malheur
Quand la mère n'est plus ;
Non, l'enfant n'est pas orphelin
Qui enterre sa mère :

Чорнобрива Катерина
Найшла, що шукала.
Дунув вітер понад ставом —
І сліду не стало.

То не вітер, то не буйний,
Що дуба ламає;
То не лихо, то не тяжке,
Що мати вмирає;
Не сироти малі діти,
Що неньку сховали:
Їм зосталась добра слава,
Могила зосталась.

Богдан Ісаєвич
у Сусловій

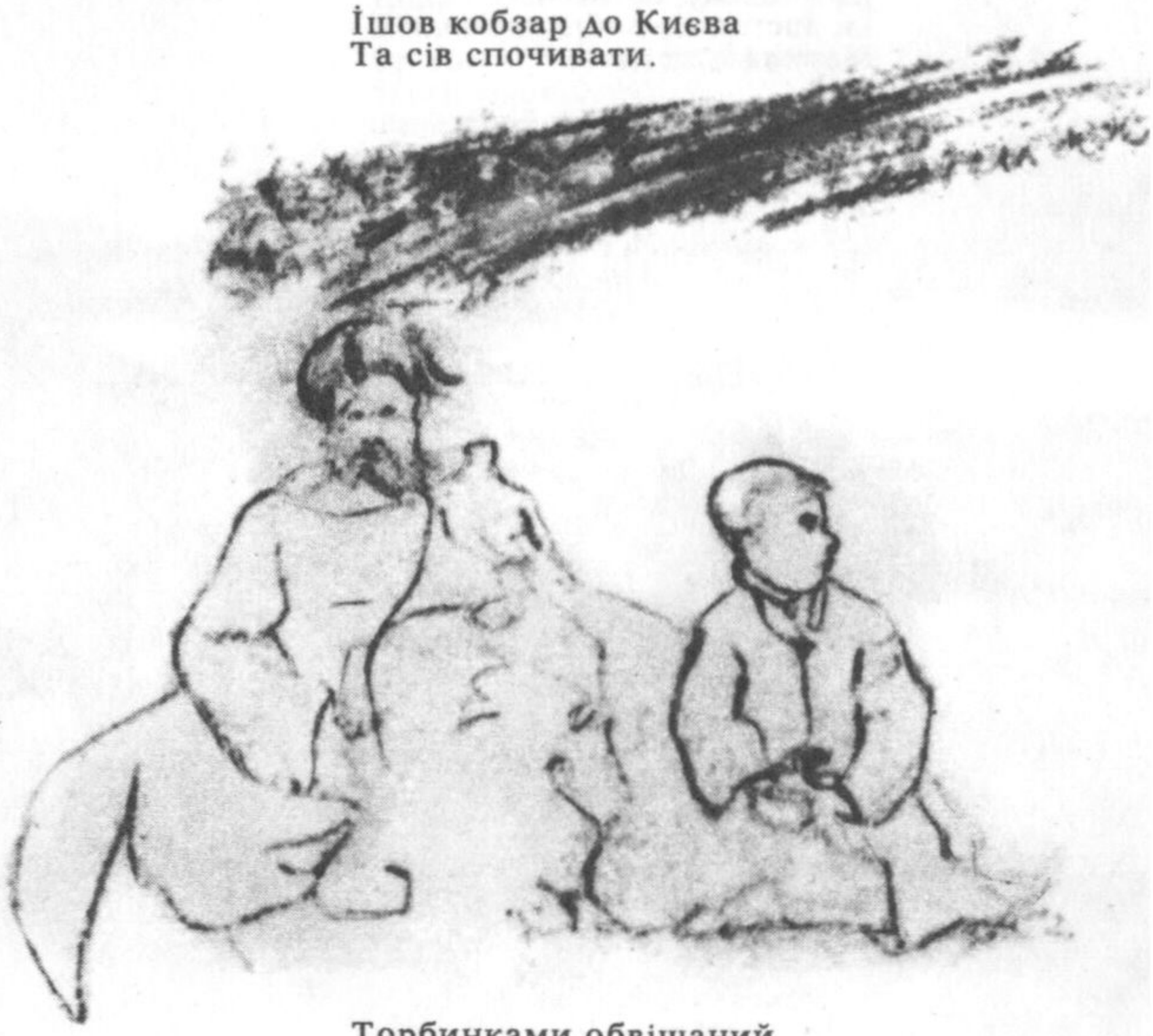
Засміються злії люде
Малій сиротині;
Вилле сльози на могилу —
Серденько спочине.
А тому, тому на світі,
Що йому зосталось,
Кого батько і не бачив,
Мати одцуралась?

Il reste encor le beau renom,
La tombe au cimetière.
Les gens sans coeur se moqueront
Du petit orphelin ;
Et lui, pleurant dessus la tombe
Calmera son chagrin.
Mais celui-là, le pauvre enfant,
Que lui est-il resté ?
Son père n'a pas voulu de lui,
Sa mère l'a quitté !
Au bâtard que restera-t-il,
A qui ouvrir son coeur ?
Point de famille et point de toit ;
Chemins, sables, douleurs...
Pourquoi a-t-il ces sourcils noirs ?
Mais pour le reconnaître !
Avec la beauté de sa mère,
Mieux valait ne pas naître !

Що зосталось байстрюкові?
Хто з ним заговорить?
Ні родини, ні хатини;
Шляхи, піски, горе...
Панське личко, чорні брови...
Нащо? Щоб пізнали!
Змальовала, не сховала...
Бодай полиняли!

5

Ішов кобзар до Києва
Та сів спочивати.

Торбинками обвішаний
Його повожатий.
Мале дитя коло його
На сонці куняє,
А тим часом старий кобзар
І с у с а співає.
Хто йде, їде — не минає:
Хто бублик, хто гроші;
Хто старому, а дівчата
Шажок міхоноші.
Задивляться чорноброві —
І босе, і голе.
«Дала, кажуть, бровенята,
Та не дала долі!»

5

Un vieux kobzar [4] allant à Kiev
S'assied et se délasse ;
Et entre-temps son compagnon
S'endort sur sa besace.
C'est un enfant auprès de lui
Qui sourit au soleil ;
Et le vieux kobzar, doucement,
Chante son *Jésus-Christ*.
Nul ne passe sans leur donner
Du pain ou de l'argent :
Certains pour le vieux, mais les filles
Glissent un sou à l'enfant...
Plein de pitié est leur regard ;
Il est nu, rien aux pieds.
« Sa mère lui donna ces yeux noirs,
Mais ni bonheur ni foyer ! »

Un grand coche à six forts chevaux,
Vers Kiev s'en vient roulant ;
A l'intérieur est une dame,

Їде шляхом до Києва
Берлин [4] шестернею,
А в берлині господиня
З паном і сім'єю.
Опинився против старців —
Курява лягає.
Побіг Івась, бо з віконця
Рукою махає.
Дає гроші Івасеві,
Дивується пані.
А пан глянув... одвернувся...
Пізнав, препоганий,
Пізнав тії карі очі,
Чорні бровенята...
Пізнав батько свого сина,
Та не хоче взяти.
Пита пані, як зоветься?

«Івась».— «Какой милый!»
Берлин рушив, а Івася
Курява покрила...
Полічили, що достали,
Встали сіромахи,
Помолились на схід сонця,
Пішли понад шляхом.

[1838, С.-Петербург]

Un seigneur, leurs enfants.
Tout près des mendiants il s'arrête,
Soulevant la poussière,
Et l'enfant accourt à un signe
Qu'on fait à la portière.
La grande dame, un peu surprise,
Donne un sou à l'enfant ;
Quant au seigneur, il se détourne :
C'est son portrait vivant.
Il reconnaît ces sourcils noirs,
Et ces yeux bruns si tendres...
Le père a reconnu son fils,
Mais ne veut point le prendre.
« Quel est ton nom ? » s'enquiert la dame.
« Ivan ». « Qu'il est charmant ! »
Le coche repart et la poussière
Recouvre tout l'enfant...
Ensemble ils ont compté l'argent,
Et les deux pauvres gueux,
S'étant signés au jour levant,
Sont partis devant eux.

[1838, St-Pétersbourg]

Traduit par Cazimir Szymanski

* *
*

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!
Нащо стали на папері
Сумними рядами?..
Чом вас вітер не розвіяв
В степу, як пилину?
Чом вас лихо не приспало,
Як свою дитину?..
Бо вас лихо на світ на сміх породило,
Поливали сльози... чом не затопили,
Не винесли в море, не розмили в полі?..
Не питали б люде — що в мене болить,
Не питали б, за що проклинаю долю,
Чого нуджу світом? «Нічого робить».—
Не сказали б на сміх...
Квіти мої, діти!
Нащо вас кохав я, нащо доглядав?
Чи заплаче серце одно на всім світі,
Як я з вами плакав?.. Може, і вгадав...
Може, найдеться дівоче
Серце, карі очі,
Що заплачуть на сі думи —

---

* *
*

Pensées ô mes pensées,
Vous me donnez bien du tourment!
Que venez-vous, maussades,
Vous aligner sur le papier blanc?
Dans la steppe, comme poussières,
Que ne vous disperse le vent?
Et le chagrin ne vous endort-il,
Comme ses petits enfants?...
Car le chagrin vous a fait naître objet de risée ;
Les larmes coulaient... Que ne vous ont-elles noyées,
Emportées vers la mer, répandues sur les chemins?
Les gens n'auraient pas demandé ce qui me fait mal,
Ni pourquoi je maudis avec force le destin,
Pourquoi je languis... « Rien à faire, tout est égal »,
Nul n'aurait dit en dérision...
Mes fleurs, mes enfants!
Pourquoi vous ai-je donc choyés, dorlotés ainsi ?
Est-il un coeur sur terre pour pleurer autant
Que j'ai pleuré avec vous ?... Peut-être oui...
Peut-être un coeur de jeune fille,
De jolis yeux noisette
Pleureront à ces pensées :

Я більше не хочу...
Одну сльозу з очей карих —
І... пан над панами!..

Думи мої, думи мої!
Лихо мені з вами!

За карії оченята,
За чорнії брови
Серце рвалося, сміялось,
Виливало мову,
Виливало, як уміло,
За темнії ночі,
За вишневий сад зелений,
За ласки дівочі...
За степи та за могили,
Що на Україні,
Серце мліло, не хотіло
Співать на чужині...
Не хотілось в снігу, в лісі,
Козацьку громаду
З булавами, з бунчуками [1]
Збирать на пораду...[2]
Нехай душі козацькії
В Украйні витають —
Там широко, там весело
Од краю до краю...
Як та воля, що минулась,
Дніпр широкий — море,
Степ і степ, ревуть пороги,
І могили — гори,—
Там родилась, гарцювала
Козацькая воля;
Там шляхтою, татарами
Засівала поле,
Засівала трупом поле,
Поки не остило...

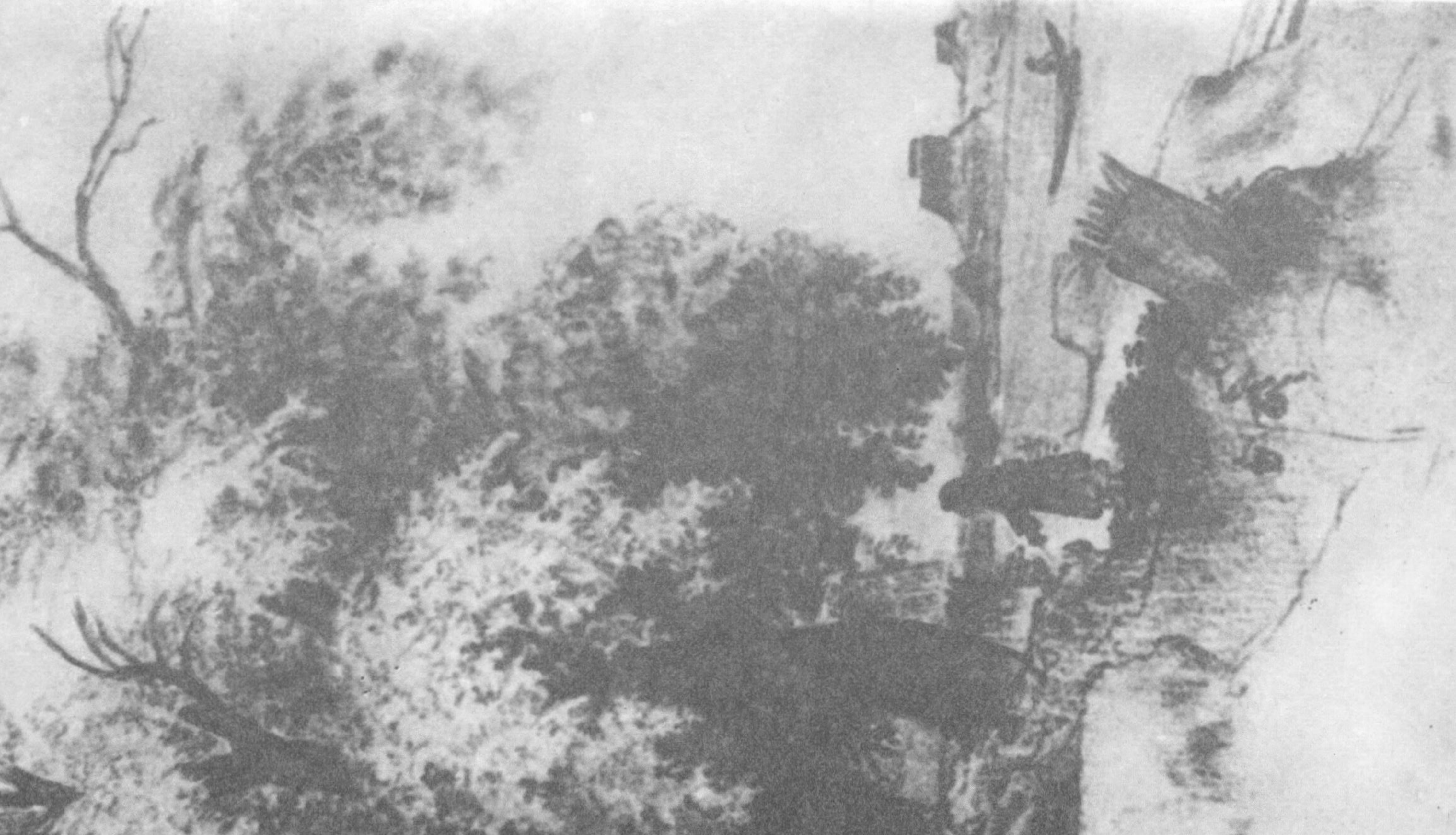
Rien de plus ne souhaite.
Une larme de tels yeux,
Et je suis seigneur des seigneurs!

Pensées ô mes pensées,
Vous en coûtez des pleurs!

Pour de jolis yeux noisette,
Pour de noirs sourcils,
Mon coeur battait et riait,
Et avec mélancolie
S'épanchait en paroles
Sur les nuits épaisses,
Sur la verte cerisaie,
Sur les douces caresses,
Sur les steppes et les tombes
De la terre d'Ukraine...
Mon coeur languissant ne voulait
Chanter en terre lointaine,
Ni réunir en conseil,
Sous la neige et dans le vent,
Les troupes des Cosaques [1]
Avec leurs bâtons d'hetman.[2]
Que les âmes des guerriers
Volent vers l'Ukraine,
Vers les espaces vastes et gais,
Comme la liberté ancienne ;
Le large Dniepr est une mer,
Que des steppes à l'horizon,
Mugissent les rapides,
Et les tertres sont des monts :
C'est là que la liberté cosaque
Naquit et caracolait,
Là qu'elle couvrit les champs
De Tatars, de Polonais ;
Elle joncha les champs de cadavres,
Puis fut se reposer,

Лягла спочить... А тим часом
Виросла могила,
І над нею орел чорний
Сторожем літає,
І про неї добрим людям
Кобзарі співають,
Все співають, як діялось,
Сліпі небораки,—
Бо дотепні... А я... а я
Тілько вмію плакать,
Тілько сльози за Украйну...
А слова — немає...
А за лихо... Та цур йому!
Хто його не знає!
А надто той, що дивиться
На людей душою,—
Пекло йому на сім світі,
А на тім...
Журбою
Не накличу собі долі,
Коли так не маю.
Нехай злидні живуть три дні —
Я їх заховаю,
Заховаю змію люту
Коло свого серця,
Щоб вороги не бачили,
Як лихо сміється...
Нехай думка, як той ворон,
Літає та кряче,
А серденько соловейком
Щебече та плаче
Нишком — люди не побачать,
То й не засміються...
Не втирайте ж мої сльози,
Нехай собі ллються.
Чуже поле поливають
Щодня і щоночі,

Et pendant ce temps-là
Un tertre a poussé,
Et au-dessus, gardien fidèle,
Plane un aigle noir...
C'est cela, bonnes gens,
Que chantent les kobzars ;
Ils chantent ce qui fut,
Aveugles, affamés,
Car ils sont pleins d'esprit... Mais moi...
Moi, je ne sais que pleurer,
Verser des larmes sur l'Ukraine...
Et je manque de mots...
Ah, qu'importe le malheur,
Il n'est pas nouveau!
Pour celui qui contemple
Avec son coeur les humains,
C'est un enfer ici-bas ;
Quant à l'autre monde...
Le chagrin
N'appellera pas le bonheur,
Qui ne vient jamais.
Que persiste le mauvais sort,
Et je l'enfouirai,
Je cacherai cette bête noire
Tout près de mon coeur,
Pour que mes ennemis ne voient pas
Ricaner le malheur...
Que ma pensée, comme un corbeau,
Croasse et s'envole,
Que mon coeur chante et pleure
Comme un rossignol,
Mais en secret, pour qu'on ne voie rien
Et ne se moquent les gens...
N'essuyez point mes larmes :
Qu'elles coulent en arrosant
Cette terre étrangère
Et le jour et la nuit,

Поки, поки... не засиплють
Чужим піском очі...
Отаке-то... А що робить?
Журба не поможе.
Хто ж сироті завидує —
Карай того, боже!

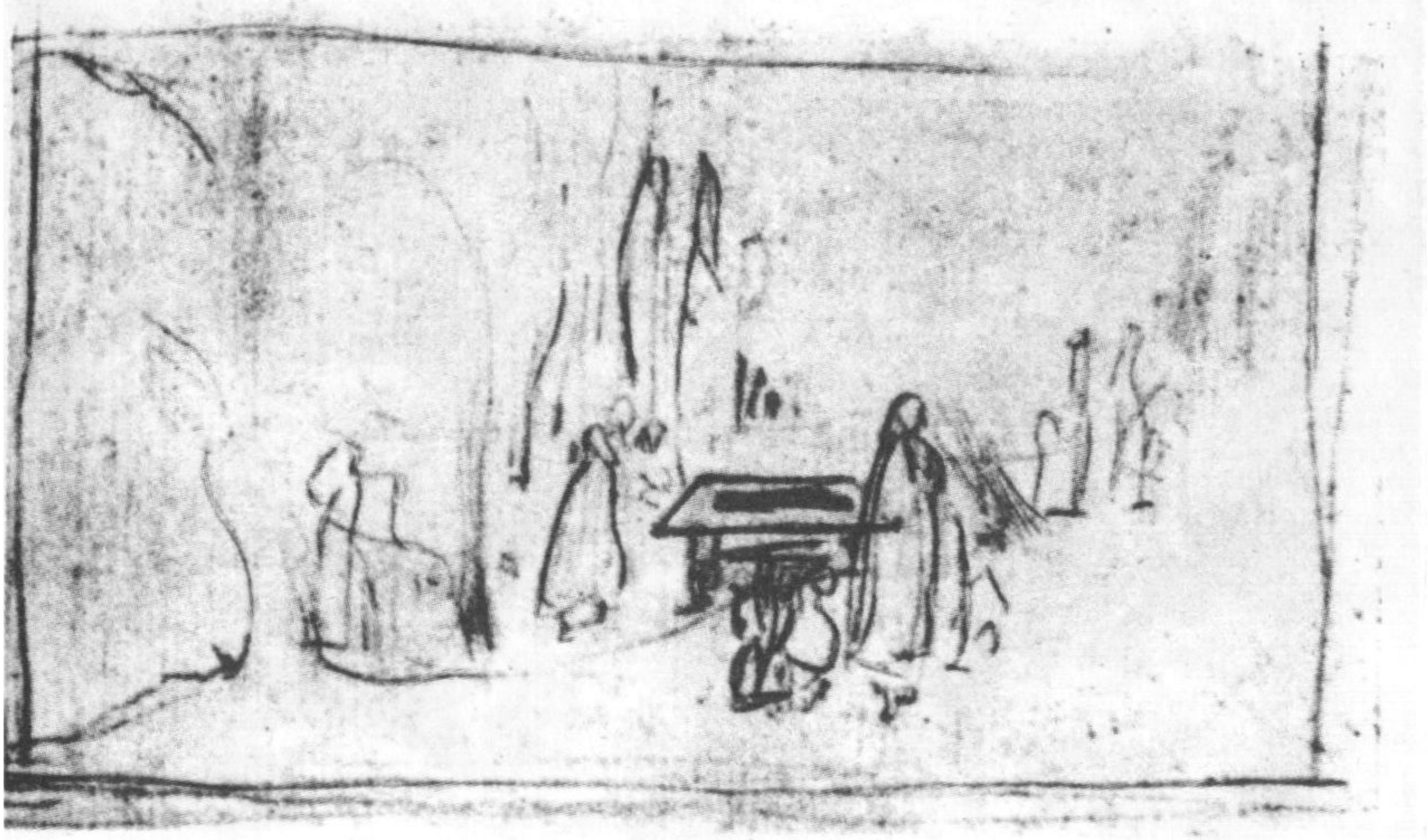
Думи мої, думи мої!
Квіти мої, діти!
Виростав вас, доглядав вас,—
Де ж мені вас діти?..
В Україну ідіть, діти!
В нашу Україну,
Попідтинню сиротами,
А я — тут загину.
Там найдете щире серце,
І слово ласкаве,
Там найдете щиру правду.
А ще, може, й славу...

Привітай же, моя ненько,
Моя Україно,
Моїх діток нерозумних,
Як свою дитину. *[1839, С.-Петербург]*

Jusqu'à ce que mes yeux
Dans le sable soient enfouis...
Voilà... Que pourrais-je donc faire?
La tristesse est vaine aussi,
Maix ceux qui envieraient l'orphelin,
Que Dieu les châtie!

Pensées ô mes pensées,
Mes fleurs, mes enfants!
Je vous ai choyés et dorlotés,
Que faire maintenant?
Enfants, allez donc en Ukraine,
Dans notre doux pays,
Sous les haies comme les orphelins...
Quant à moi, je mourrai ici.
Là-bas, vous trouverez un coeur ouvert,
Des paroles d'espoir,
Vous trouverez la vérité,
Et peut-être la gloire...
Ma mère, mon Ukraine,
Accueille-les dans tes flancs
Mes enfants insensés,
Comme ton propre enfant. *[1839, St-Pétersbourg]*

Traduit par Henri Abril

ПЕРЕБЕНДЯ

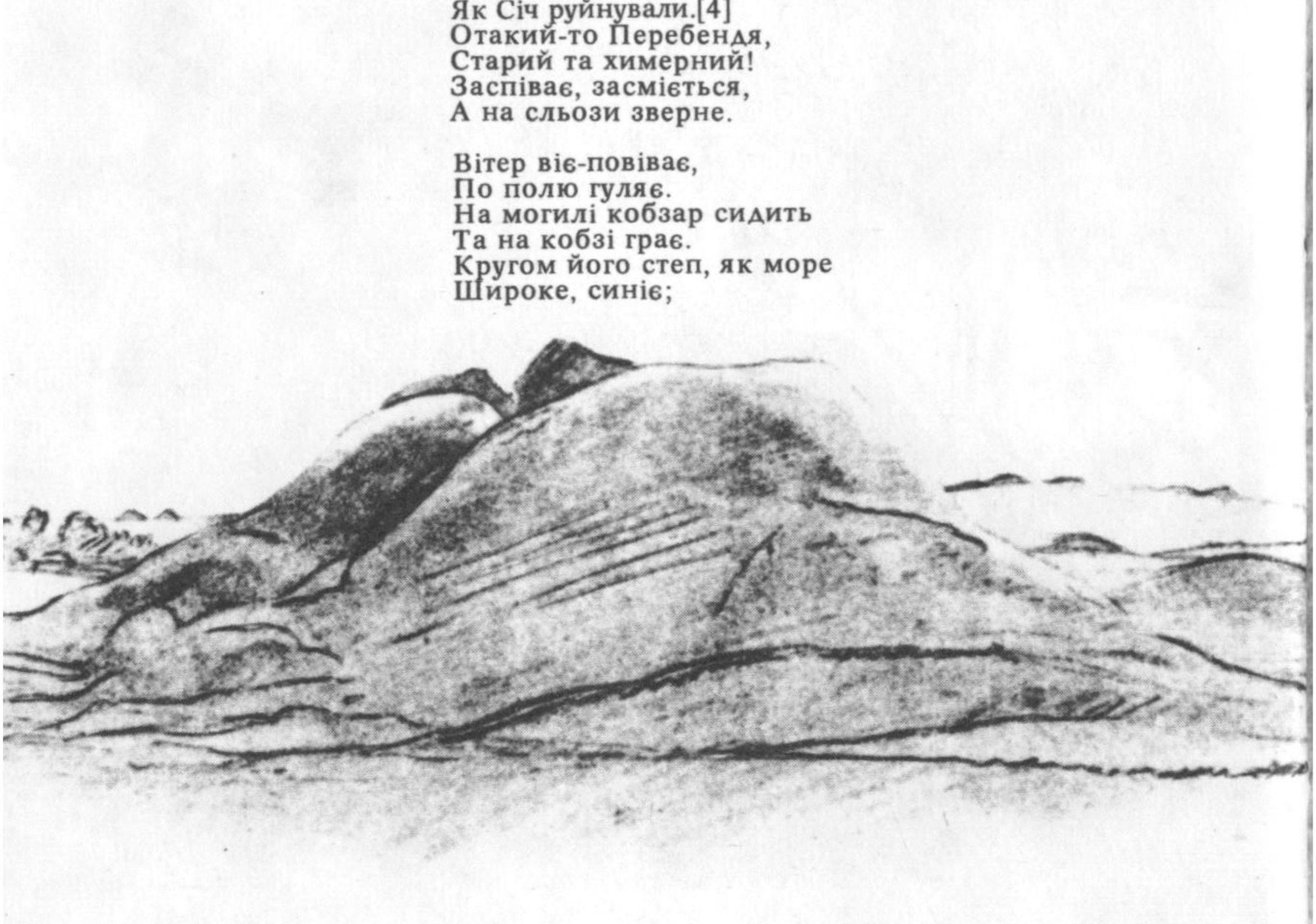
Перебендя,[1] старий, сліпий,—
Хто його не знає?
Він усюди вештається
Та на кобзі грає.
А хто грає, того знають
І дякують люде:
Він їм тугу розганяє,
Хоть сам світом нудить.
Попідтинню сіромаха
І днює й ночує;
Нема йому в світі хати;
Недоля жартує
Над старою головою,
А йому байдуже;
Сяде собі, заспіває;
«Ой не шуми, луже!»
Заспіває та й згадає,
Що він сиротина,
Пожуриться, посумує,
Сидячи під тином.

LE VADROUILLEUX

Cet aveugle de Vadrouilleux,
Qui d'entre vous l'ignore?
On le voit roulant en tout lieu
Flanqué de sa bandoure.[1]
Tout un connaît le vagabond
Et nul ne le chicane :
Il requinque les coeurs chagrins,
Encor que son coeur saigne.
Le rhapsode n'a pas de toit,
Il s'endort aux étoiles ;
Jamais il n'eut de coin à soi
Et le destin s'acharne
Sur sa vieille tête ridée.
Mais lui, n'en a cure,
Lui va disant la mélopée
Des forêts qui murmurent.
Et quand revient le souvenir
De l'âpre solitude,
La pitié lui arrache un pleur,
Car la vie lui est rude.

Отакий-то Перебендя,
Старий та химерний!
Заспіває про Чалого [2] —
На Горлицю зверне;
З дівчатами на вигоні —
Гриця та веснянку,
А у шинку з парубками —
Сербина, Шинкарку;
З жонатими на бенкеті
(Де свекруха злая) —
Про тополю, лиху долю,
А потім — У гаю;
На базарі — про Лазаря [3]
Або, щоб те знали,
Тяжко-важко заспіває,
Як Січ руйнували.[4]
Отакий-то Перебендя,
Старий та химерний!
Заспіває, засміється,
А на сльози зверне.

Вітер віє-повіває,
По полю гуляє.
На могилі кобзар сидить
Та на кобзі грає.
Кругом його степ, як море
Широке, синіє;

Il est ainsi, le Vadrouilleux,
Cet aveugle cocasse
Qui débute d'un air sérieux
Et finit à la farce ;
Avec les filles, dans le pré,
Il fredonne musette,
Avec les gars – et un pichet –
Des refrains plus lestes ;
Lorsqu'on célèbre un hyménée
(et belle-maman rage)
C'est la *Chanson du peuplier*,
Ou quelque scie semblable :
Sur le marché – l'air de Lazare,[2]
A moins que, pour l'histoire,
D'une voix funèbrement rogue –
La Mort du Zaporogue.[3]
Car c'est tout lui, le Vadrouilleux,
Cet aveugle cocasse
Qui vient sur un air facétieux
Et s'en retourne en larmes.

Le vent de la steppe fraîchit,
Le vent courbe les herbes ;
Le vieux confie sa mélodie
A l'oreille des tombes.
La steppe est une mer sans fond,
Aussi bleue, aussi vaste,

За могилою могила,
А там — тілько мрієє.
Сивий ус, стару чуприну
Вітер розвіваєє;
То приляже та послуха,
Як кобзар співаєе,
Як серце сміється, сліпі очі плачуть...
Послуха, повіє...
Старий заховавсь
В степу на могилі, щоб ніхто не бачив,
Щоб вітер по полю слова розмахав,
Щоб люде не чули, бо то боже слово,
То серце по волі з богом розмовля,
То серце щебече господнюю славу,
А думка край світа на хмарі гуля.
Орлом сизокрилим літаєе, ширяєе,
Аж небо блакитне широкими б'єе;
Спочине на сонці, його запитаєе,
Де воно ночуєе, як воно встаєе;
Послухаєе моря, що воно говорить.
Спита чорну гору: «Чого ти німа?»
І знову на небо, бо на землі горе,
Бо на їй, широкій, куточка нема
Тому, хто все знаєе, тому, хто все чуєе:
Що море говорить, де сонце ночуєе.
Його на сім світі ніхто не прийма.
Один він між ними, як сонце високе.
Його знають люде, бо носить земля;
А якби почули, що він, одинокий,
Співа на могилі, з морем розмовля,—
На божеєе слово вони б насміялись,
Дурним би назвали, од себе б прогнали.
«Нехай понад морем,— сказали б,— гуля!»
Добре, єси, мій кобзарю,
Добре, батьку, робиш,
Що співати, розмовляти
На могилу ходиш!
Ходи собі, мій голубе,

Les tertres fuient à l'horizon,
S'estompent dans l'espace ;
Moustache blanche et cheveu blanc
S'agitent en désordre ;
Et quand le vent cesse un instant
Il écoute le rhapsode,
Entend rire son coeur, pleurer ses yeux morts
Et reprend sa course...
Pourquoi vient s'asseoir
Le vieux sur ces tertres? Pour mieux fuir les hommes,
Pour que ses paroles roulent dans le chaume,
Pour que nul n'en sache, car c'est du Seigneur,
C'est conciliabule de Dieu et du coeur,
C'est le coeur proclamant la gloire divine
Tandis que dans la nue, la pensée chemine.
Faucon aux ailes bleues, la pensée voltige,
Elle fouaille l'azur à lestes ramées,
Souffle auprès du soleil, lui parle, interroge :
Où nuite cet astre, où prend-il sa volée?
Ecoute l'océan, dit-il quelque chose,
S'enquiert auprès des monts : « Pourquoi si moroses ? »
Et repart dans le ciel, car la terre est triste,
Car, si grande, elle ne possède un arpent
Pour celui qui voit tout, déchiffre les signes,
Sait où dort le soleil, cause à l'océan...
Hélas, plus personne n'attend le rhapsode,
Il vit solitaire, pareil au soleil.
Les gens le voient, puisque la terre le porte,
Mais s'ils se doutaient que le bonhomme est seul,
Qu'il vient sur les tombes parler à la mer,
Les gens, oui, moqueraient sa sainte parole,
Les gens le maudiraient, le voueraient aux flots
En criant : « Qu'il y reste, à la mer, le drôle ! »...
Mais tu fais bien, pauvre rhapsode,
Tu as cent fois raison
D'aller causer avec les tombes,
De leur confier ton chant.
Poursuis ton chemin, ma colombe,

Поки не заснуло
Твоє серце, та виспівуй,
Щоб люде не чули.
А щоб тебе не цурались,
Потурай їм, брате!
Скачи, враже, як пан каже:
На те він багатий.

Отакий-то Перебендя,
Старий та химерний!
Заспіває весільної,
А на журбу зверне.

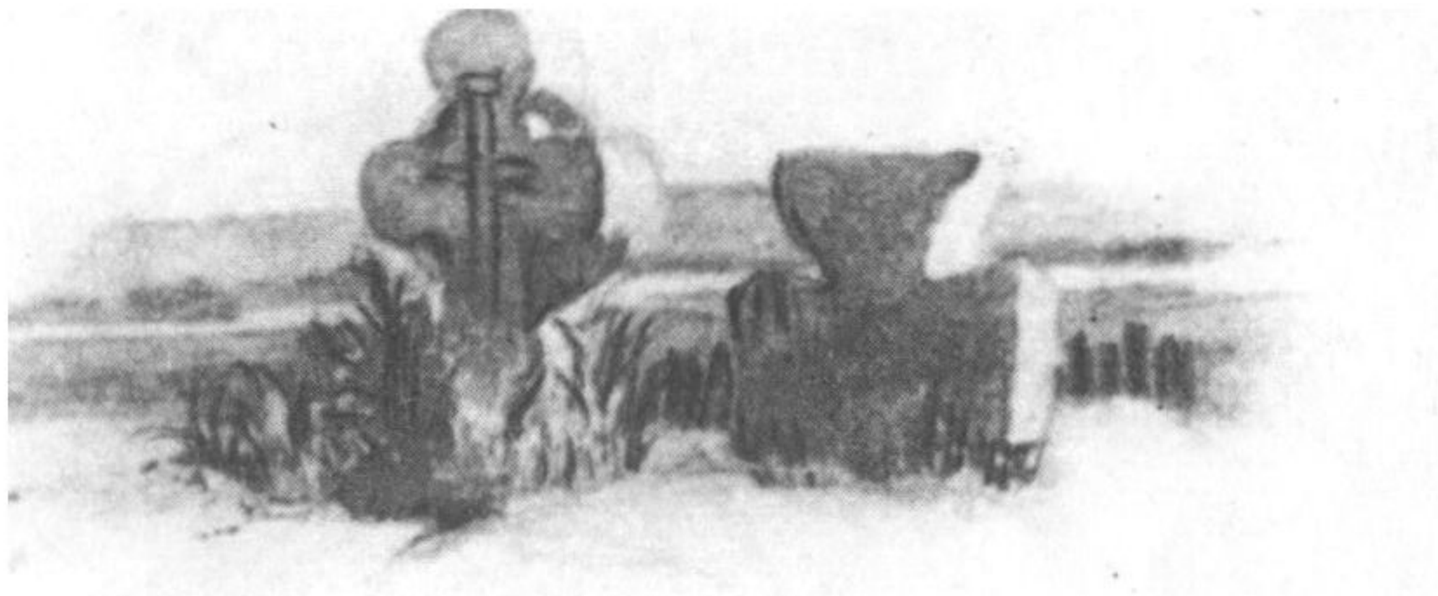
[1839,
С.-Петербург]

Autant que ton vieux coeur
Ne s'est pas endormi ; et chante,
Oui, chante, pour toi seul !
Et afin que nul ne s'inquiète,
Vas-y de ta courbette,
Va, trotte l'amble du baron,
Les nantis ont raison...

[1839,
St-Pétersbourg]

Car c'est tout lui, le Vadrouilleux,
Cet aveugle cocasse,
Lui qui débute par la farce,
Mais sanglote à l'adieu.

Traduit par Alexandre Karvovski

* *
*

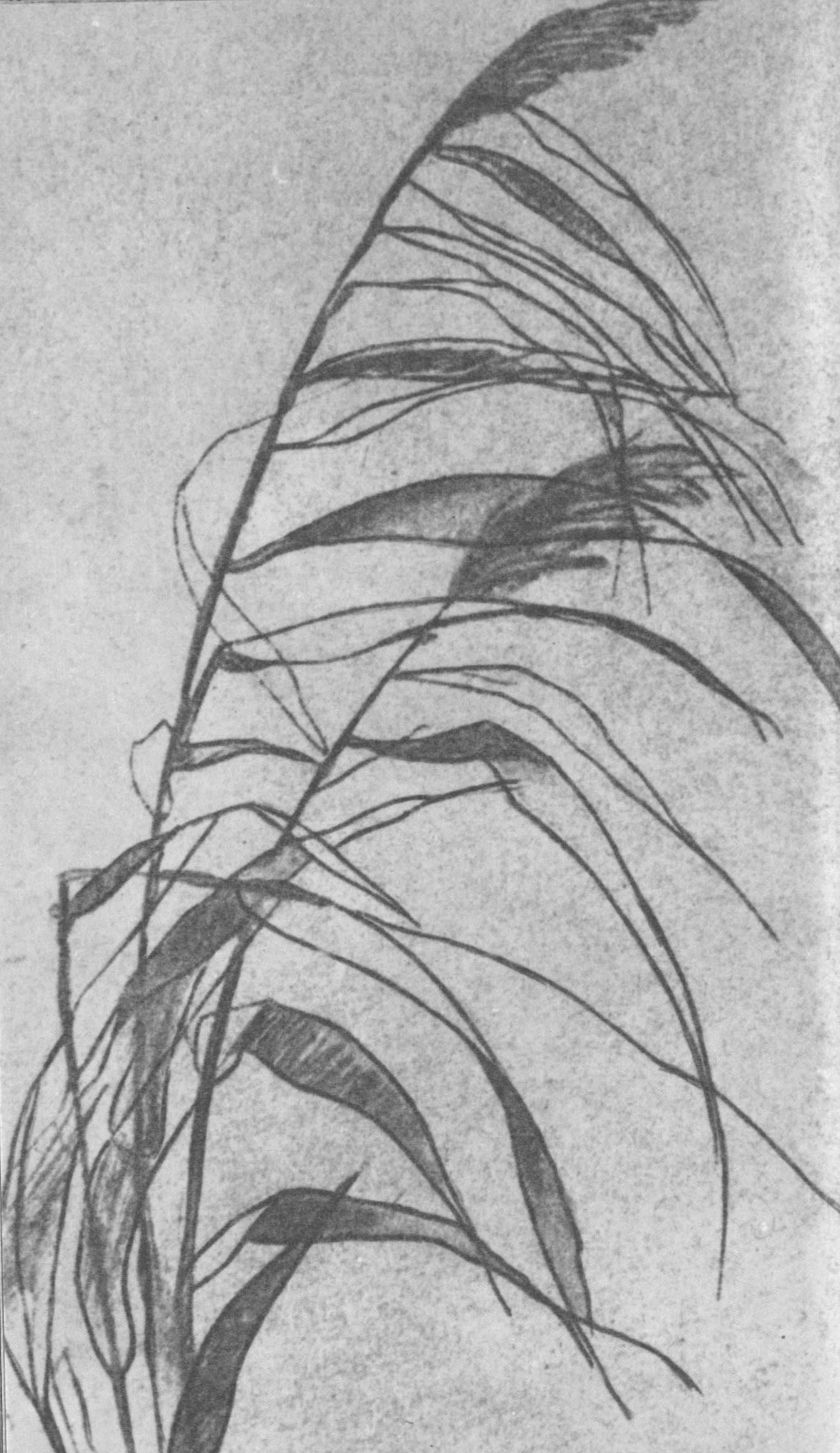
Вітер з гаєм розмовляє,
Шепче з осокою;
Пливе човен по Дунаю
Один за водою.
Пливе човен води повен,
Ніхто не спиняє;
Кому спинить — рибалоньки
На світі немає.
Поплив човен в синє море,
А воно заграло,—
Погралися гори-хвилі —
І скіпок не стало.
Недовгий шлях — як човнові
До синього моря —
Сиротині на чужину,
А там — і до горя.
Пограються добрі люди,
Як холодні хвилі;
Потім собі подивляться,
Як сирота плаче:
Потім спитай, де сирота,— *[1841,*
Не чув і не бачив. *С.-Петербург]*

---

* *
*

Le vent parle avec les arbres,
Dans l'herbe chuchote,
Un canot sur le Danube
Dans les vagues flotte.
Court dans l'onde, l'eau l'inonde...
Et nul n'y prend garde ;
C'est que le pêcheur, son maître,
N'est plus de ce monde.
Le canot gagne la mer
Qui mugit de rage.
Au milieu des hautes vagues
Il fera naufrage.

Tel est pour un pauvre hère
Le très court chemin
Vers les terres étrangères,
Donc – vers le chagrin. *[1841,*
Car les hommes, tels les vagues, *St-Pétersbourg]*
Se joueront de lui ;
S'il en est blessé – les hommes *Traduit*
Seront très surpris. *par*
Que devient le pauvre hère ? *Nina*
Nul ne s'en soucie. *Nassakina*

ГАМАЛІЯ[1]

«Ой нема, нема ні вітру, ні хвилі
Із нашої України!
Чи там раду радять, як на турка стати,
Не чуємо на чужині.
Ой повій, повій, вітре, через море
Та з Великого Лугу,[2]
Суши наші сльози, заглуши кайдани,
Розвій нашу тугу.
Ой заграй, заграй, синесеньке море,
Та під тими байдаками,
Що пливуть козаки, тільки мріють шапки,
Та на сей вік за нами.
Ой боже наш, боже, хоч і не за нами,

GAMALIA[1]

« Oh, plus une vague ne vient, plus un vent [1]
De notre bonne Ukraine !
Pense-t-on, là-bas, châtier le mécréant ?
Comment le savoir dans nos chaînes ?
Oh, souffle, souffle, joli vent, par la mer,
Par le Pré des Cosaques,[2]
Assèche nos larmes, emporte nos fers,
Notre peine soulage !
Oh, monte et déferle, la mer la plus bleue,
Pousse à la poupe les barques,
Car ce sont les nôtres voguant après nous,
Brille le rouge des toques.
Oh, même, Seigneur, si ce n'est après nous,

Неси ти їх з України:
Почуємо славу, козацькую славу,
Почуємо та й загинем».

Отак у Скутарі [3] козаки співали;
Співали, сердеги, а сльози лились;
Лилися козацькі, тугу домовляли.
Босфор аж затрясся, бо зроду не чув
Козацького плачу; застогнав широкий,
І шкурою сірий бугай стрепенув,
І хвилею, ревучи, далеко-далеко
У синєє море на ребрах послав.
І море ревнуло, Босфорову мову
У Лиман погнало, а Лиман Дніпрові
Тую журбу-мову на хвилі подав.
Зареготався дід наш дужий,
Аж піна з уса потекла.
«Чи спиш, чи чуєш, брате Луже?
Хортице! [4] сестро?..»
Загула
Хортиця з Лугом: «Чую! чую!»
І Дніпр укрили байдаки,
І заспівали козаки:

«У туркені, по тім боці,
Хата на помості.
Гай! гай! море, грай,
Реви, скелі ламай!
Поїдемо в гості.

У туркені у кишені
Таляри-дукати.
Не кишені трусить,
Їдем різать, палить,
Братів визволяти.

У туркені яничари
І баша на лаві.

Veuille qu'ils viennent d'Ukraine,
Pour revoir la gloire cosaque, la gloire,
Oh, la revoir et mourir ».

Ainsi chantaient à Scutari [3] les Cosaques,
Chantaient, les bougres, et leurs larmes coulaient,
Et de couler si fort, décuplaient leurs affres.
Trembla le Bosphore à ce bruit désolé
Des larmes cosaques ; comme un buffle énorme
Il mugit, roula son échine fripée,
Et le frisson grondant fit lever les ondes
Loin, très loin, au bleu de la mer agitée.
Et roulant en écho le cri du Bosphore,
La mer jusqu'aux limans, jusqu'au Dniepr porta
La plainte terrible à la cime des vagues.
Se courrouça le patriarche,
L'embrun sur sa barbe courut :
« Dormirais-tu, Pré, ô mon frère ?
Et toi, soeur Khortytsia ? » [4]
Grondèrent
Les deux : « Nous avons entendu... »
Et le Dniepr se couvrit de barques,
Et entonnèrent les Cosaques :

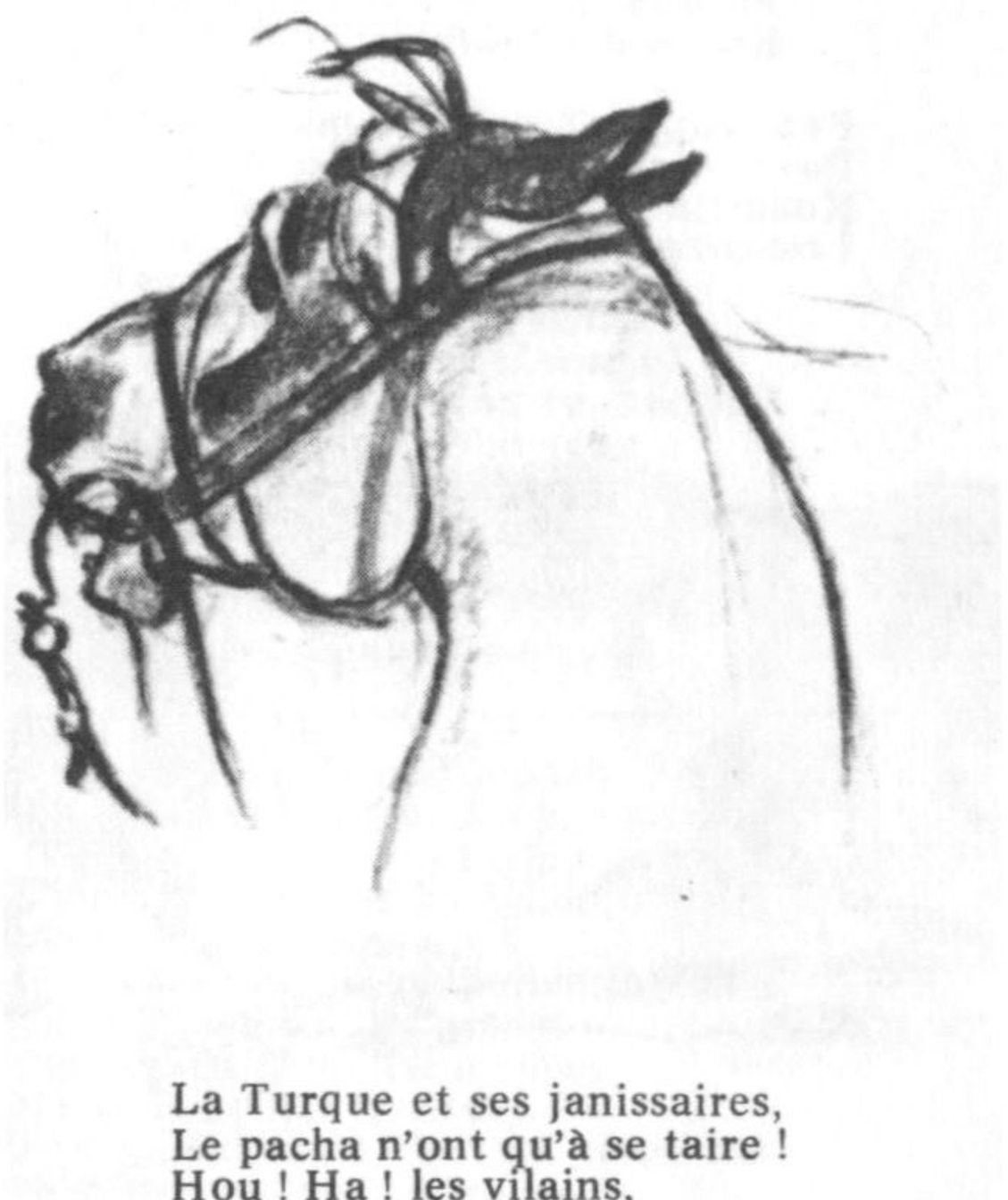
« La sultane de là-bas
S'est tapie dans sa casbah !
Heï ! Heï ! rue, la mer,
Fends le roc, enfer,
Allons promener par là !

La Turque, la mécréante
A des ducats plein la mante.
Courons lui trousser jupon,
Saccager son cabanon,
Tirer nos frères de l'antre !

Гой ги! вороги!
Ми не маєм ваги!
Наша воля й слава!»

Пливуть собі, співаючи;
Море вітер чує.
Попереду Гамалія
Байдаком керує.
Гамалію, серце мліє:
Сказилося море.
Не злякає! — і сховались
За хвилі — за гори.

Дрімає в гаремі — в раю Візантія,[5]
І Скутар дрімає; Босфор клекотить,
Неначе скажений; то стогне, то виє:
Йому Візантію хочеться збудить.
«Не буди, Босфоре: буде тобі горе,
Твої білі ребра піском занесу,
У мул поховаю! — реве синє море.—
Хіба ти не знаєш, яких я несу

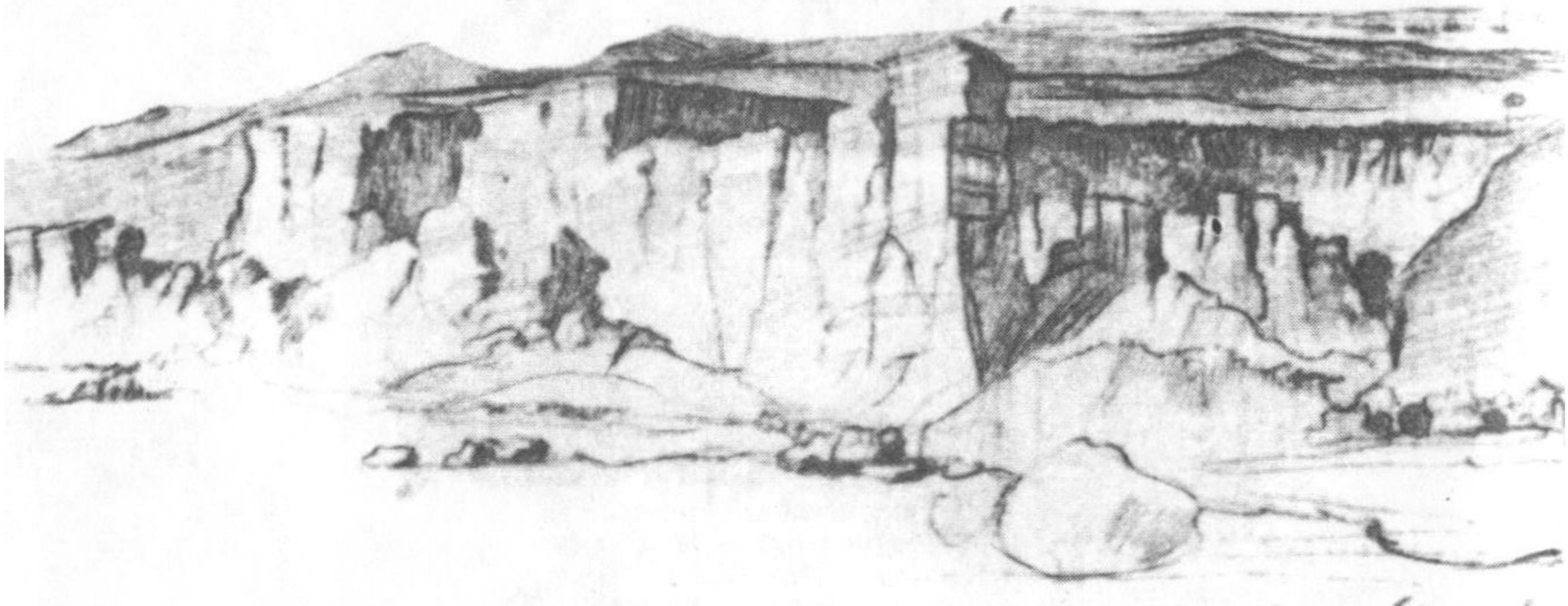
La Turque et ses janissaires,
Le pacha n'ont qu'à se taire !
Hou ! Ha ! les vilains,
C'est pas nous qu'on les craint,
Liberté est notre gloire ! »

Et voguent ainsi les chanteurs
Dans le vent fleurant l'algue,
A Gamalia revient l'honneur
D'ouvrir le chemin de ses barques.
Son coeur se serre, au Gamalia,
Car la mer devient forte,
Mais, haut les coeurs ! et l'armada
S'efface dans les vagues.

Dort dans ses harems et son luxe Byzance,[5]
Dort Scutari. Seul le Bosphore dément
Trépigne, tempête, bondit et s'élance,
Comme désireux d'éveiller les gisants.
« Laisse-les, Bosphore, tu tentes le diable,
Voudrais-tu trépasser dans mes bras de sable ?
Je t'engloutis vivant, rugit la mer bleue.
Ne vois-tu pas de quels hôtes valeureux
Au sultan je fais l'avantage ? » dit-elle
(la mer aimait le Slave au cheveu rebelle).
Le Bosphore se contient. La Turque rêve.
Dolent, dans son harem rêve le sultan.
Ne veillent plus, au fond des rudes oubliettes,
Que les captifs anxieux du sort qui les attend.
Les bougres enchaînés confient leur prière
Aux vagues qui fuient du côté de chez eux :

Гостей до султана?» Так море спиняло
(Любило завзятих чубатих слав'ян).
Босфор схаменувся. Туркеня дрімала,
Дрімав у гаремі ледачий султан.
Тілько у Скутарі, в склепу, не дрімають
Козаки сердеги. Чого вони ждуть?
По-своєму бога в кайданах благають,
А хвилі на той бік ідуть та ревуть.
«О милий боже України!
Не дай пропасти на чужині,
В неволі вольним козакам!
І сором тут, і сором там —
Вставать з чужої домовини,
На суд твій праведний прийти,
В залізах руки принести,
І перед всіми у кайданах
Стать козакові...»
«Ріж і бий!
Мордуй невіру бусурмана!» —
Кричать за муром. Хто такий?
Гамалію, серце мліє:
Скутар скаженіє.
«Ріжте! бийте!» — на фортеці
Кричить Гамалія.

Реве гарматами Скутара,
Ревуть, лютують вороги;
Козацтво преться без ваги —
І покотились яничари.

« O Dieu gentil de notre Ukraine,
Ne plût à toi que dans ces chaînes
Périssent les Cosaques francs.
Le déshonneur est déjà grand,
Mais fais que croulent ces murailles,
Sois-nous, Seigneur, juge équitable,
Pour que nos bras chargés de fers,
Pour que nos corps couverts de plaies
Meurent cosaques !... »
Cependant,
« Sabre au clair, sus au mécréant ! »
Crie-t-on sous les remparts. Qui est-ce ?
C'est Gamalia qui presse
L'assaut de Scutari.
« Sabrez, hachez menu ! » rugit
Gamalia dans la place.
Et ronflent bombes et boulets,
S'empoignent, crient les adversaires,
La Cosaquie est déchaînée,
Han ! bousculés, les janissaires !
L'intrépide Gamalia
Est au plus fort du combat ;
Lui renverse la muraille,

Гамалія по Скутарі —
По пеклу гуляє,
Сам хурдигу [6] розбиває,
Кайдани ламає.
«Вилітайте, сірі птахи,
На базар до паю!»
Стрепенулись соколята,
Бо давно не чули
Хрещеної тії мови.
І ніч стрепенулась:
Не бачила стара мати
Козацької плати;
Не лякайся, подивися
На бенкет козачий.
Темно всюди, як у будень,
А свято чимале.
Не злодії з Гамалієм
Їдять мовчки сало
Без шашлика. «Засвітимо!»
До самої хмари
З щоглистими кораблями
Палає Скутара.
Візантія пробуркалась,
Витріщає очі,
Переплива на помогу,
Зубами скрегоче.

Реве, лютує Візантія,
Руками берег достає;
Достала, зикнула, встає —
І на ножах в крові німіє.
Скутар, мов пекло те, палає,
Через базари кров тече,
Босфор широкий доливає.
Неначе птахи чорні в гаї,
Козацтво сміливе літає.
Ніхто на світі не втече!
Огонь запеклих не пече.

Lui fracasse la chaînaille !
« Fuyez la cage, oiseaux gris !
Retournez à vos logis ! »
S'ébrouent de joie les fauconneaux,
Voilà bien des semaines
Qu'ils n'entendaient parler chrétien.
La nuit s'ébroue de même,
Car jamais la vieille maman
Ne vit pareilles frasques.
Sois sans crainte ! Et vois comment
Ils festoient, nos Cosaques !
L'obscurité – comme aux enfers,
Mais par ici on mange :
Le Gamalia et ses lascars
Dînent de lard en silence,
Fi du chachlik ! Et puis : « Du feu ! »
Et Scutari s'embrase.
Et ses navires orgueilleux
Flamboient jusqu'aux nuages.
Ce coup, Byzance est réveillée,
Son courroux est terrible !
Volant secourir ses sujets,
Elle gronde et fulmine.

Byzance enrage, elle rugit,
Ses mains s'incrustent à la côte,
Elle est debout, mais ne bondit
Que pour tomber aux coups des nôtres !
Tout Scutari n'est que brasier,
Le sang rougit dans les rigoles
Et va grossir le vieux Bosphore.
Pareille aux freux dans la forêt,
La Cosaquie avec audace
Conduit le bal des trépassés,
Des Ottomans, nul n'en réchappe ;
Croulent les murs ; l'argent et l'or
Sont emportés par les vainqueurs
A pleines toques – dans les barques.

Руйнують мури, срібло-злото
Несуть шапками козаки
І насипають байдаки.
Горить Скутар, стихá робота,
І хлопці сходяться; зійшлись,
Люльки з пожару закурили,
На байдаки — та й потягли,
Рвучи червоні гори-хвилі.
Пливуть собі, ніби з дому,
Так буцім гуляють,
Та, звичайне запорожці,
Пливучи співають:

«Наш отаман Гамалія,
Отаман завзятий,
Забрав хлопців та й поїхав
По морю гуляти,—
По морю гуляти,
Слави добувати,
Із турецької неволі
Братів визволяти.
Ой приїхав Гамалія
Аж у ту Скутару,—
Сидять брати-запорожці,
Дожидають кари.
Ой як крикнув Гамалія:
«Брати! будем жити,—
Будем жити, вино пити,
Яничара бити,
А курені килимами,
Оксамитом крити!»
Вилітали запорожці
На лан жито жати;
Жито жали, в копи клали,
Гуртом заспівали:
«Слава тобі, Гамаліє,
На ввесь світ великий,
На ввесь світ великий,

Le feu dévore Scutari,
Et c'est la fin. Les gars s'apprêtent ;
Juste allumer à ce brûlot
Une bouffarde, et ils repartent,
Souquer dans la pourpre des flots...
Et comme après une bordée,
Les voix uniment accordées,
Selon l'usage tant qu'ils voguent,
Chantent en choeur les Zaporogues :

« Gamalia le capitaine,
C'est un commandeur !
Avec lui, nul n'est en peine
D'aller sur la mer,
D'aller sur la mer,
Moissonner la gloire,
Arracher aux prisons turques
Les frères cosaques.
Gamalia nous a conduits
Jusqu'à Scutari
Où les bougres dans leurs chaînes
Souffrent la géhenne.
Et s'exclame Gamalia :
– Frères, nous voilà !
Nous allons faire ripaille,
Vider la fûtaille,
Et rosser le janissaire,
Pour que nos chaumières
Soient tendues de bel orfroi,
De la cave au toit ! »
Et les bougres Zaporogues
Rendus à leurs blés,
Gerbent les riches récoltes,
Chantent, assemblés :

– Gloire, gloire à Gamalia,
Dans le monde entier,
Dans le monde entier,
Dans toute l'Ukraine ;

На всю Україну,
Що не дав ти товариству
Згинуть на чужині!»

Пливуть, співаючи; пливе
Позад завзятий Гамалія:
Орел орлят мов стереже;
Із Дарданеллів вітер віє,
А не женеться Візантія:
Вона боїться, щоб Чернець [7]
Не засвітив Галату [8] знову,
Або гетьман Іван Підкова [9]
Не кликнув в море на ралець.[10]
Пливуть собі, а із-за хвилі
Сонце хвилю червонить;
Перед ними море миле
Гомонить і клекотить.
Гамаліє, вітер віє,
Ось-ось наше море!..
І сховалися за хвилі —
За рожеві гори.

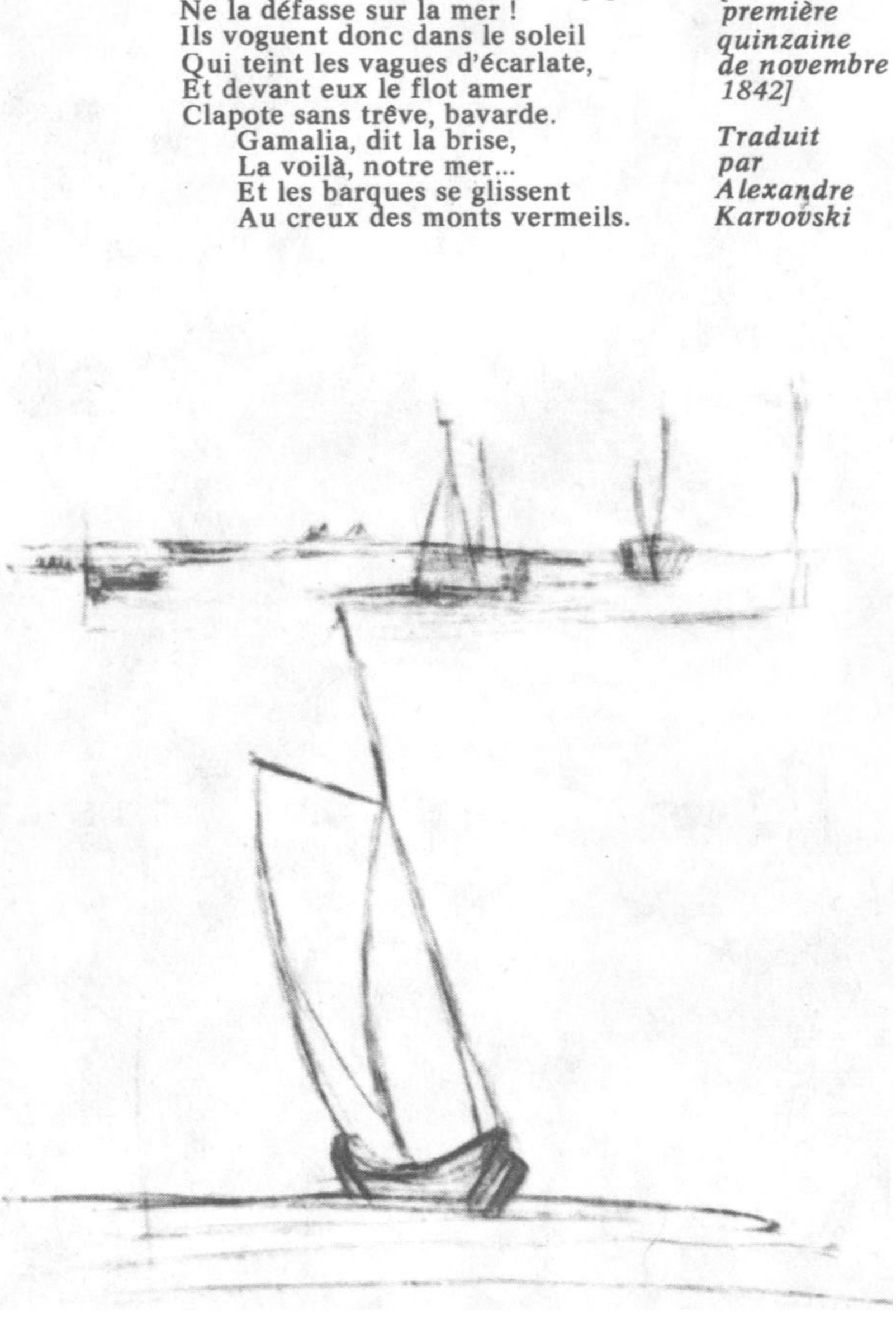
[Жовтень — перша половина листопада 1842]

Lui qui a sauvé nos gars
De mort en terre lointaine ! »

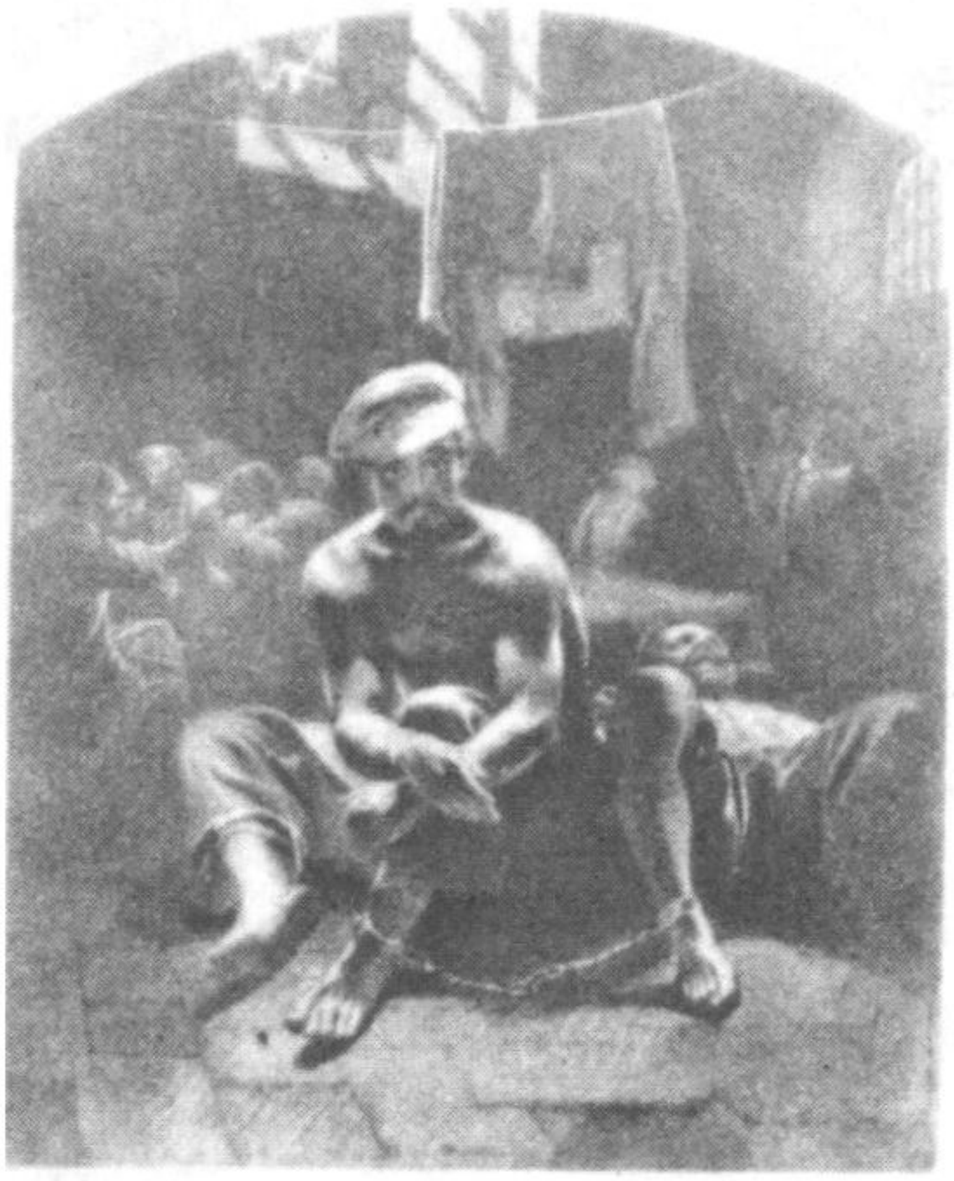
Et de voguer, ainsi chantant,
Le Gamalia fermant la marche,
L'aigle veillant sur ses enfants.
Le vent des Dardannelles rage,
Mais Byzance ne l'entend pas,
Craignant sans doute que le Moine [6]
Remette à feu la Galata,[7]
Ou bien qu'Ivan Fer-à-cheval [8]
Ne la défasse sur la mer !
Ils voguent donc dans le soleil
Qui teint les vagues d'écarlate,
Et devant eux le flot amer
Clapote sans trêve, bavarde.
Gamalia, dit la brise,
La voilà, notre mer...
Et les barques se glissent
Au creux des monts vermeils.

[Octobre – première quinzaine de novembre 1842]

Traduit par Alexandre Karvovski

СОН
(КОМЕДІЯ)
ДУХ ИСТИНЫ,
ЕГО ЖЕ МИР
НЕ МОЖЕТ ПРІЯТИ,
ЯКО НЕ БИДИТ ЕГО.
НИЖЕ ЗНАЕТ
ЕГО.
ИОАННА, ГЛАВА 14,
СТИХ 17

LE SONGE
(COMÉDIE)
L'ESPRIT DE VÉRITÉ,
QUE LE MONDE NE PEUT
RECEVOIR,
PARCE QU'IL NE LE VOIT
POINT ET
NE LE CONNAÎT
POINT;
JEAN,
CHAPITRE 14,
VERSET 17

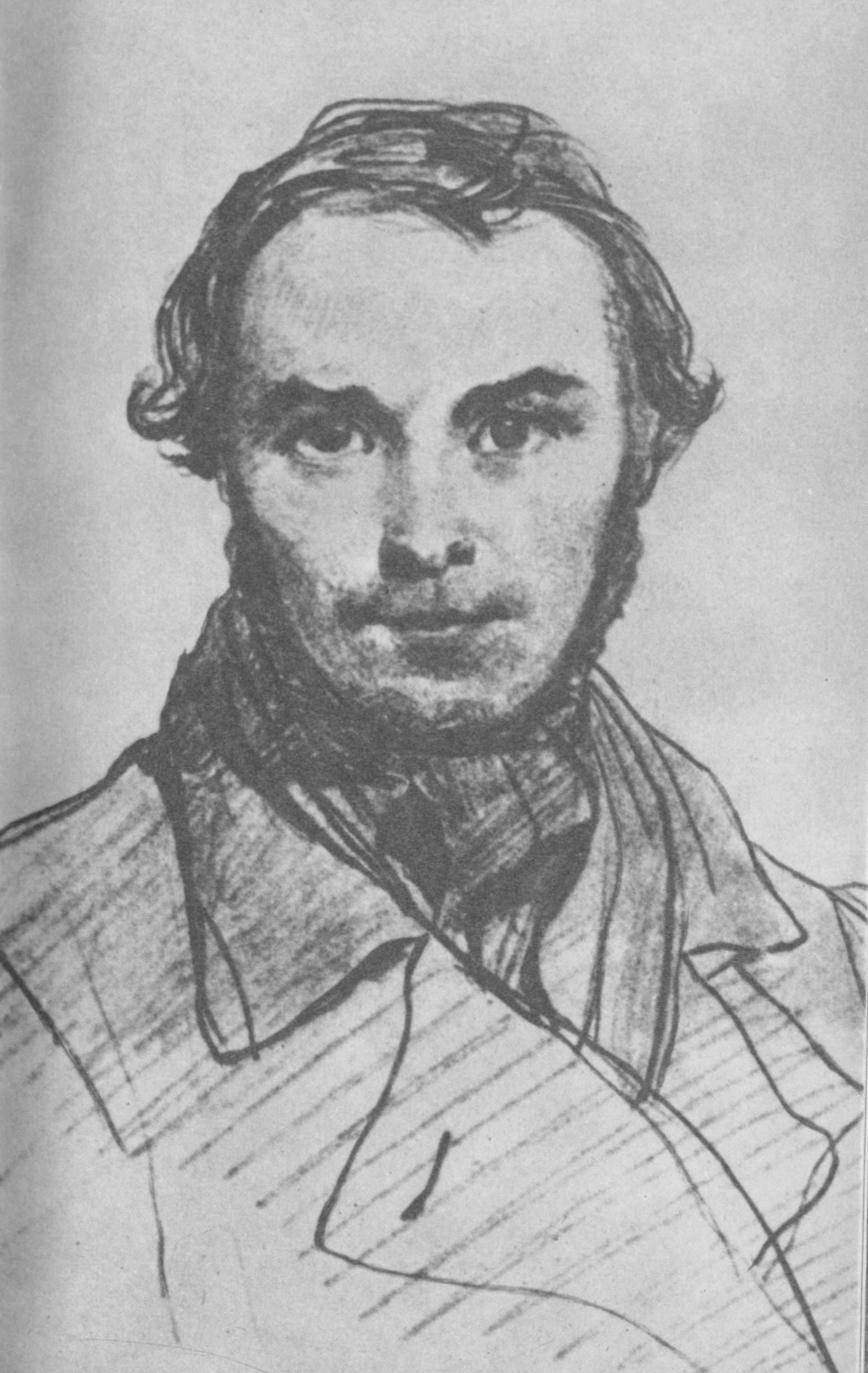

У всякого своя доля
І свій шлях широкий:
Той мурує, той руйнує,
Той неситим оком
За край світа зазирає,
Чи нема країни,
Щоб загарбать і з собою
Взять у домовину.
Той тузами обирає
Свата в його хаті,
А той нишком у куточку
Гострить ніж на брата.

A chacun sa destinée,
Sa route royale ;
Tel construit la cheminée,
Tel autre la ruine.
L'un, d'un oeil concupiscent,
Lorgne au bout de la terre
Un arpent de sol
Bon à enlever,
L'emporte avec soi –
Ne fût-ce qu'au cimetière !
L'autre, au vingt-et-un,
Déshabille son compère,
L'autre, dans le coin,
Ourdit le meurtre d'un frère.

А той, тихий та тверезий,
Богобоязливий,
Як кішечка, підкрадеться,
Вижде нещасливий
У тебе час та й запустить
Пазури в печінки,—
І не благай: не вимолять
Ні діти, ні жінка.
А той, щедрий та розкошний,
Все храми мурує;
Та отечество так любить,
Так за ним бідкує,
Так із його, сердешного,
Кров, як воду, точить!..
А братія мовчить собі,
Витріщивши очі!
Як ягнята: «Нехай, каже,
Може, так і треба».
Так і треба! бо немає
Господа на небі!
А ви в ярмі падаєте
Та якогось раю
Та тім світі благаєте?
Немає! немає!
Шкода й праці. Схаменіться:
Усі на сім світі —
І царята, і старчата —
Адамові діти.
І той... і той... а що ж то я?!
Ось що, добрі люди:
Я гуляю, бенкетую
В неділю і в будень.
А вам нудно! жалкуєте!
Єй-богу, не чую,
І не кричіть! Я свою п'ю,
А не кров людську!

Celui-là, poli et sobre,
Craignant le Seigneur,
Comme un chat, tout doux, s'approche,
Guette ton malheur
Et, venu le moment, plonge
Sa griffe dans tes foies ;
Ne t'y fie point, nul au monde,
Femme ni enfants,
Ne pourra rien pour toi !
Celui-ci, riche et prodigue,
Bâtit cent autels ;
La patrie ? il en est ivre
Et tant lui est fidèle,
Que la saigne aux quatre veines
Et ce, par amour...
Mais nul ne pipe alentour,
A peine si l'on bêle,
L'oeil humide : « Allons, que faire,
Sans doute le faut-il ? »
Le faut-il ! Dites plutôt
Qu'il n'est point de Dieu au ciel.
Mais vous, geignant sous la botte,
Sur quel paradis
Comptez-vous, dans l'autre monde ?
Il n'y en a mie.
Sueur et travaux. Qu'on se le dise.
Chacun, ici-bas,
Fils de rien ou fils de roi,
D'Adam est le fils.
Vous et lui... Et moi, qui suis-je ?
Sachez-le, bonnes gens :
Moi, je fête et je m'amuse
Chaque jour mon content.
Hein, l'aveu vous indispose ?
Vous jettez des cris ?
Bah, pourquoi crier là-comme,
C'est mon sang que je consomme,
Ou celui d'autrui ?

Отак, ідучи попідтинню
З бенкету п'яний уночі,
Я міркував собі йдучи,
Поки доплентавсь до хатини.
А в мене діти не кричать,
І жінка не лає,
Тихо, як у раї,
Усюди божа благодать —
І в серці, і в хаті.
Отож я ліг спати.
А вже підпилий як засне,
То, хоч коти гармати,
І усом не моргне.

Та й сон же, сон, напричуд дивний,
Мені приснився —
Найтверезіший би упився,
Скупий жидюга дав би гривню,
Щоб позирнуть на ті дива.
Та чорта з два!
Дивлюся: так буцім сова
Летить лугами, берегами, та нетрями,
Та глибокими ярами,
Та широкими степами,
Та байраками.
А я за нею, та за нею,
Лечу й прощаюся з землею:
«Прощай, світе, прощай, земле,
Неприязний краю,
Мої муки, мої лютi
В хмари заховаю.
А ти, моя Україно,
Безталанна вдово,
Я до тебе літатиму
З хмари на розмову.
На розмову тихосумну,
На раду з тобою;
Опівночі падатиму

Ainsi la nuit m'en revenais-je
D'un banquet fin arrosé dru,
N'interrompant cette diatribe
Qu'en échouant dans mon logis.
Chez moi, je n'ai pour faire esclandre
Ni fieu, ni moitié,
La félicité !
Partout une paix idéale,
Au coeur, au logis...
Là, j'allons au lit !...
Or, quand l'ivrogne fait un somme,
Roule bombarde, ou canon tonne,
Ce n'est plus pour lui.

Mais le songe, j'en suis tout drôle,
Que j'ai fait tantôt !
A enivrer le buveur d'eau,
A faire, au juif, cracher l'obole.
Diantre ! qui voit de ces splendeurs
Est un fameux rêveur !
Voilà. Une sorte de chouette,
Qui file sur les prés, les rivières, les crêtes,
Par les ravins encaissés,
Par les coteaux escarpés,
Dans la steppe immense...
Moi, je suis d'une aile légère,
Moi, je dis adieu à la terre :
« Adieu, monde, adieu sol natal,
Toi qui me fus inamical.
Je m'en vais cacher dans la nue
Mon chagrin, ma déconvenue.
Et toi adieu, ma bonne Ukraine,
Ma pauvre veuve dans la peine,
Je descendrai parfois te voir
De mes célestes territoires.
Nous causerons de ci, de ça,
Ou bien tu me conseilleras.
Et quand minuit aura sonné,

Рясною росою.
Порадимось, посумуєм,
Поки сонце встане;
Поки твої малі діти
На ворога стануть.
Прощай же ти, моя нене,
Удово небого,
Годуй діток; жива правда
У господа бога!»

Летим. Дивлюся, аж світає,
Край неба палає,
Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає.
Тихесенько вітер віє,
Степи, лани мріють,
Меж ярами над ставами
Верби зеленіють.
Сади рясні похилились,
Тополі по волі
Стоять собі, мов сторожа,
Розмовляють з полем.
І все то те, вся країна,
Повита красою,
Зеленіє, вмивається
Дрібною росою,
Споконвіку вмивається,
Сонце зустрічає...
І нема тому починку,
І краю немає!
Ніхто його не добає
І не розруйнує...
І все то те... Душе моя,
Чого ти сумуєш?
Душе моя убогая,
Чого марне плачеш,
Чого тобі шкода? хіба ти не бачиш,
Хіба ти не чуєш людського плачу?

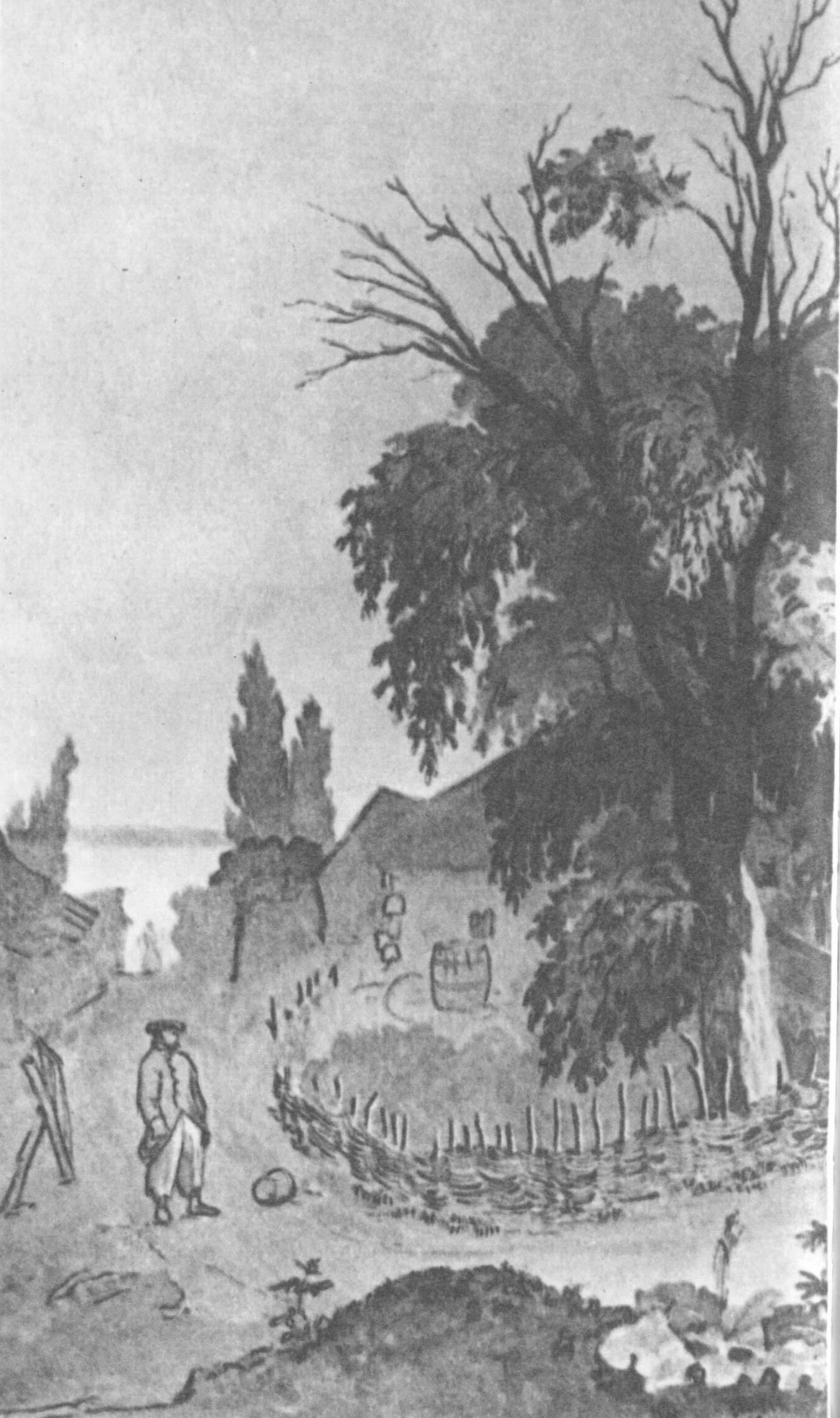
Je me fondrai à la rosée ;
Nous parlerons, deviserons,
En attendant que soit l'aurore,
En attendant tes enfançons,
Qu'ils fassent sus à l'adversaire.
Adieu, toi qui me dorlota,
Patrie de misère,
Soigne tes fils ; la vérité
De Dieu n'est pas morte ! »

Et nous volons. Je vois le ciel
S'ourler de flamme neuve,
J'entends au bois le rossignol
Louer le matin mauve ;
Le vent chantonne doucement,
La steppe bleue s'embrume,
Le saule au bord des grands étangs
Paisiblement s'incline.
Là-bas, des jardins étincellent,
Ici, des peupliers
Courtisent les labours,
Aussi fervents que sentinelles.
Et tout cela, c'est ma contrée
Dans sa fraîche vêture,
Mon vert pays éclaboussé
De riantes eaux pures,
A l'éternel bain de rosée
Du soleil matinal...
Et ceci n'eut pas de début,
Et ceci n'aura pas de terme !
Qui pourrait lui faire du mal ?
Qui lui faire de peine ?
Oui, tout cela... Mon âme blessée,
Ouvre-moi ta détresse ;
Dis-moi, mon âme déchirée,
A qui va ton alarme,
Et à qui, ta pitié ? Si tu ne sais les larmes,
Si jamais tu ne vis couler de pleur humain,

То глянь, подивися; а я полечу
Високо, високо за синії хмари;
Немає там власті, немає там кари,
Там сміху людського і плачу не чуть.
Он глянь,— у тім раї, що ти покидаєш,
Латану свитину з каліки знімають,
З шкурою знімають, бо нічим обуть
Княжат недорослих; а он розпинають
Вдову за подушне, а сина кують,
Єдиного сина, єдину дитину,
Єдину надію! в військо оддають!
Бо його, бач, трохи! а онде під тином
Опухла дитина — голоднеє мре,
А мати пшеницю на панщині жне.

Ouvre les yeux, regarde ; et moi, je m'en reviens
Tout là-haut dans le ciel, dans l'azur des nuages,
Où le trône n'est point, où la loi te ménage,
Où le rire triomphe et les pleurs sont bannis...
Vois donc : au paradis qu'avec peine tu quittes,
L'infirme dépouillé de sa piètre guenille ;
La chair avec le drap ! car sont fort démunis
Les enfants du prince ; et, regarde : cette veuve
Insolvable qu'on bat, et son fils mis aux fers,
Son garçon bien-aimé, son unique recours,
Sa grande espérance. Aux armées, et sur l'heure !
Et, regarde toujours : dans l'ombre de la haie,
Ce petit corps éteint que la faim va tuer
Tandis que la maman fait les blés du seigneur ?

А он бачиш? очі! очі!
Нащо ви здалися,
Чом ви змалку не висохли,
Слізьми не злилися?
То покритка; попідтинню
З байстрям шкандибає,
Батько й мати одцурались,
Й чужі не приймають!
Старці навіть цураються!!
А панич не знає,
З двадцятою, недоліток,
Душі пропиває!
Чи бог бачить із-за хмари
Наші сльози, горе?
Може, й бачить, та помага,
Як і оті гори
Предковічні, що политі
Кровію людською!..
Душе моя убогая!
Лишенько з тобою.
Уп'ємося отрутою,
В кризі ляжем спати,
Пошлем думу аж до бога,
Його розпитати,
Чи довго ще на сім світі
Катам панувати??
Лети ж, моя думо, моя люта муко,
Забери з собою всі лиха, всі зла,
Своє товариство — ти з ними росла,
Ти з ними кохалась, їх тяжкії руки
Тебе повивали. Бери ж їх, лети
Та по всьому небу орду розпусти.
Нехай чорніє, червоніє,
Полум'ям повіє,
Нехай знову рига змії,
Трупом землю криє.
А без тебе я де-небудь

Et là, vois-tu ? Mes yeux ! mes yeux !
Epargnez-moi l'image !
Mieux eût valu vous aveugler,
Tarir vos rudes larmes !
Cette fille, rasant les murs,
Avec son pauvre gosse ;
Ses père et mère l'ont honnie,
Ses voisins la pourchassent ;
Il n'est pas jusqu'au mendiant
Qui ne raille sa honte !
Le fils du seigneur de l'endroit
N'en a cure ; ses frasques,
Passé le chiffre vingt,
Peut-il s'en souvenir ?

Mais Dieu, depuis son haut séjour,
Voit-il nos turpitudes ?
Il se pourrait, et nous secourt
A l'instar de ces rudes
Escarpements éclaboussés
Du sang rouge des hommes...
Ma pauvre âme, c'en est assez,
Je touche au fond de l'abîme.
Vite, prendre la ciguë,
M'endormir dans la terre ;
Tu t'en iras à Dieu, alors,
Recueillir la nouvelle :
Jusques à quand, en ce bas monde,
Les ignobles bourreaux
Seront-ils aux commandes ? !
Va, vole, ma pensée, ma longue patience,
Emporte loin de moi ces mauvais soucis,
Les anciens compagnons qui t'ont vue grandir,
Que tu tins embrassés, dont les mains pesantes
Te langèrent de nuit. Emporte-les, vole
Et disperse la horde au plus loin du ciel !
Qu'ils noircissent et qu'ils rougissent,
Se calcinent au feu,

Серце заховаю
Та тим часом пошукаю
На край світа раю.

І знов лечу понад землею,
І знов прощаюся я з нею.
Тяжко матір покидати
У безверхій хаті.
А ще гірше дивитися
На сльози та лати.

Лечу, лечу, а вітер віє,
Передо мною сніг біліє,
Кругом бори та болота,
Туман, туман і пустота.
Людей не чуть, не знать і сліду
Людської страшної ноги.
І вороги, й не вороги,
Прощайте, в гості не приїду!
Упивайтесь, бенкетуйте —
Я вже не почую,
Один собі навік-віки
В снігу заночую.
І поки ви дознаєтесь,
Що ще є країна,
Не полита сльозьми, кров'ю,
То я одпочину...
Одпочину... аж слухаю —
Загули кайдани
Під землею... Подивлюся...
О люде поганий!
Де ти взявся? що ти робиш?
Чого ти шукаєш
Під землею? Ні, вже, мабуть,
Я не заховаюсь
І на небі!.. За що ж кара,
За що мені муки?
Кому я що заподіяв!
Чиї тяжкі руки

Que des reptiles horrifiques
Vomissent aux quatre horizons
Leurs cadavres terreux !
En attendant que tu reviennes,
Le coeur sous les scellés,
Je m'en irai de par la plaine
Chercher mon coin de joie.

Et, toujours, je continue ma ronde,
Je répète mes adieux au monde.
Il est dur de laisser sa mère
Sous un chaume béant,
Mais plus dur encore d'entendre
Sangloter ses enfants...

Je vole, vole, le vent souffle,
La neige tournoie sur ma route,
Des bois défilent, des marais,
Tout dans la brume disparaît.
Rien, plus rien, pas âme qui vive.
Jamais méchant ne vit ces lieux.
Amis, ou non, vous dis adieu,
Je ne suis plus de vos convives !
Donc, buvez sec, régalez-vous,
Moi je suis en vacance,
Moi je pars, dormir pour toujours
Dans la neige profonde.
Et le jour où vous apprendrez
Qu'il existe un royaume
Sans larmes, sans cruautés,
Je ferai un long somme,
Mon dernier somme...
Hé ! quoi encor ?
Qu'est ce bruit sourd de chaînes,
Là, sous mes pieds ?... Je vais y voir...
O l'engeance malsaine !
Que fais-tu là ? D'où me viens-tu ?
Et qu'est-ce que tu cherches
Sous la terre ?... Ah ! c'en est trop,

и мертвымъ и живымъ,

и нерожденнымъ

Земледѣламъ моимъ въ Украйнѣ и не въ Украйнѣ

Мое другнее

послаше.

В тілі душу закували,
Серце запалили
І галичі силу —
Думи розпустили??
За що, не знаю, а караюсь,
І тяжко караюсь!
І коли я спокутую,
Коли діжду краю,
Не бачу й не знаю!!

Заворушилася пустиня.
Мов із тісної домовини
На той остатній страшний суд
Мертвці за правдою встають.
То не вмерлі, не убиті,
Не суда просити!
Ні, то люди, живі люди,
В кайдани залиті.
Із нор золото виносять,
Щоб пельку залити
Неситому!.. То каторжні.

Où trouver de refuge,
Dites, si ce n'est dans le ciel ?...
Mais pour quoi ce supplice ?
Pour quel manquement criminel ?
A qui sont ces mains grises ?
Voici mon âme dans les rets,
Mon coeur, brûlé de doute ;
Tels des oiseaux effarouchés,
Mes sens fuient en déroute !
Ah ! Que me vaut ce châtiment ?
Que me vaut ces tortures ?
A quand expierai-je, à quand ?
Et y aura-t-il une fin
Au tourment que j'endure ?
Je n'en vois pas, je ne sais rien...

Voici que le désert s'ébranle.
Quittant les fosses sépulcrales,
Les morts férus de vérité
S'en vont au Jugement dernier.

А за що? те знає...
Вседержитель... а може, ще
Й він недобачає.

Онде злодій штемпований
Кайдани волочить;
Он розбойник катований
Зубами скрегоче,—
Недобитка товариша
Зарізати хоче!
А меж ними, запеклими,
В кайдани убра́ний,
Цар всесвітній! цар волі, цар,
Штемпом увінчаний! [1]
В муці, в каторзі не просить,
Не плаче, не стогне!
Раз добром нагріте серце
Вік не прохолоне!

А де ж твої думи, рожевії квіти,
Доглядані, смілі, викохані діти,
Кому ти їх, друже, кому передав?
Чи, може, навіки в серці поховав?
О, не ховай, брате! розсип їх, розкидай!
Зійдуть, і ростимуть, і у люди вийдуть!
Чи ще митарство? чи вже буде?
Буде, буде, бо холодно,
Мороз розум будить.

І знов лечу. Земля чорніє,
Дрімає розум, серце мліє.
Дивлюся: хати над шляхами
Та городи́ з стома церквами,
А в городах, мов журавлі,
Замуштрували москалі;
Нагодовані, обуті
І кайданами окуті,
Муштруються... Далі гляну:
У долині, мов у ямі,

Ni trépassés, ni expirants,
Ni requérant justice.
Tous ces gens-là sont bien vivants,
Puisque les chaînes grincent.
L'or qu'ils exhument des tréfonds
Ne remplit pas leur ventre
Caverneux... Ce sont les forçats,
Et nul ne sait leur faute.
Le Tout-Puissant vous la dira,
Quoique au vrai, j'en doute.

Ce scélérat marqué au fer,
Qu'au boulet on enchaîne ;
Ou ce truand roué de coups,
Qui s'étrangle de haine,
Ce demi-mort n'a qu'un souci –
Saigner son camarade !...
Et au milieu des forcenés,
Cravaté de ferraille,
Le roi ! le roi des libertés
Couronné à la flamme ! [1]
Celui-là supporte ses maux
Sans gémir ni se plaindre.
A coeur réchauffé de vertu
Le froid n'est pas à craindre.

Mais où vont tes pensées, les fleurs du printemps ?
Tes enfants bien-aimés, hardis et confiants ?
A qui les laisses-tu ? Quel sera leur sort ?
Voudrais-tu les céler au fond de ton coeur ?
Non, mon frère, non ! sème-les à la ronde,
Pour germer et lever, pour éclairer le monde !
Mais,quoi de plus ? D'autres tourments ?
Ah ! patientons, la nuit arrive,
Le froid se fait mordant...

Et je poursuis. La terre est noire.
L'esprit est gourd, le coeur s'égare.
Je vois : ici, des toits penchés ;

На багнищі город мріє;[2]
Над ним хмарою чорніє
Туман тяжкий... Долітаю —
То город безкраїй.
Чи то турецький,
Чи то німецький,
А може, те, що й московський.
Церкви, та палати,
Та пани пузаті,
І ні однісінької хати.

Смеркалося... огонь огнем
Кругом запалало,—
Аж злякавсь я... «Ура! ура!
Ура!» — закричали.
«Цу-цу, дурні! схаменіться!
Чого се ви раді?
Що горите?» — «Экой хохол!
Не знает параду.
У нас парад! с а м [3] изволит
Сегодни гуляти!»
«Та де ж вона, тая цяця?»
«Вон видишь — палаты».
Штовхаюсь я; аж землячок,
Спасибі, признався,
З циновими гудзиками:
«Де ты здесь узялся?» —
«З України».— «Так як же ты
Й говорыть не вмиеш
По-здешнему?» — «Ба ні, кажу,
Говорить умію,
Та не хочу».— «Экой чудак!
Я вси входы знаю,
Я тут служу; коли хочеш,
В дворец попытаюсь
Ввесты тебе. Только, знаеш,
Мы, брат, просвищенны,—
Не поскупись полтинкою...»
Цур тобі, мерзенний

Des villes, là, aux cent clochers ;
Et dans ces villes, des soldats,
Hérons transis battant le pas,
Vêtus de neuf de pied en cap
Plus une chaîne pour le cas,
Font l'exercice... Et puis, que vois-je ?
Est-ce là plaine, ou marécage ?
Une cité gît dans son trou, [2]
Au-dessus d'elle, un ciel de brou
Noyé de brumes... Là. J'avance :
C'est une ville immense.
Qui donc l'aura bâtie ?
Le Turc ? La Germanie ?
Ou, quoi encor, la Moscovie ?
Des temples, des palais,
Des sires rondelets,
Et pas la moindre chaumière !...

Ce fut la nuit. Et d'un seul coup,
Mille flammes jaillirent !
(j'en eus la trouille)... « Hourra ! Hourra !
Hourra ! » criaient les sires.
« Silence, fols ! Etes-vous bien ?
Pourquoi cette algarade ?
Qu'est-ce qui brûle ? – Ah ! l'Ukrainien !
Le fat ! C'est la parade !
La parade ! Ils [3] daignent, ce soir,
Participer aux fêtes !
– Et dans quel lieu puis-je les voir ?
– Dans leurs châteaux, mazette ! »
J'y cours. Heureux qu'un mien pays,
Tout boutonné d'argenterie,
Chemin faisant me croise :
« D'où nous viens-tu, mon brave ?
– D'Ukraine.– Bah ! s'avise-t-il,
Tu n'as pas nos usages
Et manières ! – Si fait, lui dis-je,
Je sais votre langage,

Каламарю... І зробився
Я знову незримий
Та й пропхався у палати.
Боже мій єдиний!!
Так от де рай! уже нащо
Золотом облиті
Блюдолизи: аж ось і сам,
Високий, сердитий,
Виступає; обок його
Цариця небога,
Мов опеньок засушений,
Тонка, довгонога,
Та ще, на лихо, сердешне,
Хита головою.
Так оце-то та богиня!
Лишенько з тобою.
А я, дурний, не бачивши
Тебе, цяце, й разу,
Та й повірив т у п о р и л и м
Твоїм віршомазам.
Ото дурний! а ще й битий!
На квиток повірив
Москалеві. От і читай,
І ймии ти їм віри!
За богами — панства, панства
В серебрі та златі!
Мов кабани годовані,—
Пикаті, пузаті!..
Аж потіють, та товпляться,
Щоб то ближче стати
Коло с а м и х: може, вдарять
Або дулю дати
Благоволять; хоч маленьку,
Хоч півдулі, аби тілько
Під самую пику.
І всі у ряд поставали,
Ніби без'язикі —
Анітелень. Цар цвенькає;
А диво-цариця,

Mais n'en veux point.– Tais-toi, grand sot !
Je connais la matière.
Et suis en cour. Un simple mot,
Promis, je me fais fort
De t'introduire... Ah ! j'oubliais,
C'est le prix des lumières,
N'as-tu, frérot, quelque monnaie ?... »
Le diable t'en procure !
Vil gribouilleur... Et de nouveau
Perdu, jouant des coudes,
J'échoue enfin dans ces châteaux.
Seigneur Dieu trinitaire !
Le voilà donc, le paradis !
Par là – les caudataires
Chamarrés d'or ; et par ici –
Hautaines, arrogantes,
Oui, leurs altesses vénérées...
La miteuse régnante
A l'air d'un champignon séché :
Toute en pied, famélique ;
Et une bouille, là-dessus –
Un entrelacs de tics.
C'était donc là votre Vénus ?
Une ruine parfaite.
Etais-je sot d'ajouter foi,
Sans t'avoir vue, donzelle,
Aux rimailleurs pâmés de toi,
A leurs mielleux libelles !
Oui, triple sot, et pis encor,
D'avoir suivi leurs fables !
C'est la leçon, pour le lecteur,
De leurs papiers minables.
... Après les dieux, la cour, la cour,
D'or et d'argent, s'avance !
On jurerait, si, si, des porcs,
Avec ces groins, ces panses...
Et de suer, se bousculer
Pour approcher d'un pouce

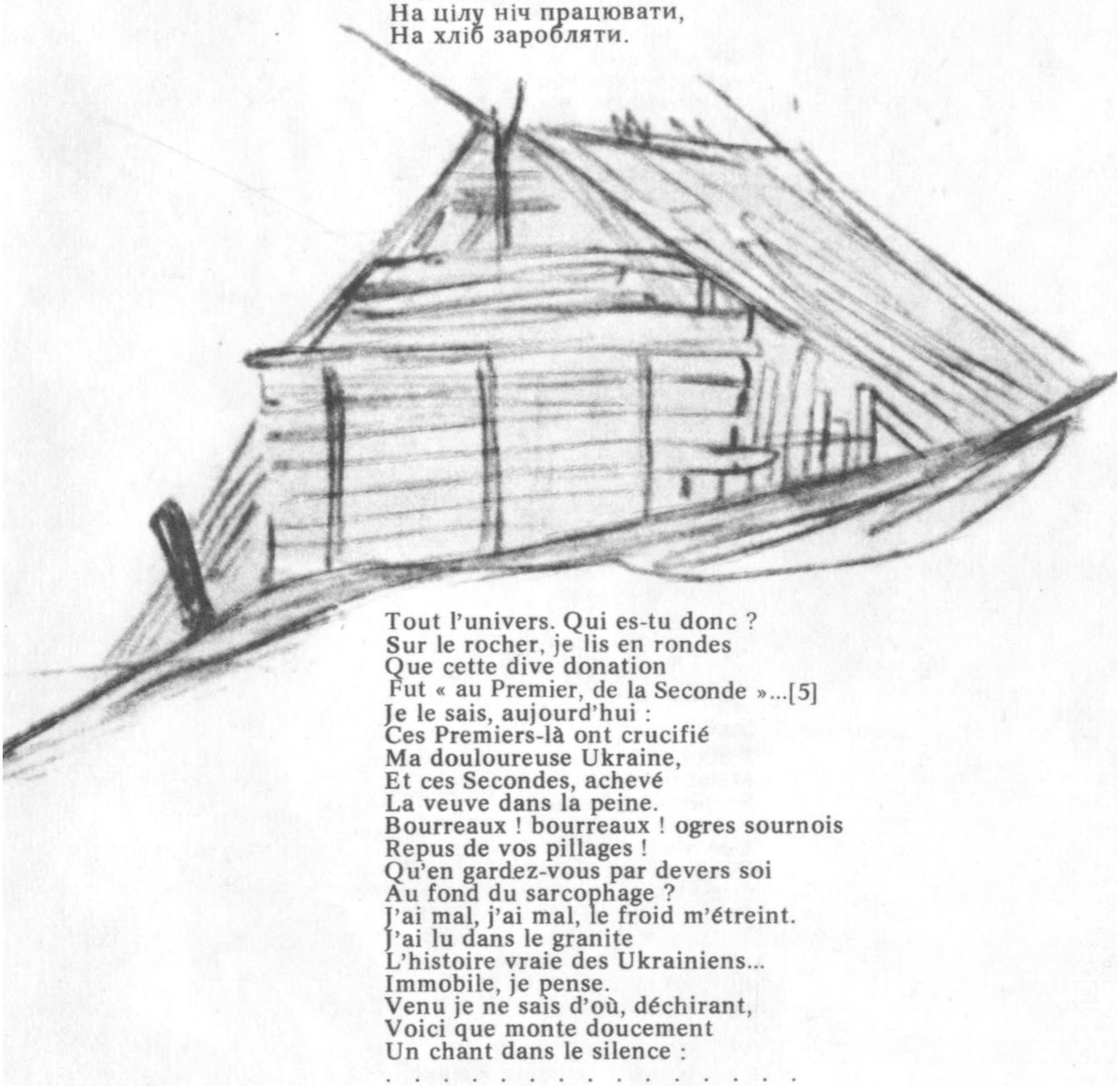
Мов та чапля меж птахами,
Скаче, бадьориться.
Довгенько вдвох походжали,
Мов сичі надуті,
Та щось нишком розмовляли —
Здалека не чути —
О отечестві, здається,
Та нових п е т л и ц я х,
Та о муштрах ще новіших!..
А потім цариця
Сіла мовчки на дзиглику.
Дивлюсь, цар підходить
До найстаршого... та в пику
Його як затопить!..
Облизався неборака;
Та меншого в пузо —
Аж загуло!.. а той собі
Ще меншого туза
Межи плечі; той меншого,
А менший малого,
А той дрібних, а дрібнота
Уже за порогом
Як кинеться по улицях,
Та й давай місити
Недобитків православних,
А ті голосити;
Та верещать; та як ревнуть:
«Гуля наш батюшка, гуля!»
Ура!.. ура!.. ура!.. а, а, а...»
Зареготався я, та й годі;
А й мене давнули
Таки добре. Перед світом
Усе те заснуло;
Тільки де-де православні
По углах стогнали
Та, стогнучи, за батюшку
Господа благали.
Сміх і сльози! От пішов я

Leurs majestés ; sait-on jamais,
Daigneraient-elles, quel bonheur !
Vous accorder la chiquenaude,
La moitié d'une, à la rigueur,
Mais sur le groin, voilà qui compte !
Les voici donc tous alignés,
Privés de la parole :
Le tsar s'épanche... A ses côtés,
La diva impériale –
Cet échassier chez les pourceaux –
Susurre et batifole...
Longtemps encore on promena
Des mines déconfites,
On s'entretint à basse voix
(J'en attrapai des miettes)
De la patrie, mais oui, je crois,
A moins que d'épaulettes
Ou de revues, d'alignements...
Ensuite, la tsarine
Allant s'asseoir benoîtement,
Que vois-je ? le tsar avise
Son premier et... et lui envoie
Son poing dans la figure !
Il s'en pourlèche, le poussah.
Or, à son tour, lui frappe
Un suppléant, à l'estomac !
L'autre, étend un moindre tchine
D'un maître coup dessus l'échine ;
Et c'est parti ! Chaque brochet
Rossant de plus médiocre,
Le vil fretin sur le pavé
Détale en beau désordre ;
Tout un faisant le coup de poing,
S'entredéchirent les chrétiens,
Et la clameur énorme monte
Poussée de mille glottes :
« Notre bon tsar prend ses ébats,
Hourra !... hourra !... hourra-a-a... »

Город озирати.
Там ніч, як день. Дивлюся:
Палати, палати
Понад тихою рікою;
А берег ушитий
Увесь каменем. Дивуюсь,
Мов несамовитий!
Як то воно зробилося
З калюжі такої
Таке диво... отут крові
Пролито людської —
І без ножа. По тім боці
Твердиня й дзвініця,[4]
Мов та швайка загострена,
Аж чудно дивиться.
І дзигарі теленькають.
От я повертаюсь —
Аж кінь летить, копитами
Скелю розбиває!
А на коні сидить охляп,
У свиті — не свиті,
І без шапки. Якимсь листом
Голова повита.
Кінь басує,— от-от річку,
От... от... перескочить.
А він руку простягає,
Мов світ увесь хоче
Загарбати. Хто ж це такий?
От собі й читаю,
Що на скелі наковано:
П е р в о м у — В т о р а я [5]
Таке диво наставила.
Тепер же я знаю:
Це той П е р в и й, що розпинав
Нашу Україну,
А В т о р а я — доконала
Вдову сиротину.
Кати! кати! людоїди!

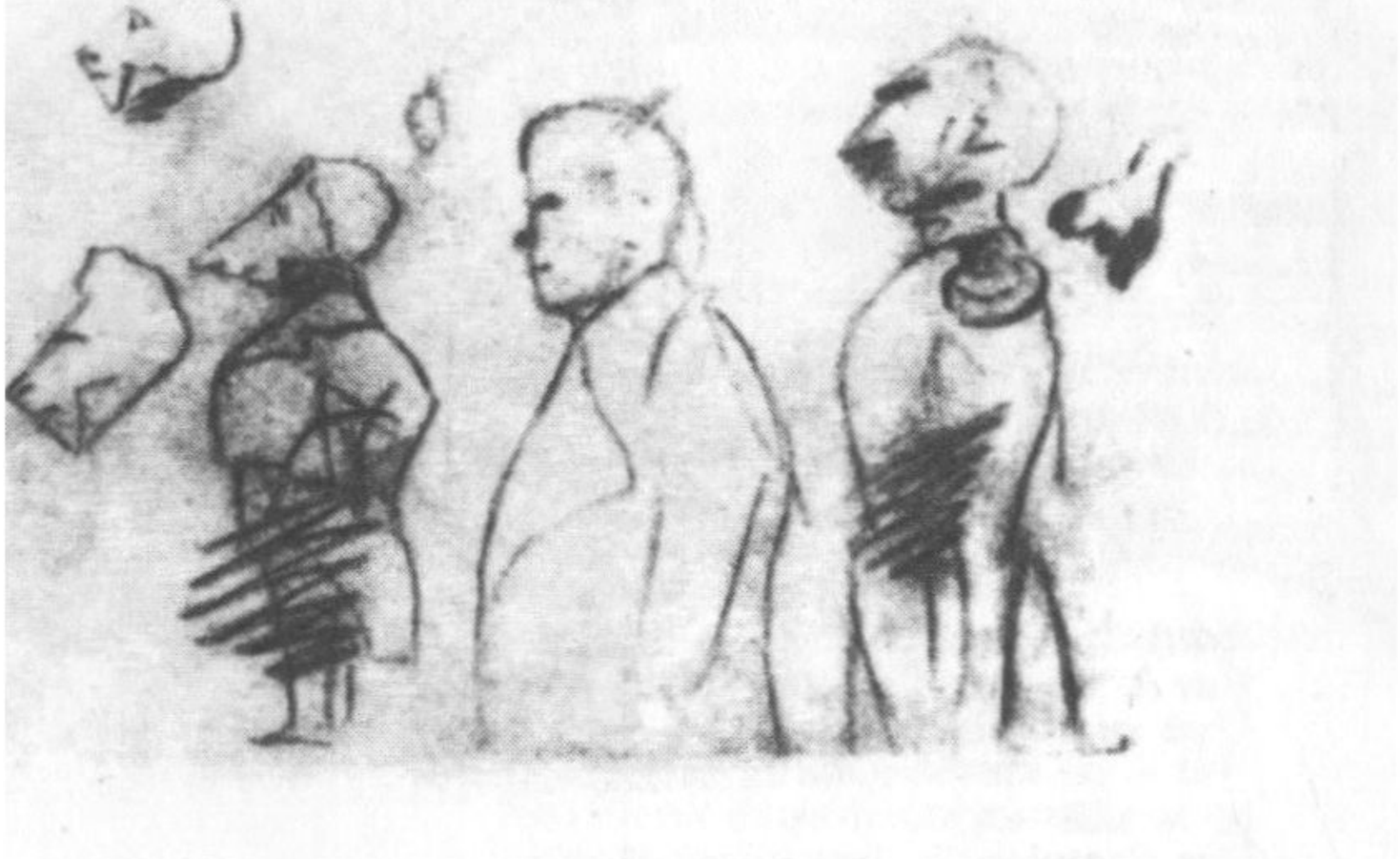
Ce fut fort drôle, mais suffit !
Car j'écopai plus qu'à mon tour.
Et quand ce monde s'endormit
Déjà pointait le jour ;
Il n'y eut plus que des chrétiens
Geignant sur le trottoir,
Mais priant Dieu d'avoir grand soin
De la santé du tsar.
C'était à rire et à pleurer,
Mais je repris ma ronde,
Soucieux de voir cette cité
Que la lumière inonde.
Prodige, non ? que ces palais
Au droit des eaux paisibles !
Prodige, non ? que ces longs quais
De pierre ! Est-il possible ?
Serais-je en proie à des visions ?
Comment, du marécage,
A pu surgir cette autre Sion ?
J'entends... Au prix des larmes,
Au prix du sang versé à flot,
Et pas du fait des armes...
Là-bas, un fort et son beffroi [4]
S'élèvent sur la rive ;
Ce truc aigu comme un poinçon
Vous porterait à rire,
Surtout quand il tintinnabule...
Mais, faisons volte-face ;
Ciel ! voyez-vous que ce cheval
Du sabot me menace !
Un qui le monte, assis à cru,
Porte un habit étrange
Et à son chef, qu'il garde nu,
S'enroulent des acanthes.
Et c'est qu'il piaffe, le roussin,
Il veut sauter le fleuve !
La main tendue vers les lointains,
Lui semble convoiter

Наїлись обоє,
Накралися; а що взяли
На той світ з собою?
Тяжко, тяжко мені стало,
Так, мов я читаю
Історію України.
Стою, завмираю...
А тим часом — тихо, тихо
Та сумно співає
Щось такеє невидйме:
. . . . . .
Уже вбогі ворушились,
На труд поспішали,
І москалі на розпуттях
Уже муштрувались.
Покрай улиць поспішали
Заспані дівчата,
Та не з дому, а додому!
Посилала мати
На цілу ніч працювати,
На хліб заробляти.

Tout l'univers. Qui es-tu donc ?
Sur le rocher, je lis en rondes
Que cette dive donation
Fut « au Premier, de la Seconde »...[5]
Je le sais, aujourd'hui :
Ces Premiers-là ont crucifié
Ma douloureuse Ukraine,
Et ces Secondes, achevé
La veuve dans la peine.
Bourreaux ! bourreaux ! ogres sournois
Repus de vos pillages !
Qu'en gardez-vous par devers soi
Au fond du sarcophage ?
J'ai mal, j'ai mal, le froid m'étreint.
J'ai lu dans le granite
L'histoire vraie des Ukrainiens...
Immobile, je pense.
Venu je ne sais d'où, déchirant,
Voici que monte doucement
Un chant dans le silence :
. . . . . .
Mais les gueux déjà s'ébrouaient,
Couraient à leur besogne.
Déjà les bleus formaient la haie
Sur le mail des casernes.
Au long des rues pressaient le pas
Des filles sans visage
Qui seulement rentraient chez soi ;
Des mères à la tâche
Les envoyaient jusqu'au matin
Gagner le pain du pauvre.
Et moi, spectateur contristé,
Je regarde et mesure
Ce qu'il en coûte de gagner

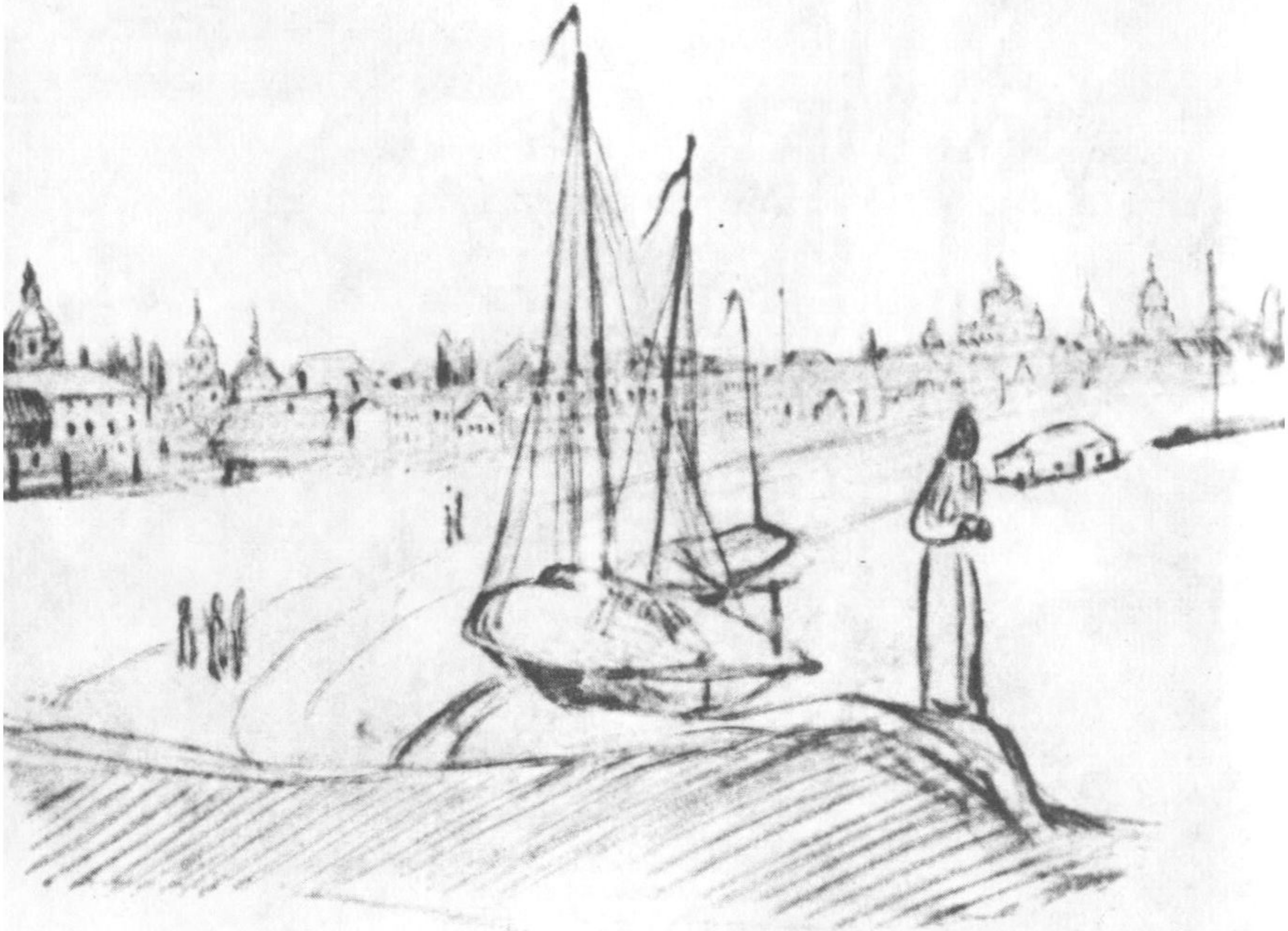
А я стою, похилившись,
Думаю, гадаю,
Як то тяжко той насущний
Люди заробляють.
От і братія сипнула
У сенат писати
Та підписувать — та драти
І з батька, і брата.
А меж ними й землячкй
Де-де проглядають..
По-московській так і ріжуть,
Сміються та лають
Батьків своїх, що змалечку
Цвенькать не навчили
По-німецькій, а то тепер
І кисни в чорнилах!
П'явки, п'явки! може, батько
Остатню корову
Жидам продав, поки вивчив
Московської мови.
Україно! Україно!
Оце твої діти,
Твої квіти молодії,
Чорнилом политі,
Московською блекотою
В німецьких теплицях
Заглушені!.. Плач, Украйно!
Бездітна вдовице!

L'écot de la misère...
Mais! Au Sénat la confrérie
En ordre de bataille,
A coups de seings et gribouillis
S'en vient fixer la taille
Dont on fera ses père et frère!
Quelques pays, tenez-vous bien,
Paraissent dans le nombre!
Je les écoute en moscovien
Hennir et se répandre
En blasphèmes; leur bon papa,
Du temps qu'ils étaient drôles,
Fâcheusement n'omit-il pas
De les mettre à l'école
Germanique? Blâmez-les voir
De n'être que d'obscurs gratteurs...
Sangsues ! sangsues ! je parierais
Que votre père au Juif
Aura bradé son dernier veau
Pour que vous parliez russe !
Ukraine, mon Ukraine !
Vois-les, tes rejetons,
La fleur de ta jeunesse,
Dans l'encre pataugeant !
Vois, l'herbe aux poules moscovienne
Les noie dans les torpeurs
Allemandes!... Sanglote, Ukraine,
O veuve sans enfants...

Піти лишень подивиться
До царя в палати,
Що там робиться. Прихóджу:
Старшина пузата
Стоїть рядом; сопе, хропе,
Та понадувалось,
Як індики, і на двері
Косо поглядало.
Аж ось вони й одчинились.
Неначе з берлоги
Медвідь [6] виліз, ледве-ледве
Переносить ноги;
Та одутий, аж посинів:
Похмілля прокляте
Його мучило. Як крикне

Bien. Et si j'allais à présent
Du côté des altesses,
Voir ce qu'on fait ? Là. Je m'y rends.
De ventrues excellences
Font antichambre ; soufflant, ronflant
Et tout gonflés de morgue,
Les gros dindons couvent de l'oeil
La porte du monarque.
La porte s'ouvre, justement.
C'est comme une tanière
D'où paraît l'ours, [6] en traînaillant
Ses pattes de derrière ;
Si boursouflé qu'il en bleuit,
Sa cuite de la veille
Le tourmente... Et je te crie,
Tout à trac, sur les panses ! –
Evanouis, en un instant,
Les bougres d'excellences.
Et je te braque les quinquets
Sur le peu qui demeure ! –
Le peu frémit. Le forcené
Réduit à coups de gueule
De moins pansus. Puis des petits –
Et tous se vaporisent !

На са́мих пузатих —
Всі пузаті до бдного
В землю провалились!
Він вилупив баньки з лоба —
І все затрусилось,
Що осталось; мов скажений,
На менших гукає —
І ті в землю; він до дрібних —
І ті пропадають!
Він до челяді — і челядь,
І челядь пропала;
До москалів — москалики,
Тілько застогнало,
Пішли в землю; диво дивне
Сталося на світі.
Дивлюся я, що дальш буде,
Що буде робити
Мій медведик! Стоїть собі,
Голову понурив
Сіромаха. Де ж ділася
Медвежа натура?
Мов кошеня, такий чудний.
Я аж засміявся.
Він і почув, та як зикне,—
Я перелякався,
Та й прокинувсь... Отаке-то
Приснилося диво.
Чудне якесь!.. таке тілько
Сниться юродивим
Та п'яницям. Не здивуйте,
Брати любі, милі,
Що не своє розказав вам,
А те, що приснилось.

8 июля 1844,
С.-Петербург

Puis les valets – les valets, pfui !
De même s'élargissent.
Puis les soldats – et les troufions,
Avec des cris coupables,
Fuient dans la même direction.
Avez-vous vu rien de semblable?...
Je bée, je suis curieux de voir
Ce que va faire encore
Mon gros Martin ! Il se tient coi,
Morose, solitaire ;
Pique du nez... Où es-tu donc,
Plantigrade nature ?
Bah ! le voici doux comme un chaton,
J'en éclate de rire.
Mais lui, m'entend, et sa clameur
Si soudain m'épouvante
Que... je m'éveille .
Hein? faut-il
Qu'on ait de rêve étrange ?
La féerie !... De ceux que font
Les âmes innocentes,
Ou les poivrots. Pour la raison,
N'en veuillez point, mes frères,
Si, au lieu que vous conter du mien,
Je vous ai dit un songe.

8 juillet
1844,
St-Pétersbourg

Traduit
par
Alexandre
Karvovski

* *
*

Не завидуй багатому:
Багатий не знає
Ні приязні, ні любові —
Він все те наймає.
Не завидуй могучому,
Бо той заставляє.
Не завидуй і славному:
Славний добре знає,
Що не його люди люблять,
А ту тяжку славу,
Що він тяжкими сльозами
Вилив на забаву.
А молоді як зійдуться,
Та любо та тихо,
Як у раї,— а дивишся:
Ворушиться лихо.
Не завидуй же нікому,
Дивись кругом себе:
Нема раю на всій землі,
Та нема й на небі.

4 октября 1845, Миргород

---

* *
*

Ne jalouse pas le riche,
Car le riche ignore
L'amitié comme l'amour
Qu'il acquiert par l'or.
Ne jalouse pas le fort –
Il opprime les siens,
Et n'envie pas l'homme illustre :
Celui-ci sait bien
Que ce n'est pas lui qu'on aime,
Mais sa dure gloire
Qu'il a payée de ses larmes
Pour la joie des autres.
Si tu vois un jeune couple
Qui s'entend très bien –
N'en crois rien parce qu'il cache
Un secret chagrin.
Mon conseil – n'envie personne,
Tiens-le-toi pour dit :
Ni au ciel, ni sur la terre –
Point de paradis.

4 octobre 1845, Mirgorod

Traduit par Nina Nassakina

ЄРЕТИК

КАМЕНЬ, ЕГО ЖЕ НЕБРЕГОША ЗИЖДУЩИИ,
СЕЙ БЫСТЬ ВО ГЛАВУ УГЛА:
ОТ ГОСПОДА БЫСТЬ СЕЙ,
И ЕСТЬ ДИВЕН ВО ОЧЕСЕХ НАШИХ.
ПСАЛОМ 117, СТИХ 22

«Кругом неправда і неволя, [1]
Народ замучений мовчить.
І на апостольськім престолі
Чернець годований сидить.[2]
Людською кровію шинкує
І рай у найми оддає!
Небесний царю! суд твій всує,[3]
І всує царствіє твоє.

Розбойники, людоїди
Правду побороли,
Осміяли твою славу,
І силу, і волю.

L'HÉRÉTIQUE

LA PIERRE QU'ONT REJETÉE CEUX QUI BÂTISSAIENT,
EST DEVENUE LA PRINCIPALE DE L'ANGLE.
C'EST DE L'ÉTERNEL QUE CELA EST VENU:
C'EST UN PRODIGE À NOS YEUX.
PSAUMES, 117, VERSET 22

« Partout mensonge et arbitraire, [1]
Le peuple bâillonné se tait.
Et sur le siège apostolique
Trône un prieur entretenu:[2]
De sang humain faisant commerce,
Il prête à gages paradis...
Céleste Dieu ! A quoi donc servent,
Et ton royaume, et ton verdict ? !
Des scélerats, des cannibales
Ont galvaudé ton verbe,
Ont bafoué ta renommée,
Ta volonté, ta force.

Земля плаче у кайданах,
Як за дітьми мати.
Нема кому розкувати,
Одностайне стати
За євангеліє правди,
За темнії люде!
Нема кому! боже! боже!
Чи то ж і не буде?
Ні, настане час великий
Небесної кари.
Розпадуться три корони
На гордій тіарі! [4]
Розпадуться! Благослови
На месть і на муки,
Благослови мої, боже,
Нетвердії руки!»
Отак у келії правдивий
Іван Гус думав розірвать
Окови адові!.. і диво,
Святеє диво показать
Очам незрящим.
«Поборюсь...
За мене бог!.. да совершиться!»
І в Віфліємськую каплицю [5]
Пішов молиться добрий Гус.
«Во ім'я господа Христа,
За нас розп'ятого на древі,
І всіх апостолів святих,
Петра і Павла особливе,
Ми розрішаємо гріхи
Святою буллою [6] сією
Рабині божій...»
«Отій самій,
Що водила по улицях
В Празі позавчора;
Отій самій, що хилялась

La terre pleure dans ses fers
Comme une pauvre mère
Dont on égare les enfants.
Mais nul ne veut défendre
L'évangile de vérité,
Les petits dans la peine !
Nul ne le veut ! Mon Dieu, mon Dieu !
Il n'y a donc personne ?
Non. Et l'heure un jour sonnera
Du châtiment céleste.
Les trois couronnes crouleront
De la tiare orgueilleuse ! [3]
Oui, crouleront ! Bénissez-moi
Pour le martyre et la vengeance,
Bénissez-la, juste Seigneur,
Cette main hésitante ! »
Le droit Jean Huss dans sa cellule
Ainsi pensait briser les fers
Sataniques... Pour que l'étoile,
La sainte étoile luise un jour
Aux regards aveuglés.
« Lutter...
Dieu me guide... Que s'accomplisse
Mon destin !» et s'en fut prier le bon Huss
En la chapelle de Bethléem.[4]

« Au nom du Père et de Jésus
Péri en croix pour nos saluts,
Au nom de tous les saints apôtres,
Mais Pierre et Paul avant les autres,
Nous remettons tous ses péchés,
Par la vertu de cette bulle,[5]
A l'enfant de Dieu... »
« Oui, la fille
Qui l'avant-veille fut montrée
Sur les places de Prague ;
La fille chue que l'on voyait

По шинках, по станях,
По чернечих переходах,
По келіях п'яна!
Ота сама заробила
Та буллу купила —
Тепер свята!.. Боже! боже!
Великая сило!
Великая славо! зглянься на-людей!
Одпочинь од кари у світлому раї!
За що пропадають? за що ти караєш
Своїх і покорних, і добрих дітей?
За що закрив їх добрі очі
І вольний розум окував.
Кайданами лихої ночі!...
Прозріте, люди, день настав!
Розправте руки, змийте лу́ду.
Прокиньтесь, чехи, будьте люди,
А не посмішище ченцям!
Розбойники, кати в тіарах
Все потопили, все взяли,
Мов у Московії татаре,
І нам, сліпим, передали
Свої догмати!.. кров, пожари,
Всі зла на світі, войни, чвари,
Пекельних мук безкраїй ряд...
І повен Рим байстрят!
От їх догмати і їх слава.
То явна слава... А тепер
Отим положено конглавом:[7]
Хто без святої булли вмер,—
У пекло просто; хто ж заплатить
За буллу вдвоє, ріж хоч брата,
Окроме папи і ченця,
І в рай іди! Конець концям!
У злодія вже злодій краде,
Та ще й у церкві. Гади! гади!
Чи напилися ви, чи ні

Entrer dans les casernes,
Dans les tripots et les moutiers,
Rouler dans les cellules !
La fille dont l'argent pervers
Paya ladite bulle –
La voici pure !... Dieu du ciel !
Immense est ta puissance !
Immense est ta gloire ! Pitié pour nos gens,
Apaise ton courroux au calme édénique !
Pourquoi les condamner ? Pourquoi d'identique
Rigueur châtier tes enfants obéissants ?
N'as-tu point clos leurs yeux limpides,
N'as-tu plongé leur esprit franc
Dans une nuit de maléfice ?...
Holà, frères, il n'est que temps !
Ouvrez les yeux, chassez la brume.
Debout, Tchèques, soyez des hommes,
L'abbé s'est trop gaussé de vous !
Ces flibustiers, bourreaux à tiare,
Ont tout pillé, tout saccagé,
Comme à Moscou fit le Tartare,
En nous laissant, pour nous leurrer,
Leurs dogmes saints !... Et sang, et flammes,
Crimes odieux, guerres infâmes,
Tourments sans fin et traquenards,
Tandis que Rome est aux bâtards...
Voilà leurs dogmes et leur gloire !
La belle gloire... Et à présent,
Ainsi décrète le conclave,[6]
Qui sans sa bulle est trépassé,
Va en enfer ; mais payes-tu
Deux fois le prix – occis ton frère
(S'il n'est ni pape ni tondu)
Et va au ciel... La belle affaire !
L'escroc escroque son pareil,
Et cela, dans le temple... Monstres !
Quand aurez-vous votre content
De sang humain ?... Dieu tout-puissant,

Людської крові?.. Не мені,
Великий господи, простому,
Судить великіє діла
Твоєї волі. Люта зла
Не дієш без вини нікому.
Молюся, господи, помилуй,
Спаси ти нас, святая сило,
Язви язик мій за хули
Та язви мира ізціли.
Не дай знущатися лукавим
І над твоєю вічно-славой
Й над нами, простими людьми!..»

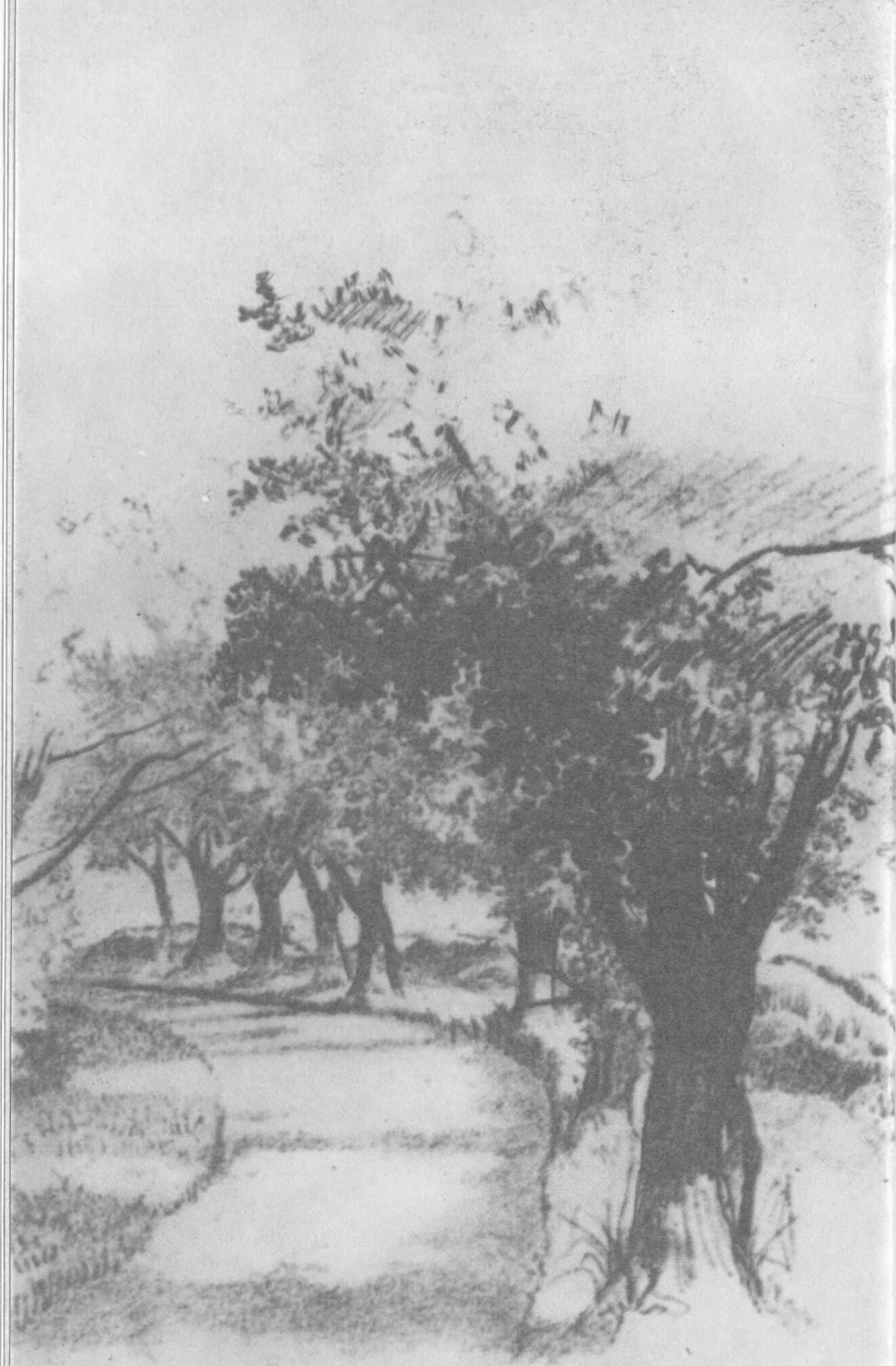
І плакав Гус, молитву дія,
І тяжко плакав. Люд мовчав
І дивувався: що він діє,
На кого руку підійма!

«Дивіться, люде: осьде булла,
Що я читав...» — і показав
Перед народом. Всі здрогнули:
Іван Гус буллу розідрав!!
Із Віфліємської каплиці
Аж до всесвітньої столиці [8]
Луна, гогочучи, неслась.
Ченці ховаються... Мов кара,
Луна в конглаві оддалась,—
І похилилася тіара!
Зашипіли, мов гадюки,
Ченці в Ватікані,
Шепочеться Авіньйона [9]
З римськими ченцями,
Шепочуться антипапи,[10]
Аж стіни трясуться
Од шепоту. Кардинали,
Як гадюки, в'ються
Круг тіари. Та нищечком,
Мов коти, гризуться
За мишеня... Та й як паки?

Serait-ce à moi, pauvre chrétien,
De raisonner tes grandes oeuvres ?
Toi qui ne mets à mâle épreuve
Les innocents, mais les vauriens.
Entends, Seigneur, l'humble prière.
Sois-nous salut, sainte lumière.
Punis mon mot, si j'ai médit,
Mais guéris-nous de l'hérésie.
Ne laisse pas ces démoniaques
Salir ton nom et ton image,
Nous bafouer, petites gens... »

Pleurait Jean Huss à chaudes larmes,
Priait Jean Huss. Surpris chacun
Demeurait coi : qu'entend-il faire,
Sur qui veut-il lever le bras ? !

« Voyez, chrétiens : voici la bulle,
Je vous l'ai lue... » Il la soumet
Aux yeux de tous. Frémit la foule :
Jean Huss déchire le papier !
...D'un trait, l'écho tonitruant
S'en va et court de la chapelle
Jusques en la Ville éternelle.
Les curés fuient... Comme un tocsin
L'écho s'abat sur le conclave.
Et chacun voit trembler la tiare !
Comme des hydres en furie
La curie vaticine ;
Avignon se range à l'avis
De l'ennemie romaine ;
Les antipapes [7] sont inquiets
Et de tant d'inquiétude,
Tremblent les murs. Des cardinaux
Très vipérins adulent
La tiare. Et tous, en tapinois,
Comme des chats, convoitent
Le fin morceau... Hé, pourquoi pas ?
A voir tant de fourrures

Однієї шкури
Така сила... а м'ясива!!!
Аж здригнули мури,
Як згадали, що у Празі
Загелкали гуси
Та з орлами летять биться... [11]
Конглав схаменувся,
Зібрав раду. Положили
Одностайне стати
Против Гуса. І в Констанці
Всіх ворон скликати! [12]
Та стерегти якомога
І зверху, і здолу,
Щоб не втекла сіра птаха
На слав'янське поле.

Як та галич поле крила —
Ченці повалили
До Констанця; степи, шляхи,
Мов сарана, вкрили
Барони, герцоги і дюки,[13]
Псарі, герольди,[14] шинкарі,
І трубадури (кобзарі),
І шляхом військо, мов гадюки.
За герцогинями німота;
Хто з соколами на руках,
Хто пішки, верхи на ослах —
Так аж кишить! все на охоту,
Мов гад у ірій, поспіша!
О чеху! де твоя душа??
Дивись, що сили повалило —
Мов сарацина [15] воювать
Або великого А т т і л у! [16]
У Празі глухо гомонять
І цесаря, і Вячеслава [17],
І той собор тисячоглавий
Уголос лають! Не хотять

Sur une proie, et tant de chairs !
Certes, les murs tremblèrent
Quand on sut qu'à Prague les oies
S'envolaient, cacardantes,
A l'assaut des aigles romaines... [8]
S'alarma le conclave,
Et fit quorum. Et décida
De porter la croisade
Contre le Huss. De rassembler
Les corbeaux à Constance.[9]
Et de veiller, mais à deux fois
Ou trois plutôt qu'à une,
Que ne s'enfuie cet oiseau-là
Dans les steppes slavonnes.

Comme un essaim de corbeaux noirs,
Les curés appareillent
Pour Constance ; chemins, terroirs,
Partout la sauterelle
Grouille : barons et ducs et comtes ;
Piqueurs, hérauts et gargotiers ;
Et troubadours (itou rhapsodes) ;
Et comme un long serpent, l'armée.
L'Allemand suivant les duchesses,
Qui porte au poing le grand faucon,
Qui à dos d'âne, qui - piéton,
Un mascaret ! Tous à la chasse,
Les loups à la curée, taïaut !
O Tchèque ! quoi, tu ne dis mot
Devant ces hordes innombrables ?
De quoi mâter le Sarrazin,
Ou Attila le formidable...
A Prague, on blâme sourdement
Le Venceslas et le césar ; [10]
Et de huer, et de maudire
Le concile ! Non, ce n'est pas temps

Пускать в Констанц Івана Гуса!
«Жив бог! жива душа моя!
Брати, я смерті не боюся!
Я докажу отим зміям,
Я вирву їх несите жало!..»
І чехи Гуса проводжали,
Мов діти батька...

Задзвонили у Констанці
Рано в усі дзвони.
Збиралися кардинали,
Гладкі та червоні,
Мов бугаї в загороду,
І прелатів лава,
І три папи, і баронство,
І вінчані глави;
Зібралися, мов Іуди
На суд нечестивий
Против Христа. Свари, гомін,
То реве, то виє,
Як та орда у таборі
Або жиди в школі...
І — всім разом заціпило!..

Мов кедр серед поля
Ливанського,— у кайданах
Став Гус перед ними!
І окинув нечестивих
Орліми очима.
Затрусились, побіліли,
Мовчки озирали
Мученика. «Чого мене —
Чи на прю [18] позвали?
Чи дивиться на кайдани??»
«Мовчи, чеше смілий...» —
Гадюкою зашипіли,
Звірем заревіли.

Que Jean le Huss aille à Constance.
« Frères, Dieu voit et mon coeur bat !
La mort n'est rien ! est sa réponse.
Je confondrai ces hydres-là,
J'arracherai leur dard infâme !... »
Et le bon peuple tout en larmes
Fit ses adieux à Huss...

A Constance, de grand matin,
Les cloches carillonnent.
Les cardinaux, blets, purpurins
Se rendent dans les stalles,
Comme des boeufs dans un enclos !
De prélats – un déluge ;
Bien trois papes ; tous les barons,
Puis toutes les couronnes ;
De beaux Judas qu'a rassemblés
Une cour sacrilège
Jugeant le Christ. Clameurs, tollé,
On rugit et on hurle,
Comme à la horde le Tartare
Ou le Juif à l'école...
Soudain, le silence s'installe.

Comme un cèdre des plaines
Libanaises, chargé de fers,
Huss paraît dans l'arène !
Sur les impies accusateurs
Se pose son oeil d'aigle.
Eux, blémissent, eux suent la peur
Et, fascinés, contemplent
Le saint martyr. « Eh quoi, mes sieurs ?
Suis-je venu en lice,
Ou pour lorgner dessus ces fers ?
– Tchèque insolent, silence !... »
Et sifflent, chuintent les serpents,
Ululent mille hyènes.
« Hérétique ! Vil hérétique !

«Ти єретик! ти єретик!
Ти сієш розколи!
Усобища розвіваєш,
Святійшої волі —
Не приймаєш!..» — «Одно слово!»
«Ти богом проклятий!
Ти єретик! ти єретик!.. —
Ревіли прелати.—
Ти усобник!..» — «Одно слово».
«Ти всіми проклятий!..»
Подивився Гус на па́пи
Та й вийшов з палати!..
«Побороли! побороли!» —
Мов обеленіли.

«Автодафе! автодафе!..» — [19]
Гуртом заревіли.
І цілу ніч бенкетовали
Ченці, барони... всі пили

Tu sèmes la discorde !
Par toi nous vient la sécession,
Apostat qui récuses
La saintissime foi !... - Un mot !
- Hérétique ! Hérétique !
Dieu te maudit ! tonitruaient
Les pères de l'église,
Fauteur de schisme ! - Un seul mot.
- Tu as notre anathème !... »
Jean Huss toisa tous ces déments
Et... prit congé des papes.
« Notre victoire est consommée !
Brailla-t-on en délire,
Autodafé ! Autodafé ! »
Rugit le consistoire.
Cette nuit-là, curés et ducs
Ne firent que bâfrer et boire,
Et, ivres-morts, honnir le Huss,

І, п'яні, Гуса проклинали,
Аж поки дзвони загули.
І світ настав... Ідуть молиться
Ченці за Гуса. З-за гори
Червоне сонце аж горить.
І сонце хоче подивиться,
Що будуть з праведним творить?!

Задзвонили в усі дзвони,
І повели Гуса
На Голгофу [20] у кайданах.
І не стрепенувся...
Перед огнем; став на йому
І молитву діє:
«О господи милосердий,
Що я заподіяв
Оцим людям? твоїм людям!
За що мене судять!
За що мене розпинають?
Люди! добрі люди!
Моліться!.. неповинні —
І з вами те буде!
Моліться! люті звірі
Прийшли в овніх шкурах
І пазури розпустили...
Ні гори, ні мури
Не сховають. Розіллється
Червонеє море
Крові! крові з дітей ваших.
О горе! о горе!
Онде вони! в ясних ризах.
Їх лютії очі...
Уже крові...» — «Пали! пали!..»
«Крові! крові хочуть!
Крові вашої!..» — і димом
Праведного вкрило.
«Моліться! моліться!

Tant que les cloches n'annoncèrent
Le point du jour... Vont les prieurs
Prier pour Huss. De la montagne
Emerge un astre cramoisi,
Car le soleil prétend aussi
Savoir le sort qu'on lui réserve...

Le bourdon sonne à grand fracas,
Jean Huss couvert de chaînes
Gravit son rude Golgotha...
Devant le feu, pas même
S'il a frémi. Sur le bûcher
S'élève sa prière :
« Seigneur aimant et indulgent,
Quel mal ai-je pu faire
A tous ceux-là, qui sont tes gens ?
Pour quels maux ils me jugent ?
Pourquoi ont-ils voulu ma mort ?
Chrétiens ! Croyants honnêtes !
Priez pour vous !... Un même sort,
Gens innocents, vous guette.
Priez, chrétiens ! D'horribles loups
Vous montrant patte blanche
Sont là, ils aiguisent leurs crocs...
Les monts ni les murailles
N'y feront rien, il va jaillir
Une mer écarlate
De sang, le sang de vos petits !
Le malheur est en marche !
Regardez-les, en beaux surplis,
Déjà leurs yeux rapaces...
Déjà de sang... – Du feu ! Du feu !
– De sang... oui... se repaissent !
C'est votre sang !... (Et la fumée
Enveloppe le juste.)
Priez, chrétiens . Priez, priez...
Seigneur, miséricorde...
Pardonnez-leur... ne savent pas... »

Господи, помилуй,
Прости ти їм, бо не знають!..»
Та й не чути стало!
Мов собаки, коло огню
Кругом ченці стали —

Et se fait le silence.
Comme aux abois, vers le bûcher
La moinerie s'avance.
Grande est sa peur que des brandons
Le serpent ne s'évade,
Quelque couronne profanant,
Ou quelque tiare.

Боялися, щоб не виліз
Гадиною з жару
Та не повис на короні
Або на тіарі.

Погас огонь, дунув вітер
І попіл розвіяв.
І бачили на тіарі
Червоного змія
Прості люде. Пішли ченці
Й *Te Deum* [21] співали,
Розійшлися по трапезах
І трапезували
І день і ніч, аж попухли.
Малою сім'єю
Зійшлись чехи, взяли землі
З-під костра і з нею
Пішли в Прагу. Отак Гуса
Ченці осудили,
Запалили... та божого
Слова не спалили,
Не вгадали, що вилетить
Орел із-за хмари
Замість гуся і розклює
Високу тіару.
Байдуже їм, розлетілись,
Мов тії ворони,
З кровавого того свята.
Ченці і барони

Le feu s'éteint ; un coup de vent
Vient disperser les cendres.
Et ils l'ont vue, les bonnes gens,
La rouge salamandre
Sur la tiare... En procession,
Chantant le *Te Deum*,
Vont les curés se restaurer,
Et font chère si bonne
Que manquent peu de s'étouffer.
Famille pas nombreuse,
Les Tchèques viennent en grand deuil
Sur le lieu du supplice,
Creuser un peu de ce terreau
Qu'ils emportent à Prague...
Voici comment la moinerie
Condamna le grand Tchèque
Et le brûla... Sans réussir
A brûler son saint verbe,
Sans se douter que l'aigle un jour
Fondrait du haut de son aire,
Pour lacérer, au lieu du jars,
La tiare superbe.
Mais peu nous chaut, car ils ont fui
Tous ces corbeaux immondes,
Laissant leurs agapes de sang.

Les curés et les comtes
Festoient gaiement dans leurs châteaux,

Розвернулись у будинках
І гадки не мають —
Бенкетують, та інколи
Te Deum співають.
Все зробили... Постривайте!
Он над головою
Старий Жижка з Таборова
Махнув булавою.[22]

10 октября 1845, с. Марьинское

Ces fripouilles ne songent
Qu'à ripailler et, entre temps,
Poussent un *Te Deum*.
Tout est fini... Non, attendez !
Voici que sur vos trognes
Le vieux Zizka, de son Tabor,[11]
Brandit la masse d'armes !

10 octobre 1845, au village de Marinskoié

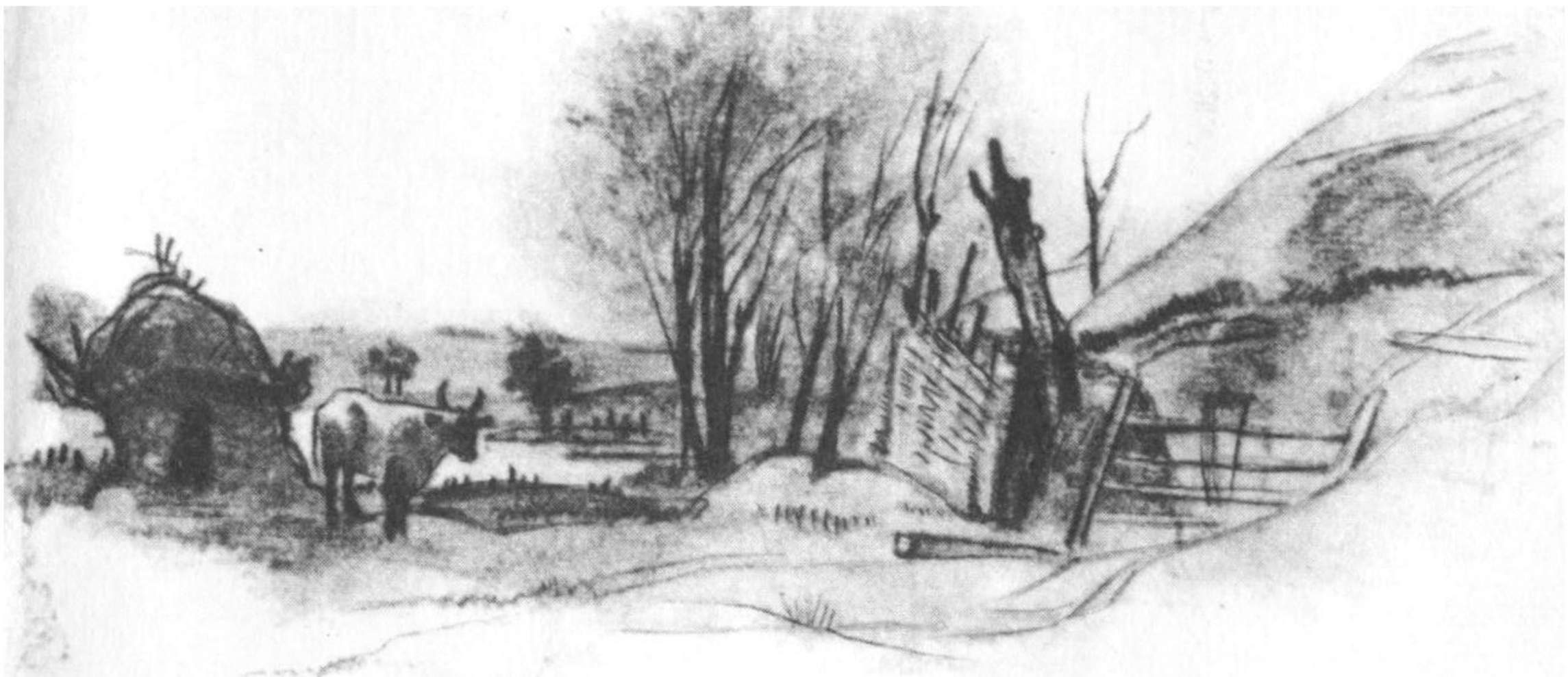
Traduit par Alexandre Karvovski

НАЙМИЧКА

FILLE DE FERME

Пролог

У неділю вранці-рано
Поле крилося туманом;
У тумані, на могилі,
Як тополя, похилилась
Молодиця молодая.
Щось до лона пригортає
Та з туманом розмовляє:

«Ой тумане, тумане,—
Мій латаний талане.
Чому мене не сховаєш
Отут серед лану?
Чому мене не задавиш,
У землю не вдавиш?
Чому мені злої долі,
Чом віку не збавиш?
Ні, не дави, туманочку.
Сховай тільки в полі,
Щоб ніхто не знав, не бачив
Моєї недолі!..
Я не одна,— єсть у мене
І батько, і мати...

Prologue

C'est dimanche, tôt matin ;
Sur les prés la brume suinte.
Dans la brume, sous la croix,
Telle un tremble dans l'angoisse
La toute belle, jeune femme,
Un fardeau sur la poitrine,
Se confie à la brume :

« O brouillard, gentil brouillard,
O mon sort cousu de mal
Que ne me caches-tu point
Au creux de la grand'plaine ?
Que ne m'écrases-tu pas,
Ne m'enfonces en terre ?
L'ai-je voulue, cette pitié ?
Abrège mon calvaire !...
Non, non ! Brouillard, ne pèse point,
Cache-moi seulement
Dans le champ sous les vesces,
Que nul ne sache ni ne voie
Ma très grande détresse !...
Je ne suis point seule, tu sais,

Єсть у мене... туманочку,
Туманочку, брате!..
Дитя моє! мій синочку,
Нехрещений сину.
Не я тебе хреститиму
На лиху годину!
Чужі люде хреститимуть,
Я не буду знати,
Як і зовуть... Дитя моє!
Я була багата...
Не лай мене; молитимусь,
Із самого неба
Долю виплачу сльозами
І пошлю до тебе».

Пішла полем, ридаючи,
В тумані ховалась
Та крізь сльози тихесенько
Про вдову співала,
Як удова в Дунаєві
Синів поховала:

«Ой у полі могила;
Там удова ходила,

J'ai mon père, ma mère...
J'ai aussi, gentil brouillard...
Mais écoute, grand frère...
J'ai mon enfant ! mon petit gars,
Mon petit sans baptême !...
Ne te tiendrai pas sur les fonts,
Pour une vie d'épreuves.
D'autres que moi le feront,
Je ne saurai pas même
Comment tu te nommes... Mon fils !
Pourtant je fus riche...
Ne me tiens pas grief ; je prierai,
Au ciel, de mes larmes,
J'arracherai le bonheur,
Je t'en ferai l'offrande !... »

Elle va par le pré, pleurant,
Elle se fond à la brume,
Entre deux sanglots doucement
Chante la complainte
De la veuve qui conduisit
Ses garçons au Danube :

« J'ai dans mon champ une tombe,
Là promenait une fille,

Там ходила-гуляла,
Трути-зілля шукала.
Трути-зілля не найшла,
Та синів двох привела.
В китаєчку повила
І на Дунай однесла:
«Тихий, тихий Дунай.
Моїх діток забавляй.
Ти, жовтенький пісок,
Нагодуй моїх діток;
І скупай, і сповий,
І собою укрий!»

1

Був собі дід та баба.
З давнього давна, у гаї над ставом,
Удвох собі на хуторі жили,
Як діточок двоє,—
Усюди обоє.
Ще змалечку удвох ягнята пасли,
А потім побралися,
Худоби діждалися,
Прйдбали хутір, став і млин,
Садок у гаї розвели
І пасіку чималу,—
Всього надбали.
Та діточок у їх бігма,
А смерть з косою за плечима.

Хто ж їх старість привітає,
За дитину стане?
Хто заплаче, поховає?
Хто душу спом'яне?
Хто поживе добро чесно,
В добрую годину,
І згадає, дякуючи,
Як своя дитина?..

Là promenait dans la peine,
Cherchait la ciguë mortelle.
De ciguë point ne trouva,
Mit au monde deux beaux gars.
Dans un linge les serra
Et au fleuve les porta :
– O Danube, tu es bon,
Prends grand soin de mes garçons,
Et toi, sable, rassasie,
Sable jaune, mes petits ;
Baigne-les, ne les rudoie,
Serre-les dans tes bras... »

1

L'étaient un vieux et une vieille.
De toujours, entre le bois et l'étang,
Ces deux-là vivotaient au hameau.
Ainsi que deux colombes,
Partout allaient ensemble.
Enfants, avaient eu fait les pastoureaux
Et puis – en noces convolèrent,
Et quand eurent quelques bêtes,
Plus une ferme et un moulin à eau,
Plantèrent un beau verger
Au bord du bois, et un rucher,
Si bien que furent dans l'aisance.
Juste d'enfants Dieu les priva,
Lors que déjà la mort levait sa faux.

Mais le soutien de leurs vieux jours,
Mais le fils qu'ils souhaitèrent ?
Qui les plaindrait au lit de mort ?
Qui pleurerait, dirait prière ?
Qui recevrait, à bonne fin,
Le fruit de leur ouvrage,
Et en serait reconnaissant,
Tel l'enfant du ménage ?

Тяжко дітей годувати
У безверхій хаті,
А ще гірше старітися
У білих палатах,—
Старітися, умирати,
Добро покидати
Чужим людям, чужим дітям
На сміх, на розтрату.

2

І дід, і баба у неділю
На призьбі вдвох собі сиділи
Гарненько, в білих сорочках.
Сіяло сонце, в небесах
Ані хмариночки, та тихо,
Та любо, як у раї.
Сховалося у серці лихо,
Як звір у темнім гаї.

Il est dur de faire son nid
Sous un toit sans chaume,
Mais plus dur encor, de finir
Dans le blanc de l'hospice,
De se savoir quitter la vie
En laissant son pécule
Aux autres, enfants non aimés,
Afin qu'ils le gaspillent...

2

Le vieux, la vieille, un beau dimanche,
Etaient assis devant la grange,
Enjolivés, vêtus de blanc.
Pas un nuage ; tout est d'un calme,
D'une paix, le paradis, quoi ?
Or gît le mal au fond de l'âme,
Comme la bête au fond du bois...
En tel Eden, vieilles personnes,

В такім раї чого б, бачся,
Старим сумувати?
Чи то давнє яке лихо
Прокинулось в хаті?
Чи вчорашнє, задавлене
Знов поворушилось,
Чи ще тілько заклюнулось
І рай запалило?

Не знаю, що і після чого
Старі сумують. Може, вже
Оце збираються до бога,
Та хто в далекую дорогу
Їм добре коней запряже?

«А хто нас, Насте, поховає,
Як помремо?»
«Сама не знаю!
Я все оце міркувала,
Та аж сумно стало:
Одинокі зостарілись...
Кому понадбали
Добра цього?..»
«Стривай лишень!
Чи чуєш? щось плаче
За ворітьми... мов дитина!
Побіжим лиш... Бачиш?
Я вгадував, що щось буде!»

І разом схопились
Та до воріт... Прибігають —
Мовчки зупинились.
Перед самим перелазом
Дитина сповита —
Та й не туго, й новенькою
Свитиною вкрита;
Бо то мати сповивала —
І літом укрила
Останньою свитиною!..

Pourquoi broyer du noir ?
Est-ce souffrance très ancienne
Eclose sous ce toit?
Quelque souci que l'on étouffe
Et qui reprend ses droits,
Ou bien, venu à peine au monde,
Qui ronge votre paix ?

Sais-je le fond de la pensée
De nos deux vieux ? Déjà, peut-être,
Sont-ils pour s'en aller là-haut,
Mais qui leur va parer chevaux
Pour cette route cahotante ?

« Qui nous mettra, Nastia, en terre
Quand nous mourrons ?
– Mon vieux, le sais-je ?
J'y pense tant, plus qu'à son tour,
Qu'en ai martel en tête :
Nous voilà seuls sur nos vieux jours...
A qui laisser cette
Propriété ?...
– Arrête voir !
N'entends-tu rien ? On chiale
A ce portail... comme un moutard !
Courons-y voir !... Tu parles,
Je savais bien qu'on aurait fête ! »

Debout, et d'une traite
Jusqu'au portail... Arrivés là,
Sans mot souffler, s'arrêtent :
A l'abandon contre le bois –
Un bébé dans ses langes,
Point trop serrées, et par-dessus
Une jacquette blanche ;
Sa mère lui aura en sus,
Bien qu'à la saison chaude,
Laissé son propre vêtement...

Дивились, молились
Старі мої. А сердешне
Неначе благає:
Випручало рученята
Й до їх простягає
Манюсінькі... і замовкло,
Неначе не плаче,
Тільки пхика.
«А що, Насте?
Я й казав! От бачиш?
От і талан, от і доля,
І не одинокі!
Бери ж лишень та сповивай...
Ач яке, нівроку!
Неси ж в хату, а я верхи
Кинусь за кумами
В Городище...»

Чудно якось
Діється між нами!
Один сина проклинає,
З хати виганяє,
Другий свічечку, сердешний,
Потом заробляє
Та ридаючи становить
Перед образами —
Нема дітей!.. Чудно якось
Діється між нами!

3

Аж три пари на радощах
Кумів назбирали,
Та ввечері й охрестили
І Марком назвали.
Росте Марко. Старі мої
Не знають, де діти,

Nos vieux, de se répandre,
D'invoquer Dieu, et le petit,
Mais c'est qu'il les implore !
Il tend vers eux ses bras poupins,
Agite ses menottes,
Et rassuré, se tait enfin,
Ou tout du moins pleurniche
Sans plus crier.
« Eh quoi, Nastia ?
Que t'ai-je dit ? Regarde !
C'est notre sort, c'est notre joie,
Finie la solitude !
A toi l'enfant, prends-en le soin,
Sinon, Dieu nous punisse !...
Emporte-le au frais, et moi,
Je saute sur la rosse,
Chercher en ville des parrains,
Il n'est que temps... »

N'est-ce curieux,
Cette façon de faire ? !
Un qui maudit son rejeton
Et le fiche à la porte,
L'autre se fend d'une bougie
Payée son poids de peine,
Et tout en pleurs, s'en vient priant
L'image des saints pères
Car point d'enfants... Curieux, vraiment,
Notre façon de faire !

3

Tout à la joie, on ramena
Bien trois paires de parrains,
Et le soir même baptisa
L'enfant de Dieu Marco.
Marco grandit. Mes vieilles gens
Ne savent qu'entreprendre

Де посадить, де положить
І що з ним робити.
Минає рік. Росте Марко —
І дійна корова
У розкоші купається.
Аж ось чорноброва
Та молода, білолиця
Прийшла молодиця

На той хутір благодатний
У найми проситься.
«А що, каже, возьмім, Насте».
«Возьмімо, Трохиме,
Бо ми старі, нездужаєм,
Та таки й дитина,
Хоча воно вже й підросло,
Та все ж таки треба
Коло його піклуватись».

Pour mieux l'asseoir, mieux le langer,
D'un mot – lui être tendres.
Mais passe l'an. Marco grandit,
La vache de la ferme
Jamais n'eut droit à tant d'égards !
Or voici qu'une brune,
Point laide et d'un abord poli,
Or voici qu'une fille
Un jour en ce hameau béni
Vient offrir ses services...
« Pour moi, dit l'un, c'est oui, Nastia.
– C'est oui, mon bon Trofime,
Car nous voici bien vieux déjà,
Et puis, songeons au môme,
C'est vrai qu'il a bien profité,
Mais lui faudrait sans faute
Do meilleurs bras pour l'élever...

«Та воно-то треба.
Бо й я свою вже часточку
Прожив, слава богу,—
Підтоптався. Так що ж тепер,
Що візьмеш, небого?
За рік, чи як?»
«А що дасте».
«Е, ні! треба знати,

Треба, дочко, лічить плату,
Зароблену плату,
Бо сказано: хто не лічить,
То той і не має.
Так отак хіба, небого:
Ні ти нас не знаєш,
Ні ми тебе. А поживеш,
Роздивишся в хаті,
Та й ми тебе побачимо —
Отоді й за плату,
Чи так, дочко?»
«Добре, дядьку».
«Просимо ж у хату».

– Ça, tu l'as dit : sans faute.
Pour sûr que moi, j'ai eu ma part
De temps, et j'en rends grâces,
Mais suis usé... Adonc, dis voir
Tes conditions, la fille,
A l'an, ou quoi ?
– C'est selon vous.
– Nenni ! il faut qu'on tope,
Il faut, petit, fixer un prix,
De justes et bons gages,
Car c'est connu : qui n'a topé
Ne fait pas sa pelote.
Ainsi, la fille, décidé :
Tu ne sais rien des nôtres
Ni nous – des tiens. Installe-toi,
Avise la demeure,
Et quand à l'oeuvre on se verra,
Nous parlerons salaire.
D'accord, petit ?
– Vous êtes bons.
– Entrons dans la maison.»

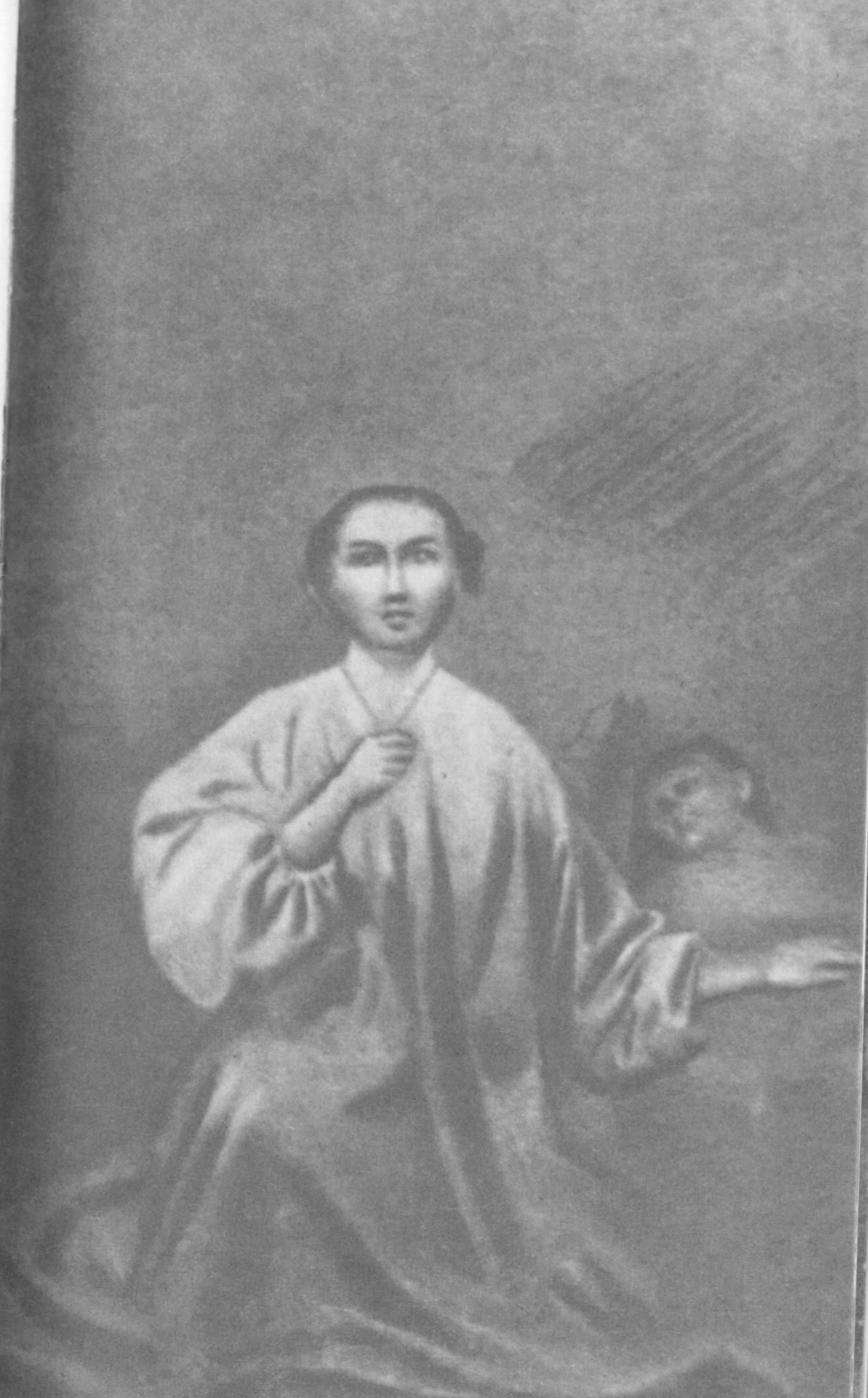
Ainsi fut fait. La fille tant
Est gaie et avenante

Поєднались. Молодиця
Рада та весела,
Ніби з паном повінчалась,
Закупила села.
І у хаті, і на дворі,
І коло скотини,
Увечері і вдосвіта;
А коло дитини
Так і пада, ніби мати;
В будень, і в неділю
Головоньку йому змиє

Й сорочечку білу
Щодень божий надіває.
Грається, співає,
Робить возики, а в свято —
То й з рук не спускає.
Дивуються старі мої
Та моляться богу.
А наймичка невсипуща
Щовечір, небога,
Свою долю проклинає,
Тяжко-важко плаче;

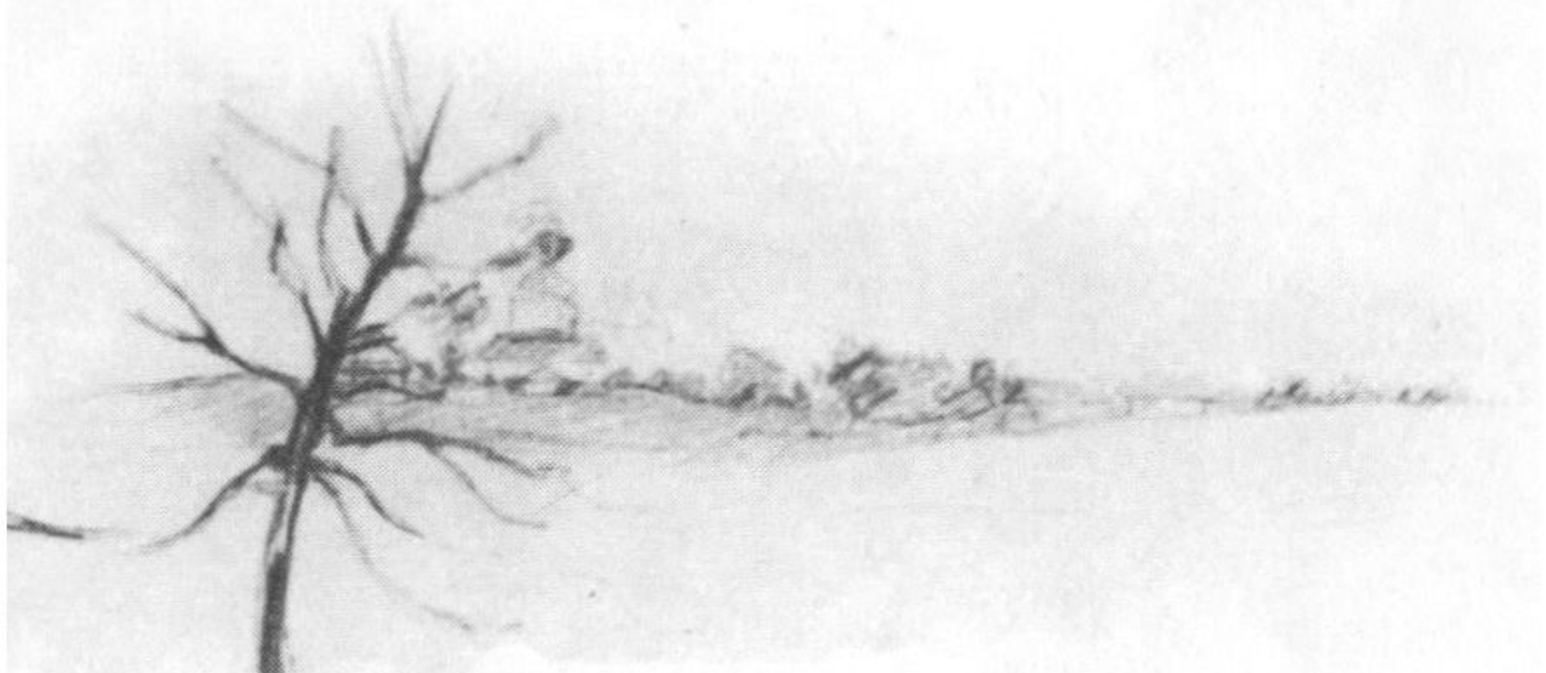
Que si mariage contractant,
Se vît pourvue de rentes !
Elle est partout : dans le logis,
Dehors, auprès des bêtes,
Et affairée jusqu'à la nuit.
Quant au petiot, mazette !
Ne l'aime moins qu'une maman !
Dimanche et la semaine,
Lave ses beaux cheveux de lin
Et change sa chemise
Chacun des jours que voulut Dieu.
Et l'amuse, et le berce,
Et lui bricole des charrois,
Et quand arrive jour de fête,
Ne s'en sépare d'un seul pas.
Mes vieilles gens n'en croient leurs yeux,
Récitent la prière.
...Or cette mie, dès que le soir,
Ne ferme la paupière,
Et maudit son triste sort,

І ніхто того не чує,
Не знає й не бачить,
Опріч Марка маленького.
Так воно не знає,
Чого наймичка сльозами
Його умиває.
Не зна Марко, чого вона
Так його цілує,—
Сама не з'їсть і не доп'є,
Його нагодує.
Не зна Марко, як в колисці
Часом серед ночі
Прокинеться, ворухнеться,—
То вона вже скочить,
І укриє, й перехрестить,
Тихо заколише,—
Вона чує з тії хати,
Як дитина дише.
Вранці Марко до наймички
Ручки простягає
І мамою невсипущу
Ганну величає...
Не зна Марко, росте собі.
Росте, виростає.

4

Чимало літ перевернулось,
Води чимало утекло;
І в хутір лихо завернуло,
І сліз чимало принесло.
Бабусю Настю поховали

Sanglote à chaudes larmes ;
Et personne ne peut savoir,
Deviner, ni entendre,
Hormis Marco, son petit gars.
Mais lui ne devine
La raison ni le pourquoi
Des pleurs qui le baignent,
Marco ignore la raison
Que tant elle l'embrasse,
Qu'oubliant manger et boisson,
Ne songe qu'à son aise.
L'enfant ne voit comment la nuit,
Qu'il se tourne ou frémisse,
Elle est auprès du petit lit,
Le couvre, le berce,
Le bénit du signe de croix,
Tendrement le couche,
Car de son coin elle perçoit
Son plus léger souffle !
Et le matin, dès qu'éveillé,
Marco tend ses menottes
A la fille de ferme, à Hanna,
Et *maman* lui gazouille...
Marco ne sait. et il grandit.
L'enfant grandit, s'étoffe.

4

Pas mal d'années ainsi passèrent,
Et autant d'eau dessous les ponts.
Jusques au jour où visitèrent
Malheur et larmes ce hameau.
On enterra Nastia l'infirme ;

І ледве-ледве одволали
Трохима-діда. Прогуло
Прокляте лихо та й заснуло.
На хутір знову благодать
З-за гаю темного вернулась
До діда в хату спочивать.

Уже Марко чумакує
І восени не ночує
Ні під хатою, ні в хаті...
Кого-небудь треба сватать.
«Кого ж би тут?» — старий дума
І просить поради
У наймички. А наймичка
До царівни б рада
Слать старости: «Треба Марка
Самого спитати».
«Добре, дочко, спитаємо
Та й будемо сватать».

Розпитали, порадились,
Та й за старостами
Пішов Марко. Вернулися
Люде з рушниками,
З святим хлібом обміненим.

Tout juste si le vieux Trofime
Lui survécut. Puis s'adoucit
La malechance, et s'endormit.
La paix, rentrée des bois obscurs,
Revint gîter en ce hameau,
Dans la maison du grand vieillard.

Déjà, Marco fait la semaine,
Et quand l'année vire à l'automne
Ne rentre même pour dormir...
Pour sûr, il faut le marier.
« Mais à qui donc ? » se dit le vieil,
Et va mander conseil
A l'ouvrière. Or l'ouvrière
Y pense jour et nuit ! Pour elle,
Princesse eût été peu : « Mandons
La chose au gars Marco.
– Fort bien, ma fille, parlons-lui,
Et vite, aux marieurs ! »

On causa donc, et l'on convint.
Marco s'en fut en ville,

Панну у жупані,
Таку кралю висватали,
Що хоч за гетьмана,
То не сором. Отаке-то
Диво запопали!

«Спасибі вам,— старий каже.—
Тепер, щоб ви знали,
Треба краю доводити,
Коли й де вінчати,
Та й весілля. Та ще ось що:
Хто в нас буде мати?
Не дожила моя Настя!..» —
Та й заливсь сльозами.
А наймичка у порогу
Вхопилась руками
За одвірок та й зомліла.
Тихо стало в хаті;
Тільки наймичка шептала:
«Мати... мати... мати!»

Aux marieurs. D'où s'en revint
Les bras chargés de linges,
De pains bénits pour les cadeaux.
Plus une demoiselle
Si gracieuse en ses atours
Que l'hetman de ces terres
N'en eût rougi ! Foin de discours :
C'était une merveille.

« Mon grand merci ! fait le vieillard,
Et maintenant, dirai-je,
N'apportons plus aucun retard
A terminer l'affaire –
La noce, et tout le tralala.
... Mais qui sera la mère ?
Nastia s'est bien hâtée, hélas !... »
Et le vieillard sanglote.
La fille de ferme, entre temps,
Sur le pas de la porte
Chancelle, s'accroche au montant,
Et quand le silence s'avère,
A peine l'entend-on psalmodier :
« La mère... la mère... la mère... »

5

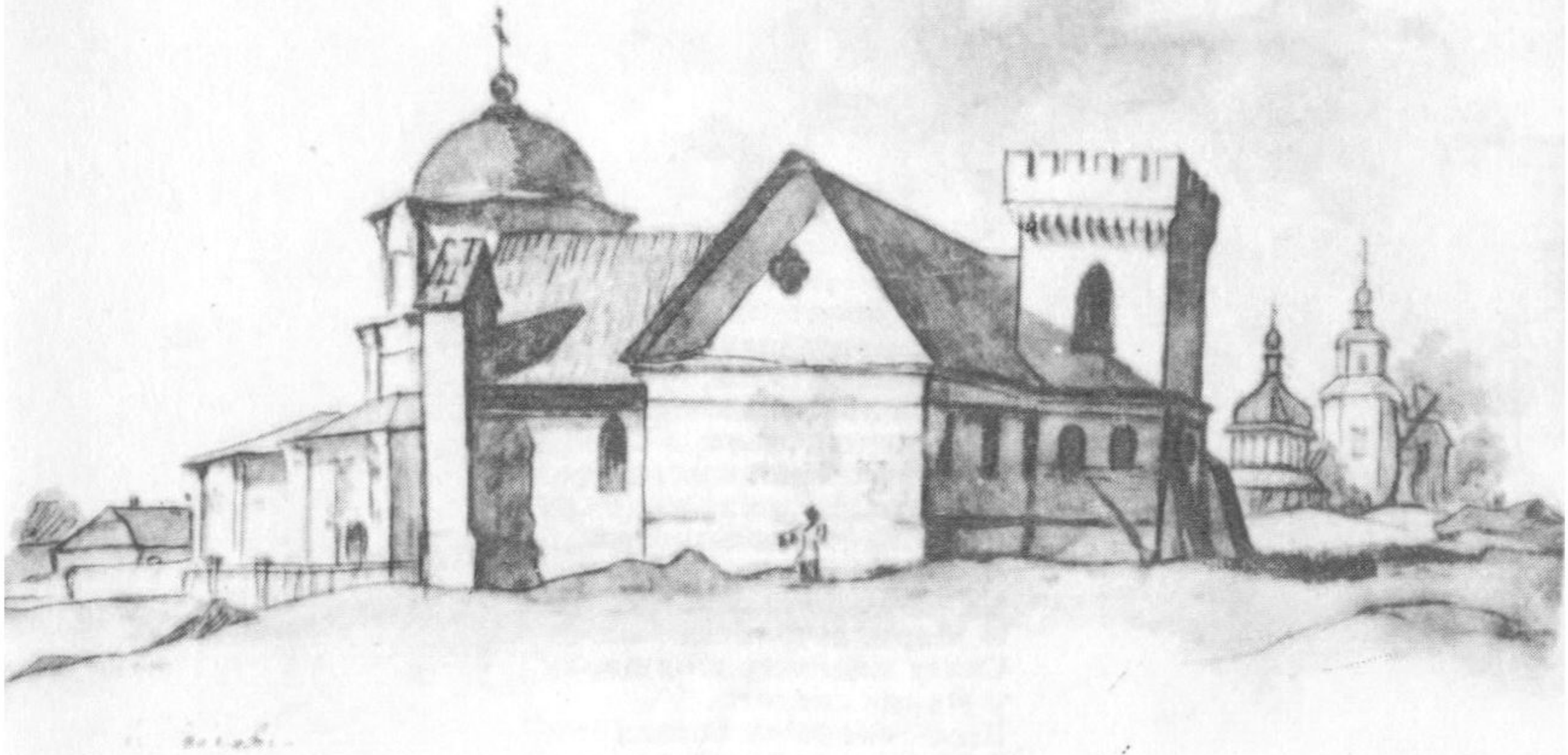
Через тиждень молодиці
Коровай місили
На хуторі. Старий батько
З усієї сили
З молодицями танцює,
Та двір вимітає,
Та прохожих, проїжджачих
У двір закликає,
Та вареною частує,
На весілля просить.
Знай, бігає, а самого
Ледве ноги носять.
Скрізь гармидер та реготня,
В хаті і надворі.
І жолоби викотили
З нової комори.
Скрізь порання: печуть, варять,
Вимітають, миють...
Та все чужі. Де ж наймичка?

5

Huit jours plus tard les jouvencelles
Faisaient lever la pâte
Dans ce hameau. Et le vieil homme,
Que le bonheur conforte,
Fait quelques pas avec les filles,
Remet la cour en ordre,
Hèle passants et voyageurs,
Les salue en sa demeure,
Les gratifie de verte gnole,
Les prie d'être ses hôtes.
Bref, il se dépense, quoique à peine
Si ses jambes le portent.
A la maison et dans la cour,
Ce n'est que bruit et rire.
On met en perce les tonneaux,
De la cave on les tire.
Le branle-bas : on touille, on cuisine,
On récure et nettoie.
Les gens, hélas. Car l'ouvrière ?

На прощу у Київ
Пішла Ганна. Благав старий,
А Марко аж плакав,
Щоб була вона за матір.
«Ні, Марку, ніяко
Мені матір'ю сидіти:
То багаті люде,
А я наймичка... ще й з тебе
Сміятися будуть.
Нехай бог вам помагає!
Піду помолюся
Усім святим у Києві,
Та й знову вернуся
В вашу хату, як приймете.
Поки маю сили,
Трудитимусь...»
Чистим серцем
Поблагословила
Свого Марка... заплакала
Й пішла за ворота.

Hanna s'en est allée
Prier à Kiev. En vain le vieux,
En vain Marco en larmes
L'ont suppliée d'être la mère.
« Non, Marco, c'est point faisable,
Ce rôle-là n'est pas pour moi.
L'y faut une fermière,
Tandis que suis fille de ferme...
Les gens riraient de toi.
Laissons cela, et Dieu vous aide !
Le temps d'aller à Kiev
Prier les saints du paradis,
Et suis de retour
Chez vous, si l'on veut bien m'y voir...
Tant que j'aurai la force,
Travaillerai... »
Et, le coeur pur,
Bénissant d'un grand signe
Son cher Marco, étouffe un pleur
Et passe la barrière.

Розвернулося весілля.
Музикам робота
І підковам. Вареною
Столи й лави миють.

А наймичка шкандибає,
Поспішає в Київ.
Прийшла в Київ — не спочила,
У міщанки стала,
Найнялася носить воду,
Бо грошей не стало
На молебствіє Варварі.
Носила-носила,
Кіп із вісім заробила
Й Маркові купила
Святу шапочку в пещерах
У Івана святого,
Щоб голова не боліла
В Марка молодого;
І перстеник у Варвари
Невістці достала,
І, всім святим поклонившись,
Додому верталась.

Et tant que roule cette noce ;
Tant qu'à l'ouvrage clique
Et puis talons ; tant que l'alcool
Eclabousse les tables,
Clopine la fille de ferme
Sur la route de Kiev.
Rendue à Kiev, point de repos :
Chez une bourgeoise
S'engage, lui porter son eau,
Car plus un sol en caisse
Pour ses piétés à Barbara.
Et tant en porte, porte
Que bien huit ronds en a sous peu,
Dont paye une calote
Sainte pour son petit Marco,
Cédée aux catacombes
Par père Jean, contre les maux
De tête de l'éphèbe ;
Itou, l'anneau de Barbara,
Pour sa gentille épouse ;
Puis, tous les saints ayant prié,
Au hameau s'en retourne.

Вернулася. Катерина
І Марко зустріли
За ворітьми, ввели в хату
Й за стіл посадили;

Наповали й годували,
Про Київ питали,
І в кімнаті Катерина
Одпочить послала.
«За що вони мене люблять?
За що поважають?
О боже мій милосердний!
Може, вони знають...
Може, вони догадались...
Ні, не догадались;
Вони добрі...»
І наймичка
Тяжко заридала.

Тричі крига замерзала,
Тричі розтавала,
Тричі наймичку у Київ
Катря проводжала

Voilà, c'est fait. La Catherine
Et le Marco l'accueillent,
Dans la maison la font entrer,
A la table l'installent ;
Servent le boire et le manger ;
Sur Kiev ils s'informent ;
Puis Catherine dans son lit
L'envoie prendre son somme.
« Mais pourquoi m'aimeraient-ils tant ?
Et pourquoi m'honorent ?
O Seigneur miséricordieux,
Peut-être qu'ils savent ?
Peut-être qu'ils ont deviné ?...
Mais non, ils ignorent ;
C'est d'un bon coeur... »
Désespérée,
La domestique pleure.

Le gel trois fois saisit les eaux,
Trois fois s'en libérèrent,
Trois fois à Kiev en pèlerin,
Choyée comme une mère,

Так, як матір; і в четвертий
Провела небогу
Аж у поле, до могили,
І молила бога,
Щоб швиденько верталася,
Бо без неї в хаті
Якось сумно, ніби мати
Покинула хату.

Після пречистої в неділю,
Та після першої, Трохим
Старий сидів в сорочці білій,
В брилі на призьбі. Перед ним
З собакою онучок грався,
А внучка в юпку одяглась
У Катрину і ніби йшла
До діда в гості. Засміявсь
Старий і внучку привітав,
Неначе справді молодицю:
«А де ж ти діла паляницю?
Чи, може, в лісі хто одняв?
Чи попросту — забула взяти?..
Чи, може, ще й не напекла?
Е, сором, сором, лепська мати!»
Аж зирк — і наймичка ввійшла
На двір. Побіг стрічати
З онуками свою Ганну.
«А Марко в дорозі?» —
Ганна діда питалася.
«В дорозі ще й досі».
«А я ледве додибала
До вашої хати,—
Не хотілось на чужині
Одній умирати!
Коли б Марка діждатися...
Так щось тяжко стало!»

La fille fut ; à quarte fois
La bru désira même
L'accompagner jusqu'à la croix,
Tout en faisant prière
Pour qu'au plus vite s'en revint,
Car triste la demeure
Quand n'y est point, ainsi que toit
Qu'a délaissé la mère...

Dimanche après la Dormition,
A moins qu'en semaine, le vieux
Trofime en blanc, chemise et braies,
Devant l'isba se refaisait.
Le petit-fils avec la chienne
Jouait dans l'ombre, et sa soeurette
Nipée des jupes de maman
Mimait visite urbainement
A son aïeul. Le vieux s'esclaffe
Et lui renvoie ses politesses,
Ainsi que d'une vraie Fanchon :
« La miche est-elle au paneton ?
Ou bien l'a dérobée la louve ?
Ou mieux, omise dans la huche ?
Ou bien, n'a point chauffé le four ?
A-hou les cornes ! petit amour ! »
Sur ce – mais c'est la domestique,
Pardi ! Le vieux, toute la suite
Courent fêter leur brave Hanna.
« Marco n'est point des vôtres ? »
Questionne-t-elle sur le pas.
« Il est encore en route.
– J'ai cru que jamais n'atteindrai
Votre bonne chaumière...
Mais qui veut mourir en chemin,
Comme chien dans l'ornière ?
Mon Dieu, où donc est le Marco,
Je suis à bout de force... »

І внучатам із клуночка
Гостинці виймала:
І хрестики, й дукачики,
Й намиста разочок
Яриночці, і червоний
З фольги образочок,
А Карпóві соловейка
Та коників пару,
І четвертий уже перстень
Святої Варвари
Катерині; а дідові

Із воску святого
Три свічечки; а Маркові
І собі нічого
Не принесла: не купила,
Бо грошей не стало,
А заробить не здужала.
«А ось ще осталось
Півбубличка!»
Й по шматочку
Дітям розділила.

7

Ввійшли в хату. Катерина
Їй ноги умила
Й полуднувать посадила.
Не пила й не їла

Mais du bissac n'extrait pas moins
Ses gâteries aux gosses :
Petites croix et médaillons,
Et un collier de verre
Pour Iarina, plus une image
Sainte, gainée de pourpre.
Et pour Karpo un rossignol,
Un attelage double.
Et puis l'anneau – le quatrième –
De sainte Barbe
Pour Catherine ; le vieux enfin
A droit à de beaux cierges,
Trois au total ; quant à Marco
Et elle, eh bien, c'est simple :
Ne put rien d'autre s'acheter
Car plus un sou en poche
Ni plus de force pour en gagner.
« Tiens donc ! mais il me reste
Un grand demi-bretzel ! »
Et chaque enfant en croque
Sa juste parcelle.

7

Puis on entra. La Catherine
Lui fit le bain de pieds
Et lui servit à déjeuner.
Ne mangea ni ne but

Стара Ганна.
«Катерино!
Коли в нас неділя?»
«Післязавтра».
«Треба буде
Акафіст найняти
Миколаєві святому
Й на часточку дати;
Бо щось Марко забарився...
Може, де в дорозі

Занедужав, сохрань боже!»
Й покапали сльози
З старих очей замучених.
Ледве-ледве встала
Із-за стола.
«Катерино!
Не та вже я стала:
Зледащіла, не здужаю
І на ноги встати.
Тяжко, Катре, умирати
В чужій теплій хаті!»
Занедужала небога.
Уже й причащали,
Й маслосвятіє служили,—
Ні, не помагало.

La vieille Hanna.
« Dis, Catherine,
A quand sera dimanche ?
– Après-demain.
– Il nous faudra
Sans faute à matines
Prier le bon saint Nicolas
Et lui porter l'obole,
Car le Marco tarde à rentrer...
Pourvu qu'une misère,
Mon Dieu, ne lui soit arrivée !... »
Et les larmes roulèrent
Sur les vieilles joues fatiguées.
Puis, se lève à grand'peine
De la table :
« Non, Catherine,
Hanna n'est plus la même,
Ni bonne à rien, je doute fort
Que puisse me remettre.
C'est dur, mon petit, de mourir
Dans la maison des maîtres... »
La pauvre femme s'alita.
Déjà l'absout le pope,
Et du Saint-Chrême la frotta –
Autant le vent emporte.
Le vieux Trofim, la mort dans l'âme,
Fait les cent pas sur l'aire.
La Catherine à son chevet

Старий Трохим по надвір'ю,
Мов убитий, ходить.
Катерина ж з болящої
І очей не зводить;
Катерина коло неї
І днює й ночує.
А тим часом сичі вночі
Недобре віщують
На коморі. Болящая
Щодень, щогодини
Ледве чути питається:
«Доню Катерино!
Чи ще Марко не приїхав?
Ох, якби я знала,
Що діждуся, що побачу,
То ще б підождала!»

8

Їде Марко з чумаками.
Їдучи співає,
Не поспіша до господи —
Воли попасає.
Везе Марко Катерині
Сукна дорогого,
А батькові шитий пояс
Шовку червоного,
А наймичці на очіпок
Парчі золотої
І червону добру хустку
З білою г а б о ю. [1]
А діточкам черевички,
Фіг та винограду,
А всім вкупі — червоного
Вина з Цареграду
Відер з троє у барилі,
І кав'яру [2] з Дону,—
Всього везе, та не знає,
Що діється дома!

Lui donne la cuiller,
La Catherine jour et nuit
Assiste la malade ;
Seuls les hiboux au bord du toit
Toute la nuit clabaudent
A la malchance. Et chaque jour,
Au vrai chaque minute,
La moribonde bas s'enquiert :
« Dis-moi, Catherinette,
Pourquoi Marco tarde-t-il tant ?
Si j'étais sûre, vois-tu,
De le revoir, de le bénir,
J'attendrais de passer... »

8

S'en vient Marco avec les gars.
La chanson aux lèvres,
Prenant son temps, laissant les boeufs
Paître à leur aise.
Marco rapporte à Catherine
De belle étoffe,
Et pour le vieux, un ceinturon
Doublé de galon pourpre,
Et pour Hanna un brocart d'or,
De quoi tailler la coiffe,
Plus un fichu de soie corail
Avec un lé de blanche.
Pour les enfants – des bottillons,
Des raisins et des figues ;
Pour tout le monde – un fût de vin
De cave byzantine,
Bien trois pleins seaux ; et là-dessus,
Caviar du Don, en masse.
Tant de présents, mais ne sait pas
Ce qui chez lui se passe !

Іде Марко, не журиться.
Прийшов — слава богу!
І ворота одчиняє,
І молиться богу.
«Чи чуєш ти, Катерино?
Біжи зустрічати!
Уже прийшов! Біжи швидче!
Швидче веди в хату!..

Слава тобі, Христе-боже!
Насилу діждала!»
І О т ч е н а ш тихо-тихо,
Мов крізь сон, читала.
Старий воли випрягає,
Занози ховає
Мережані, а Катруся
Марка оглядає.
«А де ж Ганна, Катерино?
Я пак і байдуже!
Чи не вмерла?»
«Ні, не вмерла,
А дуже нездужа.
Ходім лишень в малу хату,
Поки випрягає
Воли батько: вона тебе,
Марку, дожидає».

S'en vient Marco sans sourciller :
J'y suis, au nom du Père !
Ouvrons la porte à la volée,
Disons une prière.
« Lui, Catherine, entends-tu pas ?
Cours vite à sa rencontre !
C'est lui qui vient, vite, cours-y !
Amène-le moi vite !...
Merci, Seigneur, merci, Jésus,
Ne croyais plus l'entendre !... »
Et comme en songe, doucement,
Cita son patenôtre.
Le vieux délie les deux grands boeufs,
Ote le joug à flamme
Gravé. Catherine n'a d'yeux
Que pour Marco, son homme.
« Ça, Catherine, et notre Hanna ?
Je l'oubliais, parole !
... N'a point passé ?
– Nenni, Marco,
Mais est à bout de force.
Courons la voir sans plus tarder
Tant que finit le père
Avec les boeufs : n'en pouvait plus,
Marco, de t'attendre. »

Entre Marco dans la maison,
S'arrête, regarde.
Triste vision. Murmure Hanna :
« Seigneur... Je Vous rends grâces...
Viens près de moi, non, ne crains rien...
Laisse-nous, Catherine,

Ввійшов Марко в малу хату
І став у порогу...
Аж злякався. Ганна шепче:
«Слава... слава богу!
Ходи сюди, не лякайся...
Вийди, Катре, з хати:
Я щось маю розпитати,
Дещо розказати».

Вийшла з хати Катерина,
А Марко схилився
До наймички у го́лови.
«Марку! подивися,
Подивися ти на мене:
Бач, як я змарніла?
Я не Ганна, не наймичка,
Я...» —
Та й оніміла.
Марко плакав, дивувався.
Знов очі одкрила,
Пильно, пильно подивилась —
Сльози покотились.
«Прости мене! Я каралась
Весь вік в чужій хаті...
Прости мене, мій синочку.
Я... я твоя мати».
Та й замовкла...
Зомлів Марко,
Й земля задрижала.
Прокинувся... до матері —
А мати вже спала!

13 ноября 1845, в Переяславі

J'ai quelque chose à demander,
Oui, quelque chose à dire... »

La Catherine étant sortie,
S'agenouille Marco
Auprès de la fille de ferme.
« Regarde-moi, Marco,
Regarde bien, là, dans les yeux,
Si j'ai baissé, regarde !
Ne suis Hanna, ni tâcheron,
Suis... »
Mais la voix s'égare.
Marco, surpris, écrase un pleur.
Puis les yeux se rouvrent,
Le long regard est lancinant,
Quelques larmes coulent :
« Pardonne-moi ! J'usai ma vie
En maison étrangère...
Pardonne-moi, mon fils chéri !
Je suis... je suis ta mère. »
Et puis se tut...
Tremble Marco,
Et la terre se brise :
Il s'élance vers sa maman –
En vain, l'ombre l'a prise !

13 novembre 1845, Péréiaslav

Traduit par Alexandre Karvovski

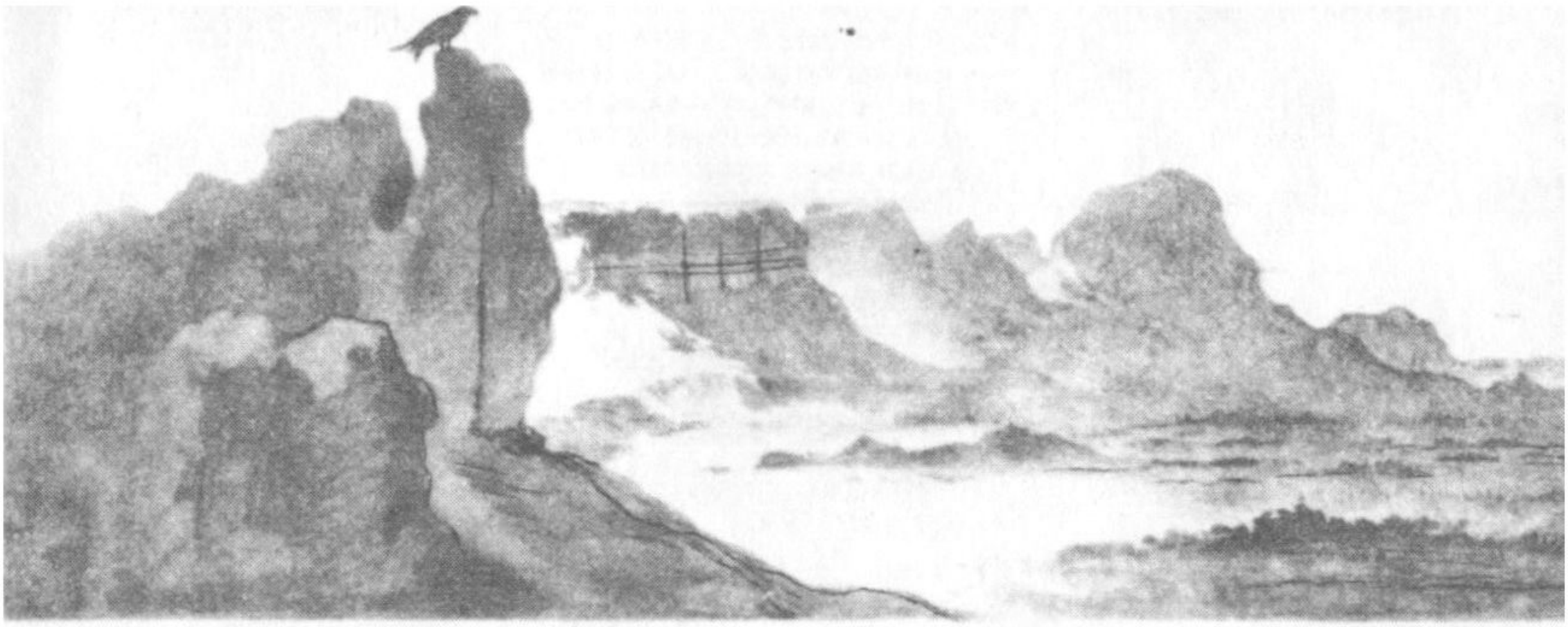
КАВКАЗ
ИСКРЕННЕМУ
МОЕМУ
ЯКОВУ
ДЕ БАЛЬМЕНУ[1]

КТО ДАСТ
ГЛАВЕ МОЕЙ
ВОДУ,
И ОЧЕСЕМ МОИМ
ИСТОЧНИК СЛЕЗ,
И ПЛАЧУСЯ
И ДЕНЬ, И НОЩЬ,
О ПОБИЕННЫХ...
ИЕРЕМИИ
ГЛАВА 9,
СТИХ 1

CAUCASE
A MON
CHER AMI
JACOB
DE BALLEMAIN[1]

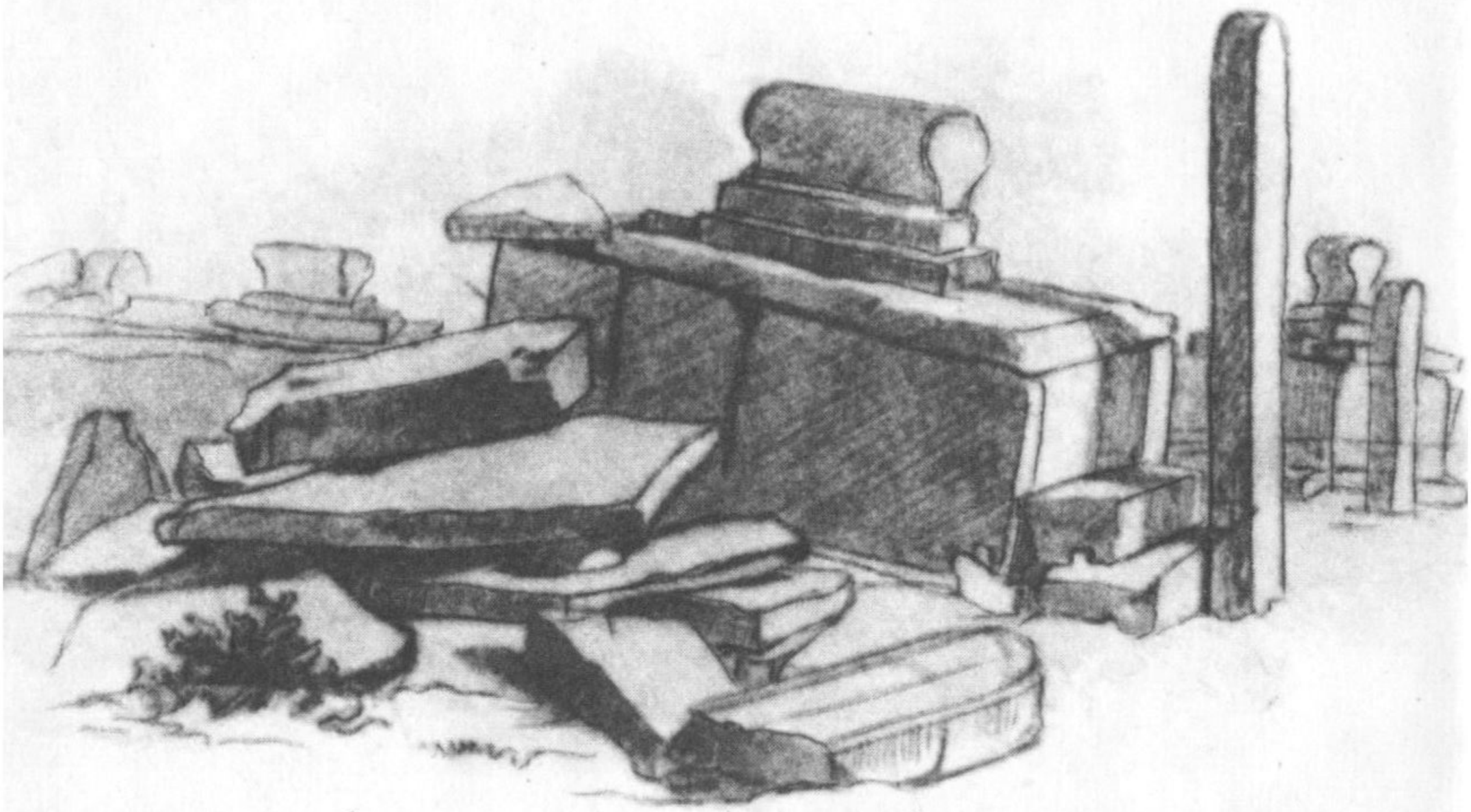
QUI CHANGERA MA
TÊTE EN FONTAINE,
MES YEUX
EN SOURCE DE LARMES.
POUR PLEURER JOUR
ET NUIT LES
VICTIMES?...
JÉRÉMIE, CHAPITRE 9,
VERSET 1

За горами гори, хмарою повиті,
Засіяні горем, кровію политі.
Споконвіку Прометея
Там орел карає,
Щодень божий добрі ребра
Й серце розбиває.
Розбиває, та не вип'є
Живущої крові,—
Воно знову оживає
І сміється знову.
Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля.
І неситий не виоре
На дні моря поле.
Не скує душі живої
І слова живого.
Не понесе слави бога,
Великого бога.
Не нам на прю з тобою стати!
Не нам діла твої судить!
Нам тільки плакать, плакать, плакать

Des montagnes sans fin qu'entourent les nuées,
Couvertes de chagrin, et de sang arrosées...
Depuis des siècles un vautour
Y châtie Prométhée,
Lui brise le coeur et les côtes
Depuis l'éternité.
Mais le rapace ne peut boire
Le sang vivant du coeur,
Qui renaît et renaît sans cesse
Et rit, plein de vigueur.
Nul ne tuera la liberté
Et notre âme si fière ;
L'insatiable point ne laboure
Les champs au fond des mers,
Il n'enchaîne l'âme vivante
Ni le verbe vivant,
Et il ne peut souiller la gloire
Du Dieu grand et puissant.
Est-ce à nous d'être tes adversaires ?
Est-ce à nous de juger tes affaires ?
Il nous faut pleurer, pleurer sans fin

І хліб насущний замісить
Кровавим потом і сльозами.
Кати знущаються над нами,
А правда наша п'яна спить.
Коли вона прокинеться?
Коли одпочити
Ляжеш, боже, утомлений?
І нам даси жити!
Ми віруєм твоїй силі
І духу живому.
Встане правда! встане воля!
І тобі одному
Помоляться всі язики
Вовіки і віки.
А поки що течуть ріки,
Кровавії ріки!

Et pétrir notre pain quotidien
Avec du sang, larmes et sueur...
Les bourreaux nous malmènent en choeur,
Mais la vérité cuve son vin.
Quand donc se réveillera-t-elle ?
O mon Dieu fatigué,
Iras-tu donc t'étendre un peu
Pour qu'on vive à son gré ?
Mais nous croyons en ta puissance,
En ton vivant esprit ;
La vérité s'éveillera,
La liberté aussi !
Et à jamais toutes les langues
Te diront leurs prières...
Mais pour l'instant coulent encore
De sanglantes rivières.

За гóрами гори, хмарою повиті,
Засіяні горем, кровію политі.
Отам-то милостивії ми [2]
Ненагодовану і голу
Застукали сердешну волю
Та й цькуємо. Лягло костьми
Людей муштрованих чимало.
А сльоз, а крові? напоїть
Всіх імператорів би стало
З дітьми і внуками, втопить
В сльозах удов'їх. А дівочих,
Пролитих тайно серед ночі!
А матерніх гарячих сльоз!
А батькових, старих, кровавих,
Не ріки — море розлилось,
Огненне море! Слава! слава!
Хортам, і гончим, і псарям,
І нашим батюшкам-царям
Слава!
І вам слава, сині гори,
Кригою окуті.
І вам, лицарі великі,
Богом не забуті.
Борітеся — поборете,
Вам бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!
Чурек [3] і сакля [4] — все твоє;
Воно не прошене, не дане,
Ніхто й не возьме за своє,
Не поведе тебе в кайданах.
А в нас!.. На те письменні ми,
Читаєм божії глаголи!..
І од глибокої тюрми
Та до високого престола —
Усі ми в золоті і голі.
До нас в науку! ми навчим,
Почому хліб і сіль почім!

Des montagnes sans fin qu'entourent les nuées,
Couvertes de chagrin, et de sang arrosées.
C'est ici que nous, le Débonnaire,[2]
Avons surpris au milieu des pierres
La liberté nue et affamée,
Et nous-la traquerons à jamais.
Combien de soldats ici sont morts...
Et combien de larmes et de sang ?
Les empereurs et tous leurs enfants
Y étancheraient leur soif encore,
On les noierait dans les pleurs des veuves.
Et des filles les larmes amères,
Les larmes des mères et des pères,
Tous ces torrents bouillonnants, ces fleuves ?
Une vraie mer déferle déjà,
Une mer en flammes ! Gloire ! gloire !
Aux lévriers, aux piqueurs adroits,
A nos bons petits-pères les tsars,
Gloire !
Et gloire à vous, montagnes bleues,
Couvertes par les glaces ;
A vous aussi, grands chevaliers –
Dieu vous a dans sa grâce.
Luttez ! Avec l'aide du Ciel,
En tous lieux vous vaincrez ;
Pour vous la vérité, la gloire,
La liberté sacrée !
Le pain noir, la hutte sont à toi :
Ce ne fut ni mendié ni donné,
Et personne d'autre n'y a droit...
Qui donc pourrait venir t'enchaîner ?
Mais nous... Ayant été à l'école,
Nous déchiffrons les saintes paroles,
Et de la plus sombre des prisons
Jusqu'au trône si proche des nues,
Nous sommes tous couverts d'or – et nus.
Venez ici ! Nous vous apprendrons
Le prix du pain et le prix du sel !

Ми християни; храми, школи,
Усе добро, сам бог у нас!
Нам тільки с а к л я очі коле:
Чого вона стоїть у вас,
Не нами дана; чом ми вам
Чурек же ваш та вам не кинем,
Як тій собаці! чом ви нам
Платить за сонце не повинні! —
Та й тільки ж то! ми не погане,
Ми настоящі християне,
Ми малим ситі!.. А зате!
Якби ви з нами подружили,
Багато б дечому навчились!
У нас же й світа, як на те —
Одна Сибір неісходима,
А тюрм! а люду!.. Що й лічить!
Од молдованина до фінна
На всіх язиках все мовчить,
Бо благоденствує! У нас
Святую біблію читає
Святий чернець і научає,
Що цар якийсь-то свині пас [5]
Та дружню жінку взяв до себе,
А друга вбив. Тепер на небі.
От бачите, які у нас
Сидять на небі! Ви ще темні,
Святим хрестом не просвіщенні,
У нас навчіться!.. В нас дери,
Дери та дай,
І просто в рай,
Хоч і рідню всю забери!
У нас! чого-то ми не вмієм?
І зорі лічим, гречку сієм,
Французів лаєм. Продаєм
Або у карти програєм
Людей... не негрів... а таких
Таки хрещених... но п р о с т и х.
Ми не гішпани [6], крий нас, боже,

Nous sommes chrétiens ; temples, écoles,
Tout est à nous, jusqu'au Dieu du ciel !
Votre hutte seule nous désole :
Que ne la tenez-vous de nos mains ?
Pourquoi donc, comme aux meutes de chiens,
Ne vous jette-t-on pas votre pain ?
Et pour le soleil, qui vous dispense`
De nous payer une redevance ?
Mais c'est tout !... Nous sommes des chrétiens,
Non pas de misérables païens,
Et si peu de choses nous suffisent !
Venez, soyez amis avec nous,
Vous pourrez en apprendre beaucoup...
Des immensités nous sont soumises,
La Sibérie est un continent,
Et combien de prisons, et de gens !
Mais à quoi bon compter ? Du Moldave
Au Finnois, tous les peuples se taisent,
Car ils sont prospères et pleins d'aise !
Les popes et moines qui tant savent,
Nous lisent la Bible, et qu'autrefois
Un gardien de pourceaux devint roi,[3]
Fit tuer son ami, prit sa femme.
Et maintenant au ciel est son âme.
Chez nous voyez comme il est facile
D'aller au ciel... Vous qui ignorez
Les saintes leçons de l'Evangile,
Apprenez donc notre loi sacrée :
Pille et incendie –
Et au paradis !
(Si tu veux, emmène ta famille).
Nous pouvons tout : semer le blé noir,
Compter les étoiles qui scintillent,
Invectiver les Français barbares ;
Nous vendons ou bien perdons au jeu
Des hommes... pas des nègres bien sûr...
Des chrétiens, mais simples et obscurs.
Ni conquistadors, ni Juifs odieux,

Щоб крадене перекупать,
Як ті жиди. Ми по закону!..
По закону апостола
Ви любите брата!
Суєслови, лицеміри,
Господом прокляті.
Ви любите на братові
Шкуру, а не душу!
Та й лупите по закону:
Дочці на кожушок,
Байстрюкові на придане,
Жінці на патинки.
Собі ж на те, що не знають
Ні діти, ні жінка!
За кого ж ти розіп'явся,
Христе, сине божий?
За нас добрих, чи за слово
Істини... чи, може,
Щоб ми з тебе насміялись?
Воно ж так і сталось.
Храми, каплиці, і ікони,
І ставники [7], і мірри [8] дим,
І перед образом твоїм
Неутомленниє поклони.
За кражу, за войну, за кров,
Щоб братню кров пролити, просять
І потім в дар тобі приносять
З пожару вкрадений покров!!
Просвітились! та ще й хочем
Других просвітити,
Сонце правди показати
Сліпим, бачиш, дітям!..
Все покажем! тільки дайте
Себе в руки взяти.
Як і тюрми муровати,
Кайдани кувати,
Як і носить!.. і як плести́
Кнути узловаті,—

Nous rejetons ce qui fut volé ;
La loi, nul de nous ne l'a violée !
Oui, selon la loi de l'apôtre,
Vous aimez votre frère !
Hypocrites, calomniateurs,
Dieu vous frappe en colère !
Vous aimez dans votre prochain
Sa peau, et non son âme.
Et vous pillez selon la loi :
Mules pour votre femme,
Chaudes fourrures pour vos filles,
Pour vos bâtards l'argent,
Et pour vous-mêmes ce qu'ignorent
La femme et les enfants !

Pour qui Jésus, ô fils de Dieu,
Te mit-on sur la Croix ?
Pour les bons, pour la vérité,
Ou bien pour que de toi
Nous nous moquions au fil des siècles ?
Hélas, c'est ce qu'on voit...
Icônes, églises et chapelles,
La myrrhe, les cierges et les choeurs,
Les génuflexions sempiternelles
Devant ta sainte image, Seigneur.
C'est pour la guerre et les vols qu'ils prient,
Pour répandre le sang de leurs frères ;
Ensuite ils t'offriront un suaire
Volé au milieu de l'incendie !
Eclairés, nous voulons de même
Eclairer maintenant
Au soleil de la vérité
Les aveugles enfants ;
Nous vous montrerons tout ! Venez,
Confiez-nous votre sort.
Comment construire des prisons,
Et puis comment encore
Forger vos fers, tresser des fouets
Pour vous frapper à mort,

Всьому навчим; тільки дайте
Свої сині гори
Остатнії... бо вже взяли
І поле, і море.

І тебе загнали, мій друже єдиний,
Мій Якове добрий! Не за Україну,
А за її ката, довелось пролить
Кров добру, не чорну. Довелось запить
З московської чаші московську отруту!
О друже мій добрий! друже незабутий!
Живою душею в Українї витай,
Літай з козаками понад берегами,
Розриті могили в степу назирай.
Заплач з козаками дрібними сльозами
І мене з неволі в степу виглядай.
А поки що мої думи,
Моє люте горе
Сіятиму,— нехай ростуть
Та з вітром говорять.
Вітер тихий з України
Понесе з росою —
Мої думи аж до тебе...
Братньою сльозою
Ти їх, друже, привітаєш,
Тихо прочитаєш
І могили, степи, море
І мене згадаєш.

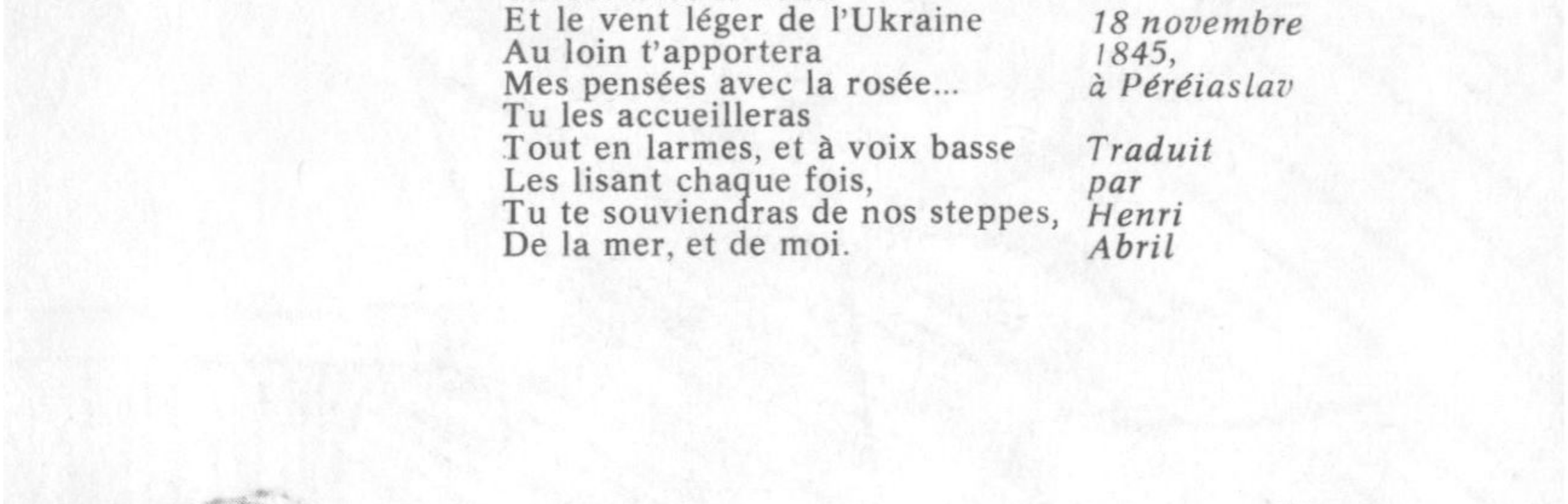
18 ноября 1845, в Переяславі

Nous vous l'apprendrons... Mais donnez
Vos montagnes si bleues,
Car nous avons déjà la plaine,
Les flots tumultueux.

Et tu es parti à ton tour, mon seul ami,
Mon bon Jacob, on t'a chassé de ton pays.
Et c'est pour le bourreau de notre douce Ukraine
Que ton sang a coulé dans ces terres lointaines.
Las ! dans la coupe moscovite tu as bu
Le poison moscovite, mortelle ciguë...
Que ton âme en Ukraine reste toujours vive,
Vole avec les Cosaques au-dessus des rives,
Au-dessus des tombes répandues dans nos plaines ;
Verse avec les Cosaques des larmes de peine,
Et attends que de l'exil enfin je revienne.
Mais jusqu'à ce jour mes pensées,
Mon chagrin effrayant,
Je les sèmerai pour qu'ils aillent
Causer avec le vent.
Et le vent léger de l'Ukraine
Au loin t'apportera
Mes pensées avec la rosée...
Tu les accueilleras
Tout en larmes, et à voix basse
Les lisant chaque fois,
Tu te souviendras de nos steppes,
De la mer, et de moi.

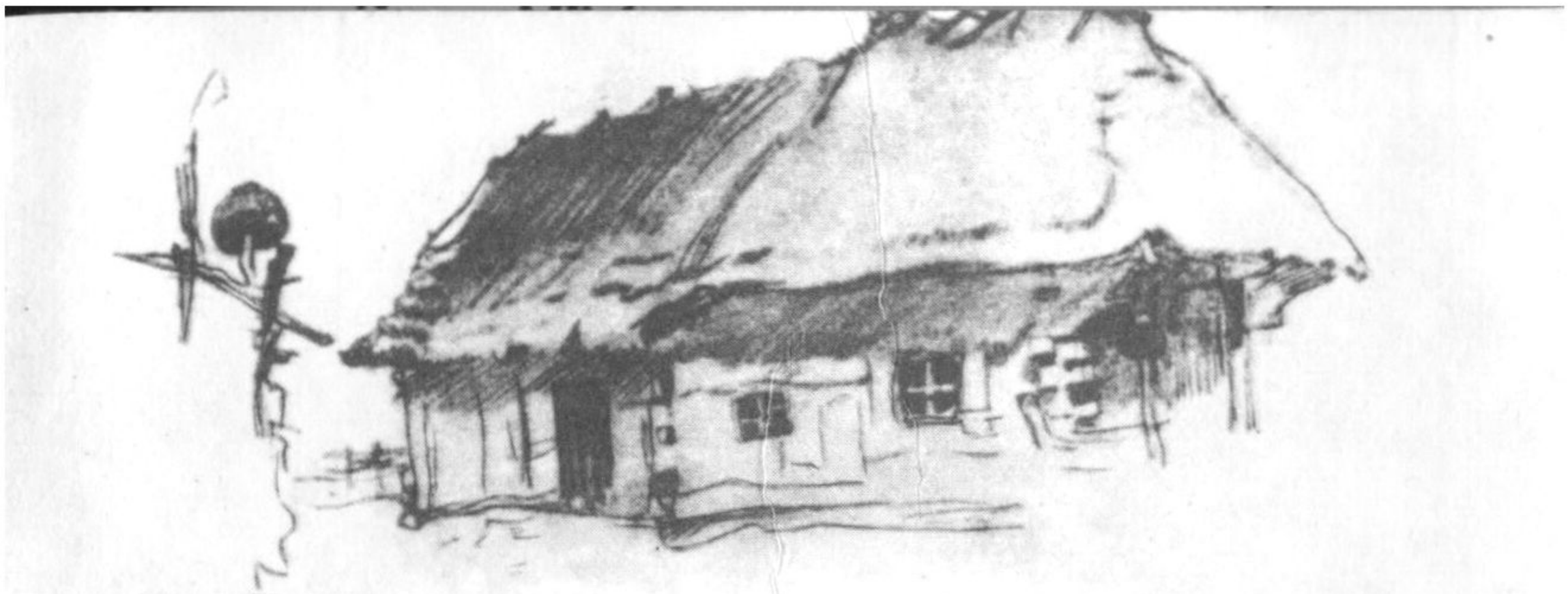
18 novembre 1845, à Péréiaslav

Traduit par Henri Abril

1845

M. Wiebrenska

(Тетя Шевченка)
Будинок своєї тітки.

ЗАПОВІТ

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.
Як понесе з України
У синє море
Кров ворóжу... отойді я
І лани, і гори —
Все покину і полину
До самого бога
Молитися... а до того
Я не знаю бога.
Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сем'ї великій,
В сем'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом.

25 декабря 1845, в Переяславі

TESTAMENT

Quand je mourrai, enterrez-moi
Au milieu de nos plaines,
Sur un tertre au milieu des steppes
De ma si douce Ukraine,
Pour que je voie les champs immenses,
Les rives escarpées,
Que je puisse entendre le Dniepr
Mugir à mon côté.
Quand le fleuve, loin de l'Ukraine,
Dans la mer bleue profonde
Versera le sang ennemi,
Je quitterai ce monde,
Champs et collines... Volerai
Au royaume de Dieu
Pour prier... Mais en attendant,
Je ne connais pas Dieu.
Enterrez-moi et dressez-vous,
Brisez les fers maudits,
Arrosez votre liberté
Du sang de l'ennemi !
Et que dans la grande famille,
Délivrée de ses chaînes,
Avec des mots doux et paisibles
De moi l'on se souvienne.

25 décembre 1845, à Péréiaslav

Traduit par Henri Abril

В КАЗЕМАТІ

IV

«Не кидай матері!» — казали,
А ти покинула, втекла.
Шукала мати — не найшла,
Та вже й шукати перестала,
Умерла плачучи. Давно
Не чуть нікого, де ти гралась;
Собака десь помандрувала,
І в хаті вибито вікно.
В садочку темному ягнята
Удень пасуться. А вночі
Віщують сови та сичі
І не дають сусідам спати.
І твій барвіночок хрещатий
Заріс богилою, ждучи
Тебе, неквітчану. І в гаї
Ставочок чистий висихає,
Де ти купалася колись.
І гай сумує, похилився.
У гаї пташка не співає —
Й її з собою занесла.
В яру криниця завалилась,
Верба усохла, похилилась,
І стежечка, де ти ходила,
Колючим терном поросла.
Куди полинула, де ділась?
До кого ти перелетіла?
В чужій землі, в чужій сем'ї
Кого ти радуєш? до кого,
До кого руки приросли?
Віщує серце, що в палатах
Ти розкошуєш, і не жаль
Тобі покинутої хати...
Благаю бога, щоб печаль
Тебе довіку не збудила,
Щоб у палатах не найшла...
Щоб бога ти не осудила
І матері не прокляла.

[Між 17 квітня і 19 травня 1847, С.-Петербург]

DANS LA CASEMATE

IV

« Tu ne dois pas quitter ta mère ! » –
Plus d'une fois on te l'a dit,
Et cependant tu es partie...
Seule, éplorée dans sa chaumière,
Après t'avoir cherchée en vain,
Ta mère est morte de chagrin.
Ton chien a fui après sa mort.
Mais que deviens-tu ? on l'ignore.
Votre maison abandonnée
Reste sans vitres, délabrée.
Pendant le jour, des tas d'agneaux
Broutent les herbes de l'enclos,
Et des hiboux les tristes cris
Font peur à vos voisins la nuit.
L'étang du bois est desséché
Où si souvent tu t'es baignée,
Et quant au bois, il semble aussi
Triste et muet, car les oiseaux
Ne chantent plus dans les rameaux,
A croire qu'ils t'ont tous suivie.
L'eau dans le puits étant tarie,
Le saule auprès de lui pâtit.
La sente, où tu courais gamine,
Est envahie par les épines.
Où donc est ton nouvel abri ?
Chez quelles gens, dans quel pays ?
Es-tu là-bas la bienvenue ?
De qui réjouis-tu la vue ?
Je t'imagine dans l'aisance,
Dans des châteaux et des palais,
Et n'éprouvant aucun regret
De la maison de ton enfance.
J'implore Dieu qu'à tout jamais
Il veuille t'épargner la peine,
Qu'heureuse et riche tu l'oublies.
Qu'au Ciel jamais tu ne te plaignes
Et ne maudisses pas la vie.

[17 avril –19 mai 1847, St-Pétersbourg]

Traduit par Nina Nassakina

VIII

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата,
А матері вечерять ждуть.

Сем'я вечеря коло хати,
Вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх;
Сама заснула коло їх.
Затихло все, тілько дівчата
Та соловейко не затих.

[Між 19 і 30 травня 1847, С.-Петербург]

VIII

Dans un verger – une chaumière,
Autour – de roses cerisiers,
Des laboureurs rentrent lassés,
Des jeunes filles chez leurs mères
Tout en chantant s'en vont souper.

Devant le seuil une famille
S'est réunie pour le repas,
Bientôt la lune brillera,
La mère allait gronder sa fille,
Le rossignol l'en empêcha.

Près de la porte, sous un saule,
On a couché les plus petits.
La mère auprès s'est endormie –
Silence... Seul le rossignol
Et les jeunesses le défient.

[19–30 mai 1847 St-Pétersbourg]

Traduit par Nina Nassakina

X

В неволі тяжко, хоча й волі,
Сказать по правді, не було.
Та все-таки якось жилось,
Хоть на чужому, та на полі...
Тепер же злої тії долі,
Як бога, ждати довелось.
І жду її, і виглядаю,
Дурний свій розум проклинаю,
Що дався дурням одурить,
В калюжі волю утопить.
Холоне серце, як згадаю,
Що не в Украйні поховають,
Що не в Украйні буду жить,
Людей і господа любить.

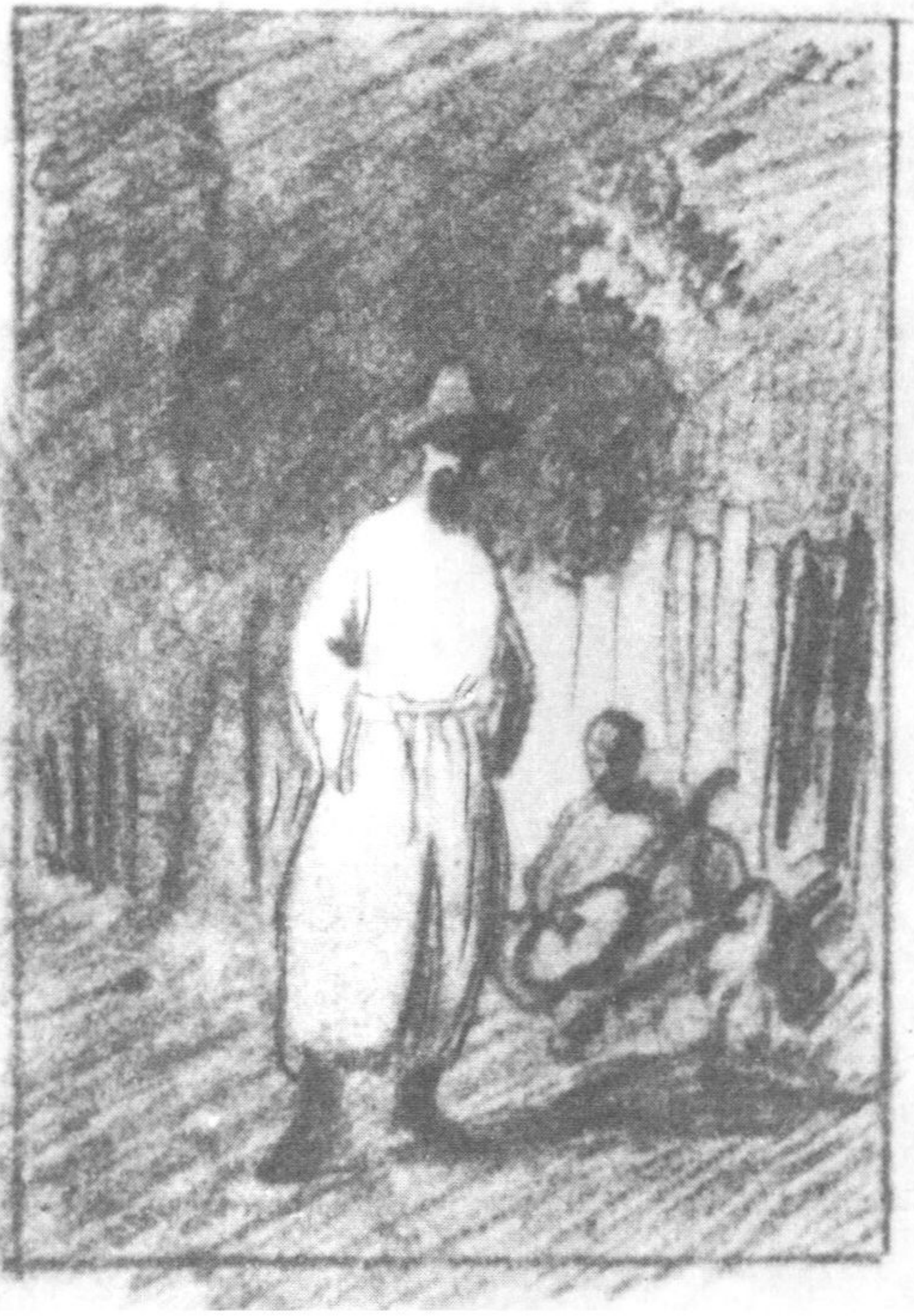
[Між 19 і 30 травня 1847, С.-Петербург]

X

Dure est la prison... bien qu'en vérité
Jamais je n'aie connu la liberté.
J'ai vécu malgré tout, tant bien que mal,
Sinon sur ma terre, au moins sur un champ...
Et voilà que je recherche à présent,
Comme Dieu, ce sort cruel et brutal.
Et je l'attends, et l'appelle d'ici,
Tout en maudissant mon stupide esprit
Pour avoir succombé à des mirages,
Noyé la liberté dans une flache.
Mon coeur se glace à la crainte soudaine
Qu'on ne m'enterre pas dans mon Ukraine,
Et que je doive désormais ailleurs
Vivre, aimer les hommes et le Seigneur.

[19—30 mai 1847, St-Pétersbourg]

Traduit par Henri Abril

* *
*

Думи мої, думи мої,
Ви мої єдині,
Не кидайте хоч ви мене
При лихій годині.
Прилітайте, сизокрилі
Мої голуб'ята,
Із-за Дніпра широкого
У степ погуляти
З киргизами убогими.
Вони вже убогі,
Уже голі... Та на волі
Ще моляться богу.
Прилітайте ж, мої любі,
Тихими речами
Привітаю вас, як діток,
І заплачу з вами.

[Друга половина 1847, Орська кріпость]

---

* *
*

Mes pensées, ô mes pensées,
Mes consolatrices !
N'allez pas m'abandonner
Par ces temps si tristes.
Arrivez des bords du Dniepr,
Colombes légères,
Pour vous promener à l'aise
Dans la steppe où errent
Les nomades – les Kirghiz...
O les pauvres hères !
Presque nus, piteux, mais libres
De prier leur dieu...
Arrivez donc, mes pensées :
Par des mots bien doux
Je voudrais vous caresser,
Pleurer avec vous.

[Deuxième semestre de 1847. Forteresse d'Orsk]

Traduit par Nina Nassakina

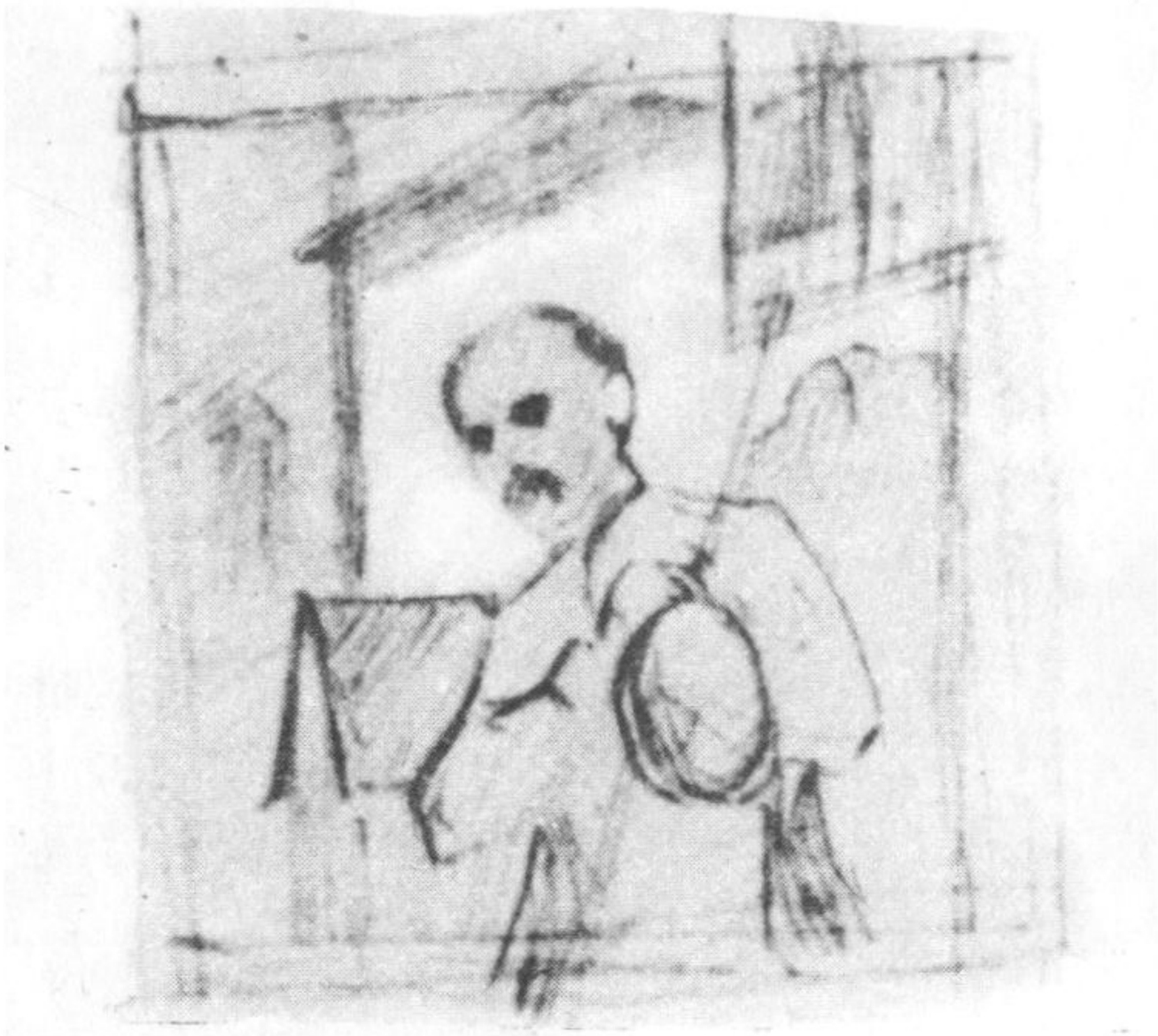

3.

Сонце зігріває гори і долини
І пташечки тішаться з нового дня,
Радіють люде і одні одних цілують,
А я дивлюся... і серцем мліну
В тенета сивої задуми поринаю,
Лину за лину, думу гадаю
І нишком серце одно питаю,
Горе це поле і гай і гори,
І синє небо виходить зорі,
О зоре-зоре! і сльози капають.
Чи ти зійшла вже і так сумуєш
Чи ти на мене тебе тужиш
І на небо сходиш. чи згадуєш?
Коли згадуєш, бодай зійшла
Про мою долю-неволю сповістила.

N.N.

Мені тринадцятий минало.
Я пас ягнята за селом.
Чи то так сонечко сіяло,
Чи так мені чого було?
Мені так любо, любо стало,
Неначе в бога.....
Уже прокликали до паю,
А я собі у бур'яні
Молюся богу... І не знаю,
Чого маленькому мені
Тойді так приязно молилось,
Чого так весело було?
Господнє небо і село,
Ягня, здається, веселилось!
І сонце гріло, не пекло!
Та недовго сонце гріло,
Недовго молилось...
Запекло, почервоніло
І рай запалило.

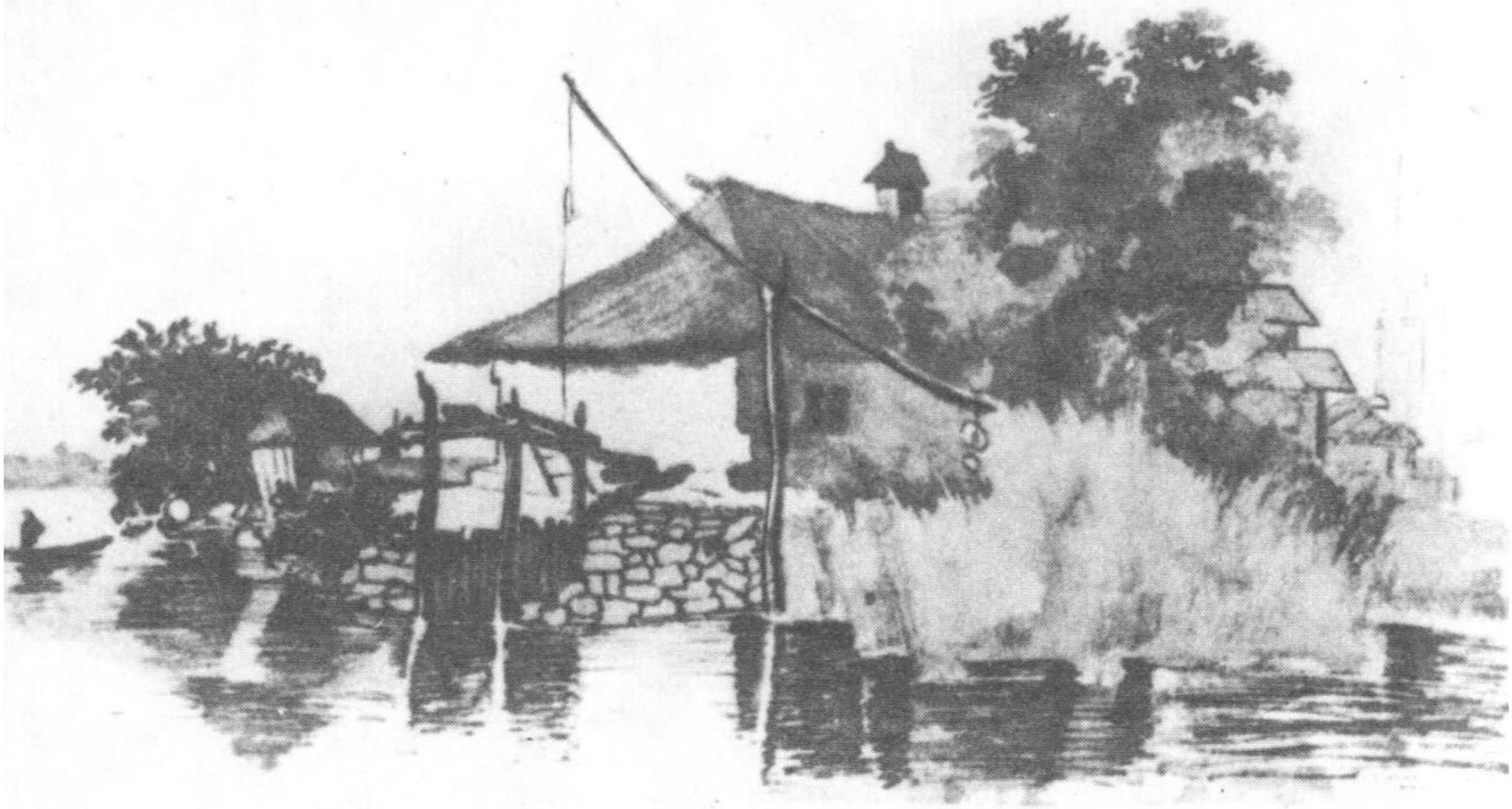
Мов прокинувся, дивлюся:
Село почорніло,
Боже небо голубеє
І те помарніло.

N.N.

J'avais treize ans. Je faisais paître
Près du village des agneaux...
Et tout à coup... (c'était peut-être
L'effet du temps qui était beau)
Mais j'éprouvai un tel bien-être
Que je me crus au paradis.....
Je distinguais des voix lointaines
Qui du village m'appelaient,
Mais à genoux, au pied d'un chêne,
Sans leur répondre je priais.
Jamais plus tard une prière
Ne m'a rendu aussi heureux ;
Il me semblait que sous les cieux
Tout jubilait sur notre terre,
Oui, même mes agneaux peureux.
Mais ma joie cessa très vite
Comme ma prière,
Le soleil devint torride,
Rouge, incendiaire.
Etonné, je me retourne –
Tout est morne et sombre,
Et le ciel qui venait d'être
Bleu – se couvre d'ombre.

Поглянув я на ягнята —
Не мої ягнята!
Обернувся я на хати —
Нема в мене хати!
Не дав мені бог нічого!..
І хлинули сльози,
Тяжкі сльози!.. А дівчина
При самій дорозі
Недалеко коло мене
Плоскінь вибирала
Та й почула, що я плачу,
Прийшла, привітала,
Утирала мої сльози
І поцілувала.....

Неначе сонце засіяло,
Неначе все на світі стало
Моє... лани, гаї, сади!..

І ми, жартуючи, погнали
Чужі ягнята до води.

Je rassemble les agneaux
Sans les reconnaître
Et je vois que mon hameau
Vient de disparaître.
Dieu ne m'a donc rien donné !...
Saisi de tristesse
Je me mis à sangloter...
Mais une jeunesse
Qui cueillait tout près du chanvre
M'entendit pleurer.
Elle s'approcha de moi,
Calma ma douleur,
M'embrassa, me consola,
Essuya mes pleurs.....

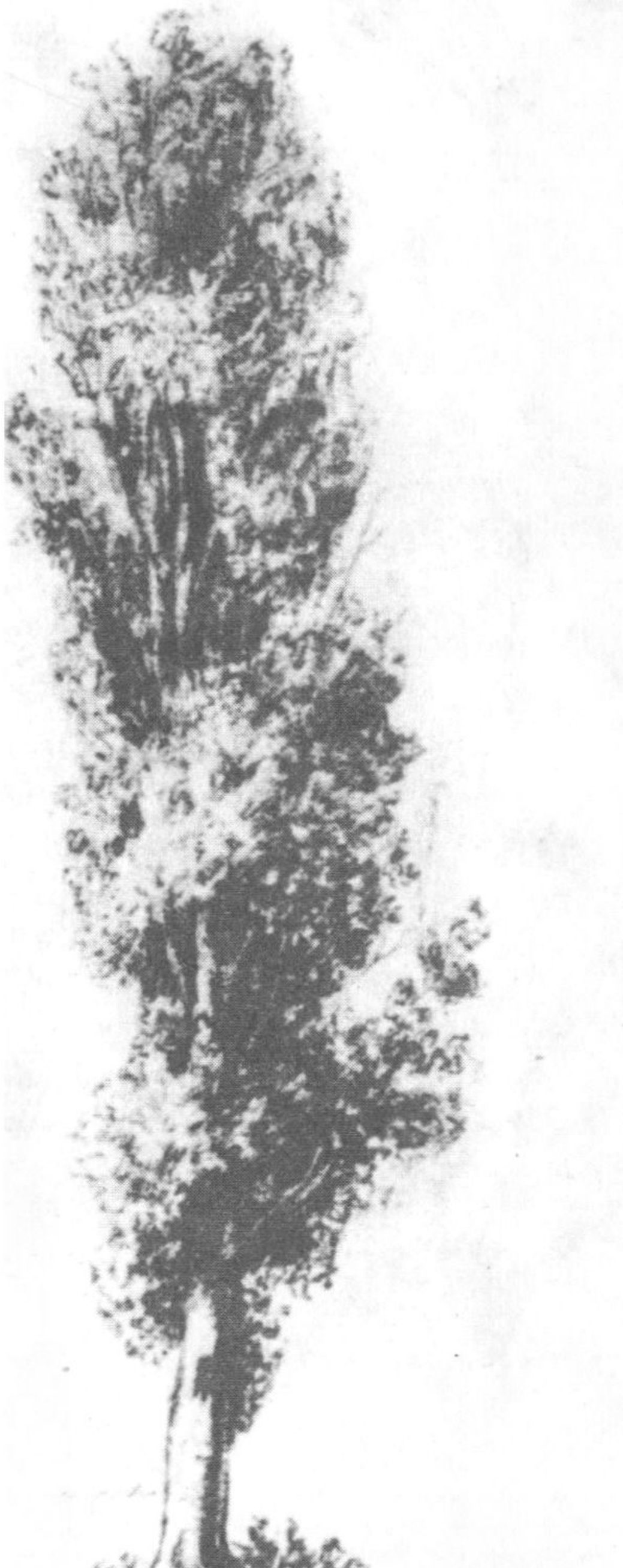
Et le soleil redevint clair,
Et tout changea sous sa lumière,
Je reconnus mes bois, mes prés...
Et bavardant, contents et gais,
On conduisit vers la rivière
Les blancs agneaux à moi confiés.

Бридня!.. а й досі, як згадаю,
То серце плаче та болить,
Чому господь не дав дожить
Малого віку у тім раю.
Умер би, орючи на ниві,
Нічого б на світі не знав,
Не був би в світі юродивим,
Людей і [бога] не прокляв!..

[Друга половина 1847, Орська кріпость]

C'est presque rien !... Mais quand j'y pense
D'un grand regret je suis saisi :
Pourquoi cet humble paradis
N'a-t-il rempli mon existence ?
En labourant mon sol natal
J'aurais vécu, sans doute, heureux,
Sans déplorer mon sort fatal
Sans maudire la vie et Dieu.

[Deuxième semestre de 1847, Forteresse d'Orsk]
Traduit par Nina Nassakina

N.N.

О думи мої! о славо злая!
За тебе марно я в чужому краю
Караюсь, мучуся... але не каюсь!..
Люблю, як щиру, вірну дружину,
Як безталанную свою Вкраїну!
Роби, що хочеш, з темним зо мною,
Тілько не кидай, в пекло з тобою

Пошкандибаю.....
.....
Ти привітала
Нерона лютого, Сарданапала,[1]
Ірода,[2] Каїна,[3] Христа, Сократа,
О непотребная! Кесаря-ката
І грека доброго ти полюбила
Однаковісінько!.. бо заплатили.
А я, убогий, що принесу я?
За що сірóму ти поцілуєш?
За пісню-думу?.. Ой гаю, гаю,
Й не такі, як я, дармо співають.
І чудно, й нудно, як поміркую,
Що часто кóтяться голови буї
За теє диво! мов пси, гризуться
Брати з братами, й не схаменуться.
А теє диво, всіми кохане:
У шинку покритка, а люде п'яні!

[Друга половина 1847, Орська кріпость]

N.N.

O mes pensées, ô gloire méchante !
C'est par ta faute que je me lamente
Si loin en exil, mais sans repentir,
Car je t'aime, ô gloire, comme une amie,
Comme l'Ukraine, ma pauvre patrie.
Ne m'abandonne pas... Tu peux faire
De moi ce que tu veux – jusqu'à l'enfer
Je te suivrai.....
.....
Tu comblas de faveurs
Néron le bourreau, le féroce empereur,
Hérode, et Caïn, et Sardanapale,
Le Grec au coeur doux, le Christ et Socrate,
Mais ils t'ont payée, et moi, pauvre hère,
Que puis-je t'offrir sinon ma misère ?
Par quoi mériterai-je ton baiser ?
Pas par mes chants... Hélas, je sais
Que d'autres chantres à moi supérieurs
Ont chanté pour rien, sans gagner les honneurs.
Et je pense souvent avec chagrin
Que bien des têtes tombent en vain
Cherchant la gloire. Même des frères
S'empoignent pour elle et se font la guerre –
Et cette gloire tant désirée
N'est qu'une fille de cabaret.

[Deuxième semestre de 1847, Forteresse d'Orsk]

Traduit par Nina Nassakina

БАРНАК

Тиняючи на чужині
Понад Елеком [1], стрів я діда
Вельми старого. Наш земляк
І недомучений варнак
Старий той був. Та у неділю
Якось у полі ми зустрілись
Та й забалакались. Старий
Згадав свою Волинь святую
І волю-долю молодую,
Свою бувальщину. І ми
В траві за валом посідали
І розмовляли, сповідались
Один другому. «Довгий вік! —
Старий промовив.— Все од бога!
Од бога все! А сам нічого
Дурний не вдіє чоловік!
Я сам, як бачиш, марне, всує,
Я сам занівечів свій вік,
І ні на кого не жалкую,
І ні у кого не прошу я,
Нічого не прошу. Отак,
Мій сину, друже мій єдиний,
Так і загину на чужині
В неволі». І старий варнак
Заплакав нишком. Сивий брате!

LE FORÇAT

Errant en terres étrangères,
Je rencontrai un vieux grand-père
Au bord de l'Elek,[1] un forçat
Qui avait survécu *là-bas*.
Comme c'était un fils d'Ukraine
(Et dimanche, pour mon aubaine),
Nous avons bavardé longtemps.
Le vieux se souvenait encore
De sa Volhynie, sainte aurore,
Et de la liberté d'antan.
Assis dans l'herbe, avec patience
J'ai écouté ses confidences.
« Une longue vie... dit le vieux ;
Tout ne peut venir que de Dieu,
De Lui seul ! Car l'homme stupide
Rien ne fait et rien ne décide !
Tu vois, j'ai moi-même pour rien
Estropié ma vie sans remède ;
Mais jamais je ne me suis plaint,
Et n'ai demandé aucune aide
A personne, jamais ! Voilà,
Mon fils et mon unique ami,
Je mourrai loin de mon pays,
Esclave encore. » Et le forçat
Pleurait... Mon frère aux cheveux gris,

Поки живе надія в хаті,
Нехай живе, не виганяй.
Нехай пустку нетоплену
Іноді нагріє.
І потечуть з очей старих
Сльози молодії,
І умитеє сльозами
Серце одпочине
І полине із чужини
На свою країну.

«Багато дечого не стало,—
Сказав старий.— Води чимало
Із Ікви [2] в море утекло...
Над Іквою було село,

У тім селі на безталання
Та на погибель виріс я.
Лихая доленька моя!..
У нашої старої пані
Малії паничі були;
Таки однолітки зо мною.
Вона й бере мене в покої

Si l'espoir vit dans ta chaumière,
Nul ne le chasse à coups de pierres.
Que l'espoir réchauffe parfois
Ta déserte chaumière :
Des larmes plus gaies couleront
De tes vieilles paupières,
Et le coeur, baigné de ces pleurs,
Ayant pris du repos,
Tout droit vers le pays natal
S'envolera bientôt.

« Combien de choses envolées !
Tant d'eau de l'Ikva [2] a coulé
Vers la mer, disait le forçat ;
Dans un village de l'Ikva
Je suis né pour mon grand malheur,
Pour ma damnation, ô Seigneur !
Tant misérable fut mon sort...
Notre maîtresse avait alors
Deux jeunes fils dans sa maison,
Deux jeunes seigneurs de mon âge.
Elle m'amena du village

Синкам на виграшку. Росли,
Росли панята, виростали,
Як ті щенята. Покусали
Не одного мене малі.
Отож і вчити почали
Письму панят. На безголов'я
І я учуся. Слізьми! Кров'ю!
Письмо те полилося... Нас!
Дешевших панської собаки,
Письму учить?
Молитись богу
Та за ралом спотикатись,
А більше нічого

Не повинен знать невольник,—
Така його доля.
Отож і вивчився я, виріс,
Прошу собі волі,—
Не дає. І в москалі,
Проклята, не голить.
Що тут на світі робити?
Пішов я до рала...

Pour jouer avec ses garçons.
Ils grandissaient, grandissaient vite,
Comme des chiots. Je ne sais plus
Combien de fois ils m'ont mordu.
On leur apprit à lire ensuite,
Et à écrire... Malheureux !
Je voulus apprendre comme eux.
Avec des larmes et du sang !...
Nous, moins chers que des chiens de race,
Que voulez-vous pourtant
Que savoir écrire nous fasse ?
Prier le Dieu des nues
Et chaque jour rester courbé
Derrière la charrue,
C'est tout ce qu'on veut d'un esclave,
C'est là son seul destin...
Plus ou moins instruit, je demande
Qu'on me libère enfin.
Mais non ! Et l'on refuse même
Que je sois fantassin.
Maudite maîtresse ! Que faire ?
Je retourne aux labours...

А паничів у гвардію
Поопреділяла...

Година тяжкая настала!
Настали тяжкії літа!
Отож працюю я за ралом.
Я був убогий сирота.
А у сусіда виростала
У наймах дівчина. І я...
О доле! Доленько моя!
О боже мій! О мій єдиний!
Воно тойді було дитина,
Воно... Не нам твої діла
Судить, о боже наш великий!
Отож вона мені на лихо

Та на погибель підросла.
Не довелось і надивитись,
А я вже думав одружитись,
І веселитися, і жить,
Людей і господа хвалить...
А довелося...
Накупили

Quant aux jeunes seigneurs, ils entrent
A la Garde un beau jour.

Et vinrent des temps difficiles,
De dures années à la file.
A la charrue courbé sans fin,
Je n'étais qu'un pauvre orphelin.
Les voisins avaient pour servante
Une fille très jeune. Et moi...
Quelle destinée accablante,
Où chaque jour est une croix !
Ce n'était qu'une enfant d'ailleurs.
Elle... Mais qui peut, Dieu puissant,
Juger tes actions cependant ?
Et voici que pour mon malheur
Elle grandit comme une fleur.
Je n'eus le temps de l'admirer...
Je voulais déjà l'épouser,
Et vivre heureux, la joie au coeur,
Louant les gens et le Seigneur.
Mais voilà...
On avait couvert

І краму й пива наварили,
Не довелося тільки пить.
Старої пані бахур сивий
Окрав той крам. Розлив те пиво,
Пустив покриткою... Дарма.
Минуло, годі... не до ладу
Тепер і згадувать. Нема,
Нема, минулося, пропало...
Покинув ниву я і рало,
Покинув хату і город,
Усе покинув. Чорт нарадив,
Пішов я в писарі в громаду.

То сяк, то так минає год.
Пишу собі, з людьми братаюсь
Та добрих хлопців добираю.
Минув і другий. Паничі
На третє літо поз'їжджались,
Уже засватані. Жили
В дворі, гуляли, в карти грали,
Свого весілля дожидали
Та молодих дівчат в селі,
Мов бугаї, перебирали.

Les tables de mets et de bière :
Rien ne fut pour nous cependant.
Lorsque arriva le vieux galant
De la maîtresse, il but la bière,
Déshonora la fille... Assez !
Tant d'années depuis ont passé,
Pourquoi remuer la poussière ?
Tout ce qui fut est bien perdu...
Et j'abandonnai la charrue,
Le potager et ma chaumière.
C'est le diable qui me tenta.
Je me fis scribe à la commune,
M'entourant d'amis d'infortune,
De braves et de joyeux gars.
Le temps passait, cahin-caha.
Au troisième été s'en reviennent
Les jeunes seigneurs, fiancés.
En attendant d'être exaucés
Par le mariage, ils se promènent,
Jouent aux cartes, et puis débauchent
Les filles à droite et à gauche,
Tels de jeunes taureaux fougueux.

´Звичайне, паничі. Ждемо,
І ми ждемо того весілля.
Отож у клечальну неділю
Їх і повінчано обох,
Таки в домашньому костьолі.
Вони ляхи були. Ніколи
Нічого кращого сам бог
Не бачив на землі великій,
Як молодії ті були...
Заграла весело музика...
Їх із костьолу повели
В возобновленнії покої.
А ми й зустріли їх і всіх —
Княжат, панят і молодих,—
Всіх перерізали. Рудою
Весілля вмилося. Не втік
Ніже єдиний католик,
Всі полягли, мов поросята

C'est normal, des seigneurs ! Comme eux,
Avec impatience, au village,
Attendons le jour du mariage.
Et à la Trinité, bientôt,
Dans la chapelle du château,
Catholiques et polonais,
Les jeunes seigneurs se marièrent.
Dieu lui-même ne vit jamais
Chose plus belle sur la terre...
Aux sons des fifres, des tambours,
On les mena de la chapelle
Jusqu'à leur demeure nouvelle.
Là, sur le chemin du retour,
Princes et seigneurs pêle-mêle,
Nous les avons tous égorgés.
Leur noble sang a coulé vite...
Nul papiste n'a pris la fuite,
Ils sont tous là restés couchés

В багні смердючому. А ми,
Упоравшись, пішли шукати
Нової хати, і найшли
Зелену хату і кімнату
У гаї темному. В лугах,
В степах широких, в байрака́х
Крутих, глибоких. Всюди хата.
Було де в хаті погуляти
І одпочити де було.
Мене господарем обрали.
Сем'я моя щодень росла
І вже до сотні доростала.
Мов поросяча, кров лилась,
Я різав все, що паном звалось,
Без милосердія і зла,
А різав так. І сам не знаю,
Чого хотілося мені?
Ходив три года я з ножами,
Неначе п'яний той різник.
До сльоз, до крові, до пожару,
До всього, всього я привик.
Було, мов жабу ту, на списі
Спряжеш дитину на огні
Або панянку білолицю
Розіпнеш голу на коні
Та й пустиш в степ —
Всього, всього тойді бувало,
І все докучило мені...
Одурів я, тяжко стало
У вертепах жити.
Думав сам себе зарізать,
Щоб не нудить світом.
І зарізав би, та диво,
Диво дивне сталось
Надо мною, недолюдом...
Вже на світ займалось,
Вийшов я з ножем в халяві
З Броварського лісу,[3]

Dans la fange, comme des porcs.
Et nous sommes partis alors
A la quête d'un nouveau toit.
Nous l'avons trouvé dans les bois,
Dans les forêts et les clairières,
Dans les ravins les plus profonds
Et dans les steppes sans frontières.
Partout c'était notre maison :
Il y avait assez de place
Pour qu'on s'amuse et se délasse.
J'étais le chef. Rapidement,
Ma famille allait augmentant.
Et coulait le sang des pourceaux...
Nous égorgions tous les seigneurs,
Sans pitié et sans haine au coeur.
Comme ça. Tel était mon lot.
Je ne savais quel but poursuivre.
Trois années, avec mes couteaux,
J'ai traîné comme un boucher ivre.
Je m'habituais peu à peu
Aux pleurs, au sang, aux incendies !
Parfois, tels des crapauds maudits,
J'ai jeté des enfants au feu ;
Ou j'attachais des demoiselles
Bien nues sur des chevaux sans selle,
Et dans la steppe les chassais.
Rien ne manquait, ô Dieu du ciel !
Et un beau jour j'en eus assez...
Hébété, je n'en pouvais plus
De traîner dans les bouges.
Je voulais me trancher la gorge,
Las de ma vie farouche.
Je l'aurais fait, mais un prodige,
Un vrai prodige alors
Vint me frapper, moi, homme indigne...
Aux lueurs de l'aurore,
Je sortais des sombres forêts,
Décidé sans appel

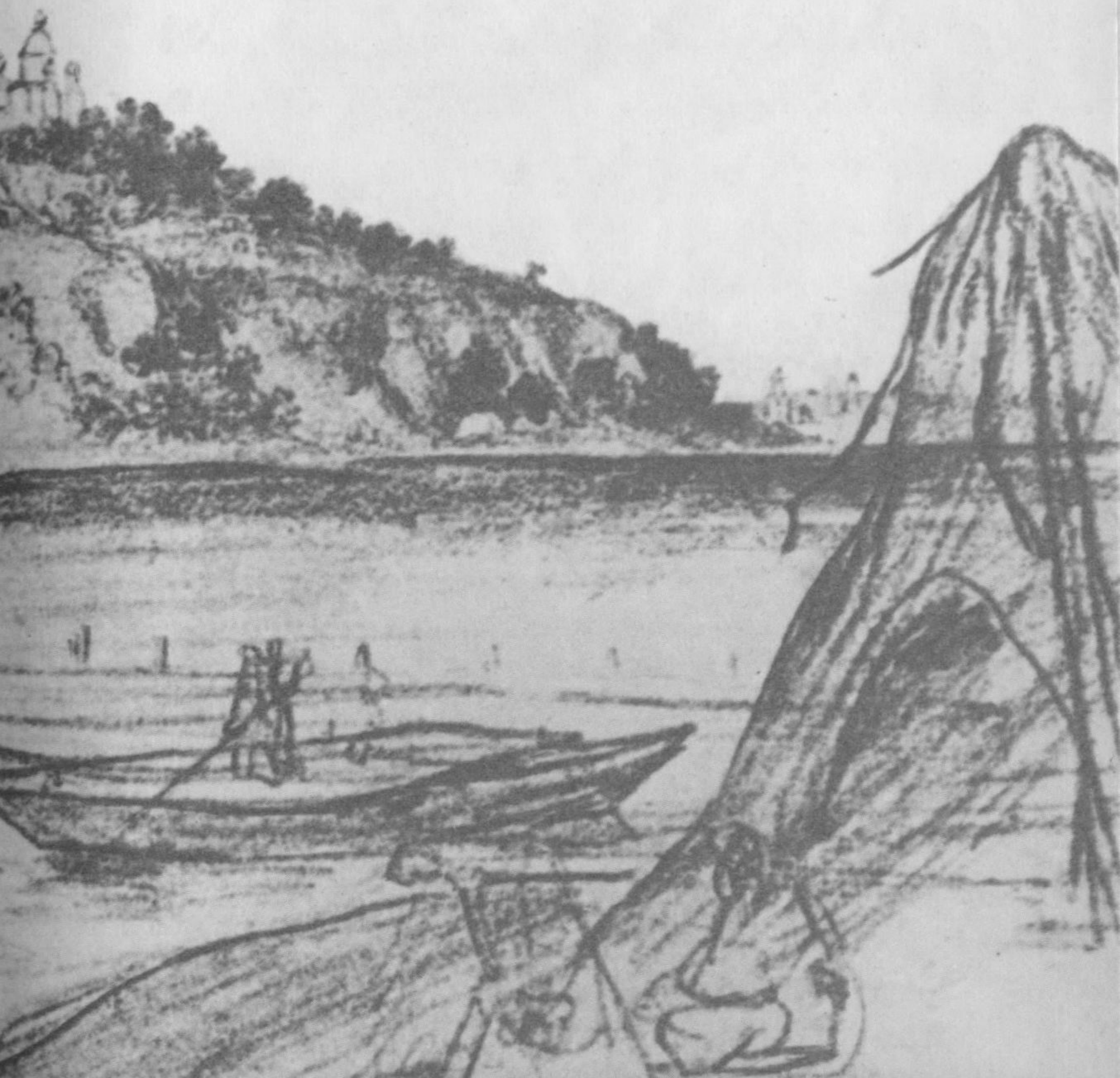
Щоб зарізаться. Дивлюся,
Мов на небі висить
Святий Київ наш великий.
Святим дивом сяють
Храми божі, ніби з самим
Богом розмовляють.
Дивлюся я, а сам млію.
Тихо задзвонили
У Києві, мов на небі...
О боже мій милий!
Який дивний ти. Я плакав,
До полудня плакав.

A m'ouvrir la gorge. Soudain,
Suspendue dans le ciel,
Je vis Kiev la grande, la sainte.
Prodige fabuleux,
Brillaient les églises, semblant
Converser avec Dieu.
Mon coeur avait cessé de battre.
Puis tout bas ont sonné
Les cloches de Kiev, comme au ciel...
O mon Dieu bien-aimé !
J'ai pleuré là jusqu'à midi,
Sangloté d'allégresse.

Та так мені любо стало: І малого знаку Нудьги тії не осталось, Мов переродився... Подивився кругом себе І, перехрестившись, Пішов собі тихо в Київ Святим помолитись Та суда, суда людського У людей просити».	*[Перша половина 1848, Орська кріпость]*

Je me sentais soudain léger : Ma profonde tristesse Avait fondu, et je naissais Pour la deuxième fois... Regardant alentour, je fis Le signe de la croix, Puis je me dirigeai vers Kiev Pour y prier les saints, Et pour entendre la sentence De mes frères humains. »	*[Premier semestre de 1848, Eorteresse d'Orsk]* *Traduit par Henri Abril*

Идет въ свитлицю до матери
Бяхъ Кирикъ повелѣлъ. - -
чтобы въ хатѣ
На колоди сердешна молѣла
Буде такъ ночи зъ ней сидѣла,
Старцы людямъ одурѣли. —
Морозъ лютуе аже скрыпитъ,
Лугъ чорвона побѣлѣла,
И сторожъ довго кричитъ
Щобъ злого духа изгубити,
Аже яледъ пеларѣ зайавился
Пожаръ! пожаръ! где взялось
Тя люде въ боги! зъ земли
Родилось и тутъ гроза,
Тыхъ не спрыми не отмовить,
Тя не пожаръ той дивувильс
Тя й дывомъ такъ таки було!
Марина Юлѣ не хотѣ
Перебъ будынкомъ танцёвала
І пари зъ матиръю! - и стрѣлъ
Зъ тожелъ окроплѣнный въ
руки
Въ груди ей вогнавъ. — - -

ПРОРОК

Неначе праведних дітей,
Господь, любя отих людей,
Послав на землю їм пророка;
Свою любов благовістить!
Святую правду возвістить!
Неначе наш Дніпро широкий,
Слова його лились, текли
І в серце падали глибоко!
Огнем невидимим пекли
Замерзлі душі. Полюбили
Того пророка, скрізь ходили
За ним і сльози, знай, лили
Навчені люди. І лукаві!
Господнюю святую славу
Розтлили... І чужим богам
Пожерли жертву! Омерзились!
І мужа свята... горе вам!
На стогнах каменем побили.
І праведно господь великий,
Мов на звірей тих лютих, диких,
Кайдани повелів кувать,
Глибокі тюрми покопать.
І роде лютий і жестокий!
Вомісто кроткого пророка...
Царя вам повелів надать!

[Друга половина 1848, Кос-Арал] — 1859 року, декабря 18 [С.-Петербург]

LE PROPHÈTE

Le Seigneur qui aimait les gens,
Tels de simples et bons enfants,
Envoya sur terre un prophète
Pour que la vérité divine
Et Son amour les illuminent.
Comme le Dniepr que rien n'arrête,
Sa parole coulait sans fin
Dans le coeur de tous les humains,
Et à son invisible flamme
Brûlaient les plus froides des âmes !
Avec amour les gens suivaient
Le prophète partout sur terre ;
En l'écoutant, aussi pleuraient
Les hommes sages. Et pervers...
Car la sainte gloire de Dieu,
Ils l'ont souillée, vendue, ces gueux !
Ils ont lapidé leur sauveur,
Le saint prophète du Seigneur.
Alors pour ces bêtes féroces,
Dieu, plein de colère soudaine,
Fit forger de solides chaînes
Et creuser de profondes fosses.
Race cruelle et inhumaine,
Au lieu du prophète humble et doux,
Dieu envoya un tsar pour vous !

[Deuxième semestre de 1848, Kos Aral] – 18 décembre 1859 [St-Pétersbourg]

Traduit par Henri Abril

* *
*

І небо невмите, і заспані хвилі;
І понад берегом геть-геть
Неначе п'яний очерет
Без вітру гнеться. Боже милий!
Чи довго буде ще мені
В оцій незамкнутій тюрмі,
Понад оцим нікчемним морем
Нудити світом? Не говорить,
Мовчить і гнеться, мов жива,
В степу пожовклая трава;
Не хоче правдоньки сказать,
А більше ні в кого спитать.

[Друга половина 1848, Кос-Арал]

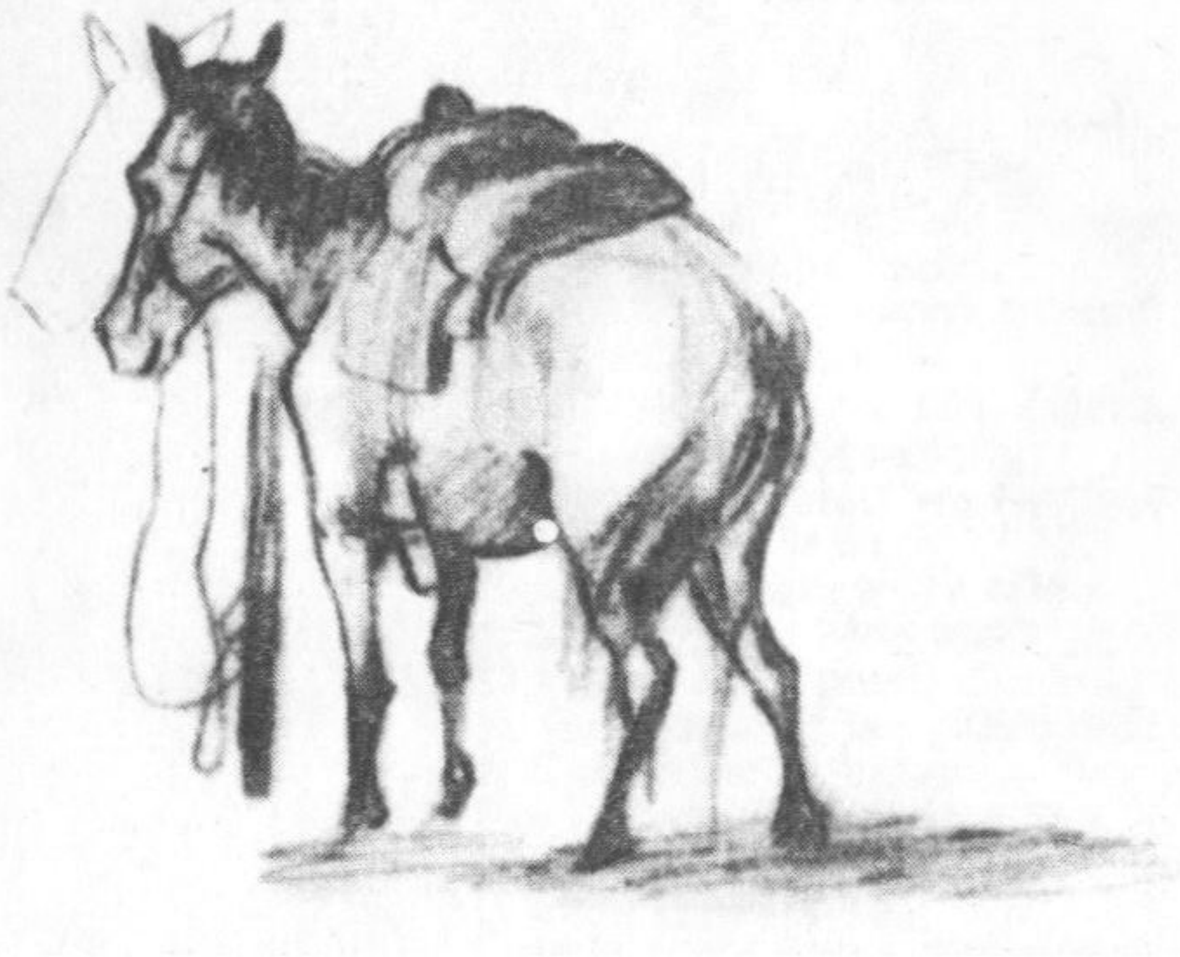

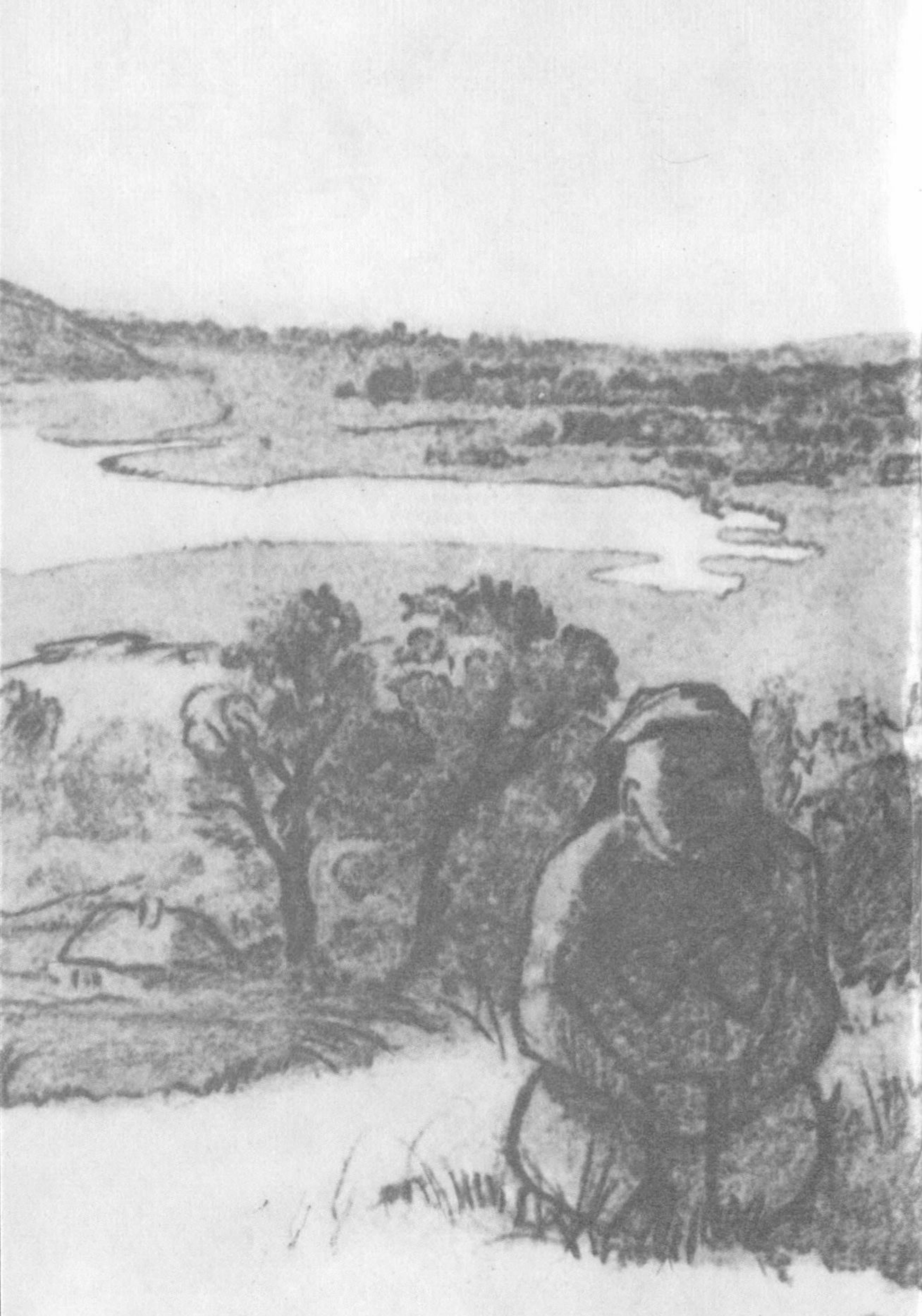
* *
*

Et le ciel n'est pas lavé, et endormis sont les flots,
Le long de la rive, vacillent les roseaux,
Sans aucun vent, comme ivres. Dieu aimant,
Dis-moi s'il va falloir encore longtemps
Dans cette prison aux portes ouvertes,
S'ouvrant sur cette mer si déserte,
Souffrir du mal de vivre ?
Mais dans la steppe, l'herbe jaunie
Se penche telle un corps en vie ;
Seule, elle connaît la vérité,
Mais ne veut pas me la faire entendre,
Et ici, nul ne peut me l'apprendre.

[Deuxième semestre de 1848, Kos Aral]

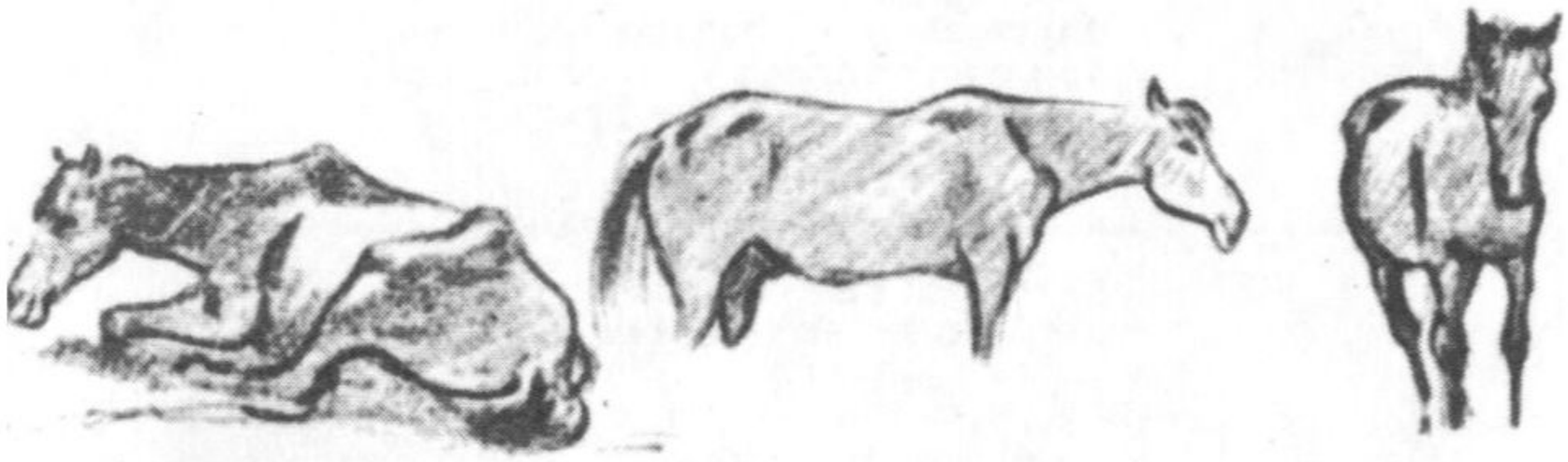
Traduit par Cazimir Szymanski

* *
*

У тієї Катерини
Хата на помості,
Із славного Запорожжя
Наїхали гості.
Один Семен Босий,
Другий Іван Голий,
Третій славний вдовиченко
Іван Ярошенко.
«З'їздили ми Польщу
І всю Україну,
А не бачили такої,
Як се Катерина».
Один каже: «Брате,
Якби я багатий,
То оддав би все золото
Оцій Катерині
За одну годину».
Другий каже: «Друже,
Якби я був дужий,
То оддав би я всю силу
За одну годину
Оцій Катерині».
Третій каже: «Діти,
Нема того в світі,
Чого б мені не зробити

* *
*

La belle Catherine habite
Une maison de bois ;
Elle a de braves Zaporogues
Pour hôtes cette fois.
L'un Sémène Vanupieds,
L'autre Ivan Dépouillé,
Et l'orphelin, glorieux héros,
Ivan Iarochenko.
« Avons parcouru la Pologne,
Toute l'Ukraine aussi,
Et nulle part n'avons trouvé
De fille plus jolie.»
Le premier dit : « Mes frères,
Si j'étais plus prospère,
Je donnerais bien ma fortune
A Catherine la belle
Pour une heure avec elle.»
L'autre dit : « Mes amis;
Si j'étais fort, pardi,
Je ferai don de ma puissance
A Catherine la belle
Pour une heure avec elle.»
Le dernier dit : « Les gars,
Il n'est rien ici-bas
Que je n'aie force d'accomplir

Для цієї Катерини
За одну годину».

Катерина задумалась
І третьому каже:
«Єсть у мене брат єдиний
У неволі вражій!
У Криму десь пропадає;
Хто його достане,
То той мені, запорожці,
Дружиною стане».
Разом повставали,
Коней посідлали,
Поїхали визволяти
Катриного брата.
Один утопився
У Дніпровім гирлі,
Другого в Козлові
На кіл посадили.
Третій, Іван Ярошенко,
Славний вдовиченко,
З лютої неволі,
Із Бахчисараю,
Брата визволяє.

Заскрипіли рано двері
У великій хаті.
«Вставай, вставай, Катерино,
Брата зустрічати».
Катерина подивилась
Та й заголосила:
«Це не брат мій, це мій милий,
Я тебе дурила...»
«Одурила!..» І Катрина
Додолу скотилась
Головонька... «Ходім, брате,
З поганої хати».

Pour Catherine la belle,
Pour une heure avec elle.»

Catherine, toute pensive,
Répondit au dernier :
« Mon frère, mon unique frère,
Est tombé prisonnier.
Il est en Crimée quelque part :
Celui qui le libère
Deviendra, braves Zaporogues,
Mon époux tendre et cher.»
Et tous trois d'un seul saut
Sellèrent leurs chevaux,
Et partirent pour délivrer
Son frère prisonnier.
Dans les bouches du Dniepr
Le premier fut noyé,
A Kozlov le deuxième
Fut un jour empalé.
Mais l'orphelin, glorieux héros,
Ivan Iarochenko,
A Bakhtchissaraï même,
Délivra de ses fers
Le pitoyable frère.

La porte de la maison grince
Et s'ouvre au petit jour.
« Catherine, lève-toi donc,
Ton frère est de retour. »
Catherine voit les deux hommes
Et se met à pleurer :
« J'ai menti, ce n'est pas mon frère,
C'est là mon bien-aimé... »
« Tu m'as menti ! » De Catherine
La tête roule vite
Sur le plancher... « Laissons, frérot,
Cette maison maudite. »

Поїхали запорожці
Вітер доганяти.
Катерину чорнобриву
В полі поховали,
А славнії запорожці
В степу побратались.

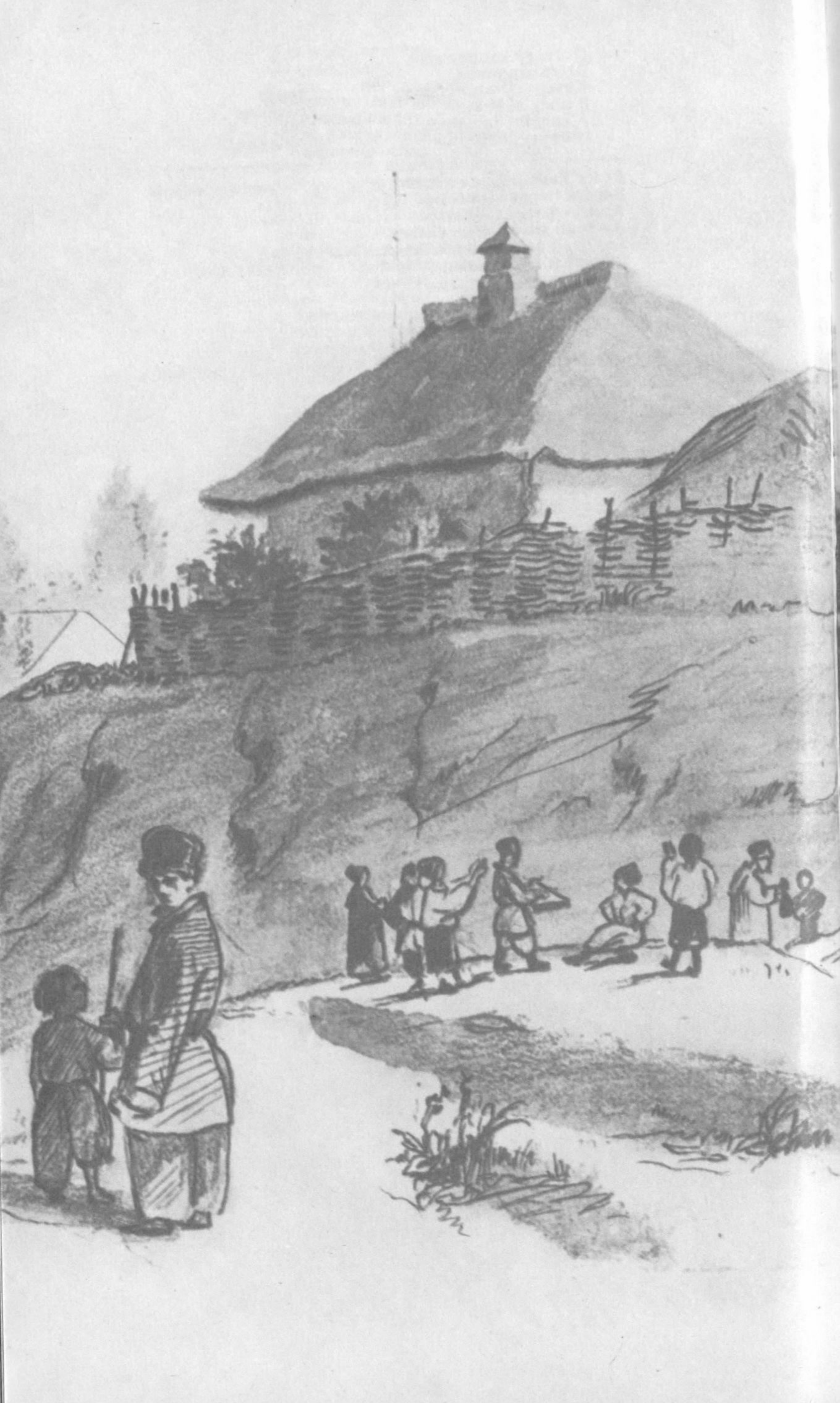
[Друга половина 1848, Кос-Арал]

Et les Zaporogues repartent
Sur les traces du vent.
Ayant enterré Catherine
Au beau milieu d'un champ,
Les deux gars à travers les steppes
S'en vont fraternisant.

[Deuxième semestre de 1848, Kos Aral]

Traduit par Henri Abril

* *
*

На великдень, на соломі
Против сонця, діти
Грались собі крашанками
Та й стали хвалитись
Обновами. Тому к святкам
З лиштвою пошили
Сорочечку. А тій стьожку,
Тій стрічку купили.
Кому шапочку смушеву,
Чобітки шкапові,
Кому свитку. Одна тілько
Сидить без обнови
Сиріточка, рученята
Сховавши в рукава.
— Мені мати куповала.
— Мені батько справив.
— А мені хрещена мати
Лиштву вишивала.
— А я в попа обідала,—
Сирітка сказала.

[Перша половина 1849, Кос-Арал]

---

* *
*

A Pâques, couchés sur la paille,
Au soleil, les enfants jouaient,
Se montraient des oeufs colorés,
Et de leurs cadeaux se vantaient.
Pour l'un une chemise ourlée
A été faite à la maison.
Pour un autre furent achetés
Des rubans et des cordons,
Pour moi une toque fourrée,
Pour toi des bottes d'écuyer.
Seule, à l'écart, une orpheline
Sans rien de neuf, sans cadeau,
Se taisait, les menottes mises
Dans les manches de son manteau.
– Ma mère m'a acheté...
– Mon père a fait ma poupée...
– C'est ma marraine qui a brodé...
– Quant à moi, leur dit l'orpheline,
Chez le pope j'ai déjeuné.

[Premier semestre de 1849, Kos Aral]

Traduit par Cazimir Szymanski

* *
*

Лічу в неволі дні і ночі,
І лік забуваю.
О господи, як то тяжко
Тії дні минають.
А літа пливуть за ними,
Пливуть собі стиха,
Забирають за собою
І добро і лихо.
Забирають, не вертають
Ніколи нічого,
І не благай, бо пропаде
Молитва за богом.
Каламутними болотами,
Меж бур'янами, за годами
Три года сумно протекли.
Багато дечого взяли
З моєї темної комори
І в море нишком однесли.
І нишком проковтнуло море
Моє не злато-серебро,
Мої літа, моє добро,
Мою нудьгу, мої печалі,
Тії незримії скрижалі,
Незримим писані пером.
Нехай гнилими болотами
Течуть собі меж бур'янами
Літа невольничі. А я!
Такая заповідь моя!
Посиджу трошки, погуляю,
На степ, на море подивлюсь,
Згадаю дещо, заспіваю
Та й знов мережать заходжусь
Дрібненько книжечку. Рушаю.

[Перша половина 1850–1858, Оренбург — Петербург]

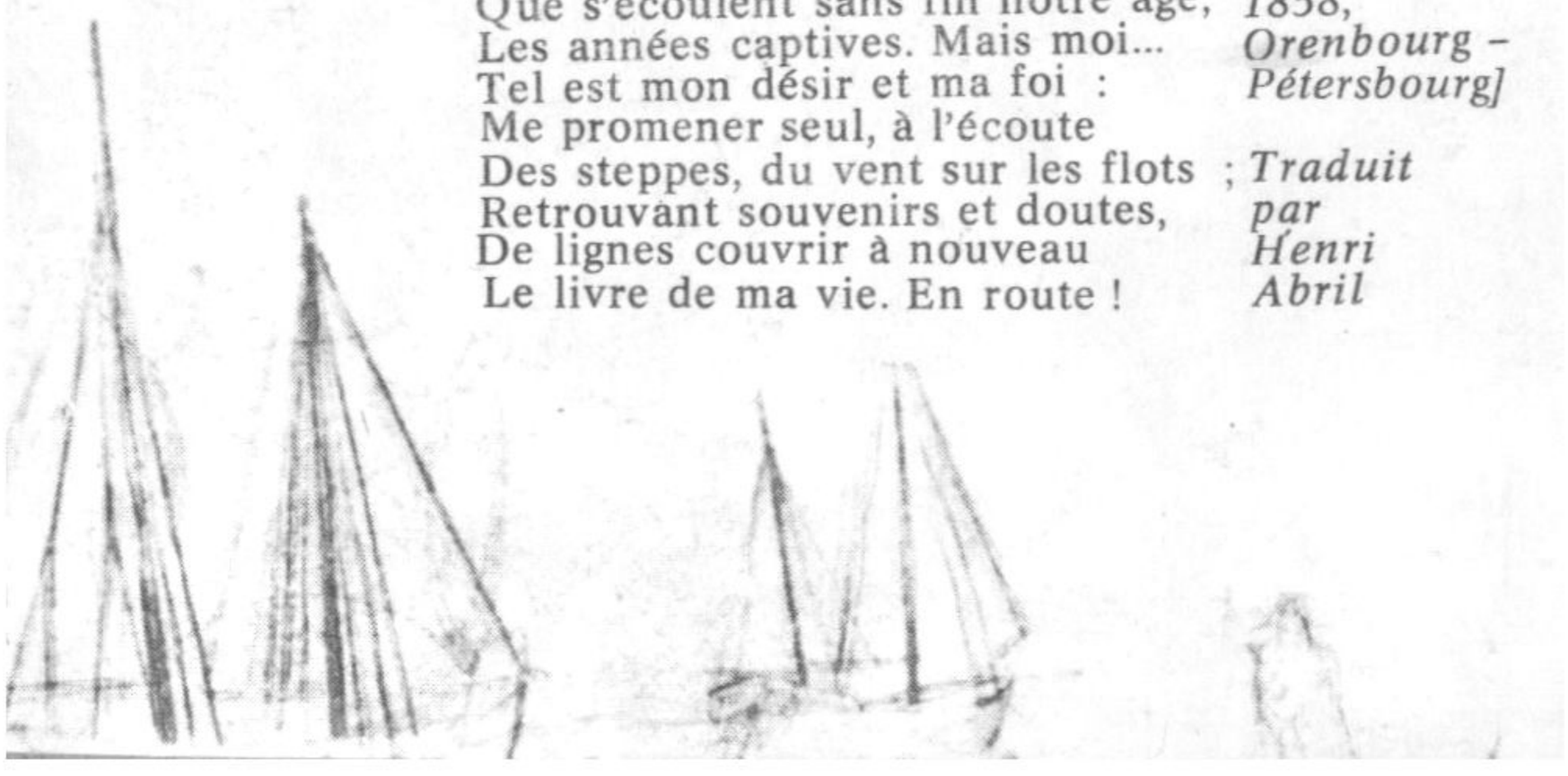
---

* *
*

Captif, je compte jours et nuits,
Et j'en perds la trace.
O Seigneur, qu'il est dur de voir
Comme les jours passent.
Les années s'en vont à leur tour,
Lentement s'exhalent,
En emportant dans leur sillage
Le bien et le mal.
Elles emportent et ne rendent
Jamais rien de rien...
Ne supplie pas, car ta prière,
Dieu s'en moque bien.
Entre ronces et marécages,
Où tristement s'enfuit notre âge,
Trois années ont déjà coulé.
Et en sourdine ont tout volé
Dans mon grenier crépusculaire,
Pour aller l'enfouir dans la mer.
Et la mer a tout avalé :
Ce qui n'était d'argent ni d'or,
Mes années, unique trésor,
Ma nostalgie et mes chagrins,
Et ces tablettes du destin
Que nul n'a déchiffrées encore.
Entre ronces et marécages,
Que s'écoulent sans fin notre âge,
Les années captives. Mais moi...
Tel est mon désir et ma foi :
Me promener seul, à l'écoute
Des steppes, du vent sur les flots ;
Retrouvant souvenirs et doutes,
De lignes couvrir à nouveau
Le livre de ma vie. En route !

[Premier semestre de 1850–1858, Orenbourg – Pétersbourg]

Traduit par Henri Abril

* *
*

Не молилася за мене,
Поклони не клала
Моя мати; а так собі
Мене повивала,
Співаючи: «Нехай росте
Та здорове буде!»
І виріс я, хвалить бога,
Та не виліз в люде.
Лучче було б не родити
Або утопити,
Як мав би я у неволі
Господа гнівити.

А я так мало, небагато
Благав у бога. Тілько хату,
Одну хатиночку в гаю,
Та дві тополі коло неї,

* *
*

Non, ma mère, tu n'as pas
Prié pour ton fils,
Mais tant bien que mal tu l'as
Bercé et nourri,
En chantant : « Grandis, bébé,
Deviens fort et sain.»
J'ai grandi en vérité,
Sans devenir quelqu'un.
Quel malheur que d'être né !
Mieux vaudrait me noyer.
Pour ne pas me plaindre au Ciel
De mon sort cruel.

J'ai demandé dans mes prières
Si peu à Dieu – une chaumière,
Petite et humble, dans un bois,
Flanquée de deux ou trois platanes,

Та безталанную мою,
Мою Оксаночку; щоб з нею
Удвох дивитися з гори́
На Дніпр широкий, на яри́,
Та на лани́ золотополі,
Та на високії могили;
Дивитись, думати, гадать:
Коли-то їх понасипали?
Кого там люде поховали?

І вдвох тихснько заспівать
Ту думу сумную, днедавну,
Про лицаря того гетьмана, [1]
Що на огні ляхи спекли.
А потім би з гори зійшли:
Понад Дніпром у темнім гаї
Гуляли б, поки не смеркає,
Поки мир божий не засне,

Et puis j'ai demandé qu'Oxane
Vînt habiter auprès de moi
Pour voir ensemble du côteau
Le large Dniepr rouler ses eaux
Et, au milieu des champs déserts,
Compter les tertes funéraires,
Rêvant tous deux aux temps passés
Où ces tombeaux furent dressés,
Aux preux qui dorment sous la terre,
Aux hommes qui les enterrèrent.
On eût chanté à l'unisson
A mi-voix la triste chanson
Qui dit comment l'hetman hardi [1]
Fut brûlé vif par l'ennemi.
Le soir, quittant notre colline,
A l'ombre des forêts voisines,
Le long du Dniepr on eût flâné

Поки з вечерньою зорьою
Не зійде місяць над горою,
Туман на лан не прожене.
Ми б подивились, помолились
І, розмовляючи, пішли б
Вечеряти в свою хатину.
Даєш ти, господи єдиний,
Сади панам в твоїм раю,
Даєш високії палати.
Пани ж, неситії, пузаті,
На рай твій, господи, плюють
І нам дивитись не дають
З убогої малої хати.

Я тільки хаточку в тім ра́ї
Благав, і досі ще благаю,
Щоб хоч умерти на Дніпрі,
Хоч на малесенькій горі.

[Перша половина 1850, Оренбург]

Jusqu'au moment où le soleil
Aurait sombré et le sommeil
Eût envahi le monde entier,
Puis, ayant dit notre prière,
Nous serions revenus souper,
En bavardant, dans la chaumière.
Tu donnes, notre Dieu et père,
De beaux châteaux, des parcs ombrés
Aux maîtres de la vie, aux riches
Qui de tes larges dons se fichent,
Tandis que nous, les pauvres hères,
Nous n'osons pas même admirer
Leur paradis de nos chaumières.

[Premier semestre de 1850, Orenbourg]

Je demandais une chaumine,
Seigneur, je la demande encore ;
Il ferait bon mourir au bord
Du Dniepr, en haut d'une colline.

Traduit par Nina Nassakina

* *
*

Якби ви знали, паничі,
Де люде плачуть живучи,
То ви б елегій не творили
Та марне бога б не хвалили,
На наші сльози сміючись.

* *
*

Si vous saviez, jeunes seigneurs,
Combien à la campagne on pleure,
Vous n'auriez plus jamais écrit
De pastorales élégies.
C'est une injure à nos souffrances...

За що, не знаю, називають
Хатину в гаї тихим раєм.
Я в хаті мучився колись,
Мої там сльози пролились,
Найперші сльози. Я не знаю,

Une chaumine au bord d'un bois
Vous semble un paradis... Hélas !
J'y ai versé dans mon enfance
Des pleurs amers en abondance.
Est-il au monde une misère

Чи єсть у бога люте зло,
Що б у тій хаті не жило?
А хату раєм називають!

Не називаю її раєм,
Тії хатиночки у гаї
Над чистим ставом край села.
Мене там мати повила
І, повиваючи, співала,
Свою нудьгу переливала
В свою дитину... В тім гаю,
У тій хатині, у раю,
Я бачив пекло... Там неволя,
Робота тяжкая, ніколи
І помолитись не дають.
Там матір добрую мою
Ще молодую — у могилу
Нужда та праця положила.
Там батько, плачучи з дітьми
(А ми малі були і голі),
Не витерпів лихої долі,
Умер на панщині!.. А ми
Розлізлися межи людьми,
Мов мишенята. Я до школи —
Носити воду школярам.
Брати на панщину ходили,
Поки лоби їм поголили!
А сестри! Сестри! Горе вам,
Мої голубки молодії,
Для кого в світі живете?
Ви в наймах виросли чужії,
У наймах коси побіліють,
У наймах, сестри, й умрете!

Мені аж страшно, як згадаю
Оту хатину край села!
Такії, боже наш, діла
Ми творимо у нашім раї

Que l'on ne trouve en ce taudis,
Dans la chaumière dont on dit
Que c'est le paradis sur terre ? !

Non, la chaumière au bord du bois
N'a pas été l'Eden pour moi.
C'est sous le toit d'une chaumière
Que je suis né. Ma pauvre mère
Alors, en me berçant, chantait,
Et de ses chants se répandaient
Sur moi ses peines, sa douleur.
Dans sa chaumière j'ai grandi,
Et de ce calme paradis
J'ai vu l'enfer, où le labeur,
Le joug, la gêne, la corvée
Empêchent même de prier.
Là-bas ma pauvre douce mère
Est morte, jeune, de misère.
Après avoir longtemps pleuré
Avec nous, les enfants, sa mort,
Mon père aussi a succombé,
Comme elle, à son pénible sort,
Et il est mort esclave... et nous,
Nous en allâmes n'importe où.
Moi je portais pour notre école
De l'eau du puits... et mes aînés
Comme manoeuvres agricoles
Peinaient aux champs pour le seigneur.
Jusqu'au moment d'être enrôlés,
Comme soldats, dans notre armée.
Et vous, mes soeurs, mes pauvres soeurs,
Mes douces, mes jolies colombes !
Comment pouvez-vous respirer
Etant vouées jusqu'à la tombe
Au plus cruel des esclavages ?
Servant les autres vous mourrez
Courbées, vieillies bien avant l'âge.

На праведній твоїй землі!
Ми в раї пекло розвели,
А в тебе другого благаєм,
З братами тихо живемо,
Лани братами оремо
І їх сльозами поливаєм.
А може, й те ще... ні, не знаю,
А так здається... сам єси...
(Бо без твоєї, боже, волі
Ми б не нудились в раї голі).
А може, й сам на небеси
Смієшся, батечку, над нами
Та, може, радишся з панами,
Як править миром. Бо дивись:
Он гай зелений похилився,
А он з-за гаю виглядає
Ставок, неначе полотно,
А верби геть понад ставо́м
Тихесенько собі купають
Зелені віти... Правда, рай?
А подивися та спитай!
Що там твориться у тім раї!
Звичайне, радость та хвала!
Тобі єдиному святому
За дивнії твої діла!
Отим-то й ба! Хвали нікому,
А кров, та сльози, та хула,
Хула всьому! Ні, ні, нічого
Нема святого на землі...
Мені здається, що й самого
Тебе вже люди прокляли!

[Перша половина 1850, Оренбург]

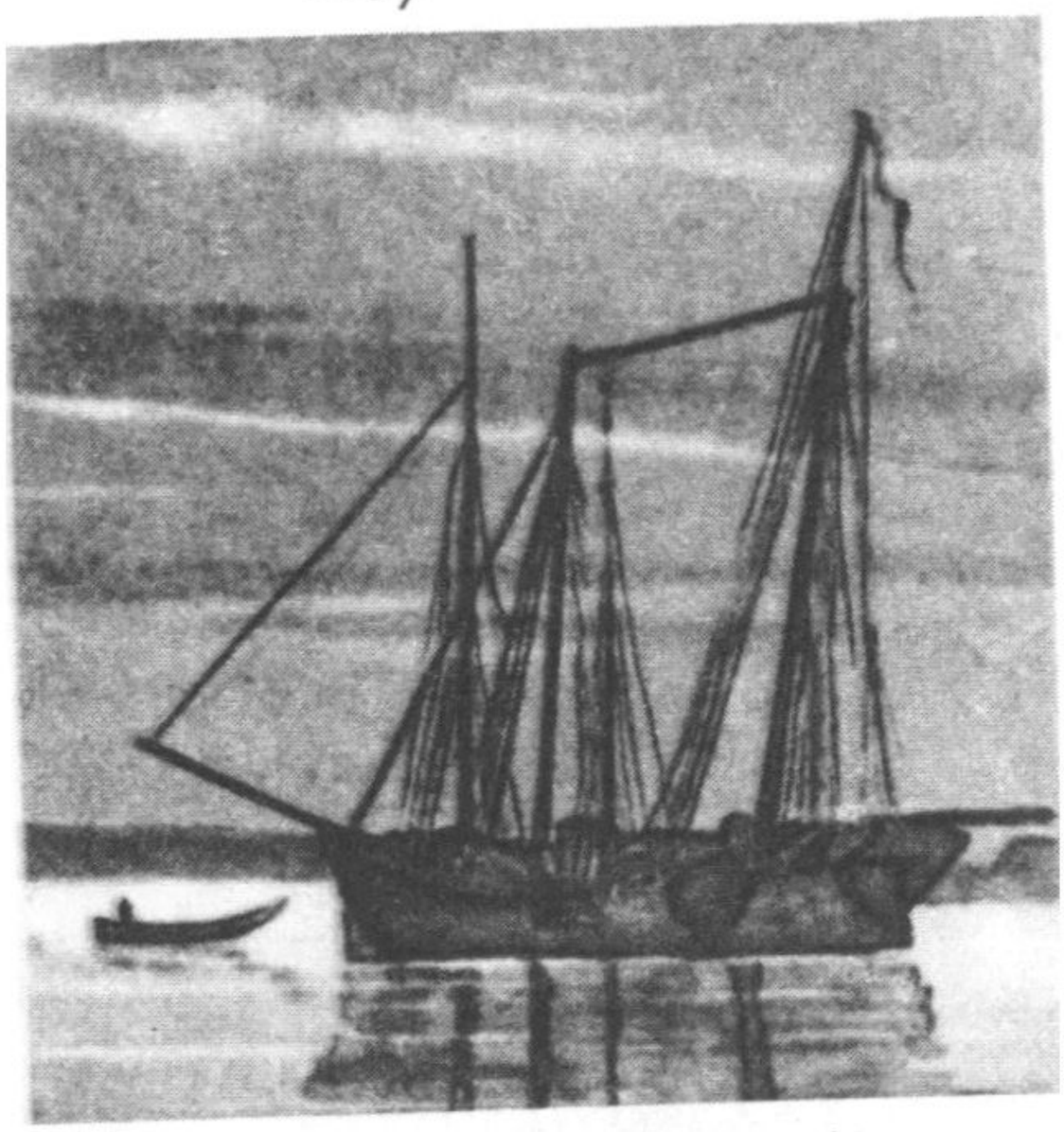
Lorsque je pense à la chaumière
Blanche et paisible – je frémis.
Telle est la bienheureuse vie
Qu'on a créée sur notre terre.
Ta sainte terre, ô Dieu puissant,
Est transformée en vrai enfer,
Où l'homme rêve au paradis.
Nos frères sont de nous contents ;
Nous labourons pour eux leurs champs
Trempés de larmes, de sueur...
Parfois je pense, ô mon Seigneur,
Que, voyant tout du haut du ciel,
(On sait que, dans ce monde, rien
Sans ton consentement n'advient) –
Que tu te ris du triste sort
Des pauvres gens, même peut-être,
Tu tiens conseil avec les maîtres
Pour gouverner le monde... Vois !
Là-bas, dans l'ombre de ce bois,
Comme une nappe bleue, s'étend,
Entre les arbres, un étang.
Autour de lui les saules penchent
Sur l'onde leurs flexibles branches...
Un vrai Eden !... Va voir un peu
Ce qui se passe dans ces lieux.
Tu n'y verras ni jouissance,
Ni paix, ni joie, ni coups d'encens
Pour tes bienfaits, Dieu, notre Père !
Mais des souffrances, la misère,
Des pleurs, des malédictions...
Il n'est plus rien de saint sur terre...
J'ai quelquefois l'impression,
Devant ces cris et ces blasphèmes,
Que l'homme a maudit Dieu lui-même.

[Premier semestre de 1850, Orenbourg]

Traduit par Nina Nassakina

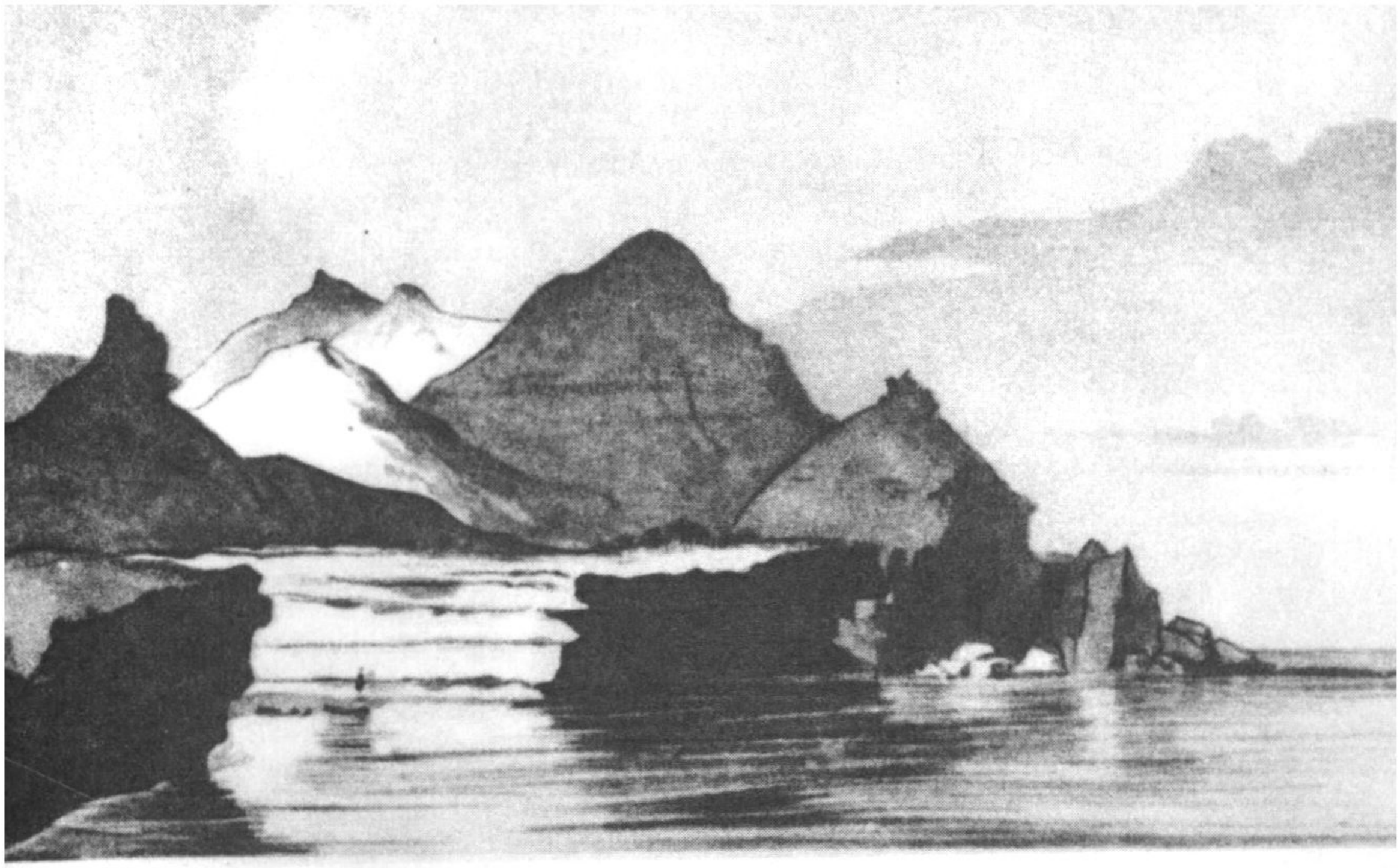
НЕОФІТИ[1]
(ПОЕМА)
СИЯ ГЛАГОЛЕТ
ГОСПОДЬ:
СОХРАНИТЕ СУД,
И СОТВОРИТЕ
ПРАВДУ,
ПРИБЛИЖИБОСЯ
СПАСЕНИЕ МОЕ
ПРИЙТИ,
И МИЛОСТЬ МОЯ
ОТКРЫЕТСЯ.
ИСАИЯ,
ГЛАВА 5(6), СТ 1

М.С.ЩЕПКИНУ.[2]
НА ПАМЯТЬ
24 ДЕКАБРЯ
1857

LES NÉOPHYTES[1]
(POÈME)
AINSI PARLE L'ÉTERNEL:
OBSERVEZ CE QUI
EST DROIT ET
PRATIQUEZ CE QUI
EST JUSTE;
CAR MON SALUT
NE TARDERA
PAS À VENIR,
ET MA JUSTICE
À SE MANIFESTER.
ESAÏE,
CHAPITRE 5(6),
VERSET 1

A M.S. CHTCHEPKINE,[2]
EN SOUVENIR
DU 24 DÉCEMBRE
1857

Возлюбленику муз і грацій,
Ждучи тебе, я тихо плачу
І думу скорбную мою
Твоїй душі передаю.

Привітай же благодушне
Мою сиротину,
Наш великий чудотворче,
Мій друже єдиний!
Привітаєш — убогая,
Сірая, з тобою
Перепливе вона Лету.[3]
І огнем-сльозою
Упаде колись на землю
І притчею стане
Розпинателям народним,
Грядущим тиранам.

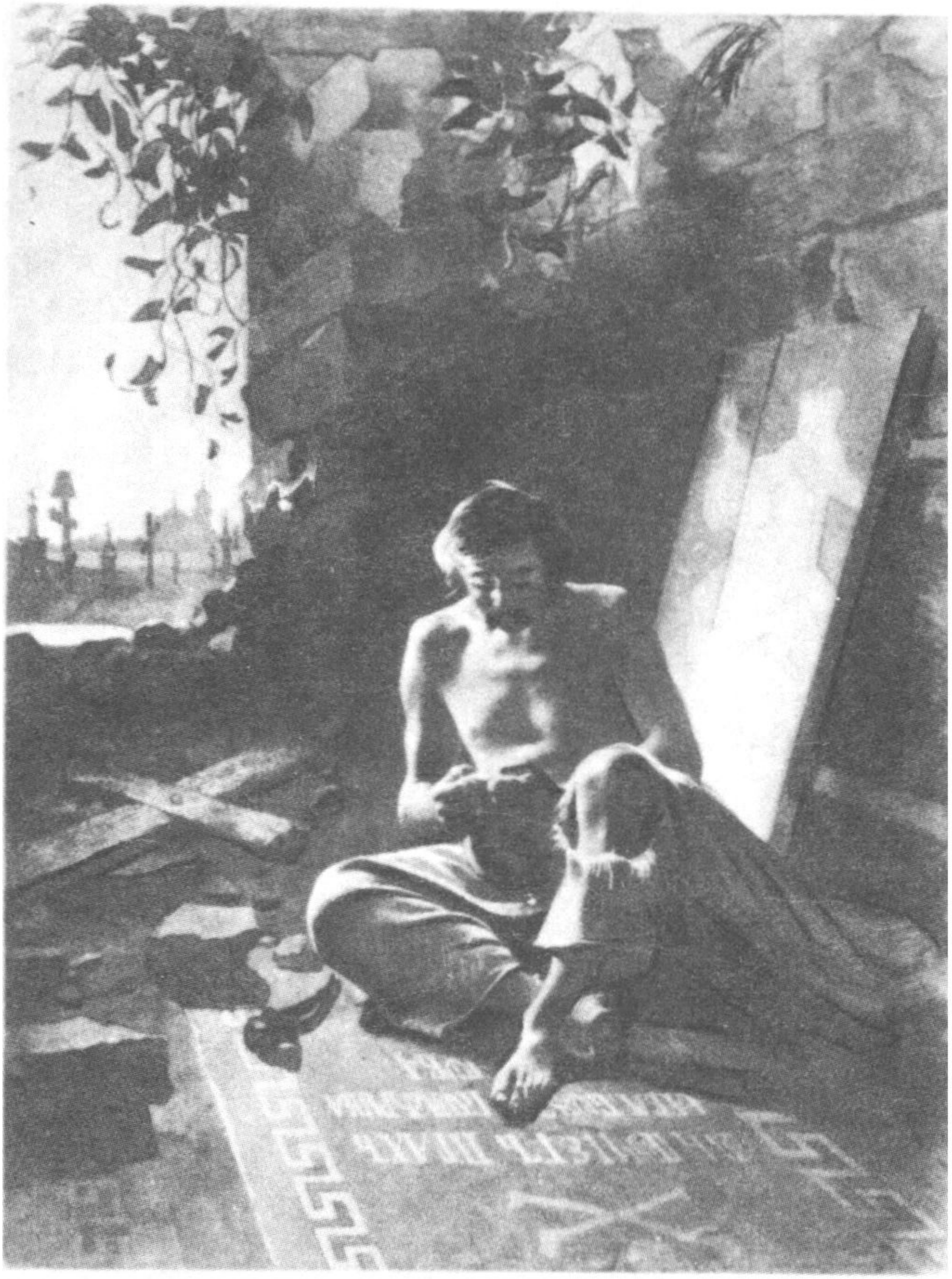
Давно вже я сиджу в неволі,
Неначе злодій взаперті,
На шлях дивлюся, та на поле,
Та на ворону на хресті

Elu des Grâces et des Muses,
A te guetter mes larmes sourdent,
Et je remets comme autrefois
En ton âme mon désarroi.

Sois-lui d'un accueil généreux,
C'est ma pensée captive,
O grand génie miraculeux,
Mon confident unique !
L'accueilles-tu, et grâce à toi,
La pauvre est toute prête
A traverser le vieux. Léthé,[3]
Et en larme brûlante
Tombée un jour en bon terreau,
Se faire parabole,
A l'usage de nos tyrans
Et des futurs despotes.

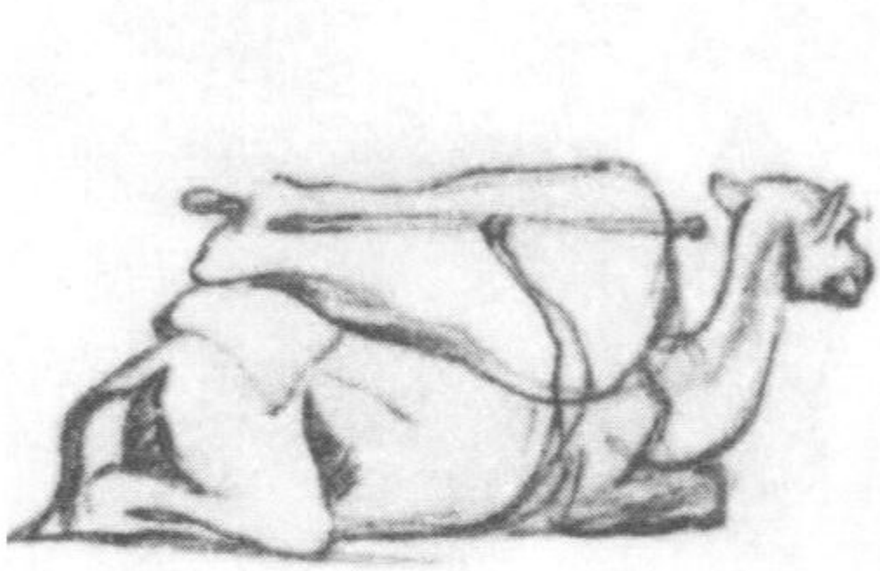
Depuis longtemps je me morfonds
Dans ma prison tel un sicaire,
N'ayant de vue que le chemin,
Un champ et puis le cimetière

На кладовищі. Більш нічого
З тюрми не видно. Слава богу
Й за те, що бачу. Ще живуть,
І богу моляться, і мруть
Хрещені люде.
Хрест високий
На кладовищі трохи збоку
Златомальований стоїть.
Не вбогий, мабуть, хтось лежить?
І намальовано: розп'ятий
За нас син божий на хресті.

Plein de corbeaux en croix. C'est tout
Ce qui paraît. Remercions Dieu,
Ce n'est pas rien. Et puis encore,
Priant le ciel, vivent et meurent
Quelques chrétiens.
Une grande croix
S'élève, à peine de guingois,
Façonnée d'or, au cimetière.
Un de point pauvre est là en terre.
L'artiste a peint le bon Jésus
Crucifié pour notre salut.

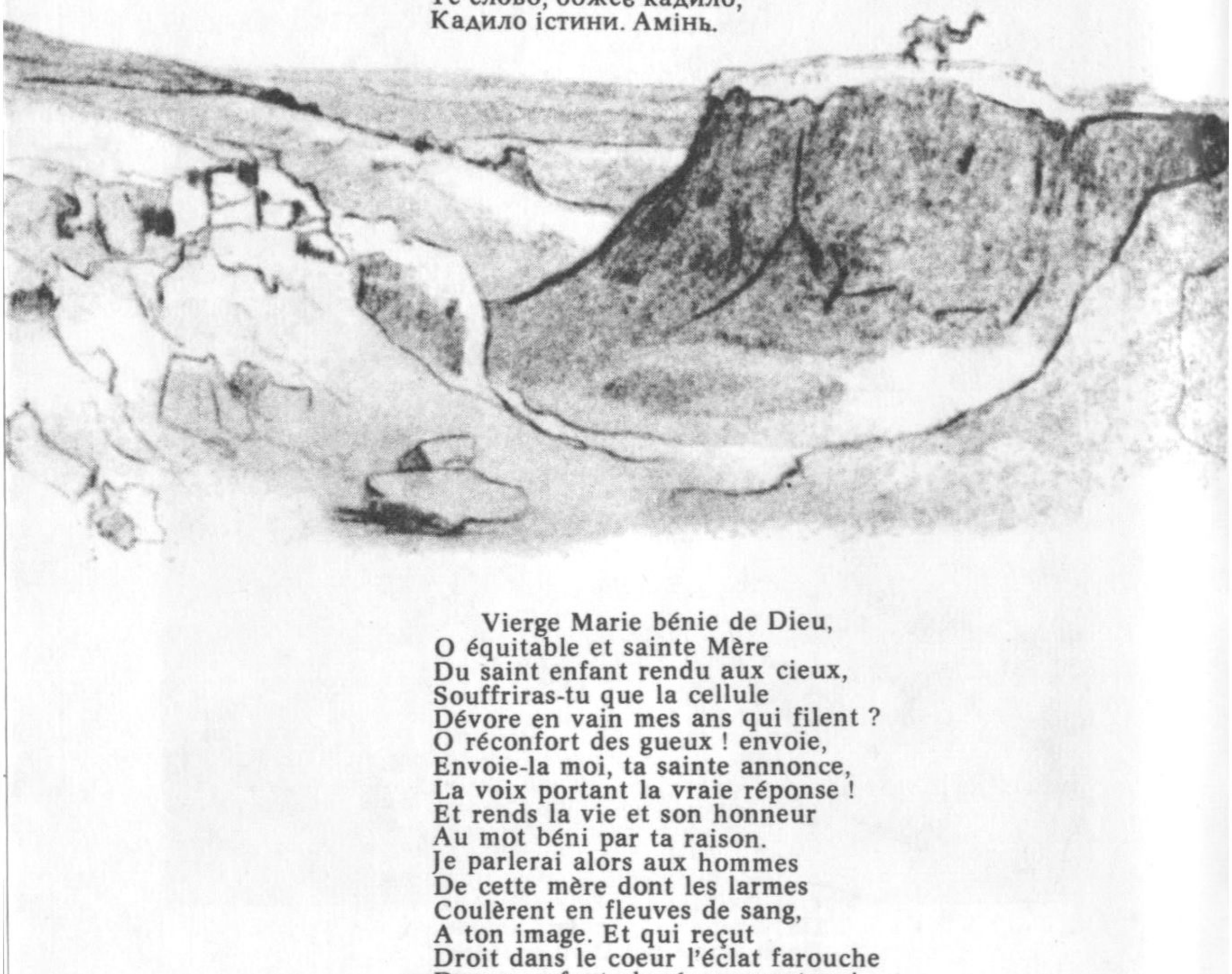
Спасибі сиротам багатим,
Що хрест поставили. А я...
Такая доленька моя!
Сиджу собі та все дивлюся
На хрест високий із тюрми.
Дивлюсь, дивлюся, помолюся:
І горе, горенько моє,
Мов нагодована дитина,
Затихне трохи. І тюрма
Неначе ширшає. Співає
І плаче серце, оживає
І в тебе, боже, і в святих
Та праведних твоїх питає,
Що він зробив їм, той святий,
Той назорей, той син єдиний [4]
Богом ізбранної Марії.
Що він зробив їм? І за що
Його, святого, мордували,
Во узи кували;
І главу його честную
Терном увінчали?
І вивели з злодіями
На Голгофу-гору;
І повісили меж ними —
За що? Не говорить
Ні сам сивий верхотворець,
Ні його святії —
Помощники, поборники,
Кастрати німиє!

Merci aux orphelins du riche
D'avoir planté l'objet... Et moi.
C'est le destin qui me veut là,
Je suis assis dans ma cellule,
A contempler le crucifix.
Quand j'ai bien vu, une prière,
Et ma douleur, mon long souci,
Comme un enfant que l'on dorlote,
Se calme un peu. Et ma prison
Paraît plus grande. Puis, chante
Et geint mon coeur, il ressuscite
Et t'interroge, Seigneur Dieu,
Et tous tes saints, et tous tes justes :
Qu'a-t-il donc fait, le vertueux
De Nazareth,[4] l'enfant unique
De la Marie par Dieu sa mère ?
Que vous a-t-il fait ? Et pourquoi
Fut-il flagellé, ce saint homme,
Pourquoi couvert de chaînes ?
Et sa tête sanctifiée,
Couronnée de l'épine ?
Et le prophète au Golgotha
Traîné par les vigiles
Et crucifié entre larrons,
Pourquoi ? Nulle réponse,
Ni du suprème Créateur,
Ni de ses saints apôtres,
Ses complices et serviteurs,
Maudits castrats aphones !

Благословенная в женах,
Святая праведная мати
Святого сина на землі,
Не дай в неволі пропадати,
Летучі літа марне тратить.
Скорбящих радосте! пошли,
Пошли мені святеє слово,
Святої правди голос новий!
І слово розумом святим
І оживи, і просвіти!
І розкажу я людям горе,
Як тая мати ріки, море
Сльози кровавої лила,
Так, як і ти. І прийняла
В живую душу світ незримий
Твойого розп'ятого сина!..
Ти матер бога на землі!
Ти сльози матері до краю,
До каплі вилила! Ридаю,
Молю, ридаючи; пошли,
Подай душі убогій силу,
Щоб огненно заговорила,
Щоб слово пламенем взялось,
Щоб людям серце розтопило,
І на Украйні понеслось,
І на Україні святилось
Те слово, божеє кадило,
Кадило істини. Амінь.

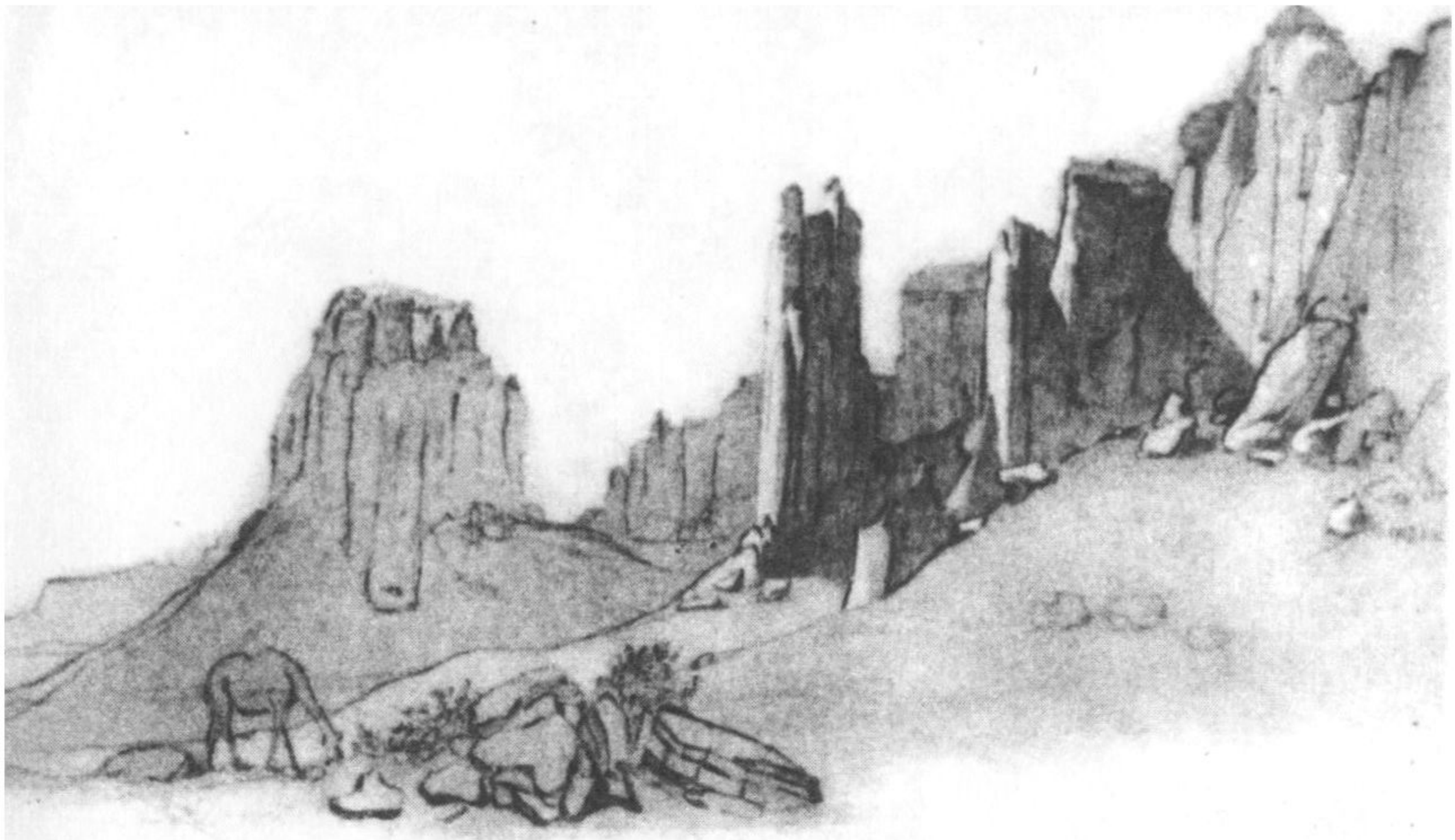
Vierge Marie bénie de Dieu,
O équitable et sainte Mère
Du saint enfant rendu aux cieux,
Souffriras-tu que la cellule
Dévore en vain mes ans qui filent ?
O réconfort des gueux ! envoie,
Envoie-la moi, ta sainte annonce,
La voix portant la vraie réponse !
Et rends la vie et son honneur
Au mot béni par ta raison.
Je parlerai alors aux hommes
De cette mère dont les larmes
Coulèrent en fleuves de sang,
A ton image. Et qui reçut
Droit dans le coeur l'éclat farouche
De son enfant cloué aux poutres !...
Toi, la mère du Dieu terrien !
Toi qui pleuras jusqu'aux dernières
Les larmes maternelles ! Je pleure.
Je pleure ! Envoie, je t'en supplie,
Prête la force à ma pauvre âme,
Que dans sa voix perce la flamme,
Que s'embrase soudain son mot,
Qui'il dégèle le coeur des hommes.
Et par l'Ukraine déferle,
Et par l'Ukraine s'affirme
Le mot, la lumière divine,
L'éclat de vérité ! Amen.

1

Не в нашім краю, богу милім,
Не за гетьманів і царів,
А в римській ідольській землі
Се беззаконіє творилось.
Либонь, за Декія [5] царя?
Чи за Нерона сподаря?
Сказать запевне не зумію.
Нехай за Не́рона.
Росії
Тойді й на світі не було,
Як у Італії росло
Мале дівча. І красотою,
Святою, чистою красою,
Як тая лілія, цвіло.
Дивилася на неї мати
І молоділа. І дівчаті
Людей шукала. І найшла.
Та, помолившись Гіменею
В своїм веселім гінекею,[6]
В чужий веселий одвела.
Незабаром зробилась мати
Із доброї тії дівчати:
Дитину-сина привела.
Молилася своїм пенатам [7]
І в Капітолій [8] принесла
Немалі жертви. Ублагала
Капітолійський той синкліт,[9]
Щоб первенця її вітали
Святії ідоли. Горить
І день і ніч перед пенатом
Святий огонь. Радіє мати:
В Алкіда [10] син її росте,
Росте; лицяються гетери
І перед образом Венери
Лампаду світять.

1

Non sous ce ciel, béni de Dieu,
Ni sous l'hetman ni sous le tsar,
Mais en la Rome des païens
On vit régner cet arbitraire.
Etait-ce sous César Décius ?[5]
Ou sous Néron le dissolu ?
A peine saurais-je le dire.
Mettons Néron.
Le russe empire
N'était pas même en embryon,
Qu'en Italie pour tout de bon
Vivait la gentille fillette.
Elle était bonne, aussi bien faite
Que fleur de lis épanouie,
Et fit la joie de sa famille
Qui lui chercha, quand fut nubile,
Un bon parti. Ce fut trouvé.
Au gynécée [6] de ses parentes
On fit à Hyménée offrande,
Et fut dans l'autre gynécée.
Il ne fallut long temps pour faire
De la tendron nouvelle mère :
Bientôt naquit un beau garçon.
Et de prier les bons Pénates,[7]
Et de porter de riches dons
Au Capitole.[8] Et je te flatte
Les révérends capitolins,
Pour que l'enfant soit à la garde
Des saintes idoles. Enfin,
Luit jour et nuit devant les lares
Un feu sacré. Mére comblée !
C'est un Alcide [9] qui grandit,
Grandit si bien que l'hétaïre
S'en vient déjà brûler la cire
Sur l'autel de Vénus.

2

Тойді вже сходила зоря
Над Віфлієм.[11] Правди слово,
Святої правди і любові
Зоря всесвітняя зійшла!
І мир, і радость принесла
На землю людям. Фарисеї [12]
І вся мерзенна Іудея
Заворушилась, заревла,
Неначе гадина в болоті.
І сина божія во плоті
На тій Голгофі розп'яла
Межи злодіями. І спали,
Упившись кровію, кати,
Твоєю кровію. А ти
Возстав од гроба, слово встало,
І слово правди понесли
По всій невольничій землі
Твої апостоли святії.

2

L'étoile, en ce temps-là, levait
Déjà à Bethléem. L'étoile
De saint amour, de vérité
Qui répandait ses rais au monde.
Qui apportait et paix, et joie
A tous les hommes de la terre.
Les Pharisiens [10] s'en indignèrent,
Et la Judée fit grand sabbat,
Comme vermine au marécage !
On crucifia sur la montagne
L'enfant de Dieu réincarné,
En compagnie de deux coquins.
Et s'endormirent les bourreaux
Repus de sang, ton sang. Et toi
Ressuscité, leva ton Verbe,
Et fut portée la vérité
Sur la planète bâillonnée,
Par le saint choeur de tes apôtres.

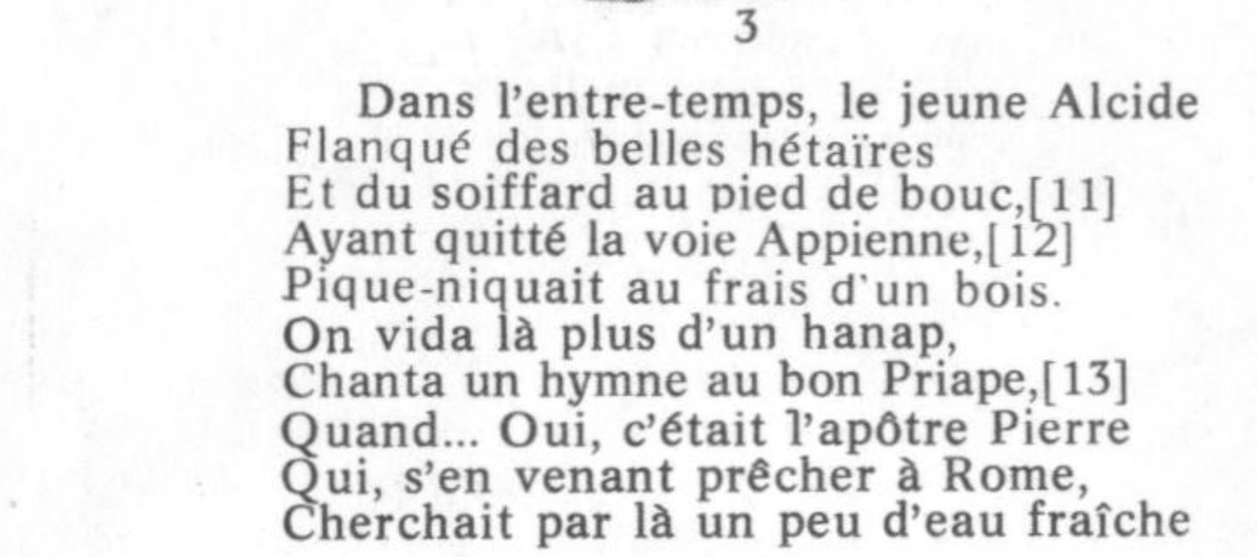
3

Тойді ж ото її Алкід,
Та ще гетери молодії,
Та козлоногий п'яний дід [13]
Над самим Аппієвим шляхом [14]
У гаї гарно роздяглись,
Та ще гарніше попились,
Та й поклонялися Пріапу.[15]
Аж гульк!.. Іде святий Петро
Та, йдучи в Рим благовістити,
Зайшов у гай води напитись

3

Dans l'entre-temps, le jeune Alcide
Flanqué des belles hétaïres
Et du soiffard au pied de bouc,[11]
Ayant quitté la voie Appienne,[12]
Pique-niquait au frais d'un bois.
On vida là plus d'un hanap,
Chanta un hymne au bon Priape,[13]
Quand... Oui, c'était l'apôtre Pierre
Qui, s'en venant prêcher à Rome,
Cherchait par là un peu d'eau fraîche

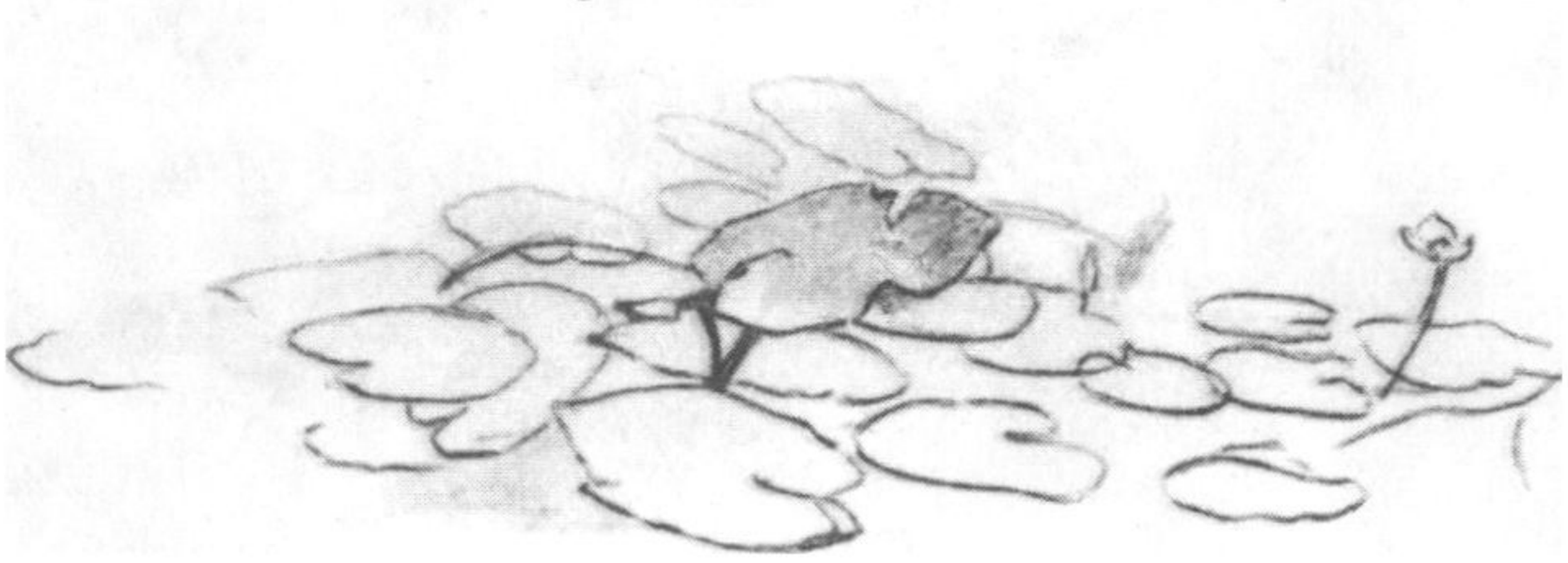

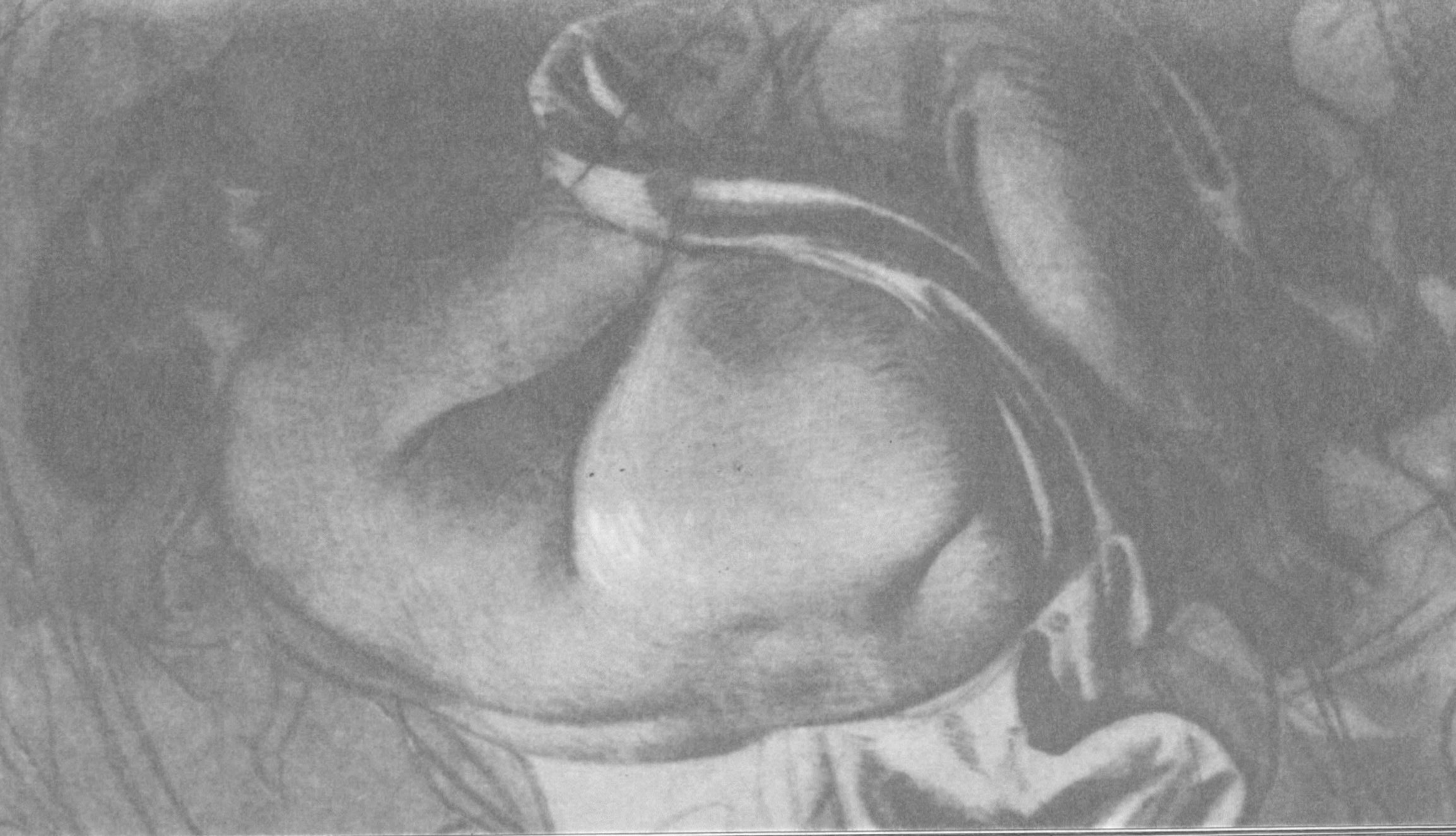

І одпочити. «Благо вам!» —
Сказав апостол утомленний
І оргію благословив.
І тихим, добрим, кротким словом
Благовістив їм слово нове,
Любов, і правду, і добро,
Добро найкращеє на світі,
Та братолюбіє. І ситий
І п'яний голий отой Фавн,
І син Алкід твій, і гетери —
Всі, всі упали до землі
Перед Петром. І повели
До себе в терми [16] на вечерю
Того апостола...

Et de repos. « *Vale !* » [14] dit-il
Et en dépit de sa fatigue
Le saint vieillard bénit l'orgie.
Puis, de sa voix modeste et grave,
Il annonca la vraie parole
De vérité et de bonté,
De la bonté la plus parfaite –
L'amour du prochain ! Et le Faune,
Tout nu, grisé et plein qu'il fût,
Et ton Alcide, et les donzelles,
Tous s'abîmèrent à genoux
Devant le saint. Et ce soir-là,
Ils prirent le chemin des thermes [15]
Avec l'apôtre...

4

І в термах оргія. Горять
Чертоги пурпуром і златом,
Куряться амфори.[17] Дівчата
Трохи не голії стоять
Перед Кіпрідою [18] і влад
Співають гімн. Приуготован
Веселий пир; і полягли
На ложах гості. Регіт! Гомін!

Гетери гостя привели
Сивобородого. І слово
Із уст апостола святого
Драгим єлеєм потекло.
І стихла оргія. А жриця
Кіпріди, оргії цариця,
Поникла радостним челом
Перед апостолом. І встала,
І всі за нею повставали

4

Aux thermes c'est l'orgie. Flamboient
De pourpre et d'or les hautes voûtes,
Fument les essences. Des filles
Fort peu vêtues rangées par trois
Devant Cypris,[16] à plusieurs voix
Chantent un hymne. La table est mise
Pour le festin ; les invités
Déjà s'allongent. Cris, surprise :
Voyez ces filles escortées
Du vieux barbon ! Mais la parole,
De la bouche du saint apôtre,
Se répand en chrême précieux.
Et l'orgie meurt ! Oui, la maîtresse
De l'endroit, l'aimable prêtresse,
Prosternant un front lumineux
Devant l'apôtre, se leva,
Et tous les hôtes l'imitèrent,

І за апостолом пішли
У катакомби. І єдиний
Твій син Алкід пішов за ними
І за апостолом святим,
За тим учителем своїм.
А ти, весела, вийшла з хати
На шлях із гаю виглядати

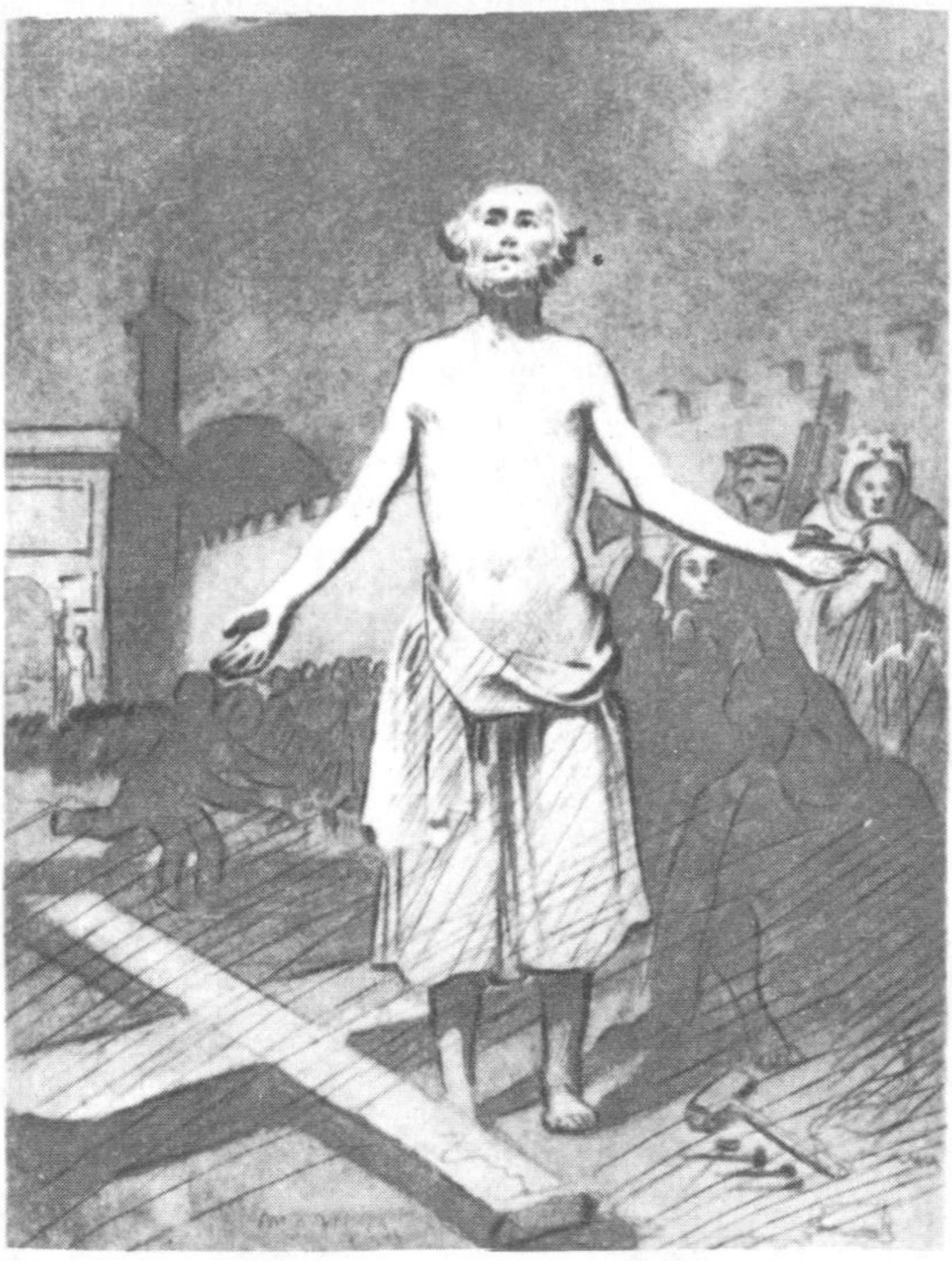
Свого Алкіда. Ні, нема.
Уже й не буде. Ти сама
Помолишся своїм пенатам,
Сама вечерять сядеш в хаті...
Ні, не вечерять, а ридать,
Ридать, і долю проклинать,
І сивіть, кленучи. І горе!
Умреш єси на самоті,
Мов прокаженна!

Et tous s'en furent avec Pierre
Dans les catacombes. Ton fils,
Ton fils Alcide les suivit,
Dans la foulée du saint apôtre,
Dans le sillage de son maître...
Et toi, joyeuse et insouciante,
Tu l'attendais devant la porte,
Ton enfant. Pouvais-tu savoir
Qu'il ne reviendrait pas ? Qu'au soir,
Tu ferais seule ta prière,
Veillerais seule à la lumière,
Et pleurerais, oui, pleurerais
En maudissant ta destinée,
Et vieillirais... O pauvre mère,
En solitude tu mourras,
Comme les lépreux !

5

На хресті
Стремглав повісили святого

Того апостола Петра.
А неофітів в Сіракузи [19]
В кайданах одвезли. І син
Алкіда, твоя дитина,
Єдиная твоя родúна,
Любов єдиная твоя,
Гниє в неволі, в кайданах.
А ти, прескорбная, не знаєш,
Де він конає, пропадає!
Ідеш шукать його в Сибір
Чи теє... в Скіфію... [20] І ти...
І чи одна ти? Божа мати!
І заступи вас, і укрий!
Нема сім'ї, немає хати,

5

Sur la croix
Fut crucifié l'apôtre Pierre,
La tête en bas, pour sainteté.
Les néophytes en galère
A Syracuse [17] sont menés.
Là-bas le fils que tu adores,
Ton fruit unique, pauvre mère,
Le seul objet de ton amour,
Est enfermé, jeté aux fers.
Mais toi, tu ne sais pas, pauvrette,
Où retrouver les oubliettes,
Tu vas chercher en Sibérie...
Je voulais dire la Scythie.[18]
Mais es-tu seule ? O sainte Mère !
Et les protège, et les soutiens !
Il n'est de toit ni de chaumière,

Немає брата, ні сестри,
Щоб незаплакані ходили,
Не катувалися в тюрмі
Або в далекій стороні,
В британських, галльських легіонах
Не муштровались! О Нероне!
Нероне лютий! Божий суд,
Правдивий, наглий, серед шляху
Тебе осудить. Припливуть
І прилетять зо всього світа
Святиє мученики. Діти
Святої волі. Круг одра,
Круг смертного твого предстануть
В кайданах. І... тебе простять.
Вони брати і християни,
А ти собака! людоїд!
Деспот скажений!

6

Аж кишить
Невольника у Сіракузах
В льохах і тюрмах. А Медуза [21]
В шинку з старцями п'яна спить,
От-от прокинеться... і потом,
І кров'ю вашою, деспоти,
Похмілля справить.

Скрізь шукала
Дитину мати. Не найшла
І в Сіракузи поплила.
Та там уже його в кайданах
Найшла, сердешная, в тюрмі.
Не допустили й подивитись,
І мусила вона сидіть
Коло острога. Ждать і ждать,
Як бога з неба, виглядать
Своєго сина: аж поки-то
Його в кайданах поженуть
Бульвар мести.

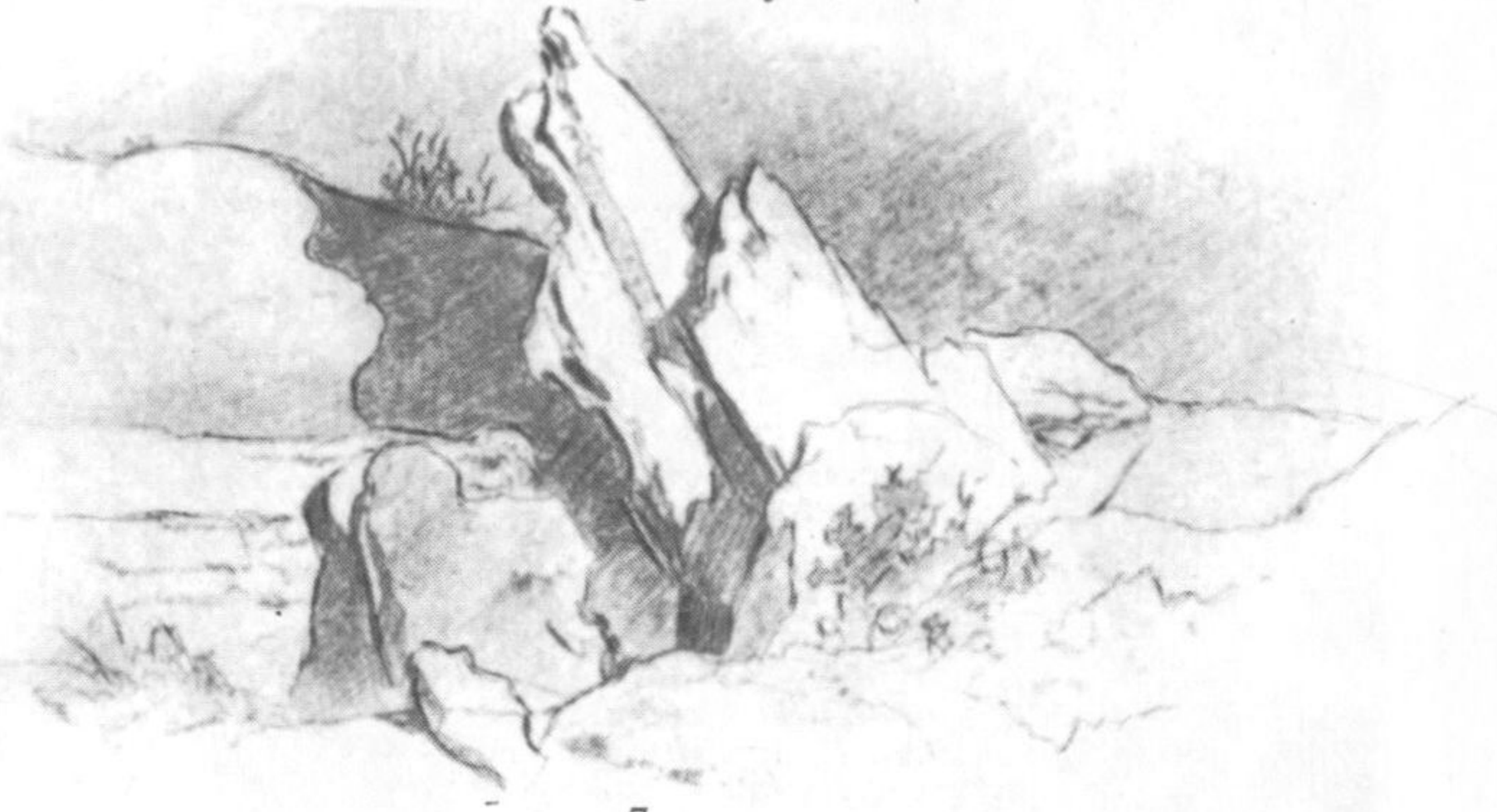
Il n'est de frère ni de soeur
Qui n'ait son lot de rudes larmes,
Qui ne visite les prisons
Ou sous des cieux inamicaux,
Ne serve dans l'armée romaine,
En Gaule, en Bretagne. O Néron !
Cruel Néron ! La main de Dieu
En plein chemin, sans crier gare,
Fera justice. Du monde entier
S'assembleront en longues foules
Les saints martyrs. Les purs enfants
De liberté. A ton chevet
D'agonisant ils accourront
Avec leurs fers et... leur pardon.
Car ils sont frères et chrétiens
Et toi, un chien, que dis-je, un ogre !
Un despote enragé !

6

Des cents
De prisonniers à Syracuse
Sont au cachot. Oui, la Méduse [19]
Cuve son vin avec les gueux,
Mais gare à son réveil... à craindre
Que votre sang aussi, despotes,
Soit de son goût...

Longtemps la mère
Chercha son fils. Enfin ses pas
A Syracuse la portèrent,
Où dans les chaînes le trouva,
Au fond d'une prison sordide.
La malheureuse n'eut point droit
D'aller lui faire sa visite.
Il ne resta d'autre recours
Qu'attendre, attendre tout le jour
Que son enfant sous bonne escorte
Ne sorte enfin pour la corvée
Des boulevards.

А в Римі свято.
Велике свято! Тиск народу,
Зо всього царства воєводи,
Преторіане [22] і сенат,
Жерці і ліктори [23] стоять
Круг Капітолія. І хором
Співають гімн, і курять дим
З кадил і амфор. І з собором
Іде сам кесар. Перед ним
Із бронзи литую статую
Самого кесаря несуть.

7

Напевне видумали свято
Патриції-аристократи
І мудрий кесарів сенат.
Вони, бач, кесаря хвалили
На всі лади, що аж остило
Самим їм дурня вихвалять,
То, заразóм щоб доконать,
Вони на раді й присудили,
Щоб просто кесаря назвать
Самим Юпітером, та й годі.
І написали воєводам
По всьому царству: так і так;
Що кесар бог. Що більш од бога!
І майстрові дали кувать
Із бронзи кесаря. До того
Так, нотабене,[24] додали,
Що бронзовий той кесар буде

Là-bas, à Rome,
C'est la fête ! D'immenses foules,
Des généraux de tout l'empire,
Les prétoriens [20] et le Sénat,
Et les licteurs,[21] les magistrats –
Au Capitole. Un choeur de vierges
Entonne l'hymne et les parfums
Embaument l'air. En grand cortège,
Paraît César ! Le précédant,
Des esclaves portent au monde
Sa statue coulée dans le bronze.

7

Curieux triomphe conçu là
Par les préteurs et les pontifes
Et autres sages du Sénat !
Voilà-t-il point que les séides
Ont tant loué le grand césar,
Que de nausée atteints eux-mêmes
Ils sont d'avis d'y mettre terme
En lui donnant... du Jupiter !
Et le décret fut dépêché
Aux quatre coins du grand royaume,
Oyez : César divinisé,
César plus grand que les dieux, même !
Puis les sculpteurs furent priés
De le couler, leur divin bronze,
Et d'y graver, *nota bene*,
Que ce césar issu de fonte...

І милувать. Сердешні люде,
Неначе в ірій, потягли
У Рим на прощу. Приплила
Із Сіракуз і та небога
Благати кесаря і бога.
І чи одна вона? Мій боже!
Прийшло їх тисячі в сльозах,
Прийшло здалека.
Горе з вами!
Кого благати ви прийшли?
Кому ви сльози принесли?

Кому ви принесли з сльозами
Свою надію? Горе з вами,
Раби незрячії! Кого?
Кого благаєте, благії,
Раби незрячії, сліпії?
Чи ж кат помилує кого?
Молітесь богові одному,
Молітесь правді на землі,
А більше на землі нікому
Не поклонітесь. Все брехня —
Попи й царі...

8

Перед Нероном,
Перед Юпітером новим,
Молились вчора сенатóри
І всі патриції, і вчора

Accordait grâce ! Un flot de gueux
Remplis d'espoir s'en fut à Rome,
Quérir merci. S'en fut comme eux
L'infortunée de Syracuse,
Pour obtenir l'auguste excuse.
Est-elle seule ? Juste Seigneur !
Elles sont mille et mille encor,
Venues de loin.
O malheureuses !
De qui merci venez quérir ?
A qui vos pleurs venez offrir ?
A qui confier votre espérance
Et votre peine ? O malheureuses,
Esclaves aveuglées ! En qui,
En qui espérez-vous, naïves,
Esclaves éblouies, aveugles ? !
Bourreau n'accorde point merci.
Qu'à Dieu seul aillent vos prières,
A la vérité sur la terre ;
Ne révérez rien ni quiconque
Ici-bas ; tout n'est que mensonge,
Et pope, et tsar...

8

Devant Néron,
Devant le nouveau Jupiter
Priaient hier les sénateurs
Et tous les patriciens : hier

Лилася божа благодать.
Кому чи чином, чи грошима,
Кому аренду Палестіну,
Байстрятам дещо. А кому
Самі благоволили дать
Свою підложницю в супруги,
Хоча й підтоптану. Нічого,
Аби з-під кесаря. А в кого
Сестру благоволили взять
У свій гарем. І се нічого:
На те він бог, а ми під бога
Себе повинні підкладать,
Не тільки сестер.
Преторіане помолились,
Преторіанам дав указ,
Щоб все, що хочуть, те й робили,
А ми помилуємо вас.
І ви, плебеї-гречкосії,
І ви молилися, та вас
Ніхто не милує. Не вміють
Вас і помиловать гаразд!

9

На третій день уже пустили
Молитися за християн.
І ти приходила, молилась,
І милосердий істукан
Звелів везти із Сіракузи
У Рим в кайданах християн.
І рада ти, і весела
Кумирові знову
Помолилась. А кумир той,
Юпітер той новий,
Ось побач, якеє свято
Буде завдавати
В Колізеї. А тим часом
Іди зустрічати
Свого сина. Та не дуже
Радій лиш, небого.

C'était journée d'onction divine.
Là, en titre, là en dinars,
Là, à ferme, la Palestine,
Faut bien que vivent les bâtards.
A l'un échut l'honneur insigne
De recevoir sa concubine
En épouse. Certes usée,
Mais par César ! Pour compenser,
On voulut bien d'une cousine
Pour son harem. Nul ne rechigne,
N'est-il point dieu ? Il l'est ; partant
Chacun se doit d'en faire autant,
Le peu qu'une cousine !
Les prétoriens font la prière
Et il leur est recommandé
D'agir en tout à leur manière –
Nous nous chargeons de pardonner.
Mais rien pour toi, plèbe agricole
Qui n'omets point de le prier.
Pas de pardon. Pas une obole
Que l'on daignât t'abandonner !

9

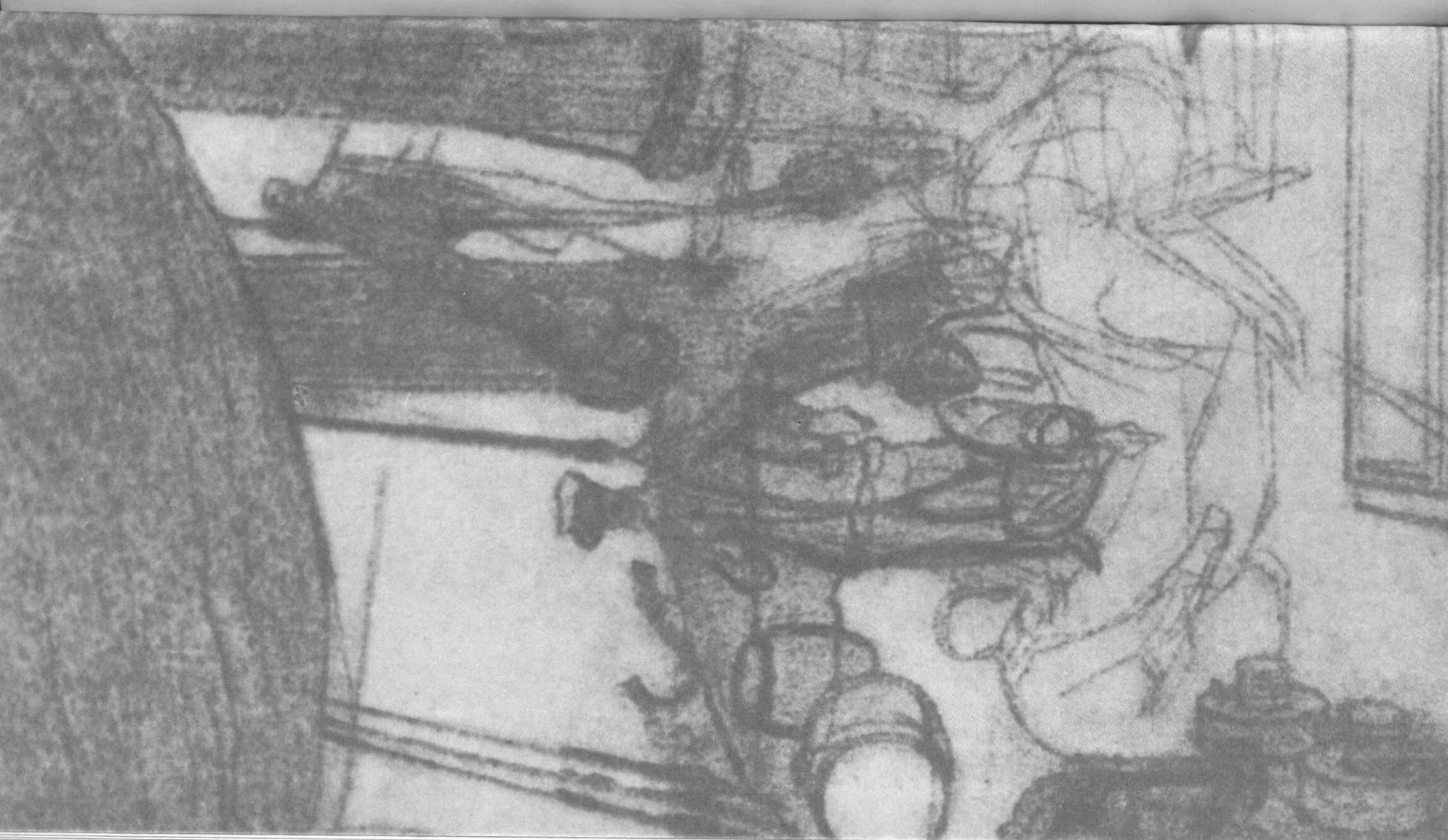
On fut admis, au jour troisième,
A requérir pour les chrétiens.
Et tu allas de ta supplique
Et le divus le voulut bien,
Qu'on ramenât en l'urbs romaine
Les prisonniers Syracusiens.
Grande est ta joie, vif ton bonheur !
Déjà tu lui rends grâces,
A l'idole. Funeste erreur !
Ton Iupiter caresse
D'autres projets ; il voit déjà
La fête monstrueuse
Qu'il va donner au Colisée.
Pour l'heure, va-t-en vite
Voir ton enfant. Et mets un frein
A tes espoirs, ribaude,

Ще не знаєш ти нового
Ласкавого бога.
А поки що з матерями
Алкідова мати
Пішла його зустрінути,
Святих привітати
На березі. Пішла єси,
Трохи не співаєш
Та кесаря Юпітера
Хвалиш-вихваляєш:
«От Юпітер так Юпітер!
Не жаль і назвати
Юпітером. А я, дурна,
Ходила благати
У Афіни Юпітера.
Дурна, більш нічого!»
І нищечком помолилась
Кесареві-богу
Та й пішла понад болотом,
На Тібр поглядає.
А по Тібру із-за гаю
Байдак випливає

Чи галера. На галері
Везуть твого сина
З неофітами в кайданах.
А твоя дитина

Tu ne connais pas encor bien
Les vertus de l'idole.
Donc, avec les autres mamans,
Celle de notre Alcide
S'en vient en hâte au rendez-vous,
Sur les berges du Tibre,
Bénir les saints. Et tant que va,
Tout juste si ne chante,
Louant césar et Jupiter
En mots de dithyrambe :
« Pour un Jupin c'est un Jupin !
Il n'y a rien à dire.
Un Jupiter. Et moi, gamine,
Qui fus confier mes maux
Au Jupiter d'Athènes...
Gamine, c'est le mot ! »
Secrètement elle honora
César d'une prière
Et repartit vers les marais,
Regarder la rivière.
Regarde donc, infortunée,
Car sur les eaux du Tibre
Paraît la nef des galériens.
Ce sont les néophytes,
Et ton enfant est parmi eux.
Mieux, par faveur extrême

Ще й до щогли прикована —
Не неофіт новий,
А апостол великого
Христового слова.
Отакий-то він. Чи чуєш,
У путах співає
Твій мученик.

«Псалом новий господеві
І новую славу
Воспоєм честним собором,
Серцем нелукавим.
Во псалтирі і тимпані [25]
Воспоєм благая,
Яко бог кара неправих,
Правим помагає,
Преподобнії во славі
І на тихих ложах
Радуються, славословлять,
Хвалять ім'я боже.
І мечі в руках їх добрі,
Острі обоюду,
На отмщеніє язикам
І в науку людям.
Окують царей неситих
В залізнії пута,
І їх, славних, оковами
Ручними окрутять.
І осудять неправедних
Судом своїм правим,
І вовіки стане слава,
Преподобним слава».

10

А ти на березі стояла,
Неначе темная скала.
Не слухала і не ридала,
А а л і л у я подала

Ce fils au mât est enchaîné,
Car le catéchumène
Ardent apôtre est devenu
Du mot évangélique !
Tel est ton fils... Mais n'entends-tu
Monter malgré les fers
Le chant de ton martyr ?

« Ce psaume neuf à notre Christ
Et cette gloire neuve,
Entonnons-les en confrérie,
D'un coeur que rien n'entache.
A psaltérions et tympanons [22]
Entonnons la louange,
Car Dieu châtie les malfaisants
Et soulage les justes.
Les saints patrons siégeant aux cieux
Dans les loges de moire
Louent de concert le nom de Dieu
Et célèbrent sa gloire.
Ils ont en main le glaive nu
Au tranchant redoutable,
En punition des corrompus,
Aux gentils en exemple.
Ils couvriront les rois véreux
D'entraves métalliques,
Ils chargeront leurs bras glorieux
De pesantes menottes.
Et la justice passera
Sur les hommes injustes,
Et sera la gloire des pères
Dans les siècles des siècles. »

10

Et toi, figée au bord de l'eau
Telle un rocher inamovible,
Tu n'écoutais ni ne pleurais :
Alléluia, dirent tes lèvres

За матерями християнам.
Мов дзвони, загули кайдани
На неофітах. А твій син,
Єдиний твій! апостол новий,
Перехрестившись, возгласив:
«Молітесь, братія! Молітесь
За ката лютого. Його
В своїх молитвах пом'яніте.
Перед гординею його,
Брати мої, не поклонітесь.
Молитва богові. А він
Нехай лютує на землі,
Нехай пророка побиває,
Нехай усіх нас розпинає;
Уже внучата зачались,
І виростуть вони колись,
Не месники внучата тії,
Христові воїни святиє!
І без огня, і без ножа
Стратеги божії воспрянуть.
І тьми, і тисячі поганих
Перед святими побіжать.
Молітесь, братія!»
Молились,
Молилися перед хрестом
Закуті в пута неофіти,
Молились радостно. Хвала!
Хвала вам, душі молодиє!
Хвала вам, лицарі святиє!
Вовіки-віки похвала!

11

І в Рим галера приплила.
Минає тиждень. П'яний кесар,
Постригши сам себе в Зевеса,
Завдав Зевесу юбілей.

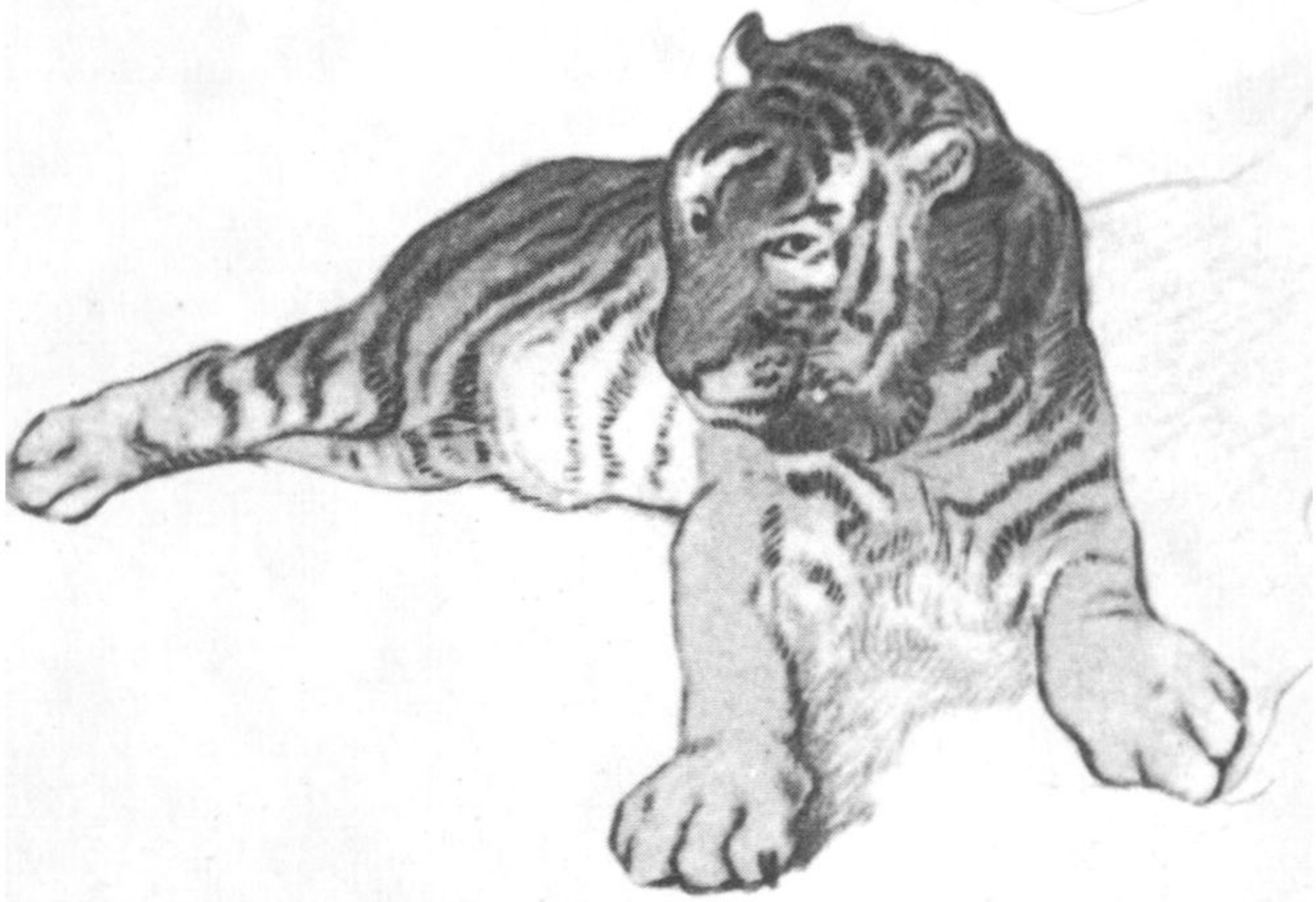
Avec les mères des chrétiens.
A ce salut un bruit de chaînes
Vous répondit. Et ton enfant,
Ton seul enfant, nouvel apôtre,
Après s'être signé, parla :
« Priez pour lui, priez, mes frères,
Pour le bourreau. N'oubliez pas
De le nommer dans vos prières.
Ne cédez point, frères en Dieu,
A la superbe du despote.
Prière à l'Eternel. Et lui,
Qu'il perpétue ses avanies,
Qu'il supplicie le saint apôtre,
Qu'il crucifie, qu'il tue les nôtres ;
Les petits-enfants sont conçus
Qui vont lever de jour en jour,
Non point enfants de la vengeance,
Mais saints guerriers de l'Espérance !
Et marcheront sans feu ni fer
Les stratèges de l'Eternel,
Et par milliers les idolâtres
Fuiront devant les saints oracles.
Frères, priez ! »
Et ils prièrent
A l'unisson devant la croix,
Les néophytes des galères,
Avec ferveur et avec joie.
Gloire ! Gloire à ces âmes fortes !
Gloire aux chevaliers de la foi !
Dans les siècles des siècles, vivat !

11

Enfin à Rome fut la nef.
Au bout d'un temps l'auguste ivrogne
Qui s'est sacré lui-même Zeus
Conçoit à Zeus de rendre hommage.

Ликує Рим. Перед кумира
Везуть возами ладан, мірро,
Женуть гуртами християн
У Колізей. Мов у різниці,
Кров потекла. Ликує Рим!

І гладіатор, і патрицій —
Обидва п'яні. Кров і дим
Їх упоїв. Руїну слави
Рим пропиває. Тризну править
По Сціпіонах [26]. Лютуй! лютуй,
Мерзенний старче. Розкошуй
В своїх гаремах. Із-за моря
Уже встає святая зоря.
Не громом праведним, святим
Тебе уб'ють. Ножем тупим
Тебе заріжуть, мов собаку,
Уб'ють обухом.

Другий день
Реве арена. На арені
Лідійський [27] золотий пісок
Покрився пурпуром червоним,

Rome est en liesse. A son aimé,
Elle charrie encens et myrrhe ;
Quant aux chrétiers, ils sont traînés
Au Colisée. En fleuve pourpre
Le sang coule. Rome est en joie !
Et gladiateurs, et patriciens
Sont déchaînés, fumées et meurtres
Font leur oeuvre. Rome s'enivre
Sur les décombres de sa gloire,
C'est une orgie à la Scipion ! [23]
Fête toujours, hideux vieillard,
Prends tes ébats dans les harems ;
Car outre mer se lève l'astre
Et point de foudre justicière!
Seras frappé en ton sommeil
Par un surin, comme une brute,
Ou par un fer.

Deux jours entiers
Rugit le cirque. Dans l'arène
Les sables d'or de la Lydie [24]
Ont pris les teintes purpurines

В болото крові замісивсь.
А сіракузьких назореїв
Ще не було у Колізеї.
На третій день і їх в кайданах
Сторожа з голими мечами
Гуртом в різницю привела.
Арена звіром заревла.
А син твій гордо на арену,
Псалом співаючи, ступив.

— Молитесь браття! Молитесь
За Катта лютого. Його
Рукою своєю молитвою полишайте.
Перед господньою його
Бритвою лиш не поклоняйтесь.
Молитва богові. А вінок
Нехай мотує на землях,
Нехай пуп рожа побачить,
Нехай усяк хай росписує;
Уже внуки твої зачнуть,
І вигостинуть вони колись
Намісники внучата ті
Христові вогнем світять!
І без очей, і без ноги,
Стрепенуться божі вогні
І тьми і тьми погаслих
Перед святими побіжать
Молитесь браття. —

І п'яний кесар, мов скажений,
Зареготавсь. І леопард
Із льоху вискочив на сцену,
Ступив, зирнув... І полилась
Святая кров. По Колізеї
Ревучим громом пронеслась
І стихла буря. Де ж була?
Де ти сховалась? Чом на його,
На кесаря свого святого,

D'affreux bourbiers sanguinolents.
Mais les chrétiens de Syracuse
N'ont pas encor versé leur sang.
Enfin la garde, au jour troisième,
A l'abattoir conduit en armes
Les condamnés nazaréens.
Le Colisée ronge son frein...
Ton fils alors entonne un psaume
Et, plein d'orgueil, fait quelques pas.
Et le fou-rire étreint l'idole
César grisé... Un léopard
Saute d'un bond hors de la fosse,
Il voit la proie... C'est fait. Jaillit
Le sang chrétien ! Un cri immense
Déferle sur le Colisée,
S'éteint... Où étais-tu, pauvresse ?
Dans quelle cache ? Pourquoi, dis,
Ne t'es-tu pas jetée sur lui,

Не кинулась? Бо стерегли,
Кругом в три лави оступили
Зевеса ліктори. За ним,
Твоїм Юпітером святим,
Залізну браму зачинили.
А ти осталася одна,
Одна-однісінька надворі.
І що ти зможеш? «Горе! Горе!
О горе лютеє моє!
Моя ти доленько! Без його
Що я робитиму? До кого
Я прихилюся?..» І небога
Кругом зирнула, і о мур,
Об мур старою головою
Ударилась, і трупом пала
Під саму браму.

13

З позорища увечері
У терми сховався
Святий кесар з лікторами.
Колізей остався
Без кесаря і без римлян,
І ніби заплакав
Одинокий. Мов гора та,
На полі чорніє
Колізей той серед Риму.
Тихо, тихо віє
Із-за Тібра, із Альбано [28]
Вітер понад Римом.
А над чорним Колізеєм,
Ніби із-за диму,
Пливе місяць круглолиций.
І мир первозданний
Одпочив на лоні ночі.
Тілько ми, Адаме,
Твої чада преступниє,

Ton Zeus ? Etait-ce que les sbires
Formaient une triple cohorte
Autour du saint ? Et que sur lui,
Ce Jupiter que tu bénis,
Se referma la lourde porte ?
Te voilà seule pour toujours,
Bel et bien seule sur la place.
Et qu'y peux-tu ? « Malheur, malheur,
O mon malheur irrémédiable !
Pauvre de moi, sans mon apôtre,
Que vais-je devenir ? qui d'autre
Me chérira ?... » Et la diablesse,
Voyant qu'un mur se dressait là,
Contre ce mur heurta la tête
Et, inconsciente, s'écroula
Au pied de l'antre.

13

Finis les jeux, à la même heure
César filait aux thermes
En compagnie de ses licteurs.
Le Colisée sommeille ;
Sans son divus, sans ses Romains,
On jurerait qu'il peine,
Solitaire : au beau mitan
De la cité romaine
Sa masse noire s'assoupit.
Un vent chargé d'arômes,
Venu du Tibre, d'Albano [25]
Sans bruit caresse Rome.
Et sur le noir du Colisée,
Enfantée par la brume,
Paraît la lune en son quartier ;
Tout un monde en extase
Repose au giron de la nuit.
Nous seuls, Adam et Eve,
Nous seuls, vos enfants criminels,

Не одпочиваєм
До самої домовини
У проспанім раї.
Гриземося, мов собаки
За маслак смердячий,
Та тебе ще зневажаєм,
Праотче ледачий!

14

Трохи одпочила
Стара мати недобита.

Живущую силу
Сила ночі оживила.
Встала, походила
Коло замкнутої брами
Та щось шепотала.
Чи не кесаря святого
Нишком проклинала?
А може, й так. Тихесенько
До брами підкралась,
Послухала, усміхнулась
І щось прошептала,
Якесь слово. І нишечком
Коло брами сіла

Nous démenons sans trêve,
Nous démenons jusqu'au cercueil,
A l'oubli de l'Eden.
Nous nous battons comme des chiens
Pour un morceau de carne,
Et de respect vous marquons peu,
O paresseux ancêtres !

14

Reprenait ses esprits,
Tout doucement, la vieille mère ;
Les forces de la nuit
L'avaient remplie d'ardeur nouvelle.
Elle s'ébroue, se tâte,
Devant la porte va et vient,
Et ses lèvres chuchotent.
Maudirait-elle son Jupin
Dans le secret de l'âme ?
Il se pourrait. A pas de loup
S'approche de la porte,
Prête l'oreille, puis sourit,
Marmonne quelque chose,
On ne sait quoi. Et devant l'huis
La vieille enfin s'accote
Sans plus broncher. Pas pour longtemps,
Car s'ouvre la poterne

Й зажурилась. Незабаром
Брама одчинилась.
І на возах, на колесницях
Із Колізея, із різниці,
Святиє вивезли тіла;
І повезли на Тібр. Тілами
Святих убитих годували

Для царського-таки стола
У Тібрі рибу. Встала мати,
Кругом оглянулась, взялась
За биту голову руками
І тихо, мовчки за возами
Марою чорною пішла
На Тібр. А скіфи сіроокі,
Погоничі, рабів раби,
Подумали — сестра Морока [29]
Із пекла вийшла проводжать
У пекло римлян. Поскидали
У воду трупи та й назад
З возами скіфи повертали.
І ти осталася одна
На березі. І ти дивилась,
Як розстилалися, стелились
Круги широкії над ним,

Et en convoi, par charretées,
Des abattoirs du Colisée
On évacue les saints cadavres.
Le peu qui reste des martyrs
Sera jeté sans ralentir
En pâture aux poissons du Tibre,
De ceux qu'on sert au grand Néron.
L'infortunée ne fait qu'un bond,
Ses mains lacèrent son visage ;
Suivant de loin les équipages,
Un spectre noir, sans dire mot,
S'en va pleurer au bord des eaux.
Des cochers scythes à l'oeil morne,
Les plus esclaves de ces gueux,
Ont bien cru voir en sa personne
La propre soeur de Morok-dieu,[26]
Venue quérir quelques Romains
Pour sa fournée ! Nos tristes Scythes,
Ayant remis leur chargement
Aux flots du Tibre, tournent bride.
Tu restes seule maintenant,
Sur ce talus. Et tu regardes
Courir et s'amplifier les ondes
En larges cercles, sur ton fils,
Sur ton enfant et saint martyr !

Над сином праведним твоїм!
Дивилась, поки не осталось
Живого сліду на воді.
І усміхнулася тойді,
І тяжко, страшно заридала,
І помолилась в перший раз
За нас розп'ятому. І спас
Тебе розп'ятий син Марії.
І ти слова його живії
В живую душу прийняла.
І на торжища, і в чертоги
Живого істинного бога
Ти слово правди понесла.

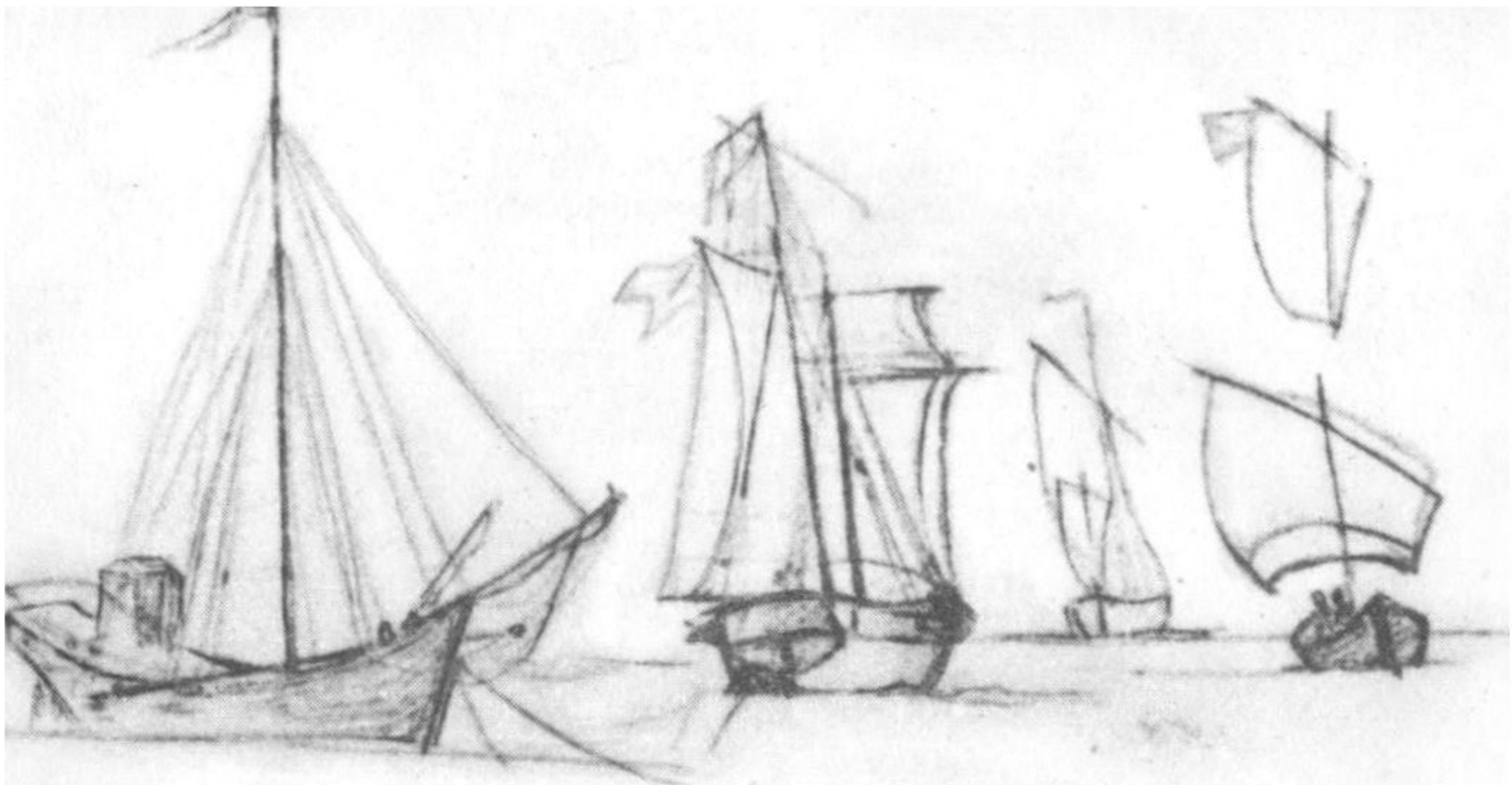
1857,
8 декабря,
Нижній
Новгород

Tu restes là tant que demeure
Un friselis au creux des eaux,
Puis tu es prise de fou rire,
Puis tu éclates en sanglots.
Et c'est là que le Crucifié
Soudain pour nous tu as prié.
Et te sauva du sacrilège
Le bon Jésus, fils de la Vierge
Et dans ton coeur se déposa
La vraie parole vivifiante
Du Dieu vivant et véritable,
Que par le monde tu portas.

1857,
8 décembre,
Nijni
Novgorod

Traduit
par
Alexandre
Karvovski

ДОЛЯ

Ти не лукавила зо мною,
Ти другом, братом і сестрою
Сіромі стала. Ти взяла
Мене, маленького, за руку
І в школу хлопця одвела
До п'яного дяка в науку.
«Учися, серденько, колись
З нас будуть люде»,— ти сказала.
А я й послухав, і учився,
І вивчився. А ти збрехала.
Які з нас люде? Та дарма́!
Ми не лукавили з тобою,
Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою.
Ходімо ж, доленько моя!
Мій друже вбогий, нелукавий!
Ходімо дальше, дальше слава,
А слава — заповідь моя.

[9 лютого 1858, Нижній Новгород]

LE DESTIN

Avec moi tu étais sans artifice,
Tu es devenu pour le pauvre hère
Un grand ami, une soeur et un frère.
Tu as pris la main du petit garçon,
Et à l'école, chez le diacre ivre,
Tu l'as conduit pour suivre ses leçons.
« Instruis-toi, mon petit, fie-toi aux livres,
Tu deviendras quelqu'un », as-tu dit.
Je t'ai obéi, j'ai étudié longtemps
Pour être instruit. Mais tu m'avais prédit...
Que suis-je devenu ? Ainsi, tout fut vain ?
Tous deux nous étions sans malice aucune,
Nous avons suivi le droit chemin,
Sans même y déposer un grain de mensonge.
Allons donc plus loin, mon pauvre destin,
Toi, mon pauvre ami sans malice.
Allons vers la gloire qui est plus loin,
Car la gloire est le voeu de mon âme.

[9 février 1858, Nijni Novgorod]

Traduit par Cazimir Szymanski

МУЗА

А ти, пречистая, святая,
Ти, сестро Феба молодая!
Мене ти в пелену взяла
І геть у поле однесла.
І на могилі серед поля,
Як тую волю на роздоллі,
Туманом сивим сповила.
І колихала, і співала,
І чари діяла... І я...
О чарівниченько моя!
Мені ти всюди помагала,
Мене ти всюди доглядала.

LA MUSE

O toi, ma sainte, la plus belle,
Compagne de Phébus fidèle,
Toi qui me pris entre tes bras
Et dans la steppe m'emportas.
Là, sur un tertre funéraire,
Libre au milieu des vastes terres,
D'un gris brouillard tu m'entouras.
Tu m'as comblé de tes caresses,
Ton charme m'a ensorcelé...
O mon amie, ma bonne fée,
Partout tu m'as aidé sans cesse
En me berçant de ta tendresse.

В степу, безлюдному степу,
В далекій неволі,
Ти сіяла, пишалася,
Як квіточка в полі!
Із казарми нечистої
Чистою, святою
Пташечкою вилетіла
І понадо мною
Полинула, заспівала
Ти, золотокрила...
Мов живущою водою
Душу окропила.
І я живу, і надо мною
З своєю божою красою
Гориш ти, зоренько моя,
Моя порадонько святая!
Моя ти доле молодая!
Не покидай мене. Вночі,
І вдень, і ввечері, і рано
Витай зо мною і учи,

Dans les désertes steppes où
J'ai traîné mes chaînes
Tu brillais, comme une fleur
Au milieu des plaines.
De ma geôle morne et sale,
Survolant ma tête,
Tu t'es échappée un jour,
Comme une alouette.
Et tes trilles depuis lors
Sonnent dans le ciel,
Aspergeant d'une pluie d'or
Mon âme rebelle.
Ainsi j'existe... et tu domines
Ma vie de ta beauté divine
Qui brille comme une aube claire.
O toi, ma joie, mon espérance,
Ma soeur, ma jeune providence,
Ne m'abandonne pas : tôt, tard,
Le jour, la nuit ou le matin –
Reste avec moi pour m'enseigner

Учи неложними устами
Сказати правду. Поможи
Молитву діяти до краю.
А як умру, моя святая!
Моя ти мамо! положи
Свого ти сина в домовину
І хоть єдиную сльозину
В очах безсмертних покажи.

[9 лютого 1858, Нижній Новгород]

A m'acquitter de mon devoir
Prêchant partout la vérité !
Donne à ma voix ton saint pouvoir,
La foi et la sincérité.
Assiste-moi dans mes prières...
Et si je meurs... ô sainte mère !...
Prends dans tes bras ton pauvre enfant,
Mets-le toi-même dans la bière
Et laisse choir de ta paupière
Céleste quelques pleurs ardents.

[9 février 1858, Nijni Novgorod]

Traduit par Nina Nassakina

СЛАВА

А ти, задрипанко, шинкарко,
Перекупко п'яна!
Де ти в ката забарилась
З своїми лучами?
У Версалі над злодієм [1]
Набор розпустила?
Чи з ким іншим мизкаєшся
З нудьги та з похмілля.
Горнись лишень ти до мене,
Та витнемо з лиха;
Гарнесенько обіймемось
Та любо та тихо
Пожартуєм, чмокнемося
Та й поберемося,
Моя крале мальована.
Бо я таки й досі
За тобою чимчикую;
Ти хоча й пишалась
І з п'яними кесарями
По шинках хилялась,
А надто з тим Миколою
У Севастополі. [2]
Та мені про те байдуже;
Мені, моя доле,
Дай на себе подивитись,
Дай і пригорнутись,
Під крилом твоїм любенько
В холодку заснути.

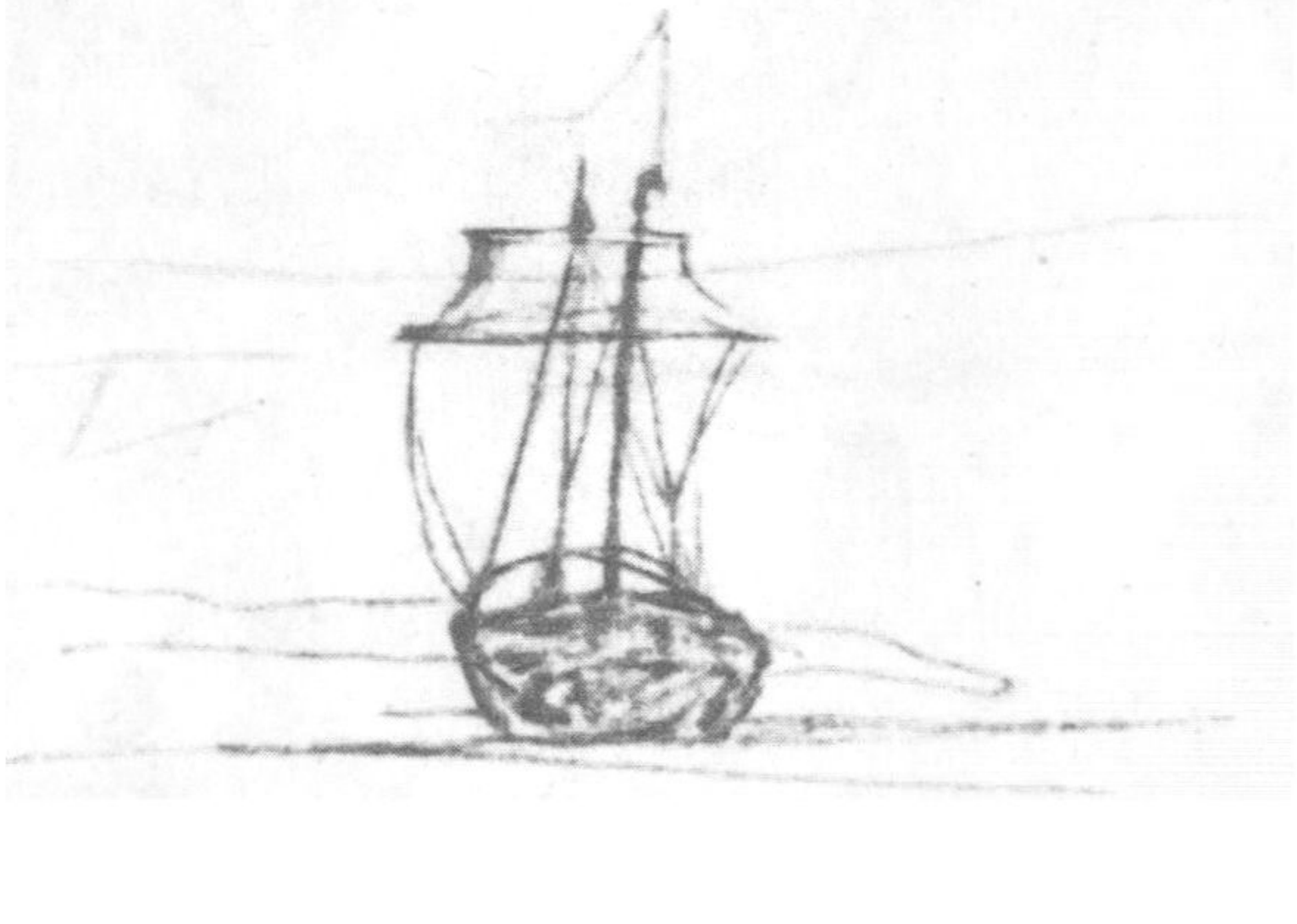
[9 лютого] 1858, Нижній Новгород

LA GLOIRE

Réponds, marchande toujours ivre.
Dis, cabaretière !
Est-ce exprès que tu me caches
Tes rayons, commère ?
En éclaires-tu le traître
Qui trône à Versailles ? [1]
Est-ce avec un autre « maître »
Que tu t'encanailles ?
Viens auprès de moi t'asseoir,
Que j'oublie ma peine,
Et qu'on s'aime et qu'on s'embrasse
Doucement, sans gêne.
Nous vivrons en bonne entente,
Heureux, sans querelles,
Car, ma belle, chatoyante,
Je te suis fidèle.
A ta suite je me traîne,
Cependant je sais
Que tu t'es frottée aux tsars
Dans leurs cabarets.
Surtout, à Sébastopol,
A ce Nicolas. [2]
Mais enfin... c'est ton affaire –
J'ai les miennes, moi.
Mais chacun son tour, ma belle !
Viens, que je t'admire.
Dans le calme, sous ton aile
Je voudrais dormir.

[9 février 1858, Nijni Novgorod]

Traduit par Nina Nassakina

СОН

Марку Вовчку [1]

На панщині пшеницю жала,
Втомилася; не спочивать
Пішла в снопи, пошкандибала
Івана сина годувать.
Воно сповитеє кричало
У холодочку під снопом.
Розповила, нагодувала,
Попестила; і ніби сном,
Над сином сидя, задрімала.
І сниться їй той син Іван
І уродливий, і багатий,
Не одинокий, а жонатий —
На вольній, бачиться, бо й сам
Уже не панський, а на волі;
Та на своїм веселім полі
Свою-таки пшеницю жнуть,
А діточки обід несуть.
І усміхнулася небога,
Проснулася — нема нічого...
На сина глянула, взяла
Його тихенько сповила
Та, щоб дожать до л а н о в о г о,
Ще копу дожинать пішла.

[13 липня 1858, С.-Петербург]

LE RÊVE

A Marko Vovtchok [1]

En moissonnant pour son seigneur
La jeune serve exténuee,
Fit halte: elle entendait les pleurs
Du p'tit Ivan, son premier-né,
Qu'elle avait mis près d'une meule
Pour qu'il y pût dormir au frais
Et qui était là-bas tout seul.
Elle le prit entre ses bras
Et le pressant contre son coeur,
L'emmaillota et le berça...
Soudain, gagnée par la torpeur,
Elle s'endort profondément.
Et elle voit en rêve Ivan
Devenu homme – libre et riche,
Marié... Sa femme également
Est libre... et tous les deux défrichent
Leur terre à eux, et leurs enfants
Apportent le dîner aux champs.
Mais elle s'éveilla pour voir
Tout ce beau rêve évanoui...
Elle embrassa son cher petit
Et se remit à son devoir –
A moissonner le blé d'autrui.

[13 juillet 1858, St-Pétersbourg]

Traduit par Nina Nassakina

* *
*

Я не нездужаю, нівроку,
А щось такеє бачить око,
І серце жде чогось. Болить,
Болить, і плаче, і не спить,
Мов негодована дитина.
Лихої, тяжкої години,
Мабуть, ти ждеш? Добра не жди,
Не жди сподіваної волі —
Вона заснула: цар Микола
Її приспав. А щоб збудить
Хиренну волю, треба миром,
Громадою обух сталить;

---

* *
*

Je ne vais pas trop mal, ma foi,
Et mes deux yeux toujours y voient...
Le coeur attend, et souffre encore,
Il souffre et pleure, et point ne dort,
Comme un enfant transi de faim.
Peut-être n'attend-il plus rien,
Que des jours tristes et amers ?
La liberté ne viendra guère ;
Elle dort : le tsar Nicolas
L'a plongée dans un grand sommeil.
Et pour qu'un jour elle s'éveille,
Cette faible liberté-là,

Та добре вигострить сокиру —
Та й заходиться вже будить.
А то проспить собі небога
До суду божого страшного!
А панство буде колихать,
Храми, палати муровать,
Любить царя свого п'яно́го,
Та візантійство [1] прославлять,
Та й більше, бачиться, нічого.

1858,
22 ноября
[С.-Петербург]

Il faut que tous, braves et lâches,
Que tous aiguisent bien leur hache.
Sinon, elle peut sommeiller
Jusques au Jugement dernier !
Et les seigneurs pourront sans fin
Construire palais et églises,
Aimer leur tsar qu'on ne dégrise,
Ce vieux régime byzantin...[1]
Et rien d'autre, semble-t-il bien.

1858,
22 novembre,
[St-Pétersbourg]

Traduit
par
Henri
Abril

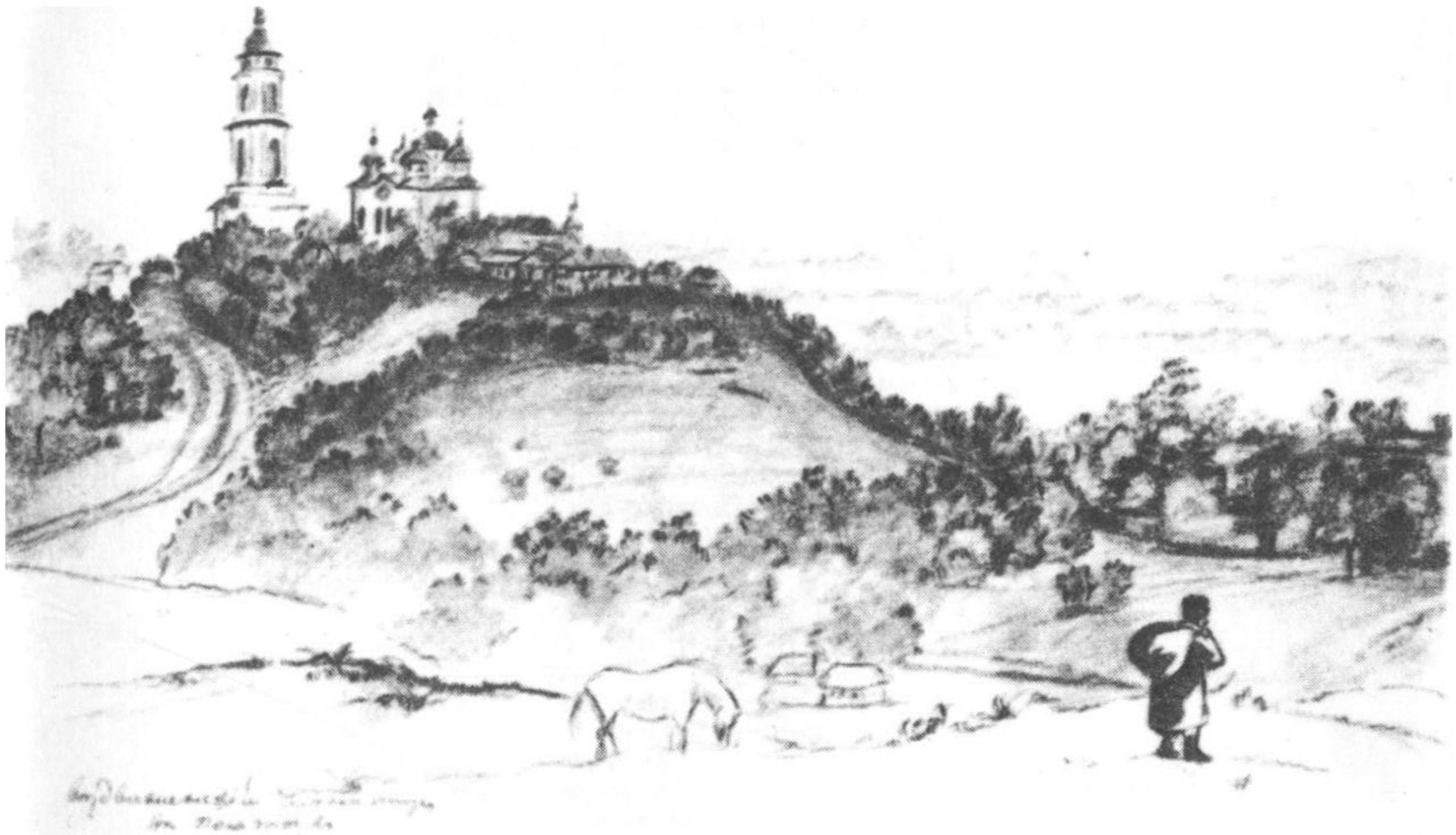
Марку Вовчку.

Петербургъ 24. генваря 1859.

Недавно я тебе. Уральскій
Бурлакъ и господа Скляги,
Щобъ наши путеводцы не пропали,
Щобъ наше слово не вымерзло,
И выбились. Господь послалъ
Тебе нашу хуторскую пчелоньку,
И обыватель жестокихъ
Людей нечистыхъ. Свитле мій!
Мов ти зоденьку свитонь!
Мов ти сило молода!
Свити намене, и огрій,
И оживи мое побите
Убоге серце не дрімлите
Голоднее. и оживу,
И думу вольную на волю
Изъ дому вынесу боязно.
~~Я тебе молю. Отже ти буде!~~
~~Вдовина дитина благословить.~~
и думу вольную.... О доле!
Пророче нашъ! Мов ти буде!
Твою и думу занесу.

1859.
Дек. 17.
Спб.

ІСАІЯ. ГЛАВА 35
(ПОДРАЖАНІЄ)

Радуйся, ниво неполитая! [1]
Радуйся, земле, не повитая
Квітчастим злаком! Розпустись,
Рожевим крином процвіти!
І процвітеш, позеленієш,
Мов Іорданові святиє
Луги́ зелені, береги́!
І честь Кармілова, і слава
Ліванова [2], а не лукава,
Тебе укриє дорогим,
Золототканим, хитрошитим,
Добром та волею підбитим,
Святим омбфором [3] своїм.
І люди темнії, незрячі
Дива господнії побачать.
І спочинуть невольничі
Утомлені руки,
І коліна одпочинуть,
Кайданами куті!

ESAÏE.
CHAPITRE 35
(IMITATION)

Réjouis-toi, prairie aride,[1]
Réjouis-toi, sol non fleuri
De sveltes graminées ! Fleuris
Et bourgeonne de cressons vierges,
Et sois de lis et de verdure,
A l'instar des saintes prairies
Du Jourdain, de ses vertes berges !
Et l'honneur du Carmel, la gloire
Du Liban,[2] faits de dévotion,
Te couvriront de leur précieux,
Tout brocart d'or et riches moires.
Ourlé de Bien, de Liberté,
De leur sacré omophorion.[3]
Et l'oeil frappé de cécité
Verra la merveille divine !

Et les mains languides des serfs
Reposeront enfin,
Et leurs genoux, cerclés de fers,
S'affranchiront du poids.

Радуйтеся, вбогодухі,
Не лякайтесь дива,—
Се бог судить, визволяє
Долготерпеливих
Вас, убогих. І воздає
Злодіям за злая!

Тоді, як, господи, святая
На землю правда прилетить
Хоч на годиночку спочить,
Незрячі прозрять, а кривиє,
Мов сарна з гаю, помайнують.
Німим отверзуться уста;
Прорветься слово, як вода,
І дебрь-пустиня неполита,
Зцілющою водою вмита,
Прокинеться; і потечуть

Prenez courage, coeurs transis,
Soyez forts du miracle !
Dieu vient, jugeant ; il élargit
Les bougres misérables,
Vous, les gueux. Il rend de leur pièce
Aux méchants, c'est justice.

Le jour, Seigneur, que sur la terre
Fondra la sainte vérité,
Même en escale provisoire,
Les borgnes verront, les boiteux
Courront comme cerfs dans les bois.
La bouche muette dira
Son mot, fontaine jaillissante,
Et la rocaille du désert
Lavée de cette eau vivifiante,
Revivra. Couleront alors

Веселі ріки, а озе́ра
Кругом гаями поростуть,
Веселим птаством оживуть.

Оживуть степи, озе́ра,
І не верствовії,
А вольнії, широкії
Скрізь шляхи святії
Простеляться; і не найдуть
Шляхів тих владики,
А раби тими шляхами
Без гвалту і крику
Позіходяться докупи,
Раді та веселі.
І пустиню опанують
Веселії села.

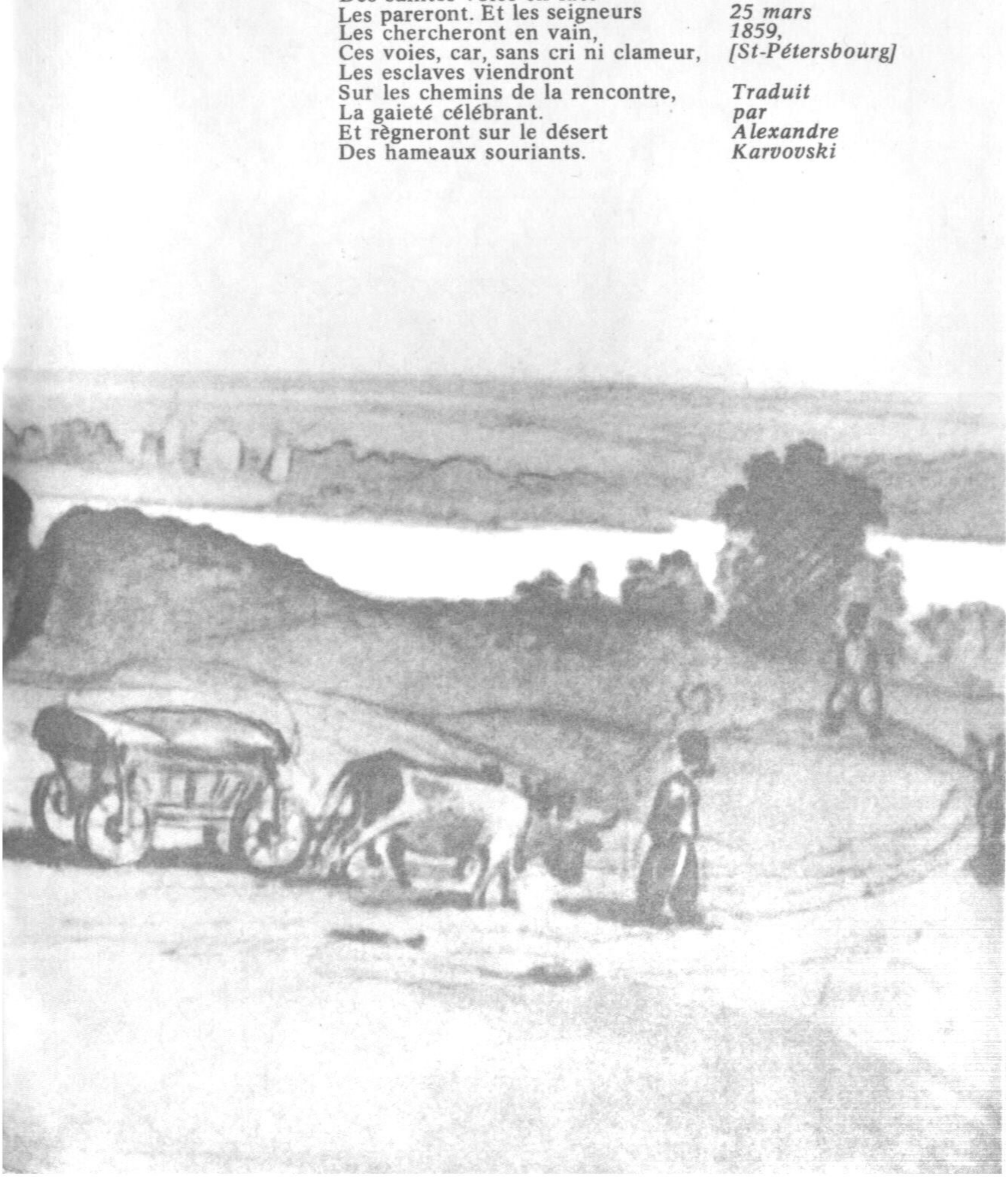
25 марта
1859,
[С.-Петербург]

Des ruisseaux en joie, à l'entour
Des étangs viendront se mirer
Des bois animés d'oiseaux gais.

S'animeront les prés, les lacs,
Et non des vicinales,
Mais des grandes et des principales,
Des saintes voies en lacs
Les pareront. Et les seigneurs
Les chercheront en vain,
Ces voies, car, sans cri ni clameur,
Les esclaves viendront
Sur les chemins de la rencontre,
La gaieté célébrant.
Et règneront sur le désert
Des hameaux souriants.

25 mars
1859,
[St-Pétersbourg]

Traduit
par
Alexandre
Karvovski

* *
*

Дівча любе, чорнобриве
Несло з льоху пиво.
А я глянув, подивився —
Та аж похилився...
Кому воно пиво носить?
Чому босе ходить?..
Боже сильний! Твоя сила
Та тобі ж і шкодить.

[15 січня 1860, СПБ]

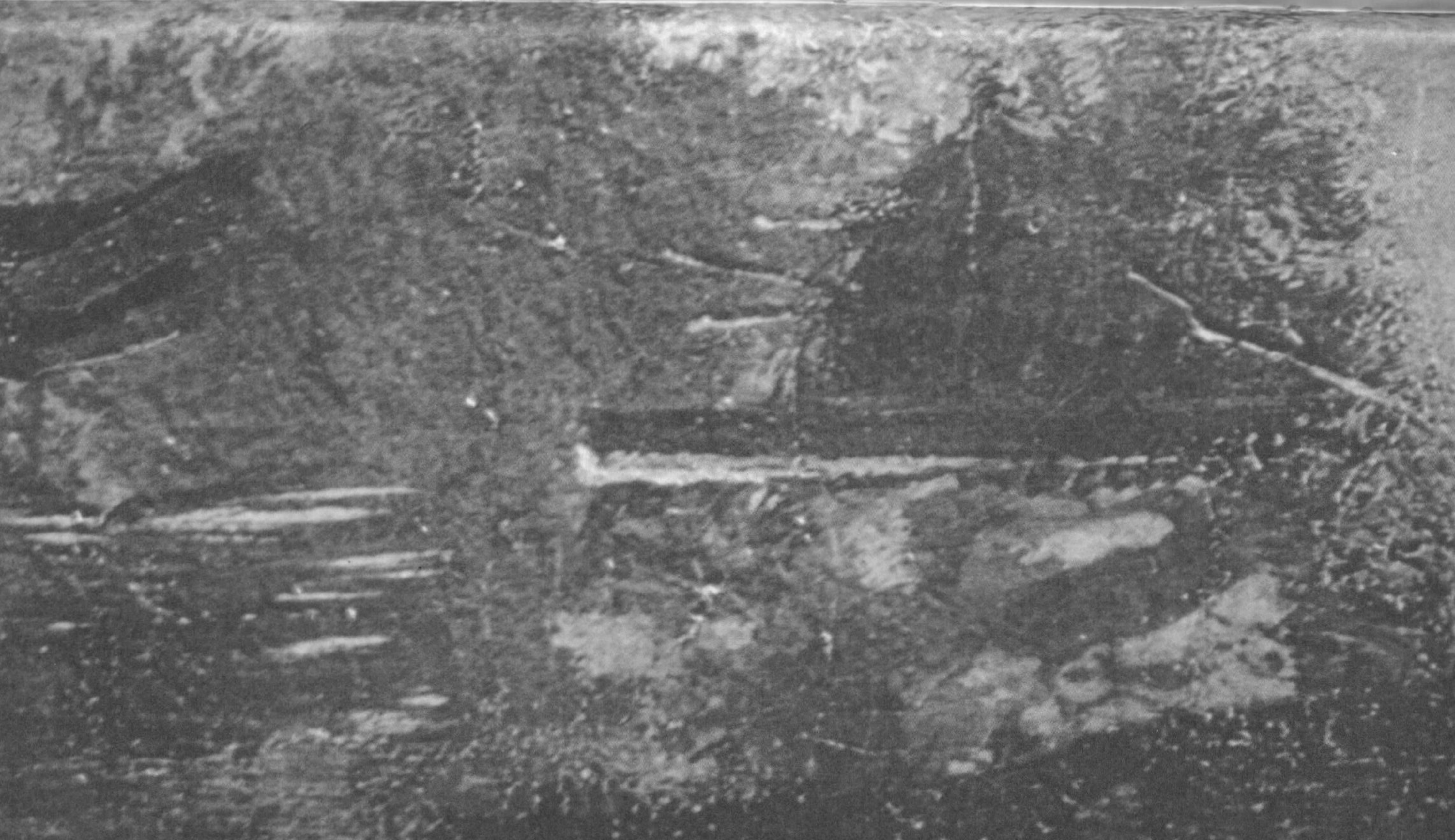
* *
*

Une fille jolie, aux noirs sourcils,
Sortant d'une cave, portait de la bière.
Je la contemplai, séduit,
Et fus pris de colère...
A qui porte-t-elle la bière ?
Pourquoi marche-t-elle les pieds nus ?
Dieu tout-puissant, ta force a su
Faire du mal à toi-même sur terre.

[15 janvier 1860, SPB]

Traduit par Cazimir Szymanski

* *
*

Ой діброво — темний гаю!
Тебе одягає
Тричі на рік... Багатого
Собі батька маєш.
Раз укриє тебе рясно
Зеленим покровом,—
Аж сам собі дивується
На свою діброву...
Надивившись на доненьку
Любу, молодую,
Возьме її та й огорне
В ризу золотую
І сповиє дорогою
Білою габою,—
Та й спать ляже, втомившися
Турбою такою.

15 січня 1860, СПБ

---

* *
*

O sombre et profonde forêt !
Trois fois l'an pour t'offrir
Des toilettes, ses riches coffres
Ton père doit ouvrir.
Tout d'abord, il t'habille
D'une verte tenue.
Sa forêt il admire
Qu'il a ainsi vêtue.
Ayant contemplé fort longtemps
Sa fille bien-aimée,
Il décide de l'envelopper
Dans une chasuble dorée.
Enfin, d'un précieux tapis blanc
Il va la recouvrir.
Et, fatigué par cet effort,
Il se couche et s'endort.

15 janvier 1860, SPB

Traduit par Cazimir Szymanski

МОЛИТВА

Царям, всесвітнім шинкарям,
І дукачі, і таляри,
І пута кутії пошли.

Робочим головам, рукам
На сій окраденій землі
Свою ти силу ниспошли.

Мені ж, мій боже, на землі
Подай любов, сердечний рай!
І більш нічого не давай!

24 мая 1860, СПБ

PRIÈRE

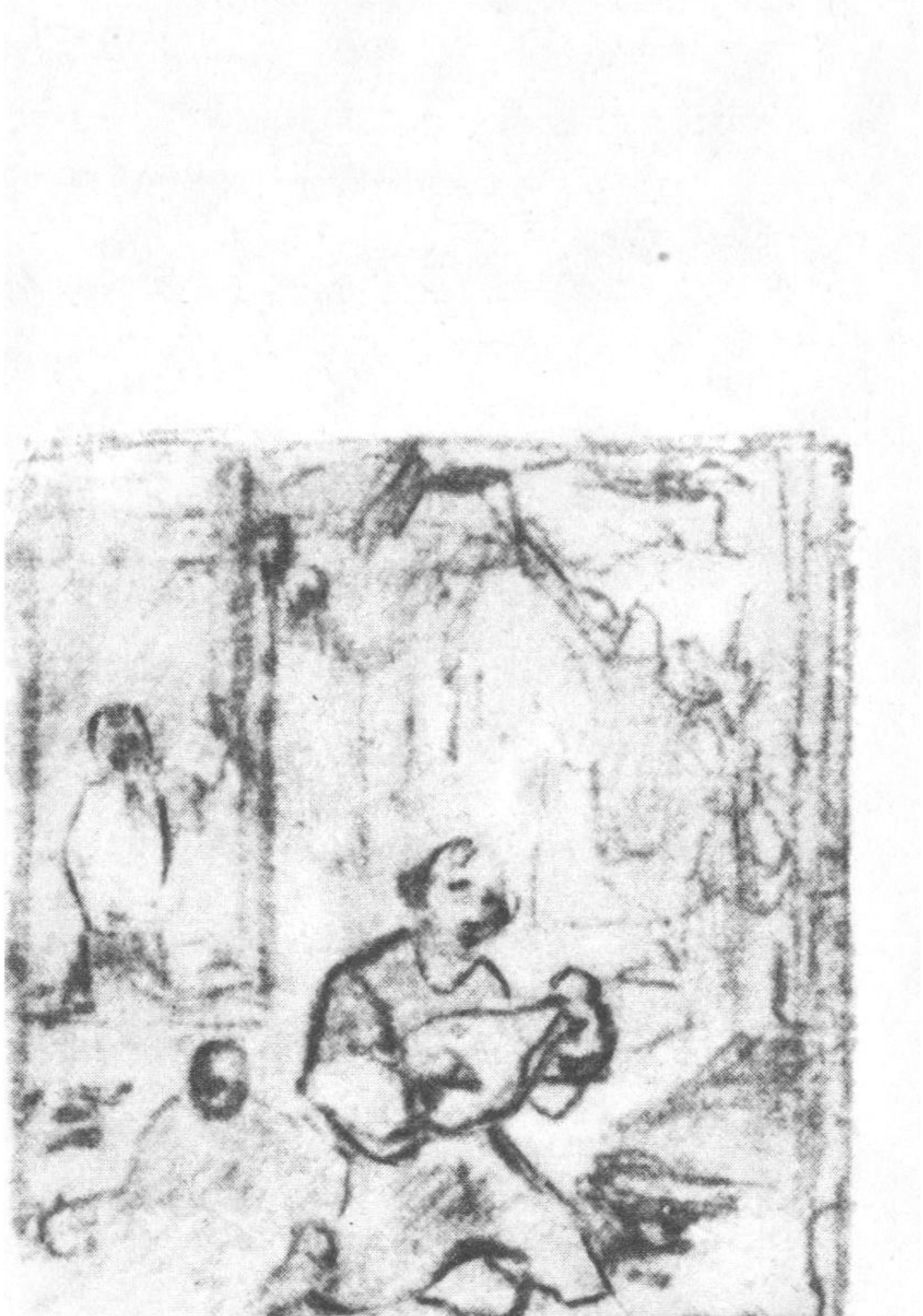
Aux tsars, cabaretiers de l'univers,
Envoie beaux ducats et thalers,
Et chaînes forgées pour les fers.

A l'esprit et aux bras ouvriers
Peuplant cette terre pillée,
Que ta force soit envoyée.

Quant à moi, sur cette terre, Seigneur,
Je ne demande pour mon coeur
Que l'amour, la paix, la chaleur.

24 mai 1860, SPB

Traduit par Cazimir Szymanski

ТІМНЧЕРНИЧИЙ

Удар, громе, над тим домом,
Над тим божим, де мремо ми,
Тебе ж, боже, зневажаєм,
Зневажаючи, співаєм:
Алілуя!

Якби не ти, ми б любились,
Кохалися б, та дружились,
Та діточок виростали,
Научали б та співали:
Алілуя!

Одурив ти нас, убогих.
Ми ж окрадені небоги,
Самі тебе одурили
І, скиглячи, возопили:
Алілуя!

Ти постриг нас у черниці,
А ми собі молодиці...
Та танцюєм, та співаєм,
Співаючи, примовляєм:
Алілуя!

20 іюня [1860, С.-Петербург]

L'HYMNE DES NONNES

Frappe, ô foudre, cette maison,
Maison de Dieu où nous mourons ;
Seigneur, te méprisent les nonnes,
Te méprisent et puis entonnent :
Alleluia !

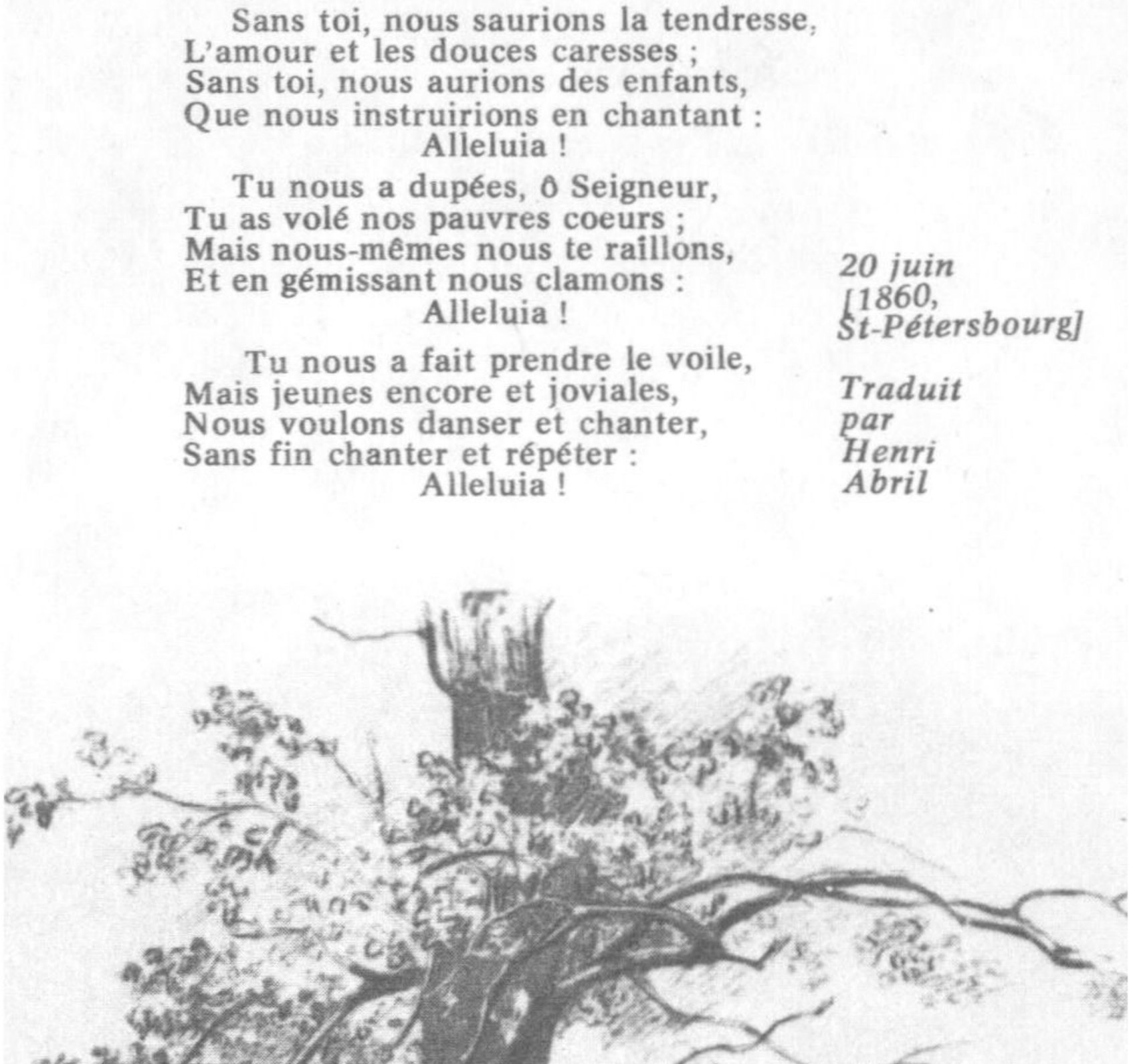
Sans toi, nous saurions la tendresse,
L'amour et les douces caresses ;
Sans toi, nous aurions des enfants,
Que nous instruirions en chantant :
Alleluia !

Tu nous a dupées, ô Seigneur,
Tu as volé nos pauvres coeurs ;
Mais nous-mêmes nous te raillons,
Et en gémissant nous clamons :
Alleluia !

Tu nous a fait prendre le voile,
Mais jeunes encore et joviales,
Nous voulons danser et chanter,
Sans fin chanter et répéter :
Alleluia !

20 juin [1860, St-Pétersbourg]

Traduit par Henri Abril

1.

Поставлю хату и хлівчину,
Садочок-райочок насаджу.
Посіяну я, і похожу
Уз своїй маленькій благодаті.
Та в одинці-самотинці
Уз ситудоньку буду стоковати,
Приємницю дитоньки мені,
Веселаю приємницю матоньці,
Давне-колишній таємний
Приємниць сон мені... и ті!..
Ни в небуду стоковати,
Бо й ты приємнысь. и малій
Райочок мій, спідтиха-тиха
Підкрадесь, жаробыщ лиха...
Запалыщ рай мій самотный.

27. Семенко

* * *

І Архімед, і Галілей
Вина й не бачили. Єлей
Потік у черево чернече!
А ви, святиє предотечі,
По всьому світу розійшлись
І крихту хліба понесли
Царям убоґим. Буде бите
Царями сіянеє жито!
А люде виростуть. Умруть
Ще не зачатиє царята...
І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люде на землі.

*24 сентября
[1860,
С.-Петербург]*

* * *

Ni Archimède, ni Galilée
Ne connaissaient le vin. Le chrême a coulé
Dans les grosses panses des curés.
Et vous, prophètes sacrés,
Par le monde êtes partis
Porter aux pauvres tsars un petit
Bout de pain. Et sera décimé
Le grain que les tsars ont semé.
Les hommes grandiront. Et mourront alors
Les enfants des tsars, pas nés encor...
Quand la terre renouvelée sera,
Ennemis, suppôts il n'y aura,
Mais en chacun tu verras un frère,
Et les hommes peupleront la terre.

*24 septembre
(1860)
St-Pétersbourg]*

*Traduit
par
Cazimir
Szymanski*

TARASS CHEVTCHENKO,
GRAND FILS
DU PEUPLE UKRAINIEN

« Lorsque les pieux enfants d'un peuple et ses voisins bienveillants veulent en exprimer l'essence suprême et sacrée entre toutes, ils disent : le peuple de Pouchkine et de Tolstoï, le peuple de Shakespeare et de Byron, le peuple de Racine et de Hugo, le peuple de Mickiewicz et de Slowacki... Davantage peut-être que tout autre, le peuple ukrainien a droit et qualité de s'appeler le peuple de son génial poète, car celui-ci a été non seulement l'interprète des aspirations, des espérances et des pensées de sa nation, mais encore le vivant symbole, l'incarnation – en tant qu'individu – de ses souffrances et de sa lutte. »

Ces paroles de l'éminent poète soviétique ukrainien Maxyme Rylsky marquent avec beaucoup de force le sentiment d'amour filial, porté par le peuple d'Ukraine à son chantre de génie, a son grand poète, peintre et citoyen Tarass Grygorovytch Chevtchenko.

Tarass Chevtchenko naquit le 9 mars 1814 au village de Moryntsi du gouvernement de Kiev (à présent dans la région administrative de Tcherkassy). Ses parents, paysans serfs du grand propriétaire Engelhardt, connaissaient une existence misérable. Dans son enfance, le futur poète fut pastoureau, puis, après la disparition de ses parents, il fit partie des gens de maison de son seigneur, qu'il suivit d'abord à Wilno (Vilnius), ensuite à Saint-Pétersbourg. Le jeune serf avait toujours manifesté des dispositions pour le dessin, aussi Engelhardt résolut-il de faire du « petit laquais » son peintre. Grâce à un heureux concours de circonstances, le talent de Chevtchenko retint l'attention d'un groupe d'intellectuels de la capitale, à tendances humanistes, notamment du grand peintre russe Karl Brullov et de l'éminent poète V. A. Joukovski Brullov fit un portrait de Joukovski, la toile fut mise en loterie, et les deux mille cinq cents roubles recueillis servirent à payer l'affranchissement de Chevtchenko (22 avril 1838).

Le jeune homme se trouva alors admis à l'Académie des Beaux-Arts, où il devint l'élève de l'illustre Brullov. Les portes du vaste univers de la science et des arts s'ouvraient maintenant toutes grandes devant lui.

La nouvelle autobiographique « Le Peintre » évoque cette période de la vie de Chevtchenko, qui découvre la musique de Beethoven et de Mozart, l'art antique et celui des maîtres de la Renaissance italienne, les ouvrages littéraires et d'histoire les plus variés, allant de l'historien anglais Gibbon (qu'il lit en traduction française) aux livres de Goethe et de Schiller, aux romans de Walter Scott et de Dickens. Mais ses impressions les plus fortes, Chevtchenko les doit assurément à la culture russe, et Pouchkine et Gogol sont pour lui parés d'une ineffaçable auréole. Les oeuvres des grands écrivains russes affermissent Chevtchenko dans la voie réaliste et populaire. Chez lui, l'éveil de la conscience révolutionnaire se trouve lié au développement général du mouvement, des décembristes insurgés aux démocrates révolutionnaires.

Durant cette période et parallèlement à des succès notables dans le domaine pictural, le jeune artiste sent naître en lui une autre vocation, appelée à devenir prédominante : la poésie. Avec les années, il va se consacrer toujours davantage à la création poétique, et c'est en 1840 que paraît le « Kobzar », premier recueil de Tarass Chevtchenko, qui s'ouvre sur le prélude de « Pensées ô mes pensées », constituant comme le programme esthétique du barde populaire. L'un des plus beaux poèmes reste « Catherine », narration émouvante du sort tragique d'une jeune fille du peuple, qu'un officier a séduite et abandonnée. Plus tard, Chevtchenko peindra une huile illustrant le même sujet.

Le premier « Kobzar » a fait dire à Ivan Franko, grand disciple de Chevtchenko et son continuateur : « Ce petit livre a aussitôt ouvert comme un nouvel univers poétique, comme une source d'eau pure et glacée, et resplendi d'une clarté, d'une simplicité et d'une grâce poétique d'expression, inconnues jusqu'alors dans la littérature ukrainienne. »

Le « Kobzar » fut hautement apprécié de la critique russe progressiste.

L'année suivante, Chevtchenko fit publier son poème historique « Les Gaïdamaks », le plus vaste de toute son oeuvre, qui peint les événements de 1768, quand, appuyés par les Cosaques Zaporogues, se soulevèrent en masse les paysans des terres d'Ukraine à l'ouest du Dniepr, placées à l'époque sous l'autorité des seigneurs polonais. C'est dans ce poème que, pour la première fois dans l'oeuvre de Chevtchenko, s'exprime sa protestation contre le tsarisme : « Le bourreau règne », écrit-il, le personnage visé étant, bien entendu, l'empereur Nicolas Ier. Le barde évoque les sanglants événements des temps passés en grand humaniste, douloureusement. « Les Gaïdamaks » constituent aussi la première manifestation des sentiments internationalistes du poète : « Que la terre slave, comme recouverte d'or par ses seigles, ses blés, reste à jamais et de la mer à la mer une terre indivisée. ». Au début, Chevtchenko avait rêvé à une union des peuples slaves. Plus tard, cette idée devait l'amener à concevoir l'unité des peuples de la Russie d'alors et, sur la fin de sa vie, celle des travailleurs du monde entier.

1844 vit la parution du poème historique « Gamalia », qui relate l'expédition en Turquie des Cosaques Zaporogues, impatients de

délivrer leurs compatriotes, capturés lors d'incursions des Tatars de Crimée en terre ukrainienne, puis vendus comme esclaves à l'empire ottoman.
Les premières oeuvres de Chevtchenko révélèrent déjà son génie, rendirent évident leur caractère véritablement et profondément national, caractère qui résidait non seulement dans le fait qu'elles étaient accessibles aux larges masses des lecteurs, mais aussi par le reflet qu'elles présentaient des aspirations, des intérêts du peuple.
En 1843, le poète retrouva l'Ukraine au terme de quatorze années d'absence. Ce qu'il put observer : l'asservissement social et national des masses populaires, produisit sur lui une profonde impression.
Désormais, Chevtchenko allait tout considérer d'un autre oeil, car les années passées à Pétersbourg, ses relations avec des esprits avancés, la connaissance qu'il avait pris de l'histoire des mouvements révolutionnaires (décembristes, mouvement national polonais de libération), contribuèrent à former chez lui des conceptions démocratiques révolutionnaires. Sa poésie, comme l'a dit Ivan Franko, se fit politique. Si, dans ses oeuvres des débuts, Chevtchenko s'était montré principalement un romantique révolutionnaire, il s'engageait maintenant dans la voie du réalisme critique, encore que son réalisme ne fût pas dépourvu d'indéniables éléments romantiques. « Le Songe » (1844) représente sa première pièce au plan de la poésie politique. Nous voyons en l'auteur un combattant ardent contre la tyrannie, qui, courageusement et ouvertement, stigmatise l'autocratie et le servage, toutes les formes du mal et de la violence qu'ils apportent aux travailleurs. Le poète ne met pas à nu que certains vices d'un régime social inique, il en démasque tout le système, de la base de la pyramide à son sommet, sans exclure la personne même de l'empereur.
« Caucase » (1845) est le deuxième poème de ce genre, composé sous l'impression produite par la mort du peintre J de Ballemain, un ami de Chevtchenko, tué lors d'une campagne menée contre les montagnards. C'est là, à proprement parler, non pas un poème, mais une invective d'un lyrisme épique, dirigée de nouveau contre toutes les institutions d'un système fondé sur le despotisme et le servage. « Caucase » circula en copies manuscrites, et certains de ses vers devinrent proverbiaux : « Luttez ! En tous lieux vous vaincrez ! », « ...Tous les peuples se taisent, car ils sont prospères et pleins d'aise ! » Ces paroles méritèrent d'être citées bien des fois par les démocrates ukrainiens et russes.
L'internationalisme de Chevtchenko s'était manifesté dans le poème avec une force particulière. L'écrivain réclamait la liberté non seulement pour le peuple ukrainien, mais pour tous ceux de l'empire russe du temps. Fait significatif, Chevtchenko fit transmettre l'autographe de « Caucase » à Paris, au grand poète polonais Adam Mickiewicz.
Relève aussi de la poésie politique le « Quand je mourrai, enterrez-moi... », dont le peuple a fait le « Testament » de Chevtchenko et qui témoigne du caractère de classe que revêt l'humanisme du poète. Celui-ci, à la différence de beaucoup de grands humanistes du monde. pose la révolution comme la seule voie juste, devant faire accéder le peuple misérable à la vraie liberté :

Enterrez-moi et dressez-vous,
Brisez les fers maudits,
Arrosez votre liberté
Du sang d'ennemi!

Le « Testament » prend fin sur un rêve : après la révolution, les peuples vont s'unir en une seule grande et libre famille, gardant le souvenir du poète qui combattit au nom de la liberté de tous les peuples du monde :

Et que dans la grande famille,
Délivrée de ses chaînes,
Avec des mots doux et paisibles
De moi l'on se souvienne.

Aujourd'hui, ces mots sont gravés en lettres d'or sur de nombreux monuments au poète, et le « Testament » a été traduit dans presque toutes les langues de la planète.
Dans son poème « L'Hérétique » (1845), Chevtchenko, puisant à maintes sources historiques, brosse un portrait neuf, original, du patriote tchèque Jean Huss, représenté non pas en tant que réformateur religieux, mais comme un combattant pour la liberté de son peuple.
On ne saurait toutefois se figurer Chevtchenko uniquement sous l'aspect d'un auteur politique : il demeura aussi un poète lyrique d'une belle douceur, d'une extraordinaire tendresse. A côté de vastes poèmes, il continuait à écrire des pièces élégiaques ainsi que des chansons, et dans les poèmes avaient leur place des digressions lyriques. Le thème des souffrances endurées par la femme a traversé toute l'oeuvre du poète.

En peinture, les succès de Chevtchenko sont marquants, qu'il s'agisse de portraits ou de gravures. Une importance exceptionnelle pour la culture artistique du temps revient à l'album d'eaux-fortes « L'Ukraine pittoresque » (1844), où Chevtchenko s'affirme comme le fondateur du réalisme critique dans les arts plastiques ukrainiens.
Le poète ne se bornait pas à publier ses idées démocratiques et révolutionnaires dans ses écrits et sa peinture. Il se lia avec un vaste cercle d'esprits progressistes, pour adhérer bientôt à une société secrète, hostile au servage, la confrérie Cyrillo-Méthodienne. En 1847, la société fut découverte et tous ses membres arrêtés.
La part prise par Chevtchenko à l'activité de la confrérie ne put être établie, mais on le frappa avec plus de rigueur que les autres. A la sévérité du verdict avaient contribué les oeuvres révolutionnaires du poète (« Le Songe », « Caucase », « L'Hérétique » et d'autres), qui contenaient des vers acerbes, visant personnellement le tsar et la tsarine. Chevtchenko se vit condamné à la déportation, devant servir comme simple soldat dans le lointain Orenbourg. Prenant lecture de la cruelle sentence, Nicolas Ier ajouta de sa propre main : « Avec défense d'écrire et de dessiner.» La durée du service militaire était alors de vingt-cinq ans, et le tsarisme comptait bien se débarasser de la sorte d'un poète et d'un peintre dangereux.
D'Orenbourg, on envoya Chevtchenko plus loin encore, à la garnison d'Orsk. De nos jours, Orsk représente un gros centre industriel, mais à l'époque, c'était une modeste forteresse au coeur de la steppe dénudée. Même en état d'arrestation à Pétersbourg, Chevtchenko continua d'écrire des vers (le cycle « Dans la casemate »), notamment ce chef-d'oeuvre de poésie lyrique, « Dans un verger – une chaumière... »
La déportation ne brisa pas la volonté du poète : « Je suis châtié, tourmenté, mais je ne me repens de rien !... » Dès les premiers jours, il enfreignit l'interdiction impériale et composa des poésies, les notant dans des carnets minuscules, qu'il dissimulait sous les tiges de ses bottes.
Ses écrits de cette époque, l'auteur les appela plus tard sa « muse captive » ; les plus importants appartiennent encore une fois au genre de la poésie politique. « La Princesse » et « Le Forçat » stigmatisent le servage et brossent des types nettement individualisés de seigneurs cruels. Il apparaît aussi des thèmes, des caractères nouveaux. Chevtchenko évoque des figures de justiciers du peuple, du forçat et de Marina, dans les poèmes des mêmes titres. Il se dresse contre les monarques de toutes les époques et de tous les peuples (« Les Tsars »).
La poésie lyrique, de caractère autobiographique notamment, occupe une place considérable parmi les écrits des années d'exil, avec une série de chefs-d'oeuvre : « J'avais treize ans... », « Si vous saviez, jeunes seigneurs... », « Les lumières brillent, la musique joue... », d'autres encore. Il écrivit alors également beaucoup de chansons sur le modéle populaire.
Sans doute, le dressage militaire était-il des plus durs dans l'armée du tsar, où le soldat n'était pas regardé comme un être humain. Toutefois, certains officiers supérieurs, parmi lesquels les commandants des fortifications où il eut à servir, firent preuve d'humanité à l'égard de Chevtchenko. Bien plus, celui-ci, en qualité de peintre, se trouva incorporé à une expédition scientifique, chargée de l'étude de la mer d'Aral (1848–1849), ce qui constituait d'ailleurs une infraction de fait à l'ordre de l'empereur, qui avait interdit au condamné toute activité créatrice. Au cours de l'expédition, Chevtchenko peignit plus de deux cents cinquante merveilleuses aquarelles : paysages et scènes de genre.
Rentré à Orenbourg, Chevtchenko fut laissé en ville pour y travailler aux matériaux recueillis. Il habitait un appartement, portait des vêtements civils, continuait à écrire et à dessiner. Mais en 1850, une dénonciation valut au poète une nouvelle arrestation et le transfert à la forteresse Novopétrovskoïé, sur la presqu'île de Manghychlak (rive orientale de la Caspienne), devenue aujourd'hui ce Fort-Chevtchenko, non loin duquel une nouvelle grande cité est née, qui porte le nom du poète.
La surveillance dont était l'objet Chevtchenko se resserra encore, sans réussir pourtant à faire s'interrompre l'activité de l'écrivain. Avec l'autorisation du commandant de la forteresse, il composa des nouvelles en russe, espérant pouvoir les faire publier dans des revues du pays. (Il y a lieu ici de faire remarquer qu'à ses débuts, le poète avait rédigé en russe quelques-unes de ses œuvres.) Certaines d'entre ces nouvelles ont des sujets analogues à ceux des poèmes du même titre : « Fille de ferme », « Le Forçat », « La Princesse ». Malheureusement, aucun de ces textes ne vit le jour du vivant de l'auteur.
A la mort de Nicolas Ier commença l'amnistie des déportés politiques, mais le nouveau tsar Alexandre II raya le nom du poète des listes des personnes grâciées. Pourtant, les amis russes de Chevtchenko obtinrent enfin sa libération. Au printemps de 1858, au terme de dix années d'exil, le poète put se rendre à Moscou, puis à Pétersbourg.
Une situation révolutionnaire s'était créée en Russie à la fin des années 50. Chevtchenko fit la connaissance des chefs de la

démocratie russe N. G. Tchernychevski et N. A. Dobrolioubov, du révolutionnaire polonais Z. Sierakowski ainsi que d'autres hommes avancés, dont il partageait les vues.
A Pétersbourg, Chevtchenko reprit ses activités à l'Académie des Beaux-Arts et poursuivit son oeuvre de poète. Les pièces des dernières années véhiculèrent les idées émancipatrices de la période caractérisée par la situation révolutionnaire apparue ; elles reflétaient les lueurs d'incendie des soulèvements paysans.
Chevtchenko avait prévu l'essence antipopulaire de la réforme agraire promise par le gouvernement et il appela le peuple à conquérir « à la hache » sa liberté (« Je ne vais pas trop mal, ma foi... »)
Espérant endormir la censure, le poète eut recours au « langage d'Ésope », masquant ses thèmes révolutionnaires sous des sujets bibliques. Il s'était déjà essayé dans cette voie avant la déportation (« Psaumes de David »). Sur de semblables modèles, il composa des poèmes originaux : « Esaïe. Chapitre 35 » « Les Néophytes », « Maria ». En 1859, les autorités tsaristes autorisèrent enfin le poète à regagner l'Ukraine, mais en le soumettant à la surveillance policière la plus vigilante. Bientôt, accusé d'avoir tenu de libres propos, il se voyait arrêté pour la troisième fois et contraint de retourner à Pétersbourg.
Chevtchenko comptait pouvoir donner une nouvelle édition de ses oeuvres, qu'il voulait intituler «Poésie, tome I», mais la censure ne consentit qu'à la publication des premières pièces sous le titre, devenu depuis lors traditionnel, de «Kobzar» (1860).
L'état de santé de Chevtchenko, miné par dix années de déportation et de brimades, allait toujours empirant, et le poète s'éteignit le 10 mars 1861. Sa mort fut une grande perte pour tous les peuples de Russie, pour l'humanité entière.
Au mois de mai de la même année, la dépouille du poète fut, selon la volonté qu'il avait exprimée, transportée de Pétersbourg en Ukraine et enterrée aux abords de la cité de Kaniv, au-dessus du Dniepr, sur le mont Tchernetcha (à présent mont Tarass). La tombe de Chevtchenko est devenus un lieu sacré non seulement pour le peuple ukrainien, mais pour des lecteurs reconnaissants, dispersés dans le monde entier.
Comme nous l'avons déjà dit, Chevtchenko fut, dès sa jeunesse, très familiarisé avec les lettres et l'art français. Avec le temps, cette connaissance ne fit que s'étendre. Il se passionnait pour les oeuvres de Molière, Fénelon, Voltaire, Diderot, Chateaubriand, Hugo, Balzac, George Sand.
A leur tour, d'éminentes personnalités de la culture française ont porté et portent, surtout à présent, un profond intérêt à la vie et à l'oeuvre de Chevtchenko. Le nom du grand poète ukrainien se trouva cité pour la première fois en France en 1847, dans «La Revue Indépendante» éditée par George Sand. Toutefois, c'est au célèbre slavisant Emile-Alexandre Durand que l'on doit la première étude et traduction de Chevtchenko, publiée le 15 juin 1876 par «La Revue des Deux Mondes»: «Le Poète national de la Petite-Russie».
Mykhaïlo Dragomanov accorda beaucoup de place à Chevtchenko dans sa brochure «La Littérature oukrainienne proscrite par le gouvernement russe», parue à Genève en 1878. Karl Marx avait pris connaissance de ce texte, et il attacha une attention particulière aux passages traitant de l'oeuvre de Chevtchenko.
A la fin du XIXe siècle et au début du XXe, l'intérêt suscité en France par Chevtchenko s'accrut: publication d'articles, traductions achevées. Les travaux de Louis Léger revêtirent une importance particulière dans l'histoire de l'étude et de la diffusion de l'oeuvre du poète. L'éminent slavisant qui enseignait au Collège de France, consacra, en 1905–1906, toute une série de cours à Tarass Chevtchenko.
Autre hommage français: la soirée littéraire organisée à Paris en 1911, où le futur commissaire du Peuple à l'Instruction publique du pays des Soviets A. V. Lounatcharski allait évoquer l'oeuvre du poète.
La Grande Révolution Socialiste d'Octobre a marqué en France un regain d'intérêt pour Chevtchenko. Dans les années 20, de nouvelles traductions ont vu le jour, dues à F. Mazade. «L'Hérétique» est publié en français en 1930. La revue «Commune» va donner le poème «Le Songe» dans une traduction de Charles Steber (1939).
Pourtant ce n'est que dans l'après-guerre et surtout en 1961 et 1964, dates anniversaires, qu'études et traductions prennent de l'ampleur. Les écrivains communistes Louis Aragon, André Stil et Eugène Guillevic ont tout spécialement contribué à faire connaître dans leur pays l'oeuvre du poète.
Deux livres ont alors représenté des événements dans la vie littéraire de la France: le «Tarass Chevtchenko» d'Eugène Guillevic, recueil de 33 poésies traduites par l'homme de lettres français, précédé d'une étude de M. Rylsky et O. Deïtch, et, publiée à Paris en cette même année 1964, la nouvelle de Chevtchenko «Le Peintre», suivie de

fragments du «Journal», toujours dans une traduction de Guillevic. Les deux ouvrages ont paru à l'initiative de l'UNESCO, qui a pris une part active à la célébration des grandes dates anniversaires du poète.

On sait que Lénine appréciait hautement l'oeuvre de Chevtchenko. Aujourd'hui, des villes, des villages, des rues, des navires portent le nom du poète; des monuments lui ont été érigés dans nombre de cités de l'U.R.S.S. et à l'étranger. Un Prix d'Etat T. G. Chevtchenko a été institué en R.S.S. d'Ukraine, appelé à couronner les oeuvres les plus méritantes dans les domaines des belles-lettres et des arts. En Union Soviétique, les livres de Chevtchenko sont tirés à des millions d'exemplaires dans bien des langues des peuples du pays.

En conclusion, qu'il nous soit permis de citer ces lignes d'Ivan Franko, pleines d'un amour filial pour le grand Kobzar:

«Il était le fils d'un moujik, et il devint souverain au royaume de l'esprit.

«Il était paysan serf, et il devint un géant au royaume de la culture humaine.

«Il était un autodidacte, et il sut tracer des voies nouvelles, radieuses et libres aux professeurs et aux hommes d'études.

«Dix années durant, il eut à souffrir sous le poids de la discipline imposée au soldat russe, mais il fit davantage pour la liberté de la Russie que dix armées victorieuses.

«Le sort le poursuivit tant qu'il put dans l'existence, mais il ne parvint pas à transformer en rouille l'or de son âme, et son amour des hommes en haine et en orgueil...

« Le sort ne lui épargna pas les souffrances, mais il ne lui ménagea point non plus les consolations, qui jaillissaient à la saine source de la vie.

« Le trésor le plus beau et le plus précieux, la destinée ne le lui accorda qu'après la mort : une gloire impérissable et cette joie toujours fleurissante que ses oeuvres ne cesseront d'éveiller dans des millions de coeurs humains. »

Evguène Kyryliouk,
membre correspondant de l'Académie des Sciences de la R.S.S. d'Ukraine.

Traduit par Volodymyr Statsenko

ПРИМІТКИ

КАТЕРИНА

[1] Жуковський В. А. (1783–1852) — видатний російський поет і перекладач. Разом з художником К. Брюлловим активно сприяв викупу Т. Шевченка з кріпацтва.

[2] Москаль — тут офіцер царської армії. Шевченко називав москалями (як це було прийнято в народі) усіх, хто служив у царській армії, незалежно від чину і національності.

[3] Гетьманщина — напівофіційна назва Лівобережної України разом з м. Києвом, яка після Андрусівського перемир'я 1667 р. між Росією і шляхетською Польщею лишалася в складі Російської держави (цей термін Шевченко вживав у різних значеннях: як суспільно-політичний лад і як територія. Тут вжито у першому значенні).

[4] Берлин — старовинна карета.

«ДУМИ МОЇ, ДУМИ МОЇ...»

[1] Булава — символ влади гетьмана — воєначальника козацького війська.

Бунчуг (бунчук) — давня військова регалія, один із символів гетьманської влади.

[2] *Збирать на пораду* — запорозькі козаки (16–18 ст.) вирішували важливі справи на козацьких радах.

ПЕРЕБЕНДЯ

[1] Перебендя — химерна людина, дивак.

[2] Чалий Сава — полковник надвірного війська польського магната Потоцького. Зрадив інтереси народу, за що 1741 р. був страчений козаками.

[3] *Про Лазаря...* — тобто пісню, у якій використано євангельську легенду про голодного старця Лазаря і багатія.

[4] *Як Січ руйнували...* — Запорозька Січ — організація українського козацтва, що склалася на пониззі Дніпра в першій половині 16 ст. Засновниками Січі були українські селяни і козаки, які,

NOTES

CATHERINE

[1] Joukovski V. A. (1783–1852), éminent poète et traducteur russe. De concert avec le peintre K. Brullov, il prit une part active à la libération de T. Chevtchenko du servage.

[2] Moscal – ici, officier de l'armée tsariste. Comme il était d'usage dans le peuple, Chevtchenko appelait de ce nom tous ceux qui servaient dans l'armée du tsar, indépendamment de leur grade et de leur nationalité.

[3] Usage pour les jeunes filles qui avaient péché.

[4] Kobzar – chantre ukrainien qui s'accompagnait à la kobza, ancien instrument à cordes pincées du type du luth.

« PENSEES, O MES PENSEES... »

[1] *...Réunir en conseil... les troupes de Cosaques...* – Aux XVIe–XVIIIe siècles, les Cosaques Zaporogues se rassemblaient à des conseils pour délibérer sur certaines affaires importantes.

[2] Bâton d'hetman – symbole du pouvoir de l'hetman, chef des troupes cosaques.

LE VADROUILLEUX

[1] Bandoure – instrument de musique à cordes pincées qui ressemble au luth et auquel s'accompagnaient les chanteurs errants ukrainiens.

[2] *L'air de Lazare* – chanson dans laquelle est évoquée la parabole de l'Evagile sur Lazare et l'homme riche.

[3] *La Mort du Zaporogue.* – La Sitche des Zaporogues fut une organisation de Cosaques ukrainiens, formée dans la première moitié du XVIe siècle dans le Dniepr inférieur par les paysans ukrainiens et les Cosaques qui, fuyant le joug des féodaux polonais, lithuaniens et ukrainiens, vinrent s'établir au delà des « porogues » ou rapides du Dniepr, où ils

щоб позбутися гніту польських, литовських та українських феодалів, втікали і за Дніпровськими порогами (запорізька означає розташована за порогами) створювали укріплення (січі). В 16–17 ст. Січ була центром визвольної боротьби українського народу проти соціального і національного гніту з боку польсько-шляхетських і турецько-татарських загарбників. У 1775 р. російська імператриця Катерина II ліквідувала Січ як вогнище антикріпосницької боротьби.

construisirent des fortifications (« sitche »). Dans le courant du XVIe et du XVIIe siècles, la Sitche fut le centre de la lutte de libération du peuple ukrainien contre le joug social et national exercé par les seigneurs polonais et les envahisseurs turcs et tatars. En 1775, un décret de l'impératrice russe Catherine II mettait fin à l'existence de la Sitche, car celle-ci devenait un foyer de lutte contre le servage.

ГАМАЛІЯ

[1] Гамалія
— Шевченків Гамалія не історична особа, але в українській історії, починаючи з XVII ст., відомо кілька Гамалій. Згадуються вони і в «Истории русов» серед козацької старшини XVII–XVIII ст.

[2] Великий Луг
— давня назва місцевості на лівому березі Дніпра, де запорожці полювали й рибалили.

[3] Скутарі
— передмістя Стамбула.

[4] Хортиця
— острів на Дніпрі, місце знаходження Запорозької Січі.

[5] Візантія
— Східна Римська імперія; тут ідеться про Стамбул, який до 1453 р. був столицею Візантії й іменувався Константинополем.

[6] Хурдига — тюрма.

[7] Чернець
— Петро Конашевич-Сагайдачний, гетьман реєстрових козаків війська Запорозького в 1614–1622 рр. Уславився походами проти татар і турків. Під його проводом козаки здійснили ряд успішних нападів на татарські міста-фортеці, які були водночас і головними невільницькими ринками. Насправді Сагайдачний ченцем не був; помер 1622 р. від рани, яку дістав у бою під Хотином.

[8] Галата
— передмістя Стамбула.

[9] Підкова Іван
— один з керівників визвольної боротьби молдавського й українського народів проти турецько-татарських загарбників і молдавських феодалів у XVI ст.

GAMALIA

[1] Gamalia
– Le Gamalia de Chevtchenko n'est pas un personnage historique. D'ailleurs, à partir du XVIIe siècle, plusieurs Gamalia figurent dans l'histoire de l'Ukraine. Ils sont mentionnés également dans l'« Histoire des Russes » en tant que chefs des Cosaques au XVIIe et au XVIIIe siècles.

[2] Le Pré des Cosaques
– ancien nom d'un lieu situé sur la rive gauche du Dniepr où les Cosaques s'adonnaient à la pêche et à la chasse.

[3] Scutari
– faubourg d'Istanbul, la capitale des Turcs.

[4] Khortytsia
– île sur le Dniepr où était établie la Sitche des Zaporogues.

[5] Byzance
– Empire romain d'Orient ; il s'agit ici d'Istanbul qui fut jusqu'en 1453 la capitale de l'Empire byzantin et qui se nommait alors Constantinople.

[6] Le Moine (Tchernets)
– Pétro Konachévitch-Sagaïdatchny, hetman des Zaporogues de 1614 à 1622. Il s'est rendu célèbre par ses campagnes contre les Turcs et les Tatars. Sous son commandement, les Cosaques ont assiégé plusieurs forteresses tatares qui étaient en même temps des marchés d'esclaves. En réalité Sagaïdatchny n'était pas moine. Il est mort en 1622 d'une blessure reçue dans un combat près de Khotine.

[7] Galata
– faubourg d'Istanbul.

[8] Ivan Fer-à-cheval (Pidkova) – un des chefs de la lutte de libération menée au XVIe siècle par le peuple moldave et le peuple ukrainien contre les envahisseurs turcs et tatars et les féodaux moldaves.

[10] Р а л е ц ь
— подарунок (тут вжито у переносному значенні).

СОН (Комедія)

[1] *Цар волі, цар штемпом увінчаний* — образ засланця-революціонера. Каторжників тоді таврували.

[2] *На багнищі город мрієв...*
— Ідеться про Петербург, заснований 1703 р. Петром I на болотистому березі Фінської затоки.

[3] *Сам* — цар Микола I.

[4] *Твердиня й дзвіниця.*— Петропавловська фортеця з собором (у Петербурзі). Стоїть проти Зимового палацу на другому березі Неви. Була в'язницею для найнебезпечніших політичних ворогів самодержавства.

[5] *Первому — Вторая...*
— На пам'ятнику Петрові I, поставленому за наказом Катерини II 1782 р., написано двома мовами, російською і латинською: «Петру Первому — Екатерина Вторая».

[6] М е д в і д ь
— мається на увазі цар Микола I.

LE SONGE (Comédie)

[1] *Le roi des libertés couronné à la flamme* – image du révolutionnaire exilé. A cette époque les forçats étaient marqués au fer rouge.

[2] *Une cité gît dans son trou...*
– il s'agit ici de Pétersbourg, fondé en 1703 par Pierre le Grand sur les bords marécageux du golfe de Finlande.

[3] Il s'agit ici du tsar Nicolas Ier.

[4] *Un fort et son beffroi*
– la forteresse de Pétropavlovsk et sa cathédrale à Pétersbourg. Elle se dresse en face du Palais d'hiver sur le rivage opposé de la Néva. On y enfermait les plus dangereux ennemis politiques de l'autocratie.

[5] *Au Premier, de la Seconde...*
– sur la statue équestre de Pierre I, érigée en 1782 par ordre de Catherine II, il est écrit en russe et en latin : « A Pierre Premier, Catherine la Seconde ».

[6] *L'ours*
– le tsar Nicolas Ier.

ЄРЕТИК

[1] Є р е т и к
— так церква називала тих, хто відступався від догматів панівної релігії. Католицька церква проголосила єретиками своїх ідейних противників — видатних філософів і вчених — Джордано Бруно, Кампанеллу, Галілея та ін. Єретиком був проголошений також професор і ректор Празького університету Ян Гус (1369—1415), якого спалили на вогнищі за виступ проти римського папи. Шевченко оспівав Яна Гуса як мислителя й видатного діяча Реформації, ідейного натхненника антифеодального національно-визвольного руху в Чехії.

[2] *Чернець годований сидить.*
— Мається на увазі римський папа.

[3] В с у є *(церк.-слов.)*
— даремно.

[4] *Розпадуться три корони на гордій тіарі!* — Тіара — папська шапка (митра), прикрашена трьома вміщеними одна над одною коронами, що були символами влади папи як судді, законодавця і священнослужителя католицького світу.

L'HERETIQUE

[1] L'Eglise catholique accusa d'hérésie de grands savants et philosophes tels que Giordano Bruno, Campanella, Galilée, etc. Le professeur et recteur de l'Université de Prague Jean Huss (1369–1415) fut également proclamé hérétique. Il fut brûlé vif pour s'être prononcé contre le Pape. Chevtchenko rend hommage à ce grand penseur et artisan actif de la Réforme, instigateur du mouvement antiféodal et de la lutte de libération nationale en Bohême.

[2] *Trône un prieur entretenu...*
– sous-entendu le Pape.

[3] *Les trois couronnes crouleront de la tiare orgueilleuse.*– La triple couronne de la tiare pontificale, symbole des trois règnes – spirituel, temporel et mixte.

[4] L a c h a p e l l e d e B e t h l é e m – chapelle de Prague, dans laquelle Jean Huss se prononçait contre le Pape.

[5] B u l l e
– décret du Pape.

[6] C o n c l a v e
– assemblée des hauts dignitaires de l'Eglise catholique qui élit le Pape.

[5] Віфліємська каплиця — назва каплиці в Празі, в якій Ян Гус виступав з антипапськими проповідями.

[6] Булла — грамота римського папи.

[7] Конглав (конклав) — збори представників вищого католицького духівництва, які обирали пап.

[8] *Аж до всесвітньої столиці...* — тобто до Рима.

[9] Авіньйон — місто на півдні Франції, де в XIV ст. перебував один з антипап.

[10] Антипапи — претенденти на папський престол, між якими постійно точилася боротьба за владу. Так, наприкінці XIV ст. один папа сидів у Римі, другий — в Авіньйоні. На початку XV ст. було скинуто обох пап і обрано третього. Згодом було скинуто й цього папу і обрано четвертого.

[11] *Загелкали гуси...* — Мова йде про прихильників Яна Гуса.
З орлами летять биться... — Тут маються на увазі прибічники римського папи.

[12] *Всіх ворон скликати!* — Ідеться про собор кардиналів у південно-німецькому місті Констанці, де Яна Гуса було засуджено і страчено.

[13] Дюки — герцоги.

[14] Гарольди — оповісники королівських наказів, урочистих церемоній тощо.

[15] Сарацини — так називали в середні віки арабів та інші народи Близького Сходу, що сповідували іслам. З метою завоювання країн Близького Сходу папи і європейські королі організували так звані «хрестові походи» проти арабів.

[16] Аттіла — вождь гуннів з 434 року, жорстокий завойовник, відомий своїми спустошливими походами на країни Азії та Європи.

[17] Цесар — ідеться про імператора Священної Римської імперії Сигізмунда (1368—1437). Вячеслав (1361—1419) — його брат, колишній імператор (1378—1410), тогочасний чеський король (Вацлав IV).

[7] Antipapes – prétendants à la dignité de Pape qui luttaient constamment entre eux pour le pouvoir papal. A la fin du XIVe siècle, un Pape siégait à Rome, alors qu'un autre était établi à Avignon. Au début du XVe siècle, ils furent déchus tous les deux et un troisième fut élu. Peu après, celui-ci fut destitué à son tour et on élut un quatrième Pape.

[8] Jeu de mots intraduisible. Le nom de Huss se proponce « Gouss » en ukrainien, ce qui consonne avec le mot « Gousse » qui signifie « oie ».

[9] *De rassembler les corbeaux à Constance...* – il s'agit du Conseil des cardinaux qui se tint à Constance et qui condamna Jean Huss au bûcher.

[10] *Le Venceslas et le césar* – Sigismond (1368–1437), empereur du Saint Empire romain-germanique de 1411 à 1437 et son frère Venceslas (1361-1419) qui fut empereur de 1378 à 1410 et qui était à l'époque roi de Bohême sous le nom de Venceslas IV.

[11] *Le vieux Zizka, de son Tabor* – Jean Zizka (1360–1424), héros national des Tchèques. En 1419, après que Jean Huss ait été brûlé vif, il dirigea le soulèvement du peuple tchèque contre le joug féodal, l'Eglise catholique et les agresseurs allemands. Tabor fut la principale forteresse des Hussites.

[18] П р я *(церк.-слов.)* — суперечка.

[19] А в т о д а ф е *(португальськ.)* — урочиста церемонія оголошення й виконання вироків інквізиції, зокрема прилюдне спалення засуджених на вогнищі.

[20] Г о л г о ф а — гора поблизу Єрусалима. На ній, за євангельською легендою, розп'ято Христа.

[21] T e D e u m (laudeamus) *(лат.)* — Тебе, боже, хвалимо — католицька молитва.

[22] *Старий Жижка з Таборова...* — Ян Жижка (1360—1424), національний герой Чехії. 1419 р., після спалення Яна Гуса, очолив повстання чеського народу проти феодального гніту, католицької церкви та німецької агресії. Центром повстання стало місто Табор.

НАЙМИЧКА

[1] Г а б а — турецьке сукно, тут — облямівка, смуга по краю хустки.

[2] К а в' я р — солона риб'яча ікра.

КАВКАЗ

[1] Д е Б а л ь м е н Я к і в П е т р о в и ч (1813—1845) — близький друг Шевченка, художник-аматор. Був офіцером, загинув на Кавказі під час походу царської армії проти повсталих черкесів.

[2] *Отам-то милостивії ми...* — мається на увазі цар Микола I.

[3] Ч у р е к — особливо спечений несолоний хліб у вигляді великого коржа.

[4] С а к л я — хата, збудована з каменю й глини.

[5] *...що цар якийсь-то свині пас...* — Ідеться про біблійного царя Давида, який узяв собі в наложниці жінку одного із своїх воєначальників Урії, а його самого послав на війну, де він і загинув.

[6] Г і ш п а н и — іспанці, в даному контексті завойовники.

[7] С т а в н и к — церковний свічник.

CAUCASE

[1] J a c o b d e B a l l e m a i n (1813-1845) – ami intime de Chevtchenko, peintre amateur. Il fut officier et fut tué au Caucase lors des campagnes de l'armée tsariste contre les Tcherkesses révoltés.

[2] *Le Débonnaire* – ici, le tsar Nicolas Ier.

[3] *Un gardien de pourceaux devint roi...*– il s'agit du roi David qui avait pris comme esclave la femme d'Urie, un de ses chefs militaires, qu'il fit périr ensuite en l'envoyant à la guerre.

[8] М і р р а
— пахуча смола, використовувалась під час церковної відправи.

N. N.

[1] С а р д а н а п а л
— останній ассірійський цар (VII ст. до н. е.).

[2] І р о д
— цар Іудеї (I ст. до н. е.). Його ім'я стало синонімом бездушної, жорстокої і розбещеної людини.

[3] К а ї н
— за біблійним міфом, старший син Адама і Єви, перший землероб. Через заздрощі убив свого молодшого брата — пастуха Авеля, за що разом з своїми нащадками був проклятий богом на вічні блукання.

ВАРНАК	LE FORCAT
[1] Е л е к (Ілек) — притока річки Уралу.	[1] E l e k – rivière, affluent de l'Oural.
[2] І к в а — річка на Волині.	[2] I k v a – rivière en Volhynie, région d'Ukraine.
[3] Б р о в а р с ь к и й л і с — ліс на лівому березі Дніпра недалеко від Києва.	

«НЕ МОЛИЛАСЯ ЗА МЕНЕ...»	« NON, MA MERE...»
[1] *Про лицаря того гетьмана...* — Йдеться про Северина Наливайка. Н а л и в а й к о С е в е р и н — керівник антифеодального селянсько-козацького повстання 1594—1596 рр. на Україні і в Білорусії проти гніту польських, литовських, українських і білоруських феодалів. Брав участь у походах проти турків і кримських татар. Був захоплений у полон і страчений у Варшаві 1597 р. З ім'ям Наливайка пов'язано багато народних пісень і легенд.	[1] *...le hetman hardi qui fut brûle vif par l'ennemi...*– il s'agit ici de Séverin Nalivaïko, chef de l'insurrection antiféodale des paysans et des Cosaques, qui eut lieu de 1594 à 1596 en Ukraine et en Biélorussie. Les masses se soulevèrent alors contre les féodaux polonais, lithuaniens, ukrainiens et biélorusses. Séverin Nalivaïko prit part aux campagnes contre les Turcs et les Tatars de Crimée. Il fut fait prisonnier et fut exécuté à Varsovie en 1597. Son nom est évoqué dans de nombreuses légendes et chansons populaires.

НЕОФІТИ (Поема)	LES NEOPHYTES (Poème)
[1] Н е о ф і т и *(грецьк.)* — новонавернені до якоїсь віри, вчення. Тут — перші християни. Про цю поему сам Шевченко писав, що вона «нібито з римської історії». В дійсності автор викриває тут сучасний йому державний лад, засуджує деспота царя, зокрема його розправу з декабристами, пророкує близьку перемогу революціонерів (неофітів).	[1] N é o p h y t e – nouvel adepte d'une foi, d'une doctrine. Ici, les premiers chrétiens. Chevtchenko écrivait que ce poème « semble pris de l'histoire romaine ». En réalité, l'écrivain y dénonce le régime social de l'époque, le tsar et, en particulier, l'exécution des décembristes. Dans ce poème, Chevtchenko prédit la victoire prochaine des révolutionnaires (néophytes).

[2] Поема присвячена видатному російському актору Михайлу Семеновичу Щепкіну (1788–1863), колишньому кріпакові, близькому другові поета, який 24 грудня 1857 р. прибув з Москви до Нижнього Новгорода на побачення з Шевченком.

[3] Лета
— за грецькою міфологією, річка забуття в підземному царстві.

[4] *Той назорей, той син єдиний...*
— Христос, дитинство якого, за євангельською легендою, минуло в м. Назареті.

[5] Декій
— Деція Гай, римський імператор (III ст. н. е.), жорстоко переслідував християн.

[6] Гінекей
(грецьк.) — жіноча половина в давньогрецькому будинку.

[7] Пенати
— у стародавніх римлян хатні боги, що охороняли єдність родини.

[8] Капітолій
— один із пагорбів у стародавньому Римі, де був храм Юпітера.

[9] Синкліт
— зібрання вищих сановників.

[10] Алкід
— Геракл (Геркулес), герой грецьких міфів, уславився незвичайною силою.

[11] Віфлієм
— місто в Палестині, де, за євангельською легендою, народився Христос.

[12] Фарисеї
— послідовники релігійно-політичної течії в Іудеї наприкінці II і на початку I ст. до н. е., вели боротьбу проти раннього християнства. У євангелії фарисеїв названо лицемірами.

[13] *Козлоногий п'яний дід...*
— Фавн. За віруванням стародавніх римлян, бог ланів, гір, лісів, покровитель худоби і пастухів; його зображали козлоногим.

[14] Аппіїв шлях
— стратегічний шлях між Римом і містом Капуєю, прокладений у 312 р. до н. е.

[15] Пріап
— за грецькою міфологією, бог садів, покровитель виноградарства, пізніше в Римі — бог почуттєвих насолод.

[2] Le poème est dédié au grand commédien russe Mikhaïl Sémionovitch Chtchepkine (1788–1863), ancien serf, ami intime de Chevtchenko, et qui le 24 décembre 1857 s'est rendu de Moscou à Nijni Novgorod pour voir Chevtchenko.

[3] Léthé
– d'après la mythologie grecque, fleuve qui apportait l'oubli à l'âme des morts.

[4] *Le vertueux de Nazareth, l'enfant unique de la Marie...*
– Jésus-Christ qui, d'après l'Évangile, passa son enfance à Nazareth.

[5] Décius Gaius
– empereur romain (IIIe siècle) qui persécuta les chrétiens.

[6] Gynécée
– chez les Grecs et les Romains, partie de la maison reservée aux femmes.

[7] Pénates
– dieux domestiques des Romains qui veillaient à la bonne entente des familles.

[8] Capitole
– une des collines de Rome qui portait le temple de Jupiter.

[9] Alcide
– Hercule (Héraclès), héros des mythes grecs, célèbre par sa force peu ordinaire.

[10] Pharisiens
– adeptes d'un courant religieux et politique qui exista en Judée à la fin du IIe et au début du Ier siècle av. J.-C. Ils persécutèrent les premiers chrétiens. Ils sont appelés hypocrites dans l'Evangile.

[11] *Et du soiffard au pied de bouc...*– faune. Chez les anciens Romains dieu des champs, des monts et des forêts, protecteur du bétail et des bergers. Les faunes étaient figurés avec des pieds de chèvre.

[12] La voie Appienne
– voie stratégique romaine allant de Rome à Capoue, et qui fut commencée en 312 av. J.-C.

[13] Priape
– d'après la mythologie grecque, dieu des jardins, protecteur des vignobles. Plus tard, chez les Romains – dieu des plaisirs des sens.

[14] Vale!
– le salut latin.

[15] Thermes
– bains publics des anciens Romains.

[16] Терми
— античні громадські лазні.

[17] Амфора
— стародавній грецький глиняний посуд із звуженим дном, високим і вузьким горлом та двома ручками.

[18] Кіпріда
— одне з імен Афродіти, богині краси і кохання у стародавніх греків.

[19] Сіракузи
— місто на о. Сіцілія.

[20] Скіфія
— територія Північно-Західного Причорномор'я, місце заслання політичних ворогів Римської держави.

[21] Медуза
— за грецькою міфологією, потвора, в якої на голові замість волосся були змії; від погляду Медузи все живе перетворювалося на камінь.

[22] Преторіане
— гвардія римського імператора.

[23] Ліктори
— почесна варта найвищих урядових осіб у стародавньому Римі.

[24] Нотабене
— (лат. nota bene) — добре зауваж. Тут: до речі.

[25] Тимпан
— стародавній музичний інструмент, рід литавр.

[26] Сціпіони
— давньоримський патриціанський рід, з якого у III і II ст. до н. е. вийшло кілька відомих полководців та державних діячів.

[27] Лідія
— рабовласницька держава в західній частині Малої Азії, в ті часи провінція Римської імперії, славилась золотими копальнями.

[28] Альбано
— місто недалеко від Рима, де була священна гора латинян і храм Юпітера.

[29] Морбк
— міфічний володар підземного царства у скіфів.

[16] Cypris
– un des surnoms d'Aphrodite, déesse de la beauté et de l'amour chez les anciens Grecs.

[17] Syracuse
– ville de Sicile.

[18] Scythie
– territoire situé au nord-est de la mer Noire et où étaient exilés les ennemis de l'Empire romain.

[19] Méduse
– d'après la mythologie grecque monstre qui à la place de cheveux avait des serpents. Elle avait la puissance de changer toute chose en pierre d'un seul regard.

[20] Prétoriens
– soldats commis à la garde des empereurs romains.

[21] Licteurs
– officiers qui marchaient devant les principaux magistrats de l'ancienne Rome.

[22] Psaltérion et tympanon – instruments de musique à cordes pincées et frappées.

[23] Scipions
– nom d'une famille patri cienne de l'ancienne Rome, qui donna aux IIIe et IIe siècles av. J.-C. des capitaines et des hommes d'Etat illustres.

[24] *Les sables d'or de la Lydie...*
– Lydie, ancien pays esclavagiste à l'ouest de l'Asie Mineure. A l'époque, province de l'Empire romain, fameuse par ses mines d'or.

[25] Albano
– ville située non loin de Rome. C'est auprès d'elle que s'élevait le mont sacré des Latins sur lequel était érigé le temple dédié à Jupiter.

[26] *Morok-dieu*
– divinité infernale des Scythes.

СЛАВА

[1] *У Версалі над злодієм...*
— Ідеться про французького імператора Наполеона III, який ліквідував у Франції республіканський лад і оголосив себе імператором.

LA GLOIRE

[1] *En éclaires-tu le traître qui trône à Versailles?* – il s'agit ici de l'empereur de France Napoléon III, qui ayant annulé le régime républicain se fit proclamer empereur.

[2] *З тим Миколою у Севастополі...*— Натяк на воєнні невдачі царського війська під Севастополем у Кримській війні 1853—1856 рр.

[2] *Surtout à Sébastopol à ce Nicolas* – allusion aux échecs subis par les troupes du tsar à Sébastopol pendant la guerre de Crimée de 1853-1856.

СОН («На панщині пшеницю жала...»)

[1] Вовчок Марко (літературний псевдонім Марії Олександрівни Вілінської-Маркович; 1833–1907) — видатна українська письменниця революційно-демократичного напрямку.

LE REVE
(« En moissonnant pour son seigneur... »)

[1] Vovtchok Marko (pseudonyme littéraire de Maria Olexandrivna Vilinska-Markovitch ; 1833–1907). célèbre femme de lettres ukrainienne aux tendances democratiques et révolutionnaires.

«Я НЕ НЕЗДУЖАЮ, НІВРОКУ...»

[1] Візантійство — тут вжито у значенні реакційних засад кріпосницького ладу.

« JE NE VAIS PAS TROP MAL. MA FOI... »

[1] *Ce vieux régime byzantin*... – est pris ici dans le sens des principes réactionnaires du servage.

ІСАІЯ. ГЛАВА 35. (Подражаніє)

[1] Ісаія — біблійний пророк.

[2] Карміл і Ліван — гори; Карміл — у Палестині, Ліван — у Лівані.

[3] Омофор — нараменник, частина культового одягу вищого православного духівництва.

ESAÏE. CHAPITRE 35.
(Imitation)

[1] Esaïe ou Isaïe – prophète biblique.

[2] Carmel – montagne de Palestine. Liban – montagne du Liban.

[3] Omophorion – vêtement que revêt le haut clergé ortodoxe pendant l'exercice du culte.

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ
LISTE DES ILLUSTRATIONS

стор. 1, 319 page

«Сліпий»
(«Невольник»).
Фрагмент.
Сепія. (1843)

«L'aveugle»
(«L'esclave»).
Fragment.
Sépia. (1843)

3

Автопортрет.
Фрагмент.
Олія. (1840–1841)

Autoportrait.
Fragment.
Huile. (1840–1841)

4

Автопортрет.
Фрагмент.
Олія. (1861)

Autoportrait.
Fragment.
Huile. (1861)

5

Тополя.
Олівець. (1839)

Peuplier.
Crayon. (1839)

9

Узлісся.
Фрагмент.
Олівець, акварель. (1845–1847)

Lisière de forêt.
Fragment.
Crayon, aquarelle. (1845–1847)

10

Дерево.
Туш, перо. (1859)

Arbre.
Encre de Chine, plume. (1859)

11

Київ з боку Дніпра.
Олівець. (1843)

Kiev vue
du Dniepr.
Crayon. (1843)

11

Вишгород.
Олівець. (1846)

Vychgorod.
Crayon. (1846)

12

Дві дівчини.
Фрагмент.
Офорт, акватинта. (1858)

Deux jeunes filles.
Fragment.
Eau-forte, auquatinte. (1858)

13

У В'юнищі.
Сепія. (1845)

A Viounychtché.
Sépia. (1845)

14

Жінка з піднятими руками.
Олівець. (1846–1848)

Femme aux mains levées.
Crayon. (1846–1848)

15

Катерина.
Олівець, чорнило. (1843)

Catherine.
Crayon, encre. (1843)

16

Катерина.
Фрагмент.
Олія. (1842)

Catherine.
Fragment.
Huile. (1842)

17

Сільський краєвид.
Олівець. (1846)

Paysage champêtre.
Crayon. (1846)

19

Катерина.
Фрагмент.
Олія. (1842)

Catherine.
Fragment.
Huile. (1842)

20

Катерина.
Фрагмент.
Олія. (1842)

Catherine.
Fragment.
Huile. (1842)

22

Катерина.
Фрагмент.
Олія. (1842)

Catherine.
Fragment.
Huile. (1842)

25

Старости.
Олівець. (1843)

Marieurs.
Crayon. (1843)

27

Чигрин з суботівського шляху.
Фрагмент.
Акварель. (1845)

Tchigurine vue de la route de Soubotiv
Fragment.
Aquarelle. (1845)

28

Селянська родина.
Олівець. (1843)

Famille paysanne.
Crayon. (1843)

29

Селяни.
Олівець. (1846)

Paysans.
Crayon. (1846)

31

Гурт селян та інші начерки.
Фрагмент.
Олівець. (1846)

Groupe de paysans et autres croquis.
Fragment.
Crayon. (1846)

32–33

Сільське кладовище.
Фрагмент.
Акварель. (1845)

Cimetière de campagne.
Fragment.
Aquarelle. (1845)

35

В Лихвині.
Фрагмент.
Туш, перо. (1859)

A Likhvine.
Fragment.
Encre de Chine, plume. (1859)

37

Старости.
Олівець. (1843)

Marieurs.
Crayon. (1843)

38–39

Чумаки серед могил.
Фрагмент.
Олівець, акварель. (1846)

Les tchoumaks parmi les tombes.
Fragment.
Crayon, aquarelle. (1846)

42

Дерева.
Олівець. (1843)

Arbres.
Crayon. (1843)

43

Курінь Стрючка.
Олівець. (1843)

La chaumière de Strioutchok.
Crayon. (1843)

47

Катерина.
Олівець. (1842)

Catherine.
Crayon. (1842)

49

Богданова церква в Суботові.
Фрагмент.
Акварель. (1845)

L'église de Bogdane à Soubotiv.
Fragment.
Aquarelle. (1845)

50

Кобзар.
Олівець. (1845)

Joueur de kobza.
Crayon. (1845)

51

«Слепая».
Олівець, сепія, туш. (1842)

«L'aveugle».
Crayon, sépia, encre de Chine. (1842)

52

«Сліпий» («Невольник»).
Фрагмент.
Сепія. (1843)

«L'aveugle» («L'esclave»).
Fragment.
Sépia. (1843)

53

В Черкасах.
Олівець, туш, перо, пензель. (1859)

A Tcherkassy.
Crayon, encre de Chine, plume, pinceau. (1859)

55

Дари в Чигрині 1649 року.
Фрагмент.
Офорт. (1844)

Présentation des cadeaux à Tchigurine en 1649.
Fragment.
Eau-forte. (1844)

56

Дари в Чигрині 1649 року.
Фрагмент.
Офорт. (1844)

Présentation des cadeaux à Tchigurine en 1649.
Fragment.
Eau-forte. (1844)

58

У Києві.
Фрагмент.
Олівець. (1843)

A Kiev.
Fragment.
Crayon. (1843)

59

Біля криниці.
Олівець. (1843)

A côté du puits.
Crayon. (1843)

60

Дві дівчини.
Фрагмент.
Акватинта. (1858)

Deux jeunes filles.
Fragment.
Aquatinte. (1858)

61

Селянське подвір'я.
Олівець. (1845)

Cour de paysan.
Crayon. (1845)

62

Понад Россю.
Фрагмент.
Олівець. (1859)

Au bord de la Ross.
Fragment.
Crayon. (1859)

63

Козацький бенкет.
Фрагмент.
Олівець. (1838)

Festin de cosaques.
Fragment.
Crayon. (1838)

65

Дари в Чигрині 1649 року.
Фрагмент.
Туш. (1844)

Présentation des cadeaux à Tchigurine en 1649.
Fragment.
Encre de Chine. (1844)

66, 298

Видубецький монастир у Києві.
Фрагмент.
Офорт. (1844)

Le monastère Vydoubetski à Kiev.
Fragment.
Eau-forte. (1844)

68

На Орелі.
Фрагмент.
Олівець. (1845)

Sur l'Orelia.
Fragment.
Crayon. (1845)

69

Кам'яні хрести в Суботові.
Сепія. (1845)

Croix en pierre à Soubotiv.
Sépia. (1845)

70

Очерет.
Олівець. (1856)

Roseau.
Crayon. (1856)

71

Било.
Олівець. (1845)

Cloche.
Crayon. (1845)

73

В Решетилівці.
Фрагмент.
Туш, сепія, акварель. (1845)

A Réchétilivka.
Fragment.
Encre de Chine, sépia, aquarelle. (1845)

74

В гаремі.
Фрагмент.
Олівець. (1858)

Dans le harem.
Fragment.
Crayon. (1858)

75

Голова коня.
Олівець. (1840–1842)

Tête de cheval.
Crayon. (1840–1842)

76

Аджи-Бай.
Фрагмент.
Олівець. (1848)

Adji-Baï.
Fragment.
Crayon. (1848)

79

Дари в Чигрині
1649 року.
Фрагмент.
Офорт. (1844)

Présentation des
cadeaux
à Tchigurine en 1649.
Fragment.
Eau-forte. (1844)

80

Човен з вітрилом.
Шхуни біля берега.
Олівець. (1848—1849)

Bateau à voile.
Goélettes près
du rivage.
Crayon.
(1848–1849)

81

У в'язниці.
Туш, бістр.
(1856—1857)

En prison.
Encre de Chine,
bistre. (1856–1857)

82

У в'язниці.
Фрагмент.
Туш, бістр. (1856—
1857)

En prison.
Fragment.
Encre de Chine,
bistre. (1856–1857)

83

Селяни.
Олівець. (1846)

Paysans.
Crayon. (1846)

85

Автопортрет.
Олівець. (1845)

Autoportrait.
Crayon. (1845)

86

На кладовищі.
Фрагмент.
Туш, бістр.
(1856—1857)

Au cimetière.
Fragment.
Encre de Chine,
bistre. (1856–1857)

89

Циган.
Фрагмент.
Сепія. (1851)

Tzigane.
Fragment.
Sépia. (1851)

90

Байгуші під
вікном.
(«Державний
кулак»).
Сепія. (1855—1856)

Les mendiants
sous la fenêtre.
(«Le poing d'Etat»).
Sépia. (1855–1856)

91

Вдовина хата
на Україні.
Фрагмент.
Олівець. (1843)

Maison de veuve en
Ukraine.
Fragment.
Crayon. (1843)

92

Аскольдова могила.
Фрагмент.
Сепія, акварель. (1846)

Le tombe d'Askold.
Fragment.
Sépia, aquarelle.
(1846)

95

Автограф титульної
сторінки вірша
«І мертвим,
і живим...»
із збірки «Три літа».
(1845)

Autographe de la
page de titre de
la poésie
«Aux morts et
aux vivants...»
du recueil
«Trois étés».
(1845)

96

Селянське подвір'я.
Фрагмент.
Акварель. (1845)

Cour de paysan.
Fragment.
Aquarelle. (1845)

97

Куток Смоленського
кладовища в Петер-
бурзі.
Олівець, сепія.
(1840)

Un coin du cimetière
Smolenski à
Pétersbourg.
Crayon, sépia. (1840)

99

Циган.
Фрагмент.
Сепія. (1851)

Tzigane.
Fragment.
Sépia. (1851)

100

Кара шпіцрутенами.
Фрагмент.
Туш, бістр. (1856—
1857)

Punition par les verges.
Fragment.
Encre de Chine,
bistre. (1856–1857)

105

Вид Нижнього
Новгорода.
Фрагмент.
Олівець. (1857)

Vue de Nijni
Novgorod.
Fragment.
Crayon. (1857)

106

Начерки з рукописної
збірки «Три літа».
Олівець. (1845—1847)

Croquis du
recueil manuscrit
« Trois étés ».
Crayon. (1845–1847)

107

Старець на
кладовищі.
Фрагмент.
Офорт, акватинта.
(1859)

Vieillard au
cimetière.
Fragment.
Eau-forte,
aquatinte. (1859)

108

Вид Нижнього
Новгорода.
Фрагмент.
Олівець. (1857)

Vue de Nijni
Novgorod.
Fragment.
Crayon. (1857)

110

Коло небіжчика.
Олівець. (1848—1856)

Au chevet d'un mort.
Crayon. (1848–1856)

110

Селяни.
Олівець. (1846, 1848—
1849)

Paysans.
Crayon. (1846, 1848–
1849)

111

Капличка.
Фрагмент.
Сепія. (1845)

La chapelle.
Fragment.
Sépia. (1845)

115

Натурщик у позі
св. Себастіяна.
Фрагмент.
Олія. (1840—1841)

Modèle dans la
pose de Saint
Sébastien.

Fragment.
Huile. (1840–1841)

116

У Києві.
Фрагмент.
Олівець. (1843)

A Kiev.
Fragment.
Crayon. (1843)

119

Дерево.
Олівець. (1843)

Un arbre.
Crayon. (1843)

121

Пожежа в степу.
Фрагмент.
Акварель. (1848)

Incendie dans
la steppe.
Fragment
Aquarelle. (1848)

122

Св. Себастіян.
Олівець. (1856)

Saint Sébastien.
Crayon. (1856)

123

Селянське подвір'я.
Олівець. (1845)

Cour de paysan.
Crayon. (1845)

124

Постать селянина.
Олівець. (1846)

Paysan.
Crayon. (1846)

125

На паціці.
Олія. (1843)

Au rucher.
Huile. (1843)

126

На паціці.
Фрагмент.
Олія. (1843)

Au rucher.
Fragment.
Huile. (1843)

127

Хата над водою.
Олівець. (1845)

Maison au bord
de l'eau.
Crayon. (1845)

128

Бур'яни.
Олівець. (1840)

Mauvaise herbe.
Crayon. (1840)

130

Комора в Потоках.
Акварель. (1845)

Grange à Potoki.
Aquarelle. (1845)

131

Селянське подвір'я.
Фрагмент.
Акварель. (1845)

Cour de paysan.
Fragment.
Aquarelle. (1845)

133

На Орелі.
Фрагмент.
Олівець. (1845)

Sur l'Orel.
Fragment.
Crayon. (1845)

135

Андруші.
Фрагмент.
Сепія. (1845)

Androuchi.
Fragment.
Sépia. (1845)

136

У Василівці.
Фрагмент.
Акварель. (1845)

A Vassilivka.
Fragment.
Aquarelle. (1845)

137

Старости.
Олівець. (1843)

Marieurs.
Crayon. (1843)

138

Начерк.
Олівець. (1843)

Croquis.
Crayon. (1843)

139

Селянська родина.
Фрагмент.
Олівець. (1843)

Famille de paysan.
Fragment.
Crayon. (1843)

140

Мати миє дитину.
Олівець,
акварель. (1840)

Mère lavant son enfant.
Crayon, aquarelle.
(1840)

141

Молитва матері.
Фрагмент.
Сепія. (1853)

La prière de la mère.
Fragment.
Sépia. (1853)

142

Краєвид з церквою.
Олівець. (1843)

Paysage avec une
église.
Crayon. (1843)

143

Старець на кладовищі.
Фрагмент.
Сепія. (1859)

Vieillard au
cimetière.
Fragment.
Sépia. (1859)

144

Селяни.
Фрагмент.
Олівець. (1846)

Paysans.
Fragment.
Crayon. (1846)

145

Дві жінки.
Олівець. (1845–1846)

Deux femmes.
Crayon. (1845-1846)

146–147

Старости.
Фрагмент.
Олівець, сепія. (1844)

Marieurs.
Fragment.
Crayon, sépia. (1844)

148

Церква Покрови в
Переяславі.
Акварель.(1845)

Eglise de l'Intercession
à Péréiaslav.
Aquarelle. (1845)

149

В Седневі.
Сепія. (1846)

A Sédnev.
Sépia. (1846)

150

Сільські музики.
Олівець. (1846–1847)

Musiciens de
village.
Crayon. (1846–1847)

151

Сільські будівлі.
Олівець. (1846–1847)

Habitations vil-
lageoises.
Crayon. (1846–1847)

153

Селянська родина.
Фрагмент.
Олія. (1843)

Famille de paysan.
Fragment.
Huile. (1843)

154

Селянин з ложкою.
Олівець. (1846)

Paysan à la cuillère.
Crayon. (1846)

155

Селянин.
Олівець. (1846)

Paysan.
Crayon. (1846)

157

Андруші.
Фрагмент.
Сепія. (1845)

Androuchi.
Fragment.
Sépia. (1845)

158

Селянська родина.
Фрагмент.
Олівець. (1843)

Famille de paysan.
Fragment.
Crayon. (1843)

159

Начерк на полях рукопису «Мар'яна — черниця».
Чорнило. (1841)

Croquis sur les marges du manuscrit «Marianna la nonne».
Encre. (1841)

161

Кара шпіцрутенами.
Туш, бістр. (1856–1857)

Punition par les verges.
Encre de Chine, bistre. (1856–1857)

162

Мілон Кротонський.
Фрагмент.
Сепія. (1856)

Milon de Krotona.
Fragment.
Sépia. (1856)

163

Острів Куг-Арал.
Акварель. (1848–1849)

L'île Koug-Aral.
Aquarelle. (1848–1849)

164

Нагробки на туркменському кладовищі.
Олівець. (1851–1857)

Pierres tombales dans un cimetière turkmène.
Crayon. (1851–1857)

165

Кара шпіцрутенами.
Фрагмент.
Туш, бістр. (1856–1857)

Punition par les verges.
Fragment.
Encre de Chine, bistre. (1856–1857)

167

Чиркала-Тау.
Фрагмент.
Олівець. (1851)

Tchirkala-Taou.
Fragment.
Crayon. (1851)

170

Казашка.
Фрагмент.
Сепія. (1856)

Femme kazakh.
Fragment.
Sépia. (1856)

171

Бугри в степу.
Фрагмент.
Олівець. (1848–1849)

Tertres dans la steppe.
Fragment.
Crayon. (1848–1849)

172

Автопортрет.
Туш. (1843)

Autoportrait.
Encre de Chine. (1843)

173

Хата батьків Т. Г. Шевченка в с. Кирилівці.
Олівець. (1843)

La maison des parents de T. G. Chevtchenko dans le village de Kyrylivka.
Crayon. (1843)

173

Коло Канева.
Олівець, туш, перо. (1859)

Près de Kanev.
Crayon, encre de Chine, plume. (1859)

174

В Решетилівці.
Фрагмент.
Туш, сепія, акварель. (1845)

A Réchétilivka.
Fragment.
Encre de Chine, sépia, aquarelle. (1845)

176

Хата біля річки.
Фрагмент.
Олівець. (1843)

Maison près de la rivière.
Fragment.
Crayon. (1843)

177

Коло каші.
Олівець. (1846)

Autour de la bouillie.
Crayon. (1846)

178

У в'язниці.
Фрагмент.
Туш, бістр. (1856–1857)

En prison.
Fragment.
Encre de Chine, bistre. (1856–1857)

179

Селянин слухає бандуриста.
Олівець. (1846–1850)

Paysan écoutant un joueur de bandoura.
Crayon. (1846–1850)

180

Байгуші.
Фрагмент.
Сепія. (1853)

Les mendiants.
Fragment.
Sépia. (1853)

181

Ак-Кудук.
Фрагмент.
Олівець. (1848)

Ak-Koudouk.
Fragment.
Crayon. (1848)

181

Казах в юрті.
Олівець. (1846; 1848; 1849)

Kazakh dans sa yourte.
Crayon. (1846; 1848; 1849)

182

Портрет Г. І. Закревської.
Фрагмент.
Олія. (1843)

Portrait de G. I. Zakrevska.
Fragment.
Huile. (1843)

183

Автограф вірша N.N. («Сонце заходить, гори чорніють...») *(1847)*

Autographe de la poésie N.N. (« Le soleil se couche, les montagnes s'embrument... ») *(1847)*

184

Хлопчик з собакою в лісі.
Фрагмент.
Сепія. (1840)

Garçon avec son chien dans la forêt. Fragment.
Sépia. (1840)

185

Автопортрет.
Олівець. (1846–1850)
Autoportrait.
Crayon. (1846–1850)

186

Повідь.
Акварель. (1845)
Inondation.
Aquarelle. (1845)

187

Тополя.
Олівець. (1839)
Peuplier.
Crayon. (1839)

188

Краєвид з річкою. Фрагмент.
Олівець. (1843)
Paysage avec rivière. Fragment.
Crayon. (1843)

189

На околиці.
Акварель. (1845)
Aux confins.
Aquarelle. (1845)

190

Ханга-Баба. Фрагмент.
Акварель. (1857)
Khanga-Baba Fragment.
Aquarelle. (1857)

191

Церква з дзвіницею.
Олівець. (1846)
Eglise avec un clocher.
Crayon. (1846)

192

Андруші.
Сепія. (1845)
Androuchi.
Sépia. (1845)

193

Парубок з люлькою.
Олівець. (1846)
Adolescent à la pipe.
Crayon. (1846)

194

Подвір'я на селі.
Олівець. (1845)
Cour de village.
Crayon. (1845)

195

На пасіці. Фрагмент.
Олія. (1843)

Au rucher. Fragment.
Huile. (1843)

196

Дві дівчини. Фрагмент.
Офорт, акватинта. (1858)
Deux jeunes filles. Fragment.
Eau-forte, aquatinte. (1858)

197

Постать селянина.
Олівець. (1846)
Paysan.
Crayon. (1846)

198

Дерева.
Олівець. (1843)
Arbres.
Crayon. (1843)

200–201

Київ з-за Дніпра та інші начерки. Фрагмент.
Олівець. (1843)
Kiev vue de l'autre rive de Dniepr et autres croquis. Fragment.
Crayon. (1843)

202

«Слепая».
Олівець, сепія, туш. (1842)
«L'aveugle».
Crayon, sépia, encre de Chine. (1842)

203

Сторінка автографу поеми «Марина».
(1848)
Page de l'autographe du poème « Marina »
(1848)

204

Автопортрет з свічкою. Фрагмент.
Офорт, акватинта. (1860)
Autoportrait à la bougie. Fragment.
Eau-forte, aquatinte. (1860)

206

Казахський хлопчик дрімає біля грубки. Фрагмент.
Сепія. (1848–1849)
Petit garçon kazakh rêvant près du poêle. Fragment.
Sépia. (1848–1849)

207

Маяк на Кос-Аралі.
Олівець. (1848–1849)
Le phare de Koss-Aral.
Crayon. (1848–1849)

207

Кінь.
Олівець. (1848–1849)
Cheval.
Crayon. (1848–1849)

208

Краєвид з кам'яними бабами. Фрагмент.
Олівець. (1845)
Paysage avec les femmes en pierre. Fragment.
Crayon. (1845)

209

Коні.
Олівець. (1848–1849)
Chevaux.
Crayon. (1848–1849)

211

Краєвид з кам'яними бабами. Фрагмент.
Олівець. (1845)
Paysage avec les femmes en pierre. Fragment.
Crayon. (1845)

212

В Решетилівці. Фрагмент.
Туш, сепія, акварель. (1845)
A Réchétilivka. Fragment.
Encre de Chine, sépia, aquarelle. (1845)

213

Постать хлопчика.
Олівець. (1846)
Petit garçon.
Crayon. (1846)

214

Автопортрет. Фрагмент.
Сепія. (1849–1850)
Autoportrait. Fragment.
Sépia. (1849–1850)

215

Шхуни. Топографічні роботи на березі Кос-Аралу.
Олівець. (1848–1849)
Goélettes. Travaux topographiques sur la rive de Koss-Aral.
Crayon. (1848–1849)

216

«Сліпий» («Невольник»).

Фрагмент.
Сепія. (1843)

« L'aveugle ».
(«L'esclave»).
Fragment.
Sépia. (1843)

217

Дочка хіоського
гончара.
Олівець. (1848—1849)

Fille de potier
de Héosse.
Crayon. (1848–1849)

218

Селяни та інші
начерки.
Олівець. (1843)

Paysans et
autres croquis.
Crayon. (1843)

219

Селянин з
піднятою рукою
Олівець. (1846—1850)

Paysan à la main
levée.
Crayon. (1846–1850)

220—221

Урочище Стінка.
Олівець. (1845)

Ravin de
Stinka.
Crayon. (1845)

223

Аскольдова
могила.
Фрагмент.
Сепія, акварель.
(1846)

La tombe d'Askold.
Fragment.
Sépia, aquarelle.
(1846)

225

Шхуни біля
форту Кос-Арал.
Фрагмент.
Акварель. (1848—1849)

Goélettes près
du fort Koss-
Aral.
Fragment.
Aquarelle. (1848–1849)

226

Серед розбійників.
Фрагмент.
Туш, бістр. (1856—
1857)

Parmi les brigands.
Fragment.
Encre de Chine,
bistre. (1856–1857)

227

Мис Бай-Губек.
Акварель. (1848)

Le cap Baï-Goubek.
Aquarelle. (1848)

228

На кладовищі.
Туш, бістр. (1856—
1857)

Au cimetière.
Encre de Chine,
bistre. (1856–1857)

229

Навантажені
верблюди.
Олівець. (1848)

Chameaux chargés.
Crayon. (1848)

230

Кудук-Кштим.
Фрагмент.
Олівець. (1851)

Koudouk-Kchtim.
Fragment.
Crayon. (1851)

231

Розп'яття.
Фрагмент.
Сепія. (1850)

Crucifixion.
Fragment.
Sépia. (1850)

233

Далісмен-Мула-
Аульє.
Фрагмент.
Акварель. (1851)

Dalismén-Mollah-
Aoulier.
Fragment.
Aquarelle. (1851)

234

Воскресіння.
Фрагмент.
Сепія, олівець, туш.
(1853?)

Résurrection.
Fragment.
Sépia, crayon,
encre de Chine.
(1853?)

235

Чиркала-Тау.
Фрагмент.
Олівець. (1851)

Tchirkala-Taou.
Fragment.
Crayon. (1851)

236

Рослини.
Олівець. (1856)

Plantes.
Crayon. (1856)

236

Начерк на
сторінці рукописної
збірки «Три літа»
Олівець. (1845—1847)

Croquis sur une page
manuscrite du recueil
«Trois étés».
Crayon. (1845–1847)

236

Лопухи.
Олівець,
туш, перо. (1859)

Bardanes.
Crayon, encre
de Chine, plume.
(1859)

237

Лопухи.
Олівець. (1858—1859)

Bardanes.
Crayon. (1858–1859)

237

Косар.
Сепія, туш. (1845)

Faucheur.
Sépia, encre
de Chine. (1845)

237

Латаття.
Олівець. (1859)

Nénuphars.
Crayon. (1859)

238

Натурщиця.
Фрагмент.
Сепія, білило,
кольоровий олівець.
(1860)

Modèle.
Fragment.
Sépia, blanc
de céruse, crayon
de couleur. (1860)

239

Постать жінки.
Олівець. (1854)

Femme.
Crayon. (1854)

239

Постать жінки.
Туш, перо. (1858)

Femme.
Encre de Chine,
plume. (1858)

240

Постать.
Олівець. (1843)

Personnage.
Crayon. (1843)

241

Апостол
Петро.
Фрагмент.
Сепія. (1851)

L'apôtre Pierre.
Fragment.
Sépia. (1851)

242

Апостол Петро.
Сепія. (1851)

L'apôtre Pierre.
Sépia. (1851)

244

Скелі.
Фрагмент.
Олівець. (1851)

Rochers.
Fragment.
Crayon. (1851)

245

Скелі.
Фрагмент.
Олівець. (1851)

Rochers.
Fragment.
Crayon. (1851)

247

Шхуни біля укріплення Кос-Арал.
Олівець. (1849)

Goélettes près de la fortification de Koss-Aral.
Crayon. (1849)

248

На палубі шхуни.
Фрагмент.
Олівець. (1849)

Sur le pont d'une goélette.
Fragment.
Crayon. (1849)

251

Апостол Петро.
Фрагмент.
Сепія. (1851)

L'apôtre Pierre.
Fragment.
Sépia. (1851)

252

Тигр.
Акварель. (1848)

Tigre.
Aquarelle. (1848)

253

Умираючий гладіатор.
Фрагмент.
Сепія. (1856)

Gladiateur mourant.
Fragment.
Sépia. (1856)

254

Умираючий гладіатор.
Фрагмент.
Сепія. (1856)

Gladiateur mourant.
Fragment.
Sépia. (1856)

255

Сторінка автографу поеми «Неофіти».
Page de l'autographe du poème «Néophytes».

257

Воскресіння.
Фрагмент.
Сепія, олівець, туш. (1853?)

Résurrection.
Fragment.
Sépia, crayon, encre de Chine. (1853?)

258

Селянка.
Олівець. (1843)

Paysanne.
Crayon. (1843)

259

Биш-Кум.
Фрагмент.
Олівець. (1849)

Bich-Koum.
Fragment.
Crayon. (1849)

260

«Слепая».
Олівець, сепія, туш. (1842)

«L'aveugle».
Crayon, sépia, encre de Chine. (1842)

261

Шхуни та човни.
Олівець. (1848—1849)

Goélettes et bateaux.
Crayon. (1848–1849)

261

Постать селянки з дітьми.
Олівець. (1845)

Paysanne avec ses enfants.
Crayon. (1845)

262

Циганка-ворожка.
Фрагмент.
Акварель. (1841)

Tzigane-diseuse de bonne aventure.
Fragment.
Aquarelle. (1841)

263

«Сліпий» («Невольник»).
Олівець. (1843)

«L'aveugle» («L'esclave»).
Crayon. (1843)

264

Танець на палубі шхуни.
Олівець. (1848—1849)

Danse sur un pont de goélette.
Crayon. (1848–1849)

265

Лот з дочками.
Олівець. (1848—1849)

Lot et ses filles.
Crayon. (1848–1849)

266

Мангишлацький сад.
Фрагмент.
Сепія, білило. (1851—1852)

Le jardin de Manghychlak.
Fragment.
Sépia, blanc de céruse. (1851—1852)

267

Шхуна під вітрилами.
Олівець. (1848—1849)

Goélette sous voile.
Crayon. (1848–1849)

268

Чигрин з Суботівського шляху.
Фрагмент.
Акварель. (1845)

Tchigurine vue de la route de Soubotiv.
Fragment.
Aquarelle. (1845)

269

Постаті селян.
Фрагмент.
Олівець. (1842–1843)

Paysans.
Fragment.
Crayon. (1842–1843)

270—271

Кашовари.
Олівець. (1845)

Cuisiniers.
Crayon. (1845)

272

Кара колодкою.
Фрагмент.
Туш, бістр. (1856—1857)

Punition par les fers.
Fragment.
Encre de Chine, bistre. (1856–1857)

273

Автограф вірша «Марку Вовчку».
(1859)

Autographe de la poésie «A Marko Vovtchok», *(1859)*

274

«Слепая».
Олівець, туш. (1842)

«L'aveugle».
Crayon, encre de Chine. (1842)

275

Воздвиженський монастир у Полтаві.
Сепія, акварель, туш. (1845)

Le monastère Vozdvijenski à Poltava.
Sépia, aquarelle, encre de Chine. (1845)

276–277

Коло Седнева.
Фрагмент.
Туш, сепія, акварель. (1846)

Près de Sédnev.
Fragment.
Encre de Chine, sépia, aquarelle. (1846)

278

Дві дівчини.
Фрагмент.
Олівець. (1858)

Deux jeunes filles.
Fragment.
Crayon. (1858)

279

Начерк композицій.
Олівець. (1842–1843)

Croquis de compositions.
Crayon. (1842–1843)

279

На пасіці.
Фрагмент.
Олівець. (1843)

Au rucher.
Fragment.
Crayon. (1843)

280

На пасіці.
Фрагмент.
Олія. (1843)

Au rucher.
Fragment.
Huile. (1843)

281

Дерево.
Олівець. (1845–1846)

Arbre.
Crayon. (1845–1846)

282

Селянська родина.
Фрагмент.
Олія. (1843)

Famille de paysan.
Fragment.
Huile. (1843)

283

«Сліпий» («Невольник»).
Олівець. (1843)

«L'aveugle» («L'esclave»).
Crayon. (1843)

284

В Корсуні.
Фрагмент.
Туш, перо. (1859)

A Korsoun.
Fragment.
Encre de Chine, plume. (1859)

285

Дуб.
Олівець, туш, перо. (1859)

Chêne.
Crayon, encre de Chine, plume. (1859)

286

Портрет Ликери Полусмакової.
Фрагмент.
Італійський олівець. (1860)

Portrait de Likera Polousmakova.
Fragment.
Crayon italien. (1860)

287

Автограф вірша «Л.»
(1860)

Autographe de la poésie «L.»
(1860)

288

Селянська родина.
Фрагмент.
Олія. (1843)

Famille de paysan.
Fragment.
Huile. (1843)

289

Селянка з дитиною на плечах.
Олівець. (1843)

Paysanne portant son enfant sur ses épaules.
Crayon. (1843)

291

Автопортрет в шапці і кожусі.
Фрагмент.
Офорт. (1860)

Autoportrait en chapka et en pelisse.
Fragment.
Eau-forte. (1860)

На суперобкладинці:
Sur la jaquette:

I.

Автопортрет з свічкою.
Офорт, акватінта. (1860)

I.

Autoportrait à la bougie.
Eau-forte, aquatinte. (1860)

II.

Св. Себастіян.
Гілка винограду.
Фрагмент.
Сепія, білило. (1856)

II.

Saint Sébastien.
Grappe de raisin
Fragment.
Sépia, blanc de céruse. (1856)

III.

«Катерина».
Гілка дуба, колоски.
Фрагмент.
Олія. (1842)

III.

«Catherine»
Branche de chêne, petits épis.
Fragment.
Huile. (1842)

На форзацах:
Sur les pages de garde:

В Межирічі.
Туш, перо. (1859)

A Mejiritchia.
Encre de Chine, plume. (1859)

Узлісся.
Олівець, туш, перо. (1859)

Lisière de forêt.
Crayon, encre de Chine, plume. (1859)

В реквізиті:
En annexe:

Хлопець з граблями.
Олівець. (1846)

Garçon au râteau.
Crayon. (1846)

ТАРАС ГРИГОРЬЕВИЧ ШЕВЧЕНКО

ИЗБРАННЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ

С украинского перевели Анри Абриль, А. А. Карвовский, Н. В. Насакина, К. Ф. Шиманский

Издательство «Дніпро» (На украинском и французском языках)

Редактор К. Ю. Квітницька-Рижова

Художній редактор І. М. Гаврилюк

Технічний редактор О. Г. Тализіна

Коректори Л. В. Соколова, Н. О. Маслова

Упорядкування ілюстративного матеріалу, художнє оформлення та макет В. І. Юрчишина

Choix des illustrations, présentation et maquette de V. I. Yourtchychine

Інформ. бланк № 186.
Здано на виробництво 02.06.77.
Підписано до друку 29.06.78.
Формат 84 × 100/32.
Папір офсетний.
Гарнітура конкорд.
Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 15,6.
Обліково-видавн. арк. 26,008.
Тираж 20 000.
Замовл. 7—2826.
Ціна 3 крб. 30 коп.

Головне підприємство республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкнига» Держкомвидаву УРСР, 252057, Київ, Довженка, 3.

Видавництво «Дніпро» 252601, Київ-МСП. Володимирська, 42.

Imprimé en U.R.S.S., dans la R.S.S. d'Ukraine

Всіт = 3520
ТСК = 3529

ВІРШІ СУПРОВОДЖУЮТЬСЯ РЕПРОДУКЦІЯМИ З МАЛЮНКІВ, НАЧЕРКІВ, ЕСКІЗІВ КОМПОЗИЦІЙ, ОФОРТІВ, ТВОРІВ МАЛЯРСТВА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

LE LIVRE EST ILLUSTRÉ DE REPRODUCTIONS DE DESSINS, DE CROQUIS, D'ÉBAUCHES DE COMPOSITIONS, D'EAUX-FORTES ET DE TABLEAUX DE TARASS CHEVTCHENKO

3 крб. 30 коп.